

Chalkar

Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία κατ' ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Ἑπιδαύρου

ὑπὸ
Π. Καββαδία
(εὑρήματα τοῦ ἔτους 1918).

Τὰς μετὰ τὸ 1909 διακοπεύσας, ἕνεκα τῶν τότε περιστάσεων, ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν Ἑπιδαύρῳ ἐπανέλαβον κατὰ τὸ 1916 καὶ ἐσυνέχισα κατὰ τὸ θέρος τοῦ λήγοντος ἔτους 1918. Καὶ τότε καὶ τῶρα αἱ ἐργασίαι περιστράφησαν κυρίως περὶ τὴν ὁλοσχερῇ ἀποκάλυψιν μεγάλων καὶ στωϊκῶν ἐν μέρει μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν κτισμάτων κειμένων νοτανατολικῶς τῶν Προπυλαίων τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, παρεχόντων δὲ τοῦτο κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι ἔχουσι τὰ ἐδάφη μουσειωτά. Θαυμάσια ἀποκαλύπτονται διὰ τῆς γινομένης σκαφῆς πολύχρωμα μωσαϊκὰ παρέχοντα εἰκόνα ταπήτων, ἀριστουργήματα πολυσυνθέτου γεωμετρικῆς καὶ ἔστιν ὅτε ὅλως ἐσηματοποιημένης φυτικῆς διακοσμῆσεως. Ἄλλ' ἢ σκαφὴ φέρει εἰς φῶς καὶ ἀξιολογωτάτας ἐπιγραφάς, αἵτινες εἶχον χρησιμεύσει ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικόν. Ἡ εὑρεσις δ' ἐπιγραφῶν παρώτρυνέ με κυρίως εἰς τὴν ὁλοσχερῇ ἀνασκαφὴν τῶν κτισμάτων τούτων, διότι πολλὰς εἶχον ἐλπίδας ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ὧν εἶχον ἐνεργήσει ἄλλοτε (ἐν ἔτει 1900) κατὰ τὸν χῶρον ἐκεῖνον δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν. Ἡ δ' ἀποκάλυψις μωσαϊκῶν ἤτό τι ἀπροσδόκητον καὶ ἀληθῶς παρὰ δόξον, διότι ἡ οἰκοδομικὴ εὐτέλεια τῶν τοίχων τῶν κτισμάτων δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν λαμπρότητα τῶν ἐδαφῶν.

Τὸ μεγαλύτερον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κτισμάτων διαιρεῖται εἰς τρία κατὰ μῆκος τμήματα, ὧν τὸ μέσον, τὸ καὶ πλατύτερον, ἀπολήγει εἰς ἀψίδα. Κατὰ τοὺς ὑστερον χρόνους οἱ χριστιανοὶ ἐπωφεληθέντες τὸν ἀψιδωτὸν χῶρον μετέβαλον μέρος τοῦ ὅλου κτίσματος εἰς ἐκκλησίαν, ἣτις εἶνε ἡ νῦν ἐν ἑρειπίοις σωζομένη μικρὰ ἐκκλησία τοῦ ἀγίου

Ἰωάννου· ὁ λοιπὸς χῶρος ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον. Ἐστεγάζετο δὲ ἡ ἐκκλησία διὰ καμάρας καὶ σὺν τῷ χρόνῳ περιῆλθεν εἰς ἐτοιμόρροπον κατάστασιν. Ἰσχυρὰ καὶ παχέα τεῖχη ἐκτίσθησαν τότε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς· ὡς οἰκοδομικὴ δ' ὕλη ἐχρησίμευσαν κοινοὶ λίθοι καὶ ὁπταὶ πλίνθοι καὶ πήλιναι κεραμίδες καὶ λίθοι ἐξ ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐπιγραφαί.

Ἐκ τούτων τῶν τειχωμάτων ἐξήχθησαν ἐν ταῖς κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1918 ἀνασκαφαῖς αἱ ἐν τοῖς ἐξῆς δημοσιευόμεναι κατὰ τὴν σειράν, καθ' ἣν εὑρον αὐτάς, ἐπιγραφαὶ ὑπ' ἀρ. 1-3 (καὶ 3^α, 3^β), αἵτινες σχετίζονται πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ πολίτευμα τῆς τῷ 280 π.Χ. συγκροτηθείσης **Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας** καὶ σπουδαίαν παρέχουσι συμβολὴν πρὸς ἔρευναν καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν κατὰ τὴν Συμπολιτείαν τυχόντων, ἣτις, κατὰ Πολύβιον (2,40), ἐπετέλεσε τὸ κάλλιστον ἔργον, τὴν Πελοποννησίων ὁμόνοιαν, ἥς ἀρχηγὸς μὲν καὶ καθηγεμὼν τῆς ὅλης ἐπιβολῆς ἐγένετο Ἀρατος ὁ Σικυνώσιος, ἀγωνιστὴς δὲ καὶ τελεσιουργὸς τῆς πράξεως Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης, βεβαιωτὴς δὲ τοῦ μόνιμον αὐτὴν ἐπὶ ποσὸν γενέσθαι Δυκόρτας καὶ οἱ ταῦτά τοῦτω προελόμενοι ἄνδρες» ἣτις, κατὰ τὸν αὐτὸν Πολύβιον (2,37 καὶ 38), «ἰσηγορίας καὶ παρορησίας καὶ καθόλου δημοκρατίας ἀληθινῆς σύστημα οὔσα, δύο δὲ συνεργοὶς χρωμένη τοῖς ἰσχυροτάτοις, ἰσότητι καὶ φιланθρωπία, τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἔσχεν ἐν Πελοποννήσῳ προκοπὴν καὶ συντέλειαν, ὥστε μὴ μόνον συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν γεγονέναι πραγμάτων περὶ αὐτοὺς (ἦτοι τοὺς μετασχόντας τῆς τῶν Ἀχαιῶν πολιτείας Πελοποννησίου), ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς καὶ σταθμοῖς καὶ μέτροις καὶ νομίσμασι, πρὸς

δὲ τούτοις ἄρχουσι, βουλευταῖς, δικασταῖς τοῖς αὐτοῖς, καθόλου δὲ τούτῳ μόνῳ διαλλάττειν τοῦ μὴ μιᾶς πόλεως διάθεσιν ἔχειν σχεδὸν τὴν σύμπασαν Πελοπόννησον, τῷ μὴ τὸν αὐτὸν περίβολον ὑπάρχειν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν, τᾶλλα δ' εἶναι καὶ κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις ἐκάστοις ταῦτά καὶ παραπλήσια».

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 1.

(τιμητικὸν ψήφισμα. συμμαχία Ἐπιδαύρου καὶ Ρώμης)

Πρώτη σημαντικὴ ἐπιγραφὴ εὐρέθη ἡ ὀπισθεν ἐπιγραφὴ ἀρ. 1, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἐπεμψαν πρεσβευτὴν εἰς Ρώμην τὸν ἑαυτῶν συμπολίτην Ἀρχέλοχον Ἀριστοφάντου, ἵνα συνάψωσι **φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετὰ τῶν Ρωμαίων**. Κατάρθωσε δ' ὁ Ἀρχέλοχος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολήν του. Ἐξεδόθη τὸ σχετικὸν δόγμα τῆς Ρωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ ἐγένετο ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας, ἥτις ἐπὶ χαλκοῦ πίνακος χαραχθεῖσα ἀνετέθη ἐν τῷ Καπιτωλίῳ· τούτων δὲ τῶν πράξεων ἀντίγραφα ἐκόμισεν ὁ Ἀρχέλοχος εἰς Ἐπίδαυρον. Εὐγνωμονοῦντες δ' ἐπὶ τούτοις οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἐτίμησαν τὸν Ἀρχέλοχον δι' ἀνεγέρσεως χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀρχελόχου περιεσώθη τὸ ἐκ σκληροῦ τιτανολίθου τετράπλευρον βάθρον, ἐπὶ τούτου δ' εἶνε κεχαραγμένη ἡ περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος ἐπιγραφὴ. Ἐχει δὲ τὸ βάθρον ὕψος 0,65, κάτω καὶ ἄνω πλάτος 0,60 καὶ 0,57, κάτω καὶ ἄνω πάχος 0,57 καὶ 0,55. Ἐπὶ τῆς ἄνω (ὀριζοντίας) πλευρᾶς ὑπάρχουσι δύο ὀπαί, αἵτινες ἐχρησίμευον εἰς τὴν ἐγγόμφωσιν τῆς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος.

Τὰ γράμματα εἶνε ἀμελῶς κεχαραγμένα καὶ ἐπιπολαίως, κακὴ δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ διατήρησις αὐτῶν ἐνεκα κυρίως τῆς ἀνωμάλου ἐπιφανείας τοῦ λίθου καὶ δύσκολος ἡ ἀνάγνωσις καὶ διάκρισις αὐτῶν, ὧν ἐνιαχοῦ μόνον ἴχνη τινὰ σώζονται ἢ διακρίνονται. Δὲν εἶνε δ' ἡ ἐπιγραφὴ ἀπηλλαγμένη καὶ σφαλμάτων, εἰς ἃ περιέπεσεν ὁ χαρακτήρ. Ἐν τῇ λέξει **ἐπαινέσαι** (στ. 10) παρελείφθη τὸ ΣΑΙ, ἐν τῇ λ. **σι(ε)φανῶσαι** (στ. 11) παρελείφθη τὸ Ε, ἐν τῇ λ. **(ε)ϊκόνι** (στ. 12) παρελείφθη τὸ Ε, ἐν τῇ λ. **τριακοσὸν** (στ. 14) ἀντήλ-

λαξαν θέσιν τὸ Τ καὶ τὸ Ο καὶ ἐν τῇ λ. **ἐ(κ)γόνοις** (στ. 16) παρελείφθη τὸ Κ. Τὸ προσγεγραμμένον Ι παραλείπεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Εἰς καθορισμὸν χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, διότι ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων (εἰκ. 1) ἐξάγεται μόνον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ τῆς 2^{ης} ἢ ἐκ τῆς 1^{ης} ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Κύριον δὲ πρὸς ἐξέτασιν ζήτημα πρόκειται, ἂν ἡ πρὸς τοὺς Ρωμαίους συμμαχία τῶν Ἐπιδαυρίων ἐγένετο πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Μομμίου ἀλώσεως τῆς Κορίνθου, ἥτοι πρὸ τοῦ 146 π. Χ., ἢ μετὰ τὴν ἄλωσιν. Εἰς λύσιν δ' αὐτοῦ δύναται νὰ ἀγάγῃ ἡμᾶς ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῶν κατὰ τὴν Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν (σ. 126 κ. ἐ.) ¹, εἰς ἣν εἶχε προσχωρήσει ἡ Ἐπίδαυρος ἀπὸ τοῦ ἔτους 242 π. Χ.

Ἀποστέλλουσα ἡ Ἐπίδαυρος πρεσβευτὴν εἰς ξένην, μὴ ὁμόσπονδον πόλιν ἢ ἐπικράτειαν (εἰς Ρώμην), καὶ συνάπτουσα συμμαχίαν μετ' αὐτῆς ἀπεστάτει ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας καὶ δεινὴν προὔκαλει καθ' ἑαυτῆς τιμωρίαν. Κατὰ τὸν καταστατικὸν νόμον τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὰς ἀποτελούσας τὴν Συμπολιτείαν πόλεις ὅχι μόνον δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀποχωρήσωσιν ἀπ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐδὲ νὰ πέμπωσιν ἢ νὰ δέχωνται πρέσβεις παρὰ ξένης μὴ ὁμοσπόνδου πόλεως, ἐκτὸς ἂν τοῦτο ἐγίνετο «**μετὰ τῆς τῶν Ἀχαιῶν γνώμης**» (Πολ. 20, 6, 8). Τούτου ἄρα τοῦ νόμου ² ἰσχύοντος, δὲν θὰ ἀπεφάσιζον οἱ Ἐπι-

¹ Ἡ ἐκ πόλεων τῆς Ἀχαΐας καὶ πόλεων τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου ἀποτελουμένη Ἀχαιϊκὴ ὁμοσπονδία ἐκαλεῖτο κατὰ Πολύβιον *πολιτεία, κοινὴ πολιτεία, συμπολιτεία, ἐθνικὴ συμπολιτεία, κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν, ἔθνος Ἀχαιῶν* κλ. Ἀχαιοὶ δὲ καλοῦνται οὐχὶ μόνον οἱ πολῖται τῶν τῆς βορειοδυτικῆς Πελοποννήσου πόλεων, ἀλλὰ καὶ οἱ πολῖται πασῶν τῶν πόλεων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Συμπολιτείαν. Οἱ πολῖται δηλ. πάσης πόλεως προσχωρούσης εἰς τὴν Συμπολιτείαν ἐγίνοντο Ἀχαιοί· διὰ τοῦτο, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν τῶν διαφόρων πόλεων, ἔφερον πολλάκις καὶ τὸ ἕτερον ἐθνικὸν ὄνομα. Οὕτως ἀπαντᾷ ἐν νομίμασι κυρίως καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς «**Ἀχαιῶν Σικυωνίων**», «**Ἀχαιὸς ἀπ' Ἀργους**», «**Ἀχαιὸς ἀπὸ Μεσσήνης**», «**Ἀχαιὸς ἀπὸ Κορίνθου**» κλ.

² Ἰδὲ ἄρθρον τοῦ H. Swoboda «*Studien zu den griech. Bünden*» ἐν τῷ περιοδικῷ *Klio* XXII (1912) σ. 17 καὶ σ. 20.

Ὅταν οἱ Μεγαλοπολῖται ἤθελον νὰ πέμψωσι πρεσβεῖαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Διώσωνα, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐζήτησαν πρῶτον τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Συμπολιτείας· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀντίγονος ὑπεσχέθη νὰ βοηθήσῃ αὐτούς, ἂν τοῦτο ἐνέκρινεν ἡ Συμπολιτεία, — Πολύβ. 2, 48, 6 καὶ 50, 2: «Οἱ Μεγαπολῖται κατέστησαν πρεσβευτὰς πρὸς τε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ εὐθέως πρὸς Ἀντίγονον, ἂν αὐτοῖς συγκατάθῃται «**τὸ ἔθνος**» οἱ δ' Ἀχαιοὶ συνεχώρησαν πρεσβεύειν τοὺς Μεγαπολί-

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 1.

1 ΕΠΕΙΑΡΧΕΛΟΧΟΣ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΤΟΥ ΑΝΗΡ ΚΑΛΟΣ ΚΑΓΑΘΟΣ ΥΠΑΡΧΩΝ
 ΤΑΝΤΕΑΝΑΣΤΡΟΦΑΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ ΠΕΡ' ΙΗΤΑΙΚΑΛΩΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩ
 ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΑΣ ΕΙΣ ΡΩΜ' ΝΥΠΕΡΦΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑ
 5 ΧΙΑΣ ΤΑΝ ΠΑΣΑΝ ΣΠΟΥΔΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ ΠΟΤΙΚΑ
 ΤΕΡΗΣΑΣ ΚΑΙ ΕΓΕΝΗΘΗ ΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΠΟΤΙ ΡΩΜΜΑΙΟΥΣ ΤΑΙ ΠΟ
 ΛΙΤΩΝ ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑ
 ΔΟΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΤΑΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΑΝΑΤΕΘΕΙΣΑΣ
 ΕΝ ΠΙΝΑΚΙ ΧΑΛΚΕΩ ΕΝ Τῷ ΚΑΠΕΤΩΛΙΩ ΤΟΥ ΤΩΝ ΔΕ ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ
 ΑΠΟΔΕΔΩΚΕ ΕΙΣ ΤΟ ΔΑΜΟΣΙΟΝ ΕΔΟΞΕ ΤΟΙΣ ΣΥΝΕΔΡΟΙΣ ΚΑΙ Τῷ ΔΑΜΩ
 10 ΕΠΑΙΝΕΑΡΧΕΛΟΧΟΝ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΤΟΥ ΕΠΙ ΤΑΙ ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙ
 ΤΟΙΣ ΣΥΝΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΟΙΣ ΥΠΑΥΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΣΙΝ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΩΣ ΑΥΤΟΝ
 ΙΚΟΝΙ ΧΑΛΚΕΑΙΣ ΤΑΣ ΑΙΔΕΑΥΤΟΥ ΤΑΝ ΕΙΚΟΝΑ ΕΝ Τῷ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ
 ΤΟΠΩ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΑΠΙΟΥ Ο ΔΕ ΤΑΜΙΑΣ Ο ΚΑΤΕΣΤΑΜΕΝΟΣ
 ΟΤΟ ΤΕ ΤΑΡΤΟΝ ΚΑΙ ΤΡΙΑΚΟΣΟΤΝΕΤΟΣ ΔΟΤΩ ΤΟ ΑΝΑΛΩΜΑ ΤΑΣ ΕΙ
 15 ΚΟΝΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΟΣ ΚΑΙ Ε' ΔΟ Ο Ε' ΜΕΛΗΤΑΣ ΕΜΕΝ ΔΕ ΚΑΙ ΑΥΤΩΙ
 ΚΑΙ ΕΓΟΝΟΙΣ ΑΤΕΛΕΙΑΝ ΚΑΙ ΑΝΕΙΣΦ[ΟΡ]ΑΝ ΚΑΛΕΪΝ ΔΕ ΑΥΤΟΥΣ
 ΕΙΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΝ ΕΝ Τ[ΟΙΣ] Α[ΓΩ]ΣΙΝ, ΟΥΣ] ΑΓΓΕΙ Α ΠΟΛΙΣ, ΓΡΑΨΑΤΩ ΔΕ ΤΟ
 ΨΑΦΙΣΜΑ ΕΠΙ ΤΑΝ ΒΑΣΙΝ [Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕ]ΥΣ

- 1 Ἐπεὶ Ἀρχέλοχος Ἀριστοφάντου ἀνὴρ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων
 τὰν τε ἀναστροφὰν καὶ πολιτείαν πεποίηται καλῶς καὶ ἐνδόξως
 καὶ κατασταθεὶς πρεσβευτὰς εἰς Ρώμαν ὑπὲρ φιλίας καὶ συμμα-
 5 χίας τὰν πᾶσαν σπουδὰν καὶ ἐπιμέλειαν ἐποίησατο ποτικα-
 τερήσας καὶ ἐγενήθη φίλια καὶ συμμαχία ποτὶ Ρωμαίους τῇ πο-
 λι τῶν Ἐπιδανυρίων καὶ τοῦ δόγματος τοῦ γενομένου καὶ παρα-
 δοθέντος εἰς τὸ ταμείον καὶ τὰς συμμαχίας ἀναιθείσας
 ἐν πίνακι χαλκῷ ἐν τῷ Καπετωλίῳ, τούτων δὲ ἀντίγραφα
 ἀποδédωκε εἰς τὸ δαμόσιον, ἔδοξε τοῖς συνέδροις καὶ τῷ δάμῳ
 10 ἐπαινέ(σαι) Ἀρχέλοχον Ἀριστοφάντου, ἐπὶ τῇ καλοκαγαθίᾳ καὶ
 τοῖς συντετελεσμένοις ὑπ' αὐτοῦ, γράμμασιν καὶ σ(ε)φανῶσαι αὐτὸν
 (ε)ἰκόνι χαλκαίᾳ, σῆσαι δὲ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ
 τόπῳ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· ὁ δὲ ταμίας ὁ κατεσταμένος,
 ὁ τὸ τέταρτον καὶ τριακοστὸν ἔτος, δότω τὸ ἀνάλωμα τὰς εἰ-
 15 κόνος καὶ βάσιος καὶ ἐκ[δό]τῳ ὁ [ἐπι]μελητὰς, εἴμεν δὲ καὶ αὐτῷ
 καὶ ἐ(κ)γόνοις ἀτέλειαν καὶ ἀνεισφ[ορ]ὰν, καλεῖν δὲ αὐτοὺς
 εἰς προεδρίαν ἐν τ[οῖς] ἀ[γῶ]σιν, οὓς] ἀγγεὶ ἡ πόλις, γραψάτω δὲ
 τὸ ψάφισμα ἐπὶ τὰν βάσιν [ὁ γραμματε]ύς.

ΕΠΕΙΑΡΧΕΛΟΧΟΣ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΤΟΥ ΑΝΗΡ
 ΤΑΝΤΕΑΝΑΣΤΡΟΦΑΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ ΠΕ
 ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΑΣ ΕΙΣ ΡΩΜ
 ΧΙΑΣ ΤΑΝ ΠΑΣΑΝ ΣΠΟΥΔΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕ
 ΤΕΡΗΣΑΣ ΚΑΙ ΕΓΕΝΗΘΗ ΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜ

Εἰκ. 1. Παράδειγμα σχήματος γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 1.

δαύριοι νὰ παραβῶσιν αὐτόν. Ἄλλως, μέχρι τοῦ 200 π. Χ. οὔτε σκόπιμον, οὔτε κατορθωτὸν αὐτοῖς ἦτο νὰ ἀποχωρήσωσιν ἀπὸ τῆς τῶν Ἀχαιῶν ἑμοσπονδίας καὶ νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν Ρώμην, διότι οἱ Ρωμαῖοι οὐδ' ἀνεμιγνύοντο τότε ὁμέσως εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς πολιτικὰς διαμάχας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ μνημονευθέντος ἔτους ἀκριβῶς νέαν ὥρᾳς ἔλαβον τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ὅτε οἱ Ρωμαῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα (Φιλίππου τοῦ Ε'). Εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην ὑπέκοντες οἱ Ἀχαιοὶ ἐγκατέλιπον τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ 224 ἐπὶ ὅλην εἰκοσιπενταετίαν (224-199) εἰλούς καὶ συμμάχους Μακεδόνας καί, δεχθέντες τὰς προτάσεις τῶν Ρωμαίων, συνεμάχησαν καὶ συνεπολέμησαν τούτοις εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 198. προσεκτῆσαντο δὲ μετὰ τὴν ἐν Πύδνῃ τῷ 197 μάχῃ τὸν Ἀκροκόρινθον, ὃν κατεῖχε Μακεδονικὴ φρουρά, τὴν Τριφυλίαν καὶ Ἡραίαν καὶ τὸ Ἄργος αὐτό, ὃ εἶχε περιπέσει εἰς χεῖρας τοῦ Νάβιδος. Ἐξηκολούθησαν δὲ προαγόμενα τὰ πράγματα τῶν Ἀχαιῶν. Παρὰ τὰς παρεμβληθείσας δυσχερείας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὑποθαλπόντων τὰς ἀντιζηλίας τῆς Σπάρτης πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν Συμπολιτείαν, ἡττηθέντος καὶ ἐκλιπόντος τοῦ Νάβιδος, ἐδυνήθη ὁ Φίλοποιμν νὰ προσαρτήσῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὴν Συμπολιτείαν τῷ 192. Μετ' ὀλίγον δὲ (τῷ 191) προσετέθησαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἡεῖοι, οὕτω δὲ ἡ Συμπολιτεία περιελάμβανε νῦν πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἐπὶ πλεον δὲ μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Αἰτωλῶν καὶ τοῦ Ἀντιόχου προσεκτῆσαντο οἱ Ἀχαιοὶ (τῷ 189) καὶ χώρας ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, τὴν ἐν Αἰτωλίᾳ Πλευρῶνα καὶ τὴν παρὰ τὴν Οἶτην Ἡράκλειαν. Οὐδὲ μέχρι τοῦδε ἄρα ἐδύνατο νὰ ἔχῃ λόγον καὶ συμφέρον οὐδὲ σκοπὸν τινα μικρά τις πόλις, οἷα ἡ Ἐπίδαυρος, νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν.

οὐκ... ἔγραψε δὲ (Ἀντίγονος) καὶ τοῖς Μεγαλοπολίταις ἐπαγγελόμενος βοηθήσειν, ἐὰν καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς τοῦτο βουλομένοις ᾖ». Πρβ. *Λίν.* 39, 35, 37 καὶ *Πανσ.* 7, 9, 2, 4, 12, 5.

Πόλεις δὲ ἀποχωρήσαντι τῆς Συμπολιτείας, οἷον Μαντίνεια, Σπάρτη, Μεσσήνη, Ἡράκλεια ἢ πρὸς Οἶτην, ἐτιμωρήθησαν διὰ κηρύξεως πολέμου κατ' αὐτῶν καὶ συμφορὰς ὑπέστησαν. Δὲν ἐτιμωρήθησαν τὰ Μέγαρα, ἀποχωρήσαντα τῆς Συμπολιτείας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου (τῷ 224) καὶ προσχωρήσαντα εἰς τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν, διότι τοῦτο ἔπραξαν «μετὰ τῆς τῶν Ἀχαιῶν γνώμης» (*Πολ.* 20, 6, 8), ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ Κλεομένου.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐπέκτασις καὶ ἡ κραταίωσις τῆς Συμπολιτείας ἀπῆρσεν εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες ἤθελον τοὺς Ἀχαιοὺς οὐχὶ ἰσχυροὺς, ἐλευθέρους καὶ ἀνεξαρτήτους, ἀλλ' ἀσθενεῖς καὶ ὑπηκόους, περισπωμένους ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ συγκρούσεων. Μόνον σκοπὸν ἐπιδιώκοντες ἐν Ἑλλάδι τὴν διὰ παντὸς τρόπον προαγωγὴν τῶν Ρωμαϊκῶν συμφερόντων μετῴληθον κακὸβούλον καὶ ραδιοῦργον πολιτικὴν προβαίνουσιν καὶ μέχρις ἀθετήσεως τοῦ δικαίου, παραβαίνουσιν δὲ καὶ τοὺς ὅρους, ἧς εἶχον συνάψει μετὰ τῶν Ἀχαιῶν συμμαχίας¹. Κυρίαν δ' εὐκαιρίαν παρεῖχον τοῖς Ρωμαίοις πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἑαυτῶν σκοποῦ αἱ ἀντιζηλίας καὶ αἱ ἐριδες τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Μεσσήνης πρὸς τὴν Συμπολιτείαν. Ἐξ ἀνάγκης προσχωρήσαντες αἱ πόλεις αὗται εἰς τὴν τῶν Ἀχαιῶν ἑμοσπονδίαν, ἐζήτουν εὐκαιρίαν ἵνα ἀποστῶσιν ἀπ' αὐτῆς, προσέφευγον δ' εἰς τὴν προστασίαν τῶν Ρωμαίων παρέχοντες τούτοις ἀφορμὴν νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ προάγωσιν οὕτω τὰ ἑαυτῶν πολιτικὰ συμφέροντα. Ὅτε δεινῶς ἐτιμώρησεν ὁ Φίλοποιμν (τῷ 188) τοὺς Σπαρτιάτας θελήσαντας νὰ ἀποστῶσιν ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας, ἐπεμψαν οὗτοι πρέσβεις εἰς Ρώμην κατηγοροῦντες τῶν Ἀχαιῶν ἀπεδοκίμασαν δὲ τὰ κατὰ τῆς Σπάρτης γενόμενα οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἀπήτουν τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῶν (*Πολ.* 22, 3 καὶ 10). Οἱ Ἀχαιοὶ ὁμῶς ἀνθίσταντο λέγοντες «ἀδύνατον εἶναι τὸ κινῆσαί τι τῶν ὑποκειμένων ἄνευ τοῦ παραβῆναι καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαια καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς δόξα» (*Πολύβ.* 22, 13). Ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δὲ γενομένοις κατηγόρει τοῦ Φίλοποιμένου (τῷ 185) καὶ ἄλλη πρεσβεία τῶν Λακεδαιμονίων, ἐν ᾗ περιελαμβάνοντο καὶ φυγάδες, οὓς εἶχον καταγάγει εἰς Σπάρτην αὐτοὶ οἱ Ἀχαιοί. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Ἀχαικὸν νόμον, ὃν εἶχε κυρώσει καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ τῶν Ρωμαίων συνθήκη (*Πανσ.* 7, 9, 4), δὲν ἐπέτρεπετο εἰς πόλιν ἀνήκουσαν εἰς τὴν Συμπολιτείαν νὰ πέμψῃ μόνῃ αὐτῇ (ἄνευ τῶν Ἀχαιῶν) πρέσβεις εἰς ξένην χώραν, κατεδίκασαν οἱ Ἀχαιοὶ ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ ταύτῃ τοὺς ἀχαρίστους φυγάδας εἰς

¹ Περὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης τῆς Ρώμης ἴδε τὴν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Καρολίδου μεταφρασμένην *Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος* τοῦ Herzberg. (1902), σ. 201 κ. ἐ.

θάνατον. Ἀγανάκτησις ὁμῶς κατέλαβε τὴν ρωμαϊκὴν Σύγκλητον, ἥτις ἠπειλήσῃ τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τῆς χρήσεως βίας κατὰ τῆς Συμπολιτείας, ἂν μὴ ἀνακαλέσωσι τὴν ἀπόφασιν. Οἱ Ἀχαιοὶ εἶδον πλέον, ἣν σημασίαν εἶχε τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ κήρυγμα τοῦ Φλαμινίνου (τὸ ἐν ἔτει 196) περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων, ἠναγκάσθησαν δὲ νὰ ἀνακαλέσωσι τὴν περὶ καταδίκης ἀπόφασιν (Liv. 39, 37, 21) ¹. Ὅτε δὲ οἱ Μεσσήνιοι, ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ Ρώμης, ἀπέστησαν (τῷ 183) ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας, οἱ δ' Ἀχαιοὶ πέμψαντες πρεσβεῖαν εἰς Ρώμην ἐζήτησαν βοήθειαν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συμμαχίας, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀπεκρίθησαν οἱ Ρωμαῖοι, οὐδ' ἂν ἀποστατήσωσι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι· ἔδωκαν τουτέστιν τοῖς Ἀχαιοῖς ἀπόκρισιν «κηρύγματος, κατὰ Πολύβιον (23, 9), ἔχουσιν διάθεσιν τοῖς βουλομένοις ἕνεκα Ρωμαίων ἀφίστασθαι τῆς τῶν Ἀχαιῶν πολιτείας». Ὁ Φιλοποίμην ἀντίστατο κατὰ τῶν σχεδίων τῆς Ρώμης καὶ ἐξεστράτευσεν ἀμέσως κατὰ τῶν Μεσσηνίων, ἠττήθη ὁμῶς καὶ ἐφρονεύθη ὑπὸ τούτων. Καὶ ἐτιμώρησε μὲν ὁ Λυκόρτας τοὺς Μεσσηνίους ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ, δὲν ἐδύνατο ὁμῶς νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐκ τῆς παλιμβούλου ἀναμίξεως τῆς Ρώμης παραλύουσας Συμπολιτεῖαν. Ἐπὶ τὰ χεῖρω δ' ἔβαινον τὰ πράγματα τῶν Ἀχαιῶν, ἀφ' οὗ ἰδρύνθη καὶ ἐκρατύνθη ἐν αὐτῇ τῇ Συμπολιτείᾳ ὀλιγαρχικὴ φατρία φρονούσα τὰ τῶν Ρωμαίων. Καλλικράτης ὁ ἐκ τῶν φαυλοτάτων ἀνδρῶν τῆς φατρίας ταύτης κατώρθωσε τῇ συστάσει τῶν Ρωμαίων νὰ ἐκλεγῇ στρατηγὸς τῷ 179 καὶ οὕτως, ἐνεργῶν ὥσπερ πράκτωρ τῶν Ρωμαίων, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ἑαυτοῦ πολιτικὸν πρόγραμμα, καθ' ὃ οἱ Ἀχαιοὶ ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς ἐκ Ρώμης διαταγὰς καὶ «μῆτε νόμον μῆτε σιγήλην μῆτ' ἄλλο μηδὲν προὔργιαίτερον νομίζειν τῆς Ρωμαίων προαιρέσεως» (Πολ. 24, 10 καὶ 11). Περιβεβλημένος ὁ Καλλικράτης τὴν ὑπάτην ἀρχὴν ἐδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς καὶ ἐπιθυμίας τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ καταγάγῃ εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα οὐ μόνον τοὺς Σπαρτιάτας ἀλλὰ καὶ τοὺς

¹ Κατὰ Πausanίαν (7, 9, 5) αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι ἡμνήστευσαν τοὺς καταδικασθέντας ἀκυρώσαντες αὐθαίρετως τὴν ἀπόφασιν τῆς Συμπολιτείας καὶ ἀναλαβόντες αὐτοὶ νὰ δικάζωσιν ἐπὶ κακουργήμασι κατὰ τῆς Συμπολιτείας.

Μεσσηνίους φυγάδας· διὰ παντὸς δὲ μέσου ἐνήργει ἵνα παραλύσῃ πᾶσαν ἀντίστασιν τῶν ἐθνικοφρόνων Ἀχαιῶν καὶ καταστήσῃ τὴν Συμπολιτεῖαν ὑποχείριον εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἑαυτοῦ φατρίας. Τοῦτο δὲ ἐπέτυχε καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ τὴν ἐν Πύδνῃ μάχην, ὅτε τῇ προδοτικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ, ὡς γνωστὸν, ἀπήχθησαν εἰς Ρώμην τῷ (167) οἱ ἐκ τῶν πρώτων ἀνδρῶν τῆς ἐθνικῆς μερίδος 1000 ἐκεῖνοι Ἀχαιοὶ ὡς διατελέσαντες δῆθεν εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Περσέα. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων μέχρι τοῦ 150 ἡ Ἑθνικὴ μερίς ἐξεμηδενίσθη καὶ ἡ Συμπολιτεία διευθυνομένη ὑπὸ τῶν τῆς ρωμαϊζούσης μερίδος ὀλιγαρχικῶν (Καλλικράτους, Ἀνδρωνίδου καὶ λοιπῶν) διετέλει ἐν ἀποσυνθέσει ². Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει πραγμάτων φανερὰ πλέον ἐγένετο ἡ μέχρι τοῦδε τηρούσα ἐν μέρει τὰ προσχήματα πολιτικὴ τέχνη τῶν Ρωμαίων, ἥτις ἐμφανίζεται νῦν μεταβεβλημένη ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἐν Ρώμῃ κρατούμενους Ἀχαιοὺς εἰς κακοήθη κακουργίαν, ὡς πρὸς δὲ τὴν Συμπολιτεῖαν εἰς ὠμὴν βιαιότητα. Ὁ νόμος, ὁ ἀπαγορεύων εἰς τὰς πόλεις νὰ πέμπωσιν εἰς ξένα κράτη ἰδιαιτέρας, ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας πρεσβεῖας, συνεργία τῆς Ρώμης εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 184 ἐμπράκτως καταργηθῇ· τὴν δὲ καταργεῖται καὶ ὁ νόμος ὁ ἀπαγορεύων εἰς τὰς πόλεις τὴν ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας ἀποστασίαν. Αὕτη ἡ Ρώμη, ἐπιδιώκουσα τὴν ἐξασθένησιν τῆς Συμπολιτείας, οὐ μόνον ὑποστηρίζει τὰς ἀποστατίας πόλεις, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 165 ἀναλαμβάνει αὐτὴ τὸ δικαίωμα αὐθαίρετως νὰ ἀποφασίσῃ καὶ, ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως, αὐτὴ νὰ προστατεύῃ καὶ πραγματοποιῇ τὴν ἀποχώρησιν σημαντικῶν πόλεων ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας. Ἡ Αἰτωλικὴ πόλις Πλευρῶν, πέμψασα τῷ 164 πρεσβεῖαν εἰς Ρώμην κατὰ παράβασιν τοῦ Ἀχαιικοῦ νόμου, ἐπέτυχε, κατ' ἀκολουθίαν ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου, νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας, συνεργήσαντος εἰς τοῦτο

² Χαρακτηριστικὸν τοῦ κρατοῦντος ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἀχαιῶν πολιτειακοῦ καὶ φατριαστικοῦ συστήματος καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Καλλικράτης καὶ οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ ἐξετέλουν τὸ τοῦ πράκτορος τῶν Ρωμαίων ἔργον εἶνε τὸ ἐξῆς: Ὅτε οἱ Ρόδιοι εἰς πόλεμον ἐμπλακέντες κατὰ τῶν Κρητῶν (τῷ 155) ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐν τῇ ἐν Κορίνθῳ συνόδῳ, ἡ πλειοψηφία ἤτο διατεθειμένη νὰ παράσχῃ τὴν βοήθειαν ταύτην· ἀντίστη ὁμῶς ὁ Καλλικράτης καὶ ὑπερίσχυσεν. «Οὐκ, ἔφη, δεῖν οὔτε πολεμεῖν οὐδενὶ χωρὶς τῆς Ρωμαίων γνώμης οὔτε βοήθειαν πέμπειν οὐδενὶ κατ' οὐδενός» (Πολ. 33, 16).

τοῦ τότε εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἀποσταλέντος Γαίου Σουλπίκιου Γάλλου, εἰς ὃν εἶχε δοθῇ ἰδιαίτερα παραγγελία νὰ προσπαθῇ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας, ὅσον τὸ δυνατόν πολλὰς πόλεις (Παυσ. 7, 11, 3). Εἰς τοιαύτας δ' αὐθαιρεσίας ματαίαν ἀντέταξεν ἀντίστασιν ἢ ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ ὑπερισχύσασα ἀπὸ τοῦ 150/49 δημοκρατικὴ μερίς ὑπὸ τοὺς δημαγωγοὺς Δάριον καὶ Κριτόλαον. Ὁ Δάριος ἔσπευσε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἐν ἀχρηστία διατελοῦντα νόμον περὶ ἀποστολῆς πρέσβεων εἰς ξένην ἐπικράτειαν ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς Σπαρτιάτας νὰ πέμψωσιν ἰδίαν πρεσβείαν εἰς Ρώμην (Παυσ. 7, 12). τοιαύτη ὁμῶς ἐνέργεια ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἔσχε ἀπόφασιν καὶ διαταγὴν τῆς Συγκλήτου ἀνακοινωθεῖσαν (148 π.Χ.) εἰς τοὺς ἐν Κορίνθῳ συνηγμένους Ἀχαιοὺς, ὅπως ἀποχωρισθῶσι πλέον ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας ἢ Λακεδαιμόνων καὶ ἢ Κόρινθος αὐτὴ καὶ τὸ Ἄργος καὶ ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἢ πρὸς Οἰτῇ Ἡράκλεια (Παυσ. 7, 14). Ὀργὴ καὶ ἀγανάκτησις κατέλαβε τοὺς ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ ἐπὶ μόνῳ τῷ ἀκούσματι τούτῳ. Ἐπηκολούθησε δὲ κήρυξις πολέμου κατὰ τῆς Ρώμης καὶ τῶν φίλων αὐτῇ πόλεων καὶ γενικὸς συναγερμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τὸν Δάριον καὶ τὸν Κριτόλαον, ὅστις ἤγαγεν εἰς τὴν τῷ 146 φεβρουάριον ἐν τῷ Ἰσθμῷ σύρραξιν τῆς Ἀχαιϊκῆς Πελοποννήσου πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἀπώλετο ἐξ ὀλοκλήρου ἢ τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερία, κατεστράφη ἢ Κόρινθος, διελύθη πολλὰ παθοῦσα ἢ τῶν Ἀχαιῶν Συμπολιτεία καὶ ὑπεδουλώθη ἢ Πελοπόννησος καὶ ἢ λοιπὴ Ἑλλάς κυβερνωμένη τοῦ λοιποῦ ὡς ρωμαϊκὴ ἐπαρχία ὑπαγομένη ὑπὸ τὸν ρωμαῖον διοικητὴν τῆς Μακεδονίας.

Τὰ ἐκτεθέντα ἄγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ 165 καὶ 150 πόλεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν Συμπολιτείαν εὐχερῶς καὶ ἀτιμωρητὶ ἐδύναντο νὰ ἀποστῶσιν ἀπ' αὐτῆς ¹. Κατὰ τούτους ἄρα τοὺς χρόνους οἱ Ἐπιδαῦριοι ἐδύναντο νὰ προσχωρήσωσιν ἀμέσως πρὸς τοὺς

¹ Πρὸ τοῦ 183 πόλεις ἀφιστάμεναι ἀπὸ τῆς Συμπολιτείας δὲν ἐφοδοῦντο μὲν νὰ πάθωσι τι ἐκ μέρους τῆς Ρώμης (ἴδε σ. 119), ἐδύναντο ὁμῶς νὰ τιμωρηθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες εἶχον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τὴν πρὸς τοῦτο ἰσχύν· ἀλλ' ὕστερον, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 165 (σ. 119) οἱ μὲν Ἀχαιοὶ ἦσαν ἀνίσχυροι, ἢ δὲ Ρώμη οὐ μόνον ἔμενεν ἀδιάφορος, ἀλλὰ καὶ ἐπροστάτευσεν τὰς ἀποστάτας πόλεις.

Ρωμαίους συνάπτοντες φιλικὰς καὶ συμμαχικὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις· εἶχον δὲ λόγον πρὸς τοῦτο καὶ συμφέρον. Ἐβλεπον οὗτοι τὴν ἐξασθένησιν καὶ τὴν κατὰπτωσιν τῆς Συμπολιτείας καὶ προέβλεπον τὸν ἐκ Ρώμης κίνδυνον καὶ τὰς ἐπικειμένους συμφορὰς τῆς Πελοποννήσου. Εὐλόγως ἄρα θὰ ἐδύναντο νὰ σπεύσωσιν ἵνα λάβωσι μέτρα παρέχοντα αὐτοῖς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἐν τοῖς χαλεποῖς ἐκείνοις καιροῖς ².

Κατὰ ταῦτα θὰ ἤθελέ τις νὰ ἀναγάγῃ τὴν μετὰ τῆς Ρώμης συμμαχίαν τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ 165 καὶ 150 καὶ οὕτω νὰ χρονολογήσῃ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν. Τοιαύτη ἐκδοχὴ ὁμῶς προσκρούει εἰς ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως τῆς Ἐπιδαύρου, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἐπιδαῦριοι ἐπολέμησαν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Ρωμαίων, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀχαιῶν, ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ μάχῃ τοῦ 146 ³. Κατὰ τοῦτο ἄρα τὸ ἔτος δὲν θὰ ἦσαν φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν Ρωμαίων, διότι ἄλλως δεινήν θὰ ὑφίσταντο παρὰ τούτων τιμωρίαν οὐχὶ τοσοῦτον ὡς πολεμήσαντες κατ' αὐτῶν ⁴, ὅσον ὡς ἀπιστήσαντες καὶ παρασπονδήσαντες πρὸς αὐτοὺς. Συμφορὰν ὁμῶς οὐδεμίαν ὑπέστησαν, διότι ὁ Μόμμιος ἐπεσκέφθη τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κακὸν τι δὲ δὲν ἔπραξεν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἀφιέρωσε καὶ ἀνάθημα εἰς τὸν Ἀσκληπιόν ⁵. Οὐδὲ δύναται νὰ προβληθῇ,

² Οὕτω σκεπτόμενοι τυχὸν καὶ πολιτευόμενοι οἱ Ἐπιδαῦριοι θὰ συνεμορφοῦντο πρὸς ὅσα καὶ ἐπίσημοι ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπρέσβευον. λ. γ. ὁ Ἀρίσταινος, ὅστις πεπεισμένος ὦν ὅτι πᾶσα ἀντίστασις τῆς Συμπολιτείας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἐμελλε νὰ ἀπολήξῃ εἰς τελείαν καταστροφὴν τῶν Ἀχαιῶν, ἐγένετο φιλορρωμαῖος καὶ ἐπέδωκε νὰ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα δι' αὐθορμήτου ὑποταγῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους. «Δύο εἶνε οἱ σκοποὶ πάσης πολιτείας, ἔλεγεν ὁ Ἀρίσταινος, «τό τε καλὸν καὶ τὸ συμφέρον» οἷς μὲν οὖν ἐφικτός ἐστιν ἢ τοῦ καλοῦ κτήσις, ταύτης ἀντέχεσθαι δεῖν «τοὺς ὀρθῶς πολιτευομένους· οἷς δ' ἀδύνατος, ἐπὶ τὴν τοῦ συμφέροντος «μερίδα καταφεύγειν» τὸ δ' ἐκατέρων ἀποτυχάνειν μέγιστον εἶναι «τεκμήριον ἀβουλίας» (Πολ. 24, 14).

³ IG. IV (CIG. Pelopn. I) 894. — Ἡ ἐπιγραφὴ ἄρχεται ὡς ἐξῆς: «Οἷδε ἀπέθανον ἐν ταῖς παρατάξεσι ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ (πρβ. Πολ. 3, 22, 2: «ἢ Ἀχαιῶν καὶ Ρωμαίων περὶ τὸν Ἰσθμὸν παράταξις»), ἀναγράφει δὲ τὰ ὀνόματα 156 πολεμιστῶν ἐξ Ἐπιδαύρου πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ.

⁴ Πρὸς τὰς μικρὰς Ἀχαιϊκὰς πόλεις, αἵτινες μετέσχον τῆς μάχης τοῦ 146, οἱ Ρωμαῖοι προσηνέχθησαν, ὡς φαίνεται, μετὰ τινος ἐπείκειας, ἀρκεσθέντες εἰς σκληρὰν τιμωρίαν τῶν μεγάλων καὶ σημαντικῶν πόλεων καὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης τῶν προκαλεσάντων τὴν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἀντίστασιν κατὰ τῆς Ρώμης.

⁵ P. Cavvadias: *Fouilles d'Épidaure* I ἀρ. 130. — IG,

ὅτι οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἦσαν μὲν σύμμαχοι τῶν Ρωμαίων, ἐξεβιάσθησαν ὁμῶς ἵνα λάβωσι τὰ ὅπλα κατ' αὐτῶν παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν Κριτολάου καὶ Διαίου, διότι ἀνέγραψαν ἐπὶ στήλης τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων, ὡς εἶπομεν, ὅπερ ὁδηλοῖ ὅτι ἐκουσίως καὶ ἐξ ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ ὁρμηθέντες ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Συμπολιτείας· ἄλλως, ἂν φιλικῶς καὶ συμμαχικῶς εἶχον τότε πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ἐδύναντο νὰ πράξωσιν ὅ,τι καὶ οἱ Τενεᾶται, οἵτινες πρὸ τῆς ἐν τῷ Ἰσθμῷ μάχης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων (ἴδε σ. 123 σημ. 1).

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ἡ τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ τῶν Ρωμαίων συμμαχία ἐγένετο μετὰ τὴν ἐν τῷ Ἰσθμῷ μάχην. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ χρονολογητέα τυγχάνει ἐκ τῶν μετὰ τὸ 146 χρόνων. Διὰ περαιτέρω ἐρεύνης δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν χρονολογίαν αὐτῆς τὸ ἔτος 112 π. Χ. (ἴδε σ. 123 στ. 14).

Ὅτι δὲ ἡ τῆς συμμαχίας συνθήκη συνήφθη οὐχὶ πρὸ τοῦ ἔτους 146 ἀλλὰ μετ' αὐτὸ, ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς. Προηγέθησαν δυσχέρειαι, σύγχυσις, πόλεμος καὶ χρόνοι χαλεποί· διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐπιγραφῇ εἶρηται: καὶ ἐγενήθη φιλία καὶ συμμαχία ποτὶ Ρωμαίους τῇ π[ό]λι τῶν Ἐπιδαυρίων (στ. 5). Τούτοις δὲ προσθετέον ὅτι ὁ Ἀρχέλοχος κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν Ρώμῃ τὴν ἀποστολὴν του ποτικ[α]ρ[ο]ιερήσας (στ. 4). Ἀλλ' ἂν εἶχεν ἀποσταλῇ ἐκεῖσε πρὸ τοῦ 146 θὰ ἦτο λίαν εὐπρόσδεκτος καὶ οὐδεμίαν θὰ εἶχε δυσχέρεϊαν νὰ ὑπερνικήσῃ· τῶρα ὁμῶς, ὅτε ἡ Ἐπίδαυρος ἦτο πόλις ἡττημένη καὶ ὑποτεταγμένη εἰς τὴν Ρώμην, ἐδέησε προφανῶς νὰ ἰκετεύσῃ οὗτος καὶ προσλιπαρήσῃ τοὺς Ρωμαίους ἵνα φανῶσιν ἐπεικεῖς καὶ εὖνοι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, διότι εὐνοίας δεῖγμα ἦτο ἡ συγκατάθεσις τῶν Ρωμαίων πρὸς σύναψιν τῆς συνθήκης (foedus), δι' ἧς ἡ Ἐπίδαυρος ἐγένετο civitas foederata καὶ, κατ' ἀκολουθίαν, ἐτύγχανε σπουδαίων πλεονεκτημάτων, οἷον αὐτονομίας, ἀπαλλαγῆς πληρωμῆς φόρου κλ. 1. Προστίθεται ἄρα εἰς τὰς μέχρι τοῦδε

IV, 1183. — Ἀγαλμα Νίκης ἱδρυμένον ἀπὸ παλαιῶν χρόνων ἐν τῷ Ἱερῷ ἰδιοποιήθη ὁ Μόμιος καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀσκληπιῶν ἀναγράφας ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν,

1 Περὶ τῶν διὰ foedus ἢ aequum foedus συνδεδεμένων μετὰ τῆς Ρώμης πόλεων ἴδε Marquardt-Mommsen: *Römische*

γνωστὰς ἡμῖν civitates foederatas² ἢ Ἐπίδαυρος. Ἀλλ' εἰς τὰς πόλεις ταύτας δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν Τροιζήνα ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἐν IG IV ἀρ. 791 ἐπιγραφῆς (πρβ. *Bull. corr. hellénique* 1900 σ. 200), ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι οἱ Τροιζήνιοι ἔπεμψαν πρεσβευτὴν εἰς Ρώμην πρεσβευσάντα ὑπὲρ φιλίας καὶ συμμαχίας καὶ ὑπὲρ τῆς [εἰρήνης] ποθ' Ἑρμιονεῖς ἐπτάκις³. Τὰ ἀνωτέρω δὲ περὶ Ἐπιδαύρου ἐκτεθέντα καθιστῶσι δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἐκ Τροιζῆνος ἐπιγραφὴ χρονολογητέα τυγχάνει ἐκ τῶν μετὰ τὸ 146 χρόνων, ἀφοῦ ἄλλως καὶ οἱ Τροιζήνιοι δυσχερείας εἶχον νὰ ὑπερνικήσωσιν, ἡναγκάσθησαν τουτέστι νὰ ἀποστείλωσι πρεσβεῖαν εἰς Ρώμην ἐπτάκις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συμμαχίας. Ἀπορον δ' εἶνε ὅτι ὁ Fraenkel τοσοῦτον μικρὰς προσοχῆς ἠξίωσε τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀρκεσθεῖς μόνον νὰ εἴπῃ ὅτι προέρχεται αὕτη ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τῆς 2^α ἐκατονταετηρίδος, χωρὶς νὰ σκεφθῇ ἂν, καθ' οὓς χρόνους ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία διετέλει ἐν πολιτικῇ ἀκμῇ καὶ συνῆπτε συμμαχίαν ἀπὸ τοῦ ἴσου μετὰ τῶν Ρωμαίων, ἦτο δυνατόν νὰ παρασπονδῇ ἡ Τροιζὴν παραβαίνουσα τὸν Ἀχαϊκὸν νόμον δι' ἐπανειλημμένης μονομεροῦς ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς Ρώμην, οὐδ' ἂν ἦτο δυνατόν ἡ Ρώμη νὰ δέχεται τοιαύτην πρεσβεῖαν ἐμβριζομένη οὕτως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς οὐχὶ ὡς πιστὴ σύμμαχος, ἀλλ' ὡς ἐχθρὰ τῆς Συμπολιτείας.

Ἄλλων δὲ πόλεων ἐν Ἑλλάδι, αἵτινες ἦσαν foederatae γνωσταὶ ἡμῖν εἶνε καὶ ἐνδιαφέρον παρέχουσιν ἡ Ἀστυπάλαια, κατ' ἐπιγραφὴν⁴ χρονο-

Altertümer IV (Marquardt: *Staatsverwaltung* 1² σ. 44 καὶ 73). Ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν Ρώμην οὖσαι αἱ πόλεις αὗται δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἀσκῶσιν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν· κατὰ τὰ λοιπὰ ἦσαν ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι, ὑπέκειντο μόνον εἰς ὑποχρεώσεις τινὰς καθοριζομένας ἐν τῇ συνθήκῃ καὶ εἰς φιλικὰς τινὰς λειτουργίας (Στράβων 8,365), ἦσαν δὲ ἀπηλλαγμένοι πληρωμῆς παντὸς φόρου.

2 Κατάλογον τῶν πόλεων τούτων ἴδε ἂν. Marquardt: *Staatsverwaltung* 1² σ. 75, εἰς ὃν πρόσθετος τὸ Θύρρειον Ἀκαρνανίας (σ. 122), νῦν δὲ καὶ τὴν Ἐπίδαυρον καὶ τὴν Τροιζήνα.

3 Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτω:

[Γ]όργυπον | - - - ν]ονα
εὐεργέταν ἅ πόλι[ς] ἀνέθ[ηκε]
ἀγορανομήσαντα καὶ πρ[εσβ]εύ[ον]
σαντα εἰς Ρώμην ὑπὲρ φιλίας καὶ
συμμαχίας καὶ ὑπὲρ τῆς [εἰρήνης]
ποθ' Ἑρμιονεῖς ἐπτάκι[ς].

4 IG XII² ἀρ. 173. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη περιέχει α') τὸ περὶ τῆς συναπτεᾶς συμμαχίας δόγμα τῆς Συγκλήτου μεταπεφρασμένον

λογουμένην ἐκ τοῦ 105 π. Χ. καὶ τὸ ἐν 'Ακαρνανίᾳ Θύρρειον, κατ' ἐπιγραφὴν¹ χρονολογουμένην ἐκ τοῦ 94 π. Χ.²

Ἡ προκειμένη δ' ἐξ 'Επιδαύρου ἐπιγραφὴ διδάσκει ἡμᾶς πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸν τρόπον καὶ γνωρίζει ἡμῖν τὰς ἐν Ρώμῃ πράξεις, δι' ὧν πόλεις τις τῶν ἐν Ἑλλάδι κατώρθου, ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μετὰ τὸ 146 καὶ πρὸ τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων, νὰ γείνη foederata:

α') Ἐν πρώτοις ἔπεμπεν ἡ πόλις πρεσβευτὴν εἰς Ρώμην προτείνουσα φιλίαν καὶ συμμαχίαν καὶ ἐκλιπαροῦσα τὴν κυρίαρχον δύναμιν πρὸς ἀποδοχὴν τῆς αἰτήσεως ταύτης. Ἀν κατωρθοῦτο τοῦτο, ὁ πρεσβευτὴς ἐπανερχόμενος οἶκαδε ἐγίνετο δεκτὸς μετ' εὐγνωμοσύνης ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν, οἵτινες διὰ ψήφισματος ἀπένεμον αὐτῷ τιμὰς καὶ προνόμια. Τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν 'Επιδαυρίων ψήφισμα εἶνε ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἀρ. 1. Τιμητικὸν δὲ ψήφισμα ἐξεδόθη καὶ ὑπὲρ τοῦ πρε-

έλλητιστί, β') ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ κειμένου αὐτῆς τῆς συνθήκης, γ') τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ εἰς Ρώμην ἀποσταλέντος πρεσβευτοῦ Ροδοκλέους ψήφισμα τῶν 'Αστυπαιέων. Κατὰ τὸ δόγμα τῆς Συγκλήτου ἡ συνθήκη ἔμελλε νὰ ἀναγραφῇ ἐπὶ χαλκοῦ πίνακος, τοῦτο δὲ τὸ χάλκωμα συμμαχίας ν' ἀναρτηθῇ ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου («ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατηλωθῆναι»), νὰ τοῦ Διὸς θεοσιεῖται δὲ ἡ συνθήκη [εἰρηνην] καὶ φιλίαν καὶ συμμαχίαν τοῦ δήμου τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ δήμου τῶν 'Αστυπαιέων καὶ ἀμοιβαίαν βοήθειαν ἐν καιρῷ πολέμου κλ. Συνέειδε ἄρα τὴν 'Αστυπάλαιαν μετὰ τῆς Ρώμης foedus aequum, ἥτοι συμμαχία ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ. Ἀλλ' ἀπορεῖ τις ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῆς Ρώμης συνάψει τοιαύτης συμμαχίας τῷ 105 π. Χ. πρὸς μικρὰν καὶ ὑποτεταγμένην νῆσον.

Τὴν ἀπορίαν ταύτην λύει αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι ἡ τῷ 105 συναφθεῖσα συμμαχία ἦτο ἀνανέωσις παλαιᾶς συμμαχίας (στ. 4 [συμμαχίαν] ἀνανέωσανθαι). Ἐπανελήφθη ἄρα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κείμενον συνθήκης, οἷον καὶ τὸ τῆς παλαιᾶς συμμαχίας, ἣτις προφανῶς ἦτο aequum foedus, διότι θὰ εἶχε συνάψει τὴν συμμαχίαν ταύτην ἡ Ρώμη καθ' οὓς χρόνους ἡγωνίζετο ἵνα ἐπεκτείνῃ τὴν ἑαυτῆς ἰσχύϊν εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ 'Αστυπαιεῖς ἦσαν περίφημοι ναυτικοί, οἱ δὲ δύο θαυμαστοὶ λιμένες τῆς νήσου, ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος, ἐδύναντο νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἀσφαλέστατον καταφύγιον καὶ ὁρμητήριον εἰς τὸν περιπλέοντα τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ρωμαϊκὸν στόλον. Ὡς πρὸς τὴν ἀνανέωσιν τῆς συμμαχίας πρβ. σ. 123 σημ. 2.

1 *Bulletin de correspondance hellénique* 1886 σ. 165 (G. Cousin). — IG, IX, 483.

2 Καὶ αἱ 'Αθηναὶ συνεδέοντο μετὰ τῆς Ρώμης διὰ foedus (Tac. Ann. 2, 53) καὶ διὰ foedus aequum, ὡς φαίνεται. Πότε ὅμως εἶχε συναφθῇ ἡ συμμαχία δὲν γνωρίζομεν. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος διετέλουν οἱ 'Αθηναῖοι εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ρωμαίους, εἰς φιλικωτάτας δὲ σχέσεις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐξεγέρσεως τῶν 'Αχαιῶν καὶ τῆς ἐν τῷ Ἰσθμῷ μάχης. Ἦσαν δ' αἱ 'Αθηναὶ civitas libera ac foederata, ὡς φαίνεται. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἀργυροῦν νόμισμα.

σβευτοῦ τῶν 'Αστυπαιέων, οὗ μέρος σώζεται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ (σ. 121 σημ. 4) ἐξ 'Αστυπαιείας ἐπιγραφῇ.

β') Τοῦ πρεσβευτοῦ γενομένου δεκτοῦ ἐν Ρώμῃ μετ' εὐμενείας, ἐξεδίδετο δόγμα τῆς Συγκλήτου ἀποφασίζον περὶ τῆς συνάψεως τῆς συμμαχίας καὶ κανονίζον τὰ κατ' αὐτήν. Ἐν τῇ ἐξ 'Αστυπαιείας ἐπιγραφῇ διεσώθη τὸ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει δόγμα τῆς Συγκλήτου. Κατὰ δὲ τὴν προκειμένην ἐξ 'Επιδαύρου ἐπιγραφὴν τὸ δόγμα κατετέθη ἐν τῷ ταμείῳ (στ. 6: καὶ τοῦ δόγματος τοῦ γενομένου καὶ κατατεθέντος ἐν τῷ ταμείῳ), ἀντίγραφον δ' αὐτοῦ (ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει) καὶ ἀντίγραφον τῆς συνθήκης τῆς συμμαχίας ἐκόμισεν ὁ Ἀρχέλοχος εἰς Ἐπίδαυρον (στ. 8: τούτων δὲ ἀντίγραφα ἀποδέδωκεν εἰς τὸ δαμόσιον). Πρβ. καὶ ἐπιγραφὴν ἐξ 'Αστυπαιείας, στ. 52: «ἐπειδὴ παρα(γε)γέννηται ὁ ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμαν Ρ(ο)δοκλῆς Ἀντιμάχου καὶ [τὰ] πε[ρὶ] συμμαχίας] δογματισθέντα [ἀπενήνοχε]».

γ') Ἐκδοθέντος τοῦ δόγματος τῆς Συγκλήτου, συνετάσσετο καὶ ὑπεγράφετο ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας, ἣτις ἐχαράσσετο ἐπὶ χαλκοῦ πίνακος καὶ ἀνετίθετο ἐν τῷ Καπιτωλίῳ (στ. 7: καὶ τὰς συμμαχίας ἀνατεθείσας ἐν πίνακι χαλκῷ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ) 3. Ἐν τῇ ἐξ 'Αστυπαιείας δ' ἐπιγραφῇ σώζεται, ὡς εἵπομεν, καὶ τὸ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταπεφρασμένον κείμενον τῆς συνθήκης. Ἐν δὲ τῇ ἐκ Θυρρείου ἐπιγραφῇ (σ. 122) σώζεται ἡ ἀρχὴ τῆς συνθήκης. Ὅτι δὲ αἱ συνθήκαι ἐχαράσσοντο ἐπὶ χαλκοῦ πίνακος καὶ ἀνετίθεντο ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πολύβιος (3, 26), καθ' ὃν αὐταὶ «ἐτηροῦντο ἐν χαλκώμασι παρὰ τὸν Δία τὸν Καπιτώλιον ἐν τῷ τῶν ἀγορανόμων ταμείῳ». Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐγίνετο καὶ ὡς πρὸς δόγματα τῆς συγκλήτου: Πρβ. Ἰώσηπον «περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου» (12, 10, 6): «ποιήσασα δὲ περὶ τούτου δόγμα (ἡ σύγκλητος) τὸ μὲν ἀντίγραφον εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπέστειλεν, αὐτὸ δ' εἰς τὸ Καπιτώλιον εἰς χαλκᾶς ἐγγράψαντες δέλτους ἀνέθεσαν» 4.

3 Ἐπὶ Βεσπασιανοῦ ὑπῆρχον ἐν τῷ Καπιτωλίῳ 3,000 χαλκοὶ πίνακες περιέχοντες συνθήκας μετὰ κρατῶν καὶ πόλεων καὶ προνόμια παρασχεθέντα εἰς πόλεις καὶ εἰς διαφόρους πολίτας. Ἴδε Suet. Vespas. 8.

4 Σημειωτέον ὅτι συνθήκαι, καὶ δόγματα τῆς συγκλήτου καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὰς ἐν Ἑλλάδι πόλεις μετεφράζοντο ἐν

13 6 20.

Μετὰ τὰ εἰρημένα ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν τίς ὁ λόγος τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐπιδειχθείσης εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἐπιδαυρίους· ἐζητήθη δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαιολογούντων καὶ ὁ λόγος τῆς ἐπιδειχθείσης εὐνοίας πρὸς τοὺς Θυρρείους καὶ πρὸς τοὺς Τενεάτας¹, διότι καὶ οὗτοι φιλικῶς εἶχον πρὸς τοὺς Ρωμαίους (σ. 121).

Τὸν λόγον τῆς πρὸς τοὺς Ἐπιδαυρίους εὐνοίας τῶν Ρωμαίων δυνάμεθα ἴσως νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ λατρείαν τοῦ ἐξ Ἐπιδάουρου Ἀσκληπιοῦ. Ὁ Λίβιος (X, 48) ἀφηγεῖται ὅτι οἱ Ρωμαῖοι κατατρυχόμενοι ὑπὸ λιμοῦ ἔπεμψαν ἐν ἔτει 293 π. X., κατὰ συμβουλήν τῶν Σιβυλλείων Βιβλίων, πρεσβείαν εἰς Ἐπιδάουρον, ἥτις ἐκόμισεν εἰς Ρώμην ἓνα τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ δικαιτωμένων ὄφρων, ὃν ἰδόντες οἱ Ρωμαῖοι ἐξέλαβον ὡς αὐτὸν τὸν θεόν. Ἀφικθέντος δὲ τοῦ πλοίου εἰς Ρώμην, ἐξώρμησεν ἐξ αὐτοῦ ὁ ὄφις καὶ κολυμβῶν ἀνερριχθήη εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Καπιτωλίου νῆσον τοῦ Τιβέρεως, τὴν ἱερὰν νῆσον καλουμένην, ἔνθα οἱ Ρωμαῖοι ἀνήγειραν τὸν ναὸν τοῦ νέου τούτου θεοῦ².

Περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς ἐπιγραφῆς προσμειωτέον ὀλίγα τινά, τὰ ἐξῆς:

Ρώμῃ ὑπὸ Ρωμαίων δημοσίων ὑπαλλήλων (ἴδε P. Foucart: *Senatus-consulte de l'an 170 avant notre ère*, σ. 7), οὕτω δὲ μεταπεφρασμένα ἐπέλλοντο εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας πόλεις. Εὐνόητον δ' εἶνε ὅτι οἱ Ρωμαῖοι μεταφρασταὶ δὲν ἦσαν ἀρκούντως ἐγκρατεῖς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης· διὰ τοῦτο αἱ ὑπ' αὐτῶν γινόμεναι μεταφράσεις εἶνε κακοζήλοι, ἡμαρτημέναι καὶ ἐν τισιν ἀκατάληπτοι. Ἰδε Mommsen: *Eph. Epigr.* I σ. 283. Πρβ. καὶ Ὑπατικά γράμματα πρὸς Ὁρωπίους, ὑπὸ Σπ. Βάσης, ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1884 σελ. 101.

1 Ἡ πρὸς τοὺς Θυρρείους εὐνοία δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Ἀκαρνάνων ὅτι αὐτοὶ μόνοι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐξεστράτευαν κατὰ τῆς Τροίας, ἐξ οὗ κατωρθώθη ὥστε νὰ ἀναγνωρίσωσιν οἱ Ρωμαῖοι (οἱ καυχώμενοι ὅτι ἐκ Τροίας εἶλκον τὴν καταγωγὴν) τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀκαρνανίας. Πρβ. Στράβ. (10, 2 σ. 396): «τούτοις δὲ τοῖς λόγοις ἐπακολουθήσαντες οἱ Ἀκαρνᾶνες, σοφίσασθαι λέγονται Ρωμαίους καὶ τὴν αὐτονομίαν παρ' αὐτῶν ἐξανύσασθαι λέγοντες ὡς οὐ μετὰσχοιεν μόνοι τῆς ἐπὶ τοὺς προγόνους τοὺς ἐκείνων στρατείας». Κατὰ δὲ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα (1, 51) οἱ συμπλεύσαντες καὶ ὀδηγήσαντες τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ηπείρου εἰς Ἰταλίαν ἦσαν Ἀκαρνᾶνες, εἶχον δ' ἀρχηγὸν συμπλωτῆρα Πάτρωνά τινα κάτοικον Θυρρείου.

Εἰς γενεαλογικοὺς λόγους σχετιζομένους πρὸς τὴν Τροίαν ἀποδίδονται καὶ αἱ φιλικαὶ σχέσεις Ρωμαίων καὶ Τενεατῶν. Πρβ. Curtius: *Pelopon.* II σ. 550 καὶ ἴδε Στράβ. 8, 380 καὶ ἰδίως Πανσ. 2, 5, 3: «οἱ δὲ ἄνθρωποι φασιν οἱ ταῦτη (Τενέα) Τρώες εἶναι, αἰχμάλωτοι δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκ Τενέδου γενόμενοι ἐνταῦθα, Ἀγαμέμνωνος δόντος, οἰκῆσαι».

2 Ἐχόντες οὕτω τὸν λόγον τῆς πρὸς τοὺς Ἐπιδαυρίους εὐνοίας τῶν Ρωμαίων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν καὶ λόγον τῆς πρὸς τοὺς Ἀστυ-

Στ. 1. Ἀρχέλοχος Ἀριστοφάντου: Ἐν τῇ ἐπομένῃ ἐπιγραφῇ ἀρ. 2 ἀπαντᾷ νομογράφος «Ἀρχέλοχος Τιμαΐδα Ἐπιδάυριος».

Στ. 5. ἐγενήθη φιλία καὶ συμμαχία: Παρατηρητέος ὁ μεταγενέστερος τύπος ἐγενήθη (ἀντὶ ἐγένετο), ὅστις εἶνε συνηθέστατος παρὰ Πολυβίῳ.

Στ. 6-8. καὶ τοῦ δόγματος τοῦ γενομένου καὶ παραδοθέντος εἰς τὸ ταμιεῖον κλ. ἴδε ἀνωτέρω (σ. 122, γ). — Ἀπὸ τοῦ 367 π. X. κατετίθεντο τὰ δόγματα τῆς Συγκλήτου ἐν τῷ τοῦ Κρόνου ἱερῷ, ἔνθα καὶ τὸ δημόσιον ταμιεῖον (aerarium), ὃ ἐχρησίμευε καὶ ὡς γραμματοφυλάκιον³. Αἱ δὲ συνθήκαι συμμαχίας καὶ ἄλλα σημαντικὰ ἔγγραφα ἐχαράσσοντο ἐπὶ χαλκοῦ, ὡς ἐν σ. 122 ἐλέγχθη, καὶ κατετίθεντο ἐν τῷ Καπιτωλίῳ.

Στ. 9. ἔδοξε τοῖς συνέδροις καὶ τῷ δάμῳ: Ἐν ἄλλῳ ψηφίσματι τῶν Ἐπιδαυρίων, χρονολογουμένῳ ἐκ τοῦ 31 π. X., τῷ ἐν IG. IV ἀρ. 932, (πρβ. σ. 124), ἀπαντᾷ: ἔδοξε καὶ τοῖς ἀρχουσιν καὶ τοῖς συνέδροις· συνέδριον δ' ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῃ ἐξ Ἐπιδάουρου ἐπιγραφῇ, τῇ ἐν F. d'Épidaure I ἀρ. 235 καὶ IG. IV ἀρ. 944. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ ἐν Ἐπιδάυρῳ θεσμὸς συνεδρίου καὶ συνέδρων ἔσχεν ἀρχὴν ἐξ ὁμωνύμου θεσμοῦ τῆς Ἀρχαϊκῆς συμπολιτείας· ἐν Ἐπιδαυρίοις ψηφίσμασι τῆς 4^{ης} καὶ ἐν μέρει τῆς 3^{ης} ἐκατονταετηρίδος, ἀρχαιοτέροις ἴσως τοῦ 242, ἦτοι τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἡ Ἐπιδάουρος προσεχώρησεν εἰς τὴν τῶν Ἀχαιῶν Συμπολιτείαν, δὲν ἀπαντᾷ συνέδριον, ἀλλὰ βουλὰ καὶ δᾶμος⁴.

Στ. 11. γράμμασιν: Ἰγνη μόνον τῶν γράμματων διακρίνονται, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις εἶνε ἀσφαλής. Μηδὲ νομίση τις ὅτι θὰ ἦτο δυνατὴ ἀνάγνωσις: «πράγμασιν».

Στ. 14. ὁ τὸ τέταρτον καὶ τριακοστὸν ἔτος: Ἐρωτᾶται, τίς ἡ ἀρχὴ χρονολογίας ἐν Ἐπιδάυρῳ, ἀφ' ἧς λογιστέον τὸ ἔτος 34; Ὑπεστήριχθη ὅτι τὸ

παλαιεῖς ἐπιδειχθείσης εὐνοίας πρὸς ἀνανέωσιν τῆς παλαιᾶς συμμαχίας (σ. 121 σημ. 3). Τὴν εὐνοίαν δηλ., ἣν οἱ Ρωμαῖοι ἐπέδειξαν πρὸς τοὺς Ἐπιδαυρίους, ἐπέδειξαν καὶ πρὸς τοὺς ἀποίκους τούτων, διότι, ὡς ἐγένετο ἡμῖν γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης ἐν Ἐπιδάυρῳ (F. d'Épidaure I 233. — IG IV 917), οἱ Ἀστυπαλαεῖς ἦσαν ἀποικοὶ τῶν Ἐπιδαυρίων.

3 Σπ. Βάσης: *Ρωμαίων Πολιτεία*, σ. 393 καὶ 342.

4 Fouilles d'Épidaure I ἀρ. 273, 274—275, 276 καὶ Ἀρχ. Ἐφημερίς 1901 σ. 58. — IG IV ἀρ. 916, 918, 919, 920, 925.

ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου, ἥτοι τὸ 146, ἐπεβλήθη ἢ εἰσῆχθη καὶ ἐκράτησεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ κυρίως ἐν Πελοποννήσῳ (Foucart ἐν *Le Bas* II 116^a) ὡς ἀρχὴ χρονολογίας (*aera*)¹. Καὶ ναὶ μὲν δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ ὅτι πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοῦ Foucart ἀπαριθμούμεναι ἐπιγραφαὶ χρονικὴν ἀρχὴν ἔχουσι τὸ 146, ἀσφαλῶς ὁμῶς ἢ ἐξ Ἀργους ἐπιγραφὴ (IG. IV 558) τοιαύτην ἔχει ἀρχὴν χρονολογίας. Ἐσχάτως δ' ἐξηκριβώθη καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἦτο ἐν χρήσει ἡ αὐτὴ χρονικὴ ἀρχή, διότι ἡ ἐν IG. IV 932 ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται ἀσφαλῶς ἀπαριθμουμένου τοῦ ἐν αὐτῇ μνημονευομένου «τετάρτου καὶ ἐ[βδ]ομῆκοις» (ἀνάγνωσις τοῦ Wilhelm) ἔτους» οὐχὶ ἀπὸ ἔτους 125, ὡς ὁ Fraenkel φρονεῖ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 146, ὡς ὁ Wilhelm ἔδειξεν.² Ἀπὸ τούτου ἄρα τοῦ ἔτους δεόν νὰ ἀπαριθμῶμεν καὶ τὸ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ τετάρτον καὶ τριακοστὸν ἔτος. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τοῦ ἔτους 112 π. Χ.

Στ. 15. ἐγ[δο]τώ ὁ [ἐπι]μελητάς: Πρώτην φοράν γνωρίζομεν ὅτι τοιαύτη ἀρχὴ ὑπῆρχεν ἐν Ἐπιδαύρῳ. Δύο ἐπιμεληταὶ ὑπῆρχον ἐν Κλεωναῖς (IG. IV, 490) καὶ δύο ἐν Καλαυρείᾳ (IG. IV, 840 καὶ 841), ἐπιμεληταὶ δ' ὑπῆρχον καὶ ἐν Αἰγίνῃ (IG. IV, 2).

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 2.

(νομογράφοι Ἀχαιῶν).

Εἰκ. 2.

Τὸ ἐν σ. 115 μνημονευθὲν ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὅπερ εἶχε τὴν στέγην καμαρωτήν, κατεσκευασμένην δηλ. διὰ σφηνοειδῶν τὸ σχῆμα λίθων, κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους διέτρεχε κίνδυνον καταπτώσεως πρὸς στερέωσιν δ' αὐτοῦ κατεσκευάσθη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, παρ' ἑκατέρᾳ τῶν μακρῶν πλευρῶν, πλατὺ μὲν ἀλλὰ ταπεινὸν τεί-

χωμα ὑπερέχον τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς θρανίον. Ἐκ τοῦ ἐτέρου τῶν δύο τούτων τειχωμάτων, τοῦ παρὰ τὴν βορείαν πλευράν, ἐξήχθη ἡ ἐναντι ἐν πανομοιότητι δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 2 (εἰκ. 2), γεγραμμένη ἐπὶ στήλης ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου, κολοβῆς τὸ κάτω μέρος, ἔχουσας ὕψος 0,60, πλάτος 0,43 καὶ πάχος 0,19.³ Εἶνε δ' ἡ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη στοιχηδόν· ὁ δὲ πολλαχοῦ κενὸς χώρος ἐνὸς γράμματος μεταξὺ δύο λέξεων εἶνε σημεῖον στίξεως, ἧς ὁμῶς γίνεται ἀδιάκριτος χρῆσις, διότι πολλάκις ἀποχωρίζεται διὰ τοιαύτης στίξεως τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ. Παρατηρητέον δ' ὅτι τοιοῦτον σημεῖον στίξεως ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῃ ἐξ Ἐπιδαύρου ἐπιγραφῇ, τῇ περὶ ὁροθεσίας τῆς χώρας Ἐπιδαυρίων καὶ Κορινθίων, ἣτις χρονολογεῖται, σημειωτέον, ἀπὸ τῶν μεταξὺ τοῦ 242 καὶ 235 π.Χ. χρόνων.⁴ Παρόμοιον δὲ τι σύστημα ἐμφανίζεται καὶ ἐν τῇ ἐν σ. 130 ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῇ, τῇ ἐκ τοῦ 223 π.Χ. πιθανῶς προερχομένῃ, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ χώρος ἐνὸς γράμματος δὲν καταλείπεται κενός, ἀλλὰ πληροῦται δι' ἐγχαράξεως ὀριζοντίας γραμμῆς, διὰ τοῦδε — τοῦ σημείου (ἴδε εἰκ. 4) Γνωρίζομεν ἄρα διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων καινοφανὲς σύστημα στίξεως κρατοῦν ἐν Ἐπιδαύρῳ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀναγράφονται δ' ἐν τῇ προκειμένῃ στήλῃ τὰ ὀνόματα καὶ τὸ πατρωνυμικὸν νομογράφων τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας, οἵτινες νόμον, ὃν ἔγραψαν, ἀνέθηκαν εἰς τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐκ τῆς χρήσεως δὲ τοῦ ἄρθρου (τὸν νόμον, στ. 2) δηλοῦται ὅτι ὁ νόμος ἦτο κεχαραγμένος ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ στήλῃ, ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν νομογράφων, ἢ ἐν ἄλλῃ στήλῃ ἰδρυμένη πλησίον (ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βᾶθρου πιθανῶς). Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ εἶνε πιθανωτέρα, διότι ἄλλως ἢ φράσις θὰ εἶχε

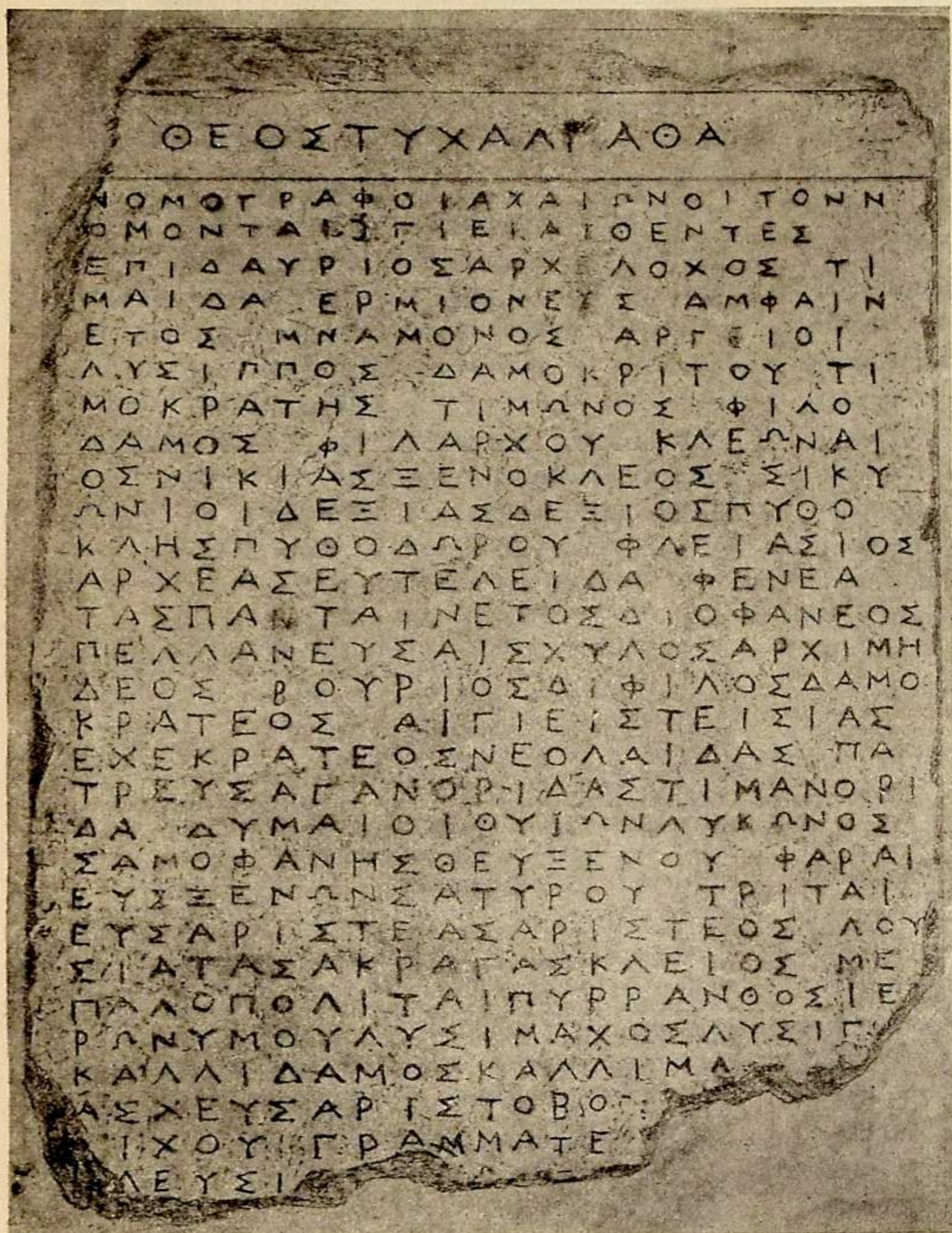
¹ Ὅτι τὸ ἔτος ἀλώσεως καὶ ὑποταγῆς χώρας τινὸς δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ὡς ἀρχὴ χρονολογίας, δύναται νὰ ἐξαχθῇ καὶ ἐξ ὅσων παραδίδει Δίων ὁ Κάσιος (NA', 19. 6), ὅστις ἀναφέρει ψήφισμα τῆς Ρωμαϊκῆς συγκλήτου θεσπίζον «τὴν τε ἡμέραν ἐν ᾗ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐάλω (30 π. Χ.) ἀγαθὴν τε εἶναι καὶ ἐς τὰ ἔπειτα εἶη ἀρχὴν τῆς ἀπαριθμήσεως αὐτῶν νομίζεσθαι».

² A. Wilhelm: *Beiträge zur griech. Inschriftenkunde*, σ. 112 κ. ἑ.

³ Σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τειχώματος ἐξήχθησαν συγχρόνως τῇ προκειμένῃ στήλῃ καὶ τὰ τρία μεγάλα τεμάχια (α' β' καὶ γ') τῆς κατὰ τὴν εἰκόνα 3 (σ. 129) ἐνεπιγράφου στήλης, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ ἐπιγραφὴ ἀρ. 3 (καὶ 3α, 3β). Ἰδε σ. 130 καὶ 131.

⁴ IG IV ἀρ. 926, ἔνθα ἴδε (ἐν σ. 202) καὶ τὰ περὶ τῆς χρονολογίας (242-235 π.Χ.) τῆς ἐπιγραφῆς. Πρβ. Sonne: *De arbitris externis* 1888 σ. 30. — *Αρχ. Ἐφημερίς* 1887 σ. 9 (Β. Στάης). — P. Cavvadias: *Fouilles d'Epidaure*, I ἀρ. 234.

Ἐπιγραφή ἀρ. 2.

Εἰκ. 2. Ἐνεπίγραφος στήλη ἐκ λευκοῦ λίθου
(νομογράφοι Ἀχαιῶν).

1/3

μᾶλλον οὕτως: οἱ τὸν νόμον τόνδε. Κατὰ τὰ ἐκτιθέ-
μενα δ' ἐν τοῖς ἐπομένοις (σ. 136 σημ. 1) δύναται
νὰ προκύψῃ ἡ εἰκασία ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμος
εἶνε ἴσως ἡ σὺν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ εὑρεθεῖσα
ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφή (σ. 124 σημ. 3). Ἐπειδὴ δὲ
ἡ ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφή (σ. 130) χρονολογεῖται
ἐκ τοῦ 223 π.Χ., δεκτῆς γενομένης τῆς ἐξενε-

χθείσης εἰκασίας, θὰ προέκυπτε τὸ συμπέρασμα
ὅτι καὶ ἡ προκειμένη τῶν νομογράφων ἐπιγραφή
χρονολογητέα τυγχάνει ἐκ τοῦ 223. Ἀλλ'
ἀσχέτως τῆς ὑποθέσεως καὶ εἰκασίας ταύτης, δὲν
δύναται ἡ προκειμένη ἐπιγραφή νὰ προέρχεται ἐκ
τῶν πρὸ τοῦ 227 χρόνων, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ
τῶν νομογράφων ἀπαντῶσι καὶ νομογράφοι ἐξ Ἀρ-

Θεὸς· Τύχα ἀγαθὰ·

Νομογράφοι Ἀχαιῶν οἱ τὸν ν-
όμον τῷ (Υ)γιεῖαι θέντες.

Ἐπιδαύριος Ἀρχέλοχος Τι-
μαΐδα, Ἑρμιονεὺς Ἀμφαίν-
ετος Μνάμονος, Ἀργεῖοι

Λύσιππος Δαμοκρίτου, Τι-
μοκράτης Τίμωνος, Φιλό-
δαμος Φιλάρχου, Κλεωναῖ

10 ος Νικίας Ξενοκλέος, Σικν-
ώνιοι Δεξίας Δέξιος, Πυθο-
κλῆς Πυθοδώρου, Φλειάσιος

Ἀρχεῖας Εὐτελείδα, Φενεά-
τας Πανταίνετος Διοφάνεος,

15 Πελλανεὺς Αἰσχύλος Ἀρχιμή-
δεος, Βούριος Δίφιλος Δαμο-
κράτεος, Αἰγιεῖς Τεισίας

Ἐχεκράτεος, Νεολαΐδας Πα-
τρεὺς, Ἀγανορίδας Τιμανορί-

20 δα, Δυμαῖοι Θυῖων Λύκωνος,
Σαμοφάνης Θεουξένου, Φαραι-
εὺς Ξένων Σατύρου, Τριται-

εὺς Ἀριστέας Ἀριστέος, Λου-
σιάτας Ἀκράγας Κλέιος, Με-

25 γαλοπολίται Πύρρανθος Ἰε-
ρωνύμου, Λυσίμαχος Λυσίπ[που]
Καλλίδαμος Καλλιμά[χου]...?

ασχεὺς Ἀριστόβου[λος Σωτη-
ρ]ίχου, γραμματε[ὺς]...?.

30 Ἐ]λευσινίου.

ρους, ἐξ Ἑρμιόνης καὶ ἐκ Φλειουσίντος, ἐκ πόλεων δηλ. αἵτινες προσεχώρησαν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν τῷ 228. Ἀλλὰ καὶ πολὺ ὑστερωτέρα τοῦ 228 δὲν θὰ εἶνε, διότι, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ 227 χρονολογούμενη, εἶνε ἡ νεωτάτη τῶν γνωστῶν ἡμῖν στοιχηδὸν γεγραμμένων ἐπιγραφῶν, νεωτέρα δηλ. καὶ αὐτῆς τῆς περὶ ὁροθεσίας τῆς χώρας Ἐπιδαυρίων καὶ Κορινθίων ἐπιγραφῆς (σ. 124), ἣτις μέχρι τοῦδε ἦτο ἡ νεωτάτη τῶν χρονολογικῶς γνωστῶν ἡμῖν τοιούτων ἐπιγραφῶν.

Στ. 2. **Νομογράφοι Ἀχαιῶν**: Ἡ στήλη εἶνε ἐλλιπὴς τὸ κάτω μέρος, ἀλλ' ὁ τῶν νομογράφων κατάλογος φαίνεται ὅτι εἶνε πλήρης, διότι ὁ τελευταῖος ἀναγεγραμμένος (στ. 29-30) εἶνε γραμματεὺς. Ἀναγράφονται δὲ 25 ἐν ὅλῳ **νομογράφοι**, ἧτοι 1 Ἐπιδαύριος, 1 Ἑρμιονεύς, 3 Ἀργεῖοι, 1 Κλεωναῖος, 2 Σικυνῶνιοι, 1 Φλειάσιος, 1 Φενεάτις, 1 Πελλανεύς, 1 Βούριος, 3 Αἰγίεις, 2 Δυμαῖοι, 1 Φαραεὺς, 1 Τριταεὺς, 1 Λουσιάτις καὶ 5 πιθανῶς Μεγαλοπολίται. Ἐκ τούτου συνάγεται ἀμέσως τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν νομογράφων, οὓς πόλις τις παρῆγεν, ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν πολιτῶν αὐτῆς (πρβ. σ. 127), ἀφοῦ οἱ ἐκ τῶν μεγάλων καὶ μεγαλητέρων πόλεων νομογράφοι εἶνε πλείότεροι τῶν ἐκ τῶν μικρῶν πόλεων. Ἐκ δὲ τῶν ἐν στίχῳ 23 τῆς ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῆς (ἴδε σ. 132) δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι οἱ νομογράφοι ὠρίζοντο διὰ κλήρου. Ἀλλὰ πόθεν ἡ ἐκ τίνων ἐκκληροῦντο; Πιθανῶς ἐκκληροῦντο ἐκ τῶν κατὰ Πλούταρχον καὶ Παυσανίαν **συνέδρων** (τῶν κατὰ Πολύβιον μελῶν τῆς συνόδου), οὓς ἔπεμπον ἀντιπροσώπους αἱ εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν ἀνήκουσαι πόλεις. Κατὰ ταῦτα θὰ ἀπετέλουν οἱ νομογράφοι οἷον ἐπιτροπὴν ἐκ μελῶν τοῦ συνεδρίου· ἂν δ' αὕτη προεβουλεύετο, παρεσκεύαζε τουτέστι καὶ πρώτη αὐτὴ ἐψήφριζεν οὓς συνέτασσε νόμους, οὓς ἐπεψήφριζεν εἴτα τὸ συνέδριον, ἢ ἂν αὕτη ἐψήφριζεν ἀνεκκλήτως, οὓς κατ' ἐντολὴν τοῦ συνεδρίου συνέτασσε νόμους, ἀγνοοῦμεν. Ἐξετείνετο δ' ἐπὶ πλεόν ἢ τῶν νομογράφων δικαιοδοσία¹, διότι ἦσαν οὗτοι καὶ νομοφύλακες, ὡς δείκνυται ἐξ ἐπιγραφῆς (ψηφίσματος τῶν Ἀχαιῶν) εὐρεθείσης ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ (Kern: *Insch. v. Magn.* ἀρ. 39 σ. 43), ἐν ἧ' ἀπαντᾷ:

«καταχωρίζαι δὲ κα[ι] τοὺς νομ[ο]γράφους τὸ δόγμα τῶν Ἀχ[α]ῖων εἰς [τοὺς ν]όμ[ους] τοὺς πρώτους»². Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ θεσμὸς νομογράφων ὑπῆρχε καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, λ.χ. ἐν Ἑρμιόνη, ἐν Μεγαλοπόλει³, καὶ πρὸς τούτοις ἐν Τεγέᾳ⁴ καὶ ἐν Σπάρτῃ.

Περὶ τῶν νομογράφων ἴδε ὡσαύτως σ. 127.

— **Ἀχαιοὶ** δὲ καλοῦνται ὅχι μόνον οἱ πολῖται τῶν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν Πελοπόννησον Ἀχαϊκῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ οἱ πολῖται πάσης ἄλλης πόλεως ἀνηκούσης εἰς τὸ *Κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν*, ἧτοι εἰς τὴν «Συμπολιτείαν» (ἴδε σ. 116 σημ. 1). Τέσσαρες πόλεις τῆς Ἀχαΐας (Δύμη, Πάτραι, Φαραί, Τριταία) ἐπανίδρυσαν τῷ 280 τὸν παλαιὸν⁵ ἐν Ἀχαΐᾳ σύνδεσμον σκοπὸν ἔχοντα νῦν τὴν ἀμοιβαίαν ἀπὸ κοινοῦ στρατιωτικὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν

² Πρβ. ὡσαύτως *Insch. v. Magn.* ἀρ. 38 στ. 45: «οἱ νομογράφοι οἱ ἐν ταῖς ἐπὶ Λυκίῳ ἐτεῖαι γράψαντες ἐπιδειξάντων ταῖ πόλει, ὡς οἱ πολῖται βωλεύσονται περὶ τοινὶ χωρασάντων δὲ οἱ νομογράφοι ἐν τοῖς νόμοις καὶ ταννὺν τὰν ἐκ χειρὶ καὶ τὸς ἀγῶνας τὸς νῦν γραψάντων πὸς τὸς ἄλλος στεφανίτας» — Σημειωτέον ὅτι ὑπὸ τὸ ψήφισμα τοῦτο τῶν Μεγαλοπολιτῶν, ὡς φαίνεται, προσυπογράφουσι καὶ πολλοὶ Ἀρχαδικοὶ πόλεις. Ἀναγινώσκεται δηλ. ὑπὸ τὸ ψήφισμα: «ἀκολούθως δὲ ἔδοξεν ψηφισαῖν καὶ τοῖς ἄλλοις Ἀρχαίοις, Τεγεαταῖς, Μεθυδριεῦσιν, Συμφαλίοις, Κλειτορίοις» κλ. Τὸ περιεργὸν δ' εἶνε ὅτι ἐν ταῖς πόλεσι καταλέγονται καὶ παλαιαὶ Ἀχαϊκαὶ πόλεις, οἷον Πελλήνη καὶ Τριταία. Φαίνεται ὅτι ἡ Μεγαλόπολις καὶ αἱ λοιπαὶ καταλεγόμεναι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ (τῇ χρονολογούμενῃ ἐκ τῶν περὶ τὸ 200 π.Χ.) πόλεις ἐξηκολούθουν παλαιῶθεν διατηροῦσαι ὁ ἀπετέλουν κοινόν, ὅπερ περιωρίσθη νῦν εἰς θρησκευτικὸν τινα σύνδεσμον, οὗ ἡ ὑπαρξὶς δὲν προσέκρουεν εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας· περὶ θρησκευτικῆς δ' ὑποθέσεως ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πρόκειται, περὶ ἀναγνωρίσεως δηλ. καὶ ἀποδοχῆς τῆς ὑπὸ τῶν Μαγνητῶν ἰδρυθείσης πανηγύρεως καὶ ἐκχειρίας καὶ στεφανίτου ἀγῶνος πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος Λευκοφρυηνῆς· διὰ τοῦτο ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ δεχθῶσι τοὺς τῶν Μαγνητῶν πρεσβευτάς (πρβ. τὰ ἐν σ. 116).

³ Ἰδε πρὸς τούτοις *Excavations at Megalopolis* σ. 126 ἀρ. 4 «[Εἰ δόξει τ]ι ἐνλείπειν ἐν τοῖς νόμοις [τοῖς γεγραμμέ]νοις, κύριον ἔστω τὸ ἐφετὸν δικαστήριον, εἰδόμεναι τῷ συνεδρίῳ, ἃ διοικεῖ, [διαδοῦναι] μὴ τις μῆτε νομογράφος μῆτε γ[ραμματοφύλαξ] ἄλλοτριωθῆναι τὰ βυδλία [ἐπιτρέπετω]».

⁴ *IG. IV 679* στ. 23: «τοὺς δὲ νομογράφους [τοὺς νῦν κα]τασταθέντας κατα[χ]ωρίσαι τοῦτο (τὸ) δόγμα εἰς τοὺς [νόμους]».

⁵ Lebas-Foucard: *Pél.* «341^a στ. 4: «γραψάτωσαν δὲ καὶ οἱ νομογράφοι νόμον περὶ τούτων». Ὁμοία φράσις ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Σπάρτης (*SGDI. 4433* στ. 1): «[γραψ]άντων δὲ καὶ οἱ καταστα[θέντες νομο]γράφοι νόμον περὶ τούτων».

⁶ Τὸν ἐκ δώδεκα πόλεων συγκείμενον παλαιὸν ἐν Ἀχαΐᾳ σύνδεσμον διέλυσεν, ὡς φαίνεται, ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 324. Αἱ δώδεκα δὲ πόλεις ἦσαν αἱ Πελλήνη, Αἰγείρα, Αἰγαί, Βούρα, Ἐλίκη, ἣτις ὅμως τῷ 373 εἶχε καταστραφῇ ὑπὸ σεισμοῦ, Αἰγίον, Ρύπες (Ρύπαι), Πάτραι, Φαραί, Ὡλενος, Δύμη, Τριταία. Θρησκευτικὸν δὲ κέντρον τῶν Ἀχαιῶν ἦτο τὸ παρὰ τὸ Αἰγίον ἱερόν τοῦ Ἀμαρίου (οὐχὶ Ὁμαγυρίου οὔτε Ὁμαρίου) Διὸς καὶ Ἀθηνᾶς καὶ Ἀφροδίτης.

¹ Ἰδε τὸ ἐν σ. 116, σημ. 2 ἄρθρον τοῦ Swoboda σ. 27.

ἀποδίωξιν τῶν Μακεδονικῶν φρουρῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μακεδόνων ἐγκατεστημένων ἐν ταῖς πόλεσι τυράννων. Τῷ 275 προσεχώρησαν εἰς τὸν σύνδεσμον τὸ Αἰγίον (τότε ἐψηφίσθη ὁ πρῶτος συντακτικὸς νόμος τῆς Συμπολιτείας) καὶ εἶτα τὸ Λεόντιον, ἡ Αἰγείρα, ἡ Πελλήνη, τὰ Βοῦρα καὶ ἡ Καρύνεια (Πολύβ. 2, 41, 8). Ἀπετελέσθη δ' οὕτω ἡ τῶν Ἀχαιῶν κοινὴ πολιτεία, συμπολιτεία, ἐκ δέκα Ἀχαικῶν πόλεων. Αὕτη ὁμῶς ἐκρατύνθη πολιτειακῶς καὶ στρατιωτικῶς ἀφ' ὅτου ἐξετάθη ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀχαΐας μεταβληθεῖσα οὕτως εἰς σημαντικὸν ὁμόσπονδον κράτος. Πρώτη πόλις προσετέθη ἡ Σικυὼν προσχωρήσασα τῷ 250 διὰ τοῦ Ἀράτου, δι' οὗ ὡσαύτως, ἐκλεγέντος τὸ πρῶτον στρατηγοῦ τῷ 245, προσετέθησαν εἰς τὸν σύνδεσμον τῷ 243 τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Κόρινθος. Τῷ παραδείγματι τῆς Κορίνθου ἠκολούθησαν ἡ Τροιζήν καὶ ἡ Ἐπίδαυρος (σ. 116). Τῷ δὲ 235 προσεχώρησεν ἡ Μεγαλόπολις καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Ὀρχομενός, ἡ Μαντίνεια, ἡ Τεγέα καὶ ἄλλαι Ἀρχαδικαὶ πόλεις. Τῷ 228 προσεχώρησαν τὸ Ἄργος, ἡ Ἑρμιόνη καὶ ὁ Φλειεύς. Ἐξετάθη δ' ἡ Συμπολιτεία ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐν ἔτει 191 περιελάμβανε (σ. 118) πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον ¹.

Ἡ προσχώρησις δὲ πόλεως εἰς τὴν Συμπολιτείαν ἐγένετο δι' ὁμολογίας, διὰ συνθήκης δηλ. ἐν ᾗ καθορίζοντο οἱ ὅροι τῆς προσχωρήσεως τῆς πόλεως (ὕποχρεώσεις καὶ δικαιώματα) καὶ ἐξησφαλίζετο ἡ αὐτονομία αὐτῆς. Εἶποντο ὅρκοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν καὶ ψηφίσματα, καὶ ἀνεγράφοντο ταῦτα ἐπὶ στήλης ². Ταῦτα ἐγίνοντο καὶ κατὰ τὴν σύναψιν συνθήκης οἰαςδὴποτε.

Στ. 3: (Υ)γιεῖαι: Παράδοξον καὶ δυσδιάγνωστον σχῆμα προσέλαβε γράμμα τι, Υ, ὡς φαίνεται, ἴτως ἕνεκα λάθους τοῦ χαράξαντος αὐτὸ λιθοξόου καὶ ἀποτυχίας αὐτοῦ ἐν ᾗ ἐπεχείρησε διορθώσει

τοῦ λάθους του. Οὕτω μόνον δύναμαι νὰ ἐννοήσω καὶ ἐξηγήσω τὸ ἀκατανόητον τοῦτο γράμμα!

Στ. 27/28: Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐκ τριῶν τὸ πολὺ γραμμάτων κενοῦ κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχου 27 ζητητέον ἐθνικὸν ὄνομα ἀπολήγον εἰς . . . ασχευς. Ἀλλ' ὄνομα πόλεως τῆς Ἀχαιϊκῆς συμπολιτείας, ἐξ ἧς νὰ ᾗτο δυνατὸν νὰ παραχθῇ τοιοῦτον ἐθνικὸν ὄνομα, δὲν εἶνε ἡμῖν γνωστὸν. Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, μετὰ πιθανότητος δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν ἐνταῦθα οὐχὶ ἐθνικὸν ἀλλὰ κύριον τι ὄνομα, λ. γ. [Παρ]ασχευς ἢ τι παρόμοιον. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οἱ [Παρ]ασχευς (?) καὶ Ἀριστόβου[λος] υἱοὶ [Σωτηρ]ίχου ἦσαν Μεγαλοπολίται. Κατὰ ταῦτα ἡ Μεγαλόπολις ἐμφανίζεται παρασχοῦσα πέντε νομογράφους, πλειότερους δηλ. πάσης ἄλλης τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πόλεων. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἔχει τι τὸ παράδοξον, διότι μέχρι τοῦ 192 εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Μεγαλοπόλεως ἀνῆκον πολλαὶ μικραὶ Ἀρχαδικαὶ πόλεις, (ιδίως αἱ Ἀλέα, Ἀσέα, Ἀλίφειρα, Παλλάντιον, Θεισόα, Γόρτυνα κ. λ.), δι' ὧν ἐγένετο ἡ Μεγαλόπολις ἡ πολυπληθεστάτη τῶν Ἀχαικῶν πόλεων· εὐλόγως ἄρα θὰ παρεῖχεν αὕτη πλειότερους νομογράφους, ἢ τὸ Ἄργος καὶ τὸ Αἰγίον. Μόνον ἀπὸ τοῦ 192 μετεβλήθησαν τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Φίλοποίμην, μετὰ τὴν ἐκ Κρήτης ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἐβοήθησε τὰς πόλεις (κώμας) ταύτας, ὥστε νὰ ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ καταλάβωσιν αὐτοτελῆ θέσιν ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ. Εὐρεῖαν δηλ. ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἀποτελοῦσαν τὴν Μεγαλόπολιν μετέτρεψεν ἀπὸ τοῦ 192 ὁ Φίλοποίμην εἰς στενὴν περιφέρειαν. Πρὸ τοῦ 192 ἄρα εὐλόγως θὰ παρεῖχεν ἡ Μεγαλόπολις πλειότερους πάσης ἄλλης πόλεως νομογράφους.

Ὅτι δὲ ἡ Μεγαλόπολις ἐπὶ 25 νομογράφων τῶν Ἀχαιῶν εὐλόγως πέντε νομογράφους θὰ παρεῖχε καὶ οὐχὶ τρεῖς, δύναται νὰ βεβαιωθῇ καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ παρὰ Dittenberger (*Syll.*² ἀρ. 106) ψήφισμα τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρχάδων (4^η ἑκατονταετηρίς;) δι' οὗ ἡ βουλὴ τῶν Ἀρχάδων (ἢ ἐκ 50 δαμοργῶν ἀποτελουμένη) καὶ οἱ μυρῖοι ἀνέδειξαν πρόξενον ἑαυτῶν Φύλαρχον Λυσικράτους Ἀθηναῖον. Ὑπὸ τὸ ψήφισμα ἀκολουθεῖ ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν δαμοργῶν, οὗτοι δ' εἶνε: Τεγεᾶται 5, Μανάλιοι 3, Δεπρεᾶται 2, Μεγαλο-

¹ Κατάλογον τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Συμπολιτείαν γνωστῶν ἡμῖν ὑπὲρ τὰς 50 πόλεων ἴδε παρὰ Dubois: *Les ligues étolienne et achéenne* σ. 178 καὶ παρὰ Head: *Historia numorum*, ἐκδ. 1911, σ. 417.

² Ἴδε τὸ ἐν σ. 146 σημ. 2 ἄρθρον τοῦ Swoboda (*Klio*, σ. 20) καὶ πρὸς τὸ παρὰ Dittenberger (*Syll.*² ἀρ. 229) ψήφισμα τῶν Ἀχαιῶν, ἐνθα κυρίως ὁ λόγος περὶ τῶν εἰς τὴν Συμπολιτείαν προσχωρησάντων Ὀρχομενίων. — Πρὸς καὶ τὰ τοῖς ἐπομένοις, ἐν σ. 128 σημ. 3.

πολίται 10, Μαντινῆς 5, Κυνούριοι 5, 'Ορχομέ-
νιοι 5, Κλ[η]τόριοι 5, 'Ηραῆς 5, Θελφούσιοι 5¹.
Οἱ 10 δαμοργοί, οὓς ἡ Μεγαλόπολις παρέχει ἐπὶ
50 δημιουργῶν ἐν δλω, ἀναλογοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς
5 νομογράφους οὓς θὰ παρεῖχε ἐπὶ ὀλικοῦ ἀρι-
θμοῦ νομογράφων 25. Πρβ. καὶ τὰ ἐν σ. 126.

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 3 (καὶ 3^α καὶ 3^β).

Εἰκ. 4 (καὶ 5 καὶ 6).

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ ἀγίου
'Ιωάννου τειχώματος, ἐξ οὗ ἐξήχθη ἡ τῶν νομο-
γράφων τῶν 'Αχαιῶν ἐπιγραφὴ ἀρ. 2 (σ. 125),
ἐξήχθησαν συγχρόνως καὶ τρία μεγάλα τεμάχια
πλακὸς (πάχους 0,14) ἐκ τινασολίθου, ἀνήκοντα εἰς
τὴν κατὰ τὴν εἰκόνα 3 ἐνεπιγραφον στήλην, τὰ διὰ
τῶν α' (πρβ. εἰκ. 5 καὶ 6) καὶ β' καὶ γ' (πρβ.
εἰκ. 4) δεδηλωμένα. Τῇ βοήθειά τῆς ἐννοίας συνηρ-
μολόγησα εὐθὺς τὰ β' καὶ γ' οὕτως, ὥστε ἐξήχθη
τὸ πλάτος τῆς στήλης, ὃ εἶνε 0,70. Τὸ μῆκος
ὅμως ἦτο καὶ εἶνε ἄγνωστον, διότι κολοβὸς εἶνε
ὁ λίθος ἄνω τε καὶ κάτω. Τὸ τεμάχιον α' οὐδαμοῦ
προσαρμύζει, οὐδ' ἐκ τῆς ἐννοίας εἶνε δυνατόν νὰ
συναρμολογηθῇ που. Ἐδυνήθη δ' εἶτα εἰς τὰ
συναρμολογηθέντα τεμάχια β' καὶ γ' νὰ προσαρ-
μύσω καὶ συναρμολογήσω πέντε ἄλλα μικρὰ τεμά-
χια, τὰ δ' ε' ζ' η' θ' (εἰκ. 3. Πρβ. εἰκ. 4), ἃ εἶ-
χον εὐρεθῇ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας
ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἱεροῦ². Οὕτω διὰ τῆς τελευ-
ταίας προσαρμογῆς παρήχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 ἐπι-
γραφὴ (εἰκ. 4), ἡ ἐκ τῶν τεμαχίων β' καὶ γ' καὶ
τῶν δ', ε', ζ', η', θ', ἥτις εἶνε τὸ κάτω μέρος τῆς
ὅλης ἐπιγραφῆς. Ἐληγε δ' ἴσως αὕτη ἐν τῷ τελευ-
ταίῳ στίχῳ, τῷ ὑπ' ἀρ. 44, διότι ὑπὸ τοῦτον ὑπῆρχε
κενὸς χώρος ἐν τῷ λίθῳ 0,08 κατ' ἐλάχιστον. Τὸ δὲ
τεμάχιον α' θὰ ἀνήκει, εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς στή-

λης· φέρει δὲ ἐπιγραφὴν κατὰ τὴν προσθίαν καὶ τὴν
ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν, ἥτοι τὰς ἐπιγραφὰς ἀρ. 3^α
καὶ 3^β (εἰκ. 5 καὶ 6). Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν
δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ, τίς τῶν ἐπιφανειῶν τού-
των εἶνε ἡ προσθία καὶ τίς ἡ ὀπισθία, τίς δηλ.
τῶν ἐπιγραφῶν ἀρ. 3^α καὶ ἀρ. 3^β ἀποτελεῖ μέ-
ρος τῆς ὑπ' ἀρ. 3. ἐπιγραφῆς. Κατὰ τὸ σχῆμα
τῶν γραμμάτων καὶ αἱ τρεῖς ἐπιγραφαὶ (3,
3^α καὶ 3^β) δύνανται νὰ ἀποτελῶσι τὴν αὐτὴν
ἐπιγραφὴν. Κατὰ τὸ περιεχόμενον ὅμως ὑπάρ-
χει ἴσως μικρὰ τις διαφορὰ. Αἱ ἀπαντῶσαι ἐν
τῇ ὑπ' ἀρ. 3^α ἐπιγραφῇ λέξεις: πόλεις, σύνε-
δροι, συνέδριον, βασιλεῖς, σύμμαχοι, εἰρήνη καὶ
μὴ πόλεμος κλ. εἶνε λέξεις καὶ φράσεις, περὶ
ἃς περιγράφεται κατ' ἐξοχὴν τὸ κείμενον τῆς
ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῆς, καὶ καθιστῶσι πιθανὸν ὅτι
ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἀπετέλει μέρος ἡ ὑπ' ἀρ.
3^α (σ. 131). Τῶν λέξεων τούτων τινὲς ἀπαντῶσι
καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 3^β ἐπιγραφῇ, ἀπαντῶσιν ὅμως ἐν
ταύτῃ καὶ ἄλλαι τινὲς φράσεις 3, αἵτινες ἐναρμό-
ζουσι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ
αὕτη δὲν ἀπετέλει μέρος τῆς ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῆς.
Πάντως ὅμως θὰ ἐχαράχθη αὕτη συγχρόνως τῇ
ὑπ' ἀρ. 3· ἦτο μὲν αὐτοτελὴς ἐπιγραφὴ, σχετικὴ
ὅμως καὶ σύγχρονος τῇ ὑπ' ἀρ. 3.

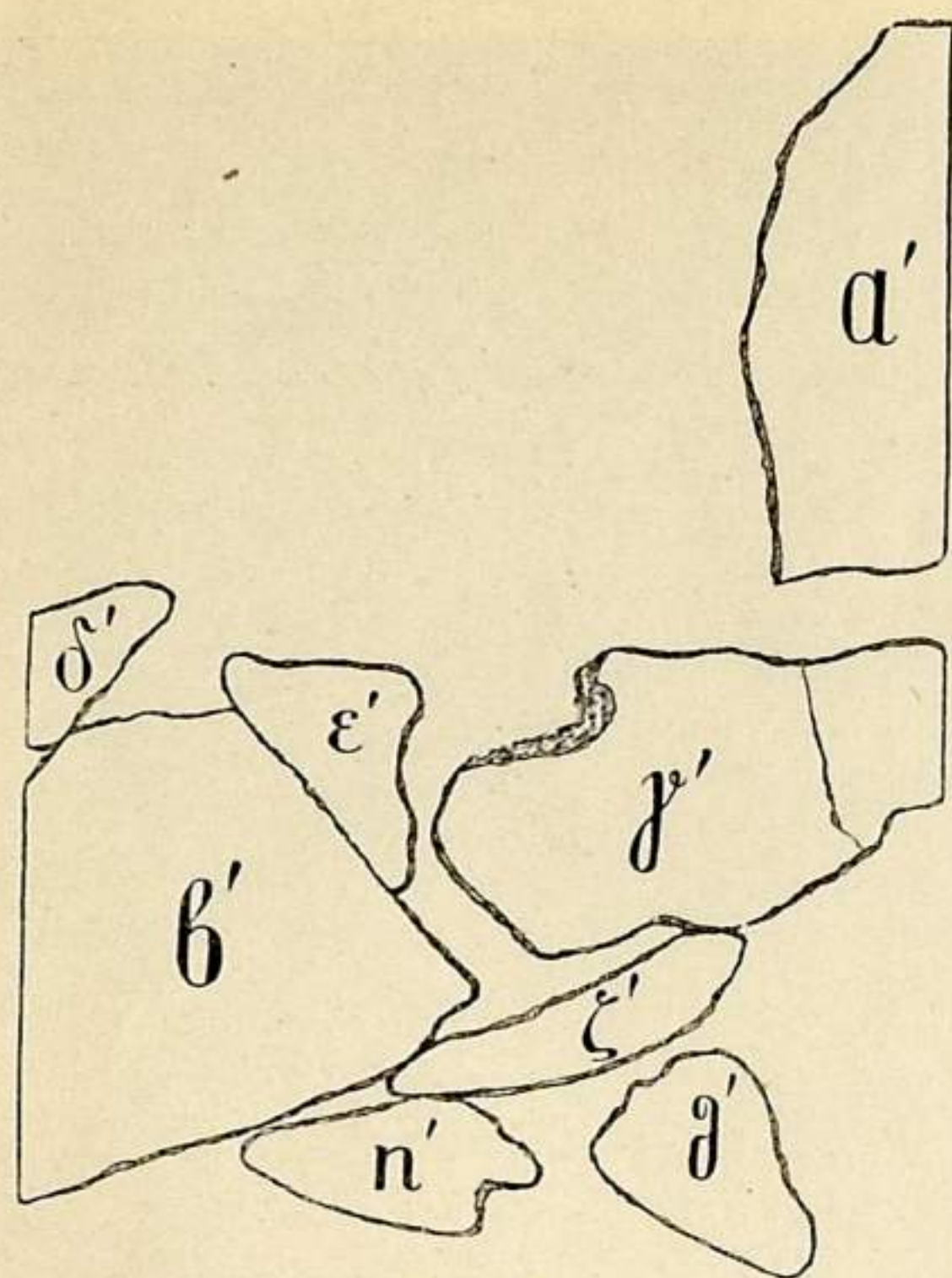
Δεκτῆς γενομένης τῆς ἐξενεχθείσης ὑποθέσεως,
τὸ κατὰ τὴν εἰκ. 5 τεμάχιον α' (ἐν ᾧ ἡ ἐπιγραφὴ
3^α) τοποθετητέον τυγχάνει ἐν τῷ ἄνω δεξιῷ ἄκρῳ
τῆς στήλης· οὕτω δ' εἶνε τοποθετημένον ἐν εἰκ. 3.

3 Οἶον: «στήλας λιθίνας» (στ. 19β), «ὁμολογίας» (στ. 22β)
«Δία, Γῆν, Ἥλιον» (στ. 24β) Προλαμβάνοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς ἐπο-
μένοις σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τοιαῦται φράσεις δεικνύουσιν ὅτι ἡ περ-
τῆς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 3^β περιεῖχεν ἀναγραφὴν κειμένου συνθή-
κης (ὁμολογίας) καὶ ὁρκῶν παρεχομένων ἐπὶ τῇ συνάψει τῆς συνθή-
κης. Ἐν τῇ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Χρεμωνιδείου πολέμου καὶ ὠρι-
σμένως ἐκ τοῦ 265 π. Χ., προερχομένη 'Αθηναϊκῇ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐν
IG. ²I (ed. m.) ἀρ. 687 (πρβ. καὶ ἀρ. 686), ἐν ᾗ ὁ λόγος περὶ
συνθήκης συμμαχίας τῶν 'Αθηναίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ
τοὺς συμμάχους τούτων, 'Ηλείους, 'Αχαιοὺς, Τεγεάτας, Μαντινεῖς,
'Ορχομενίους, Φιαλεῖς, Καφεῖς καὶ Κρήτας, ἀναγράφεται ὁ ἐπὶ τῇ
συνάψει τῆς συνθήκης ὁρκός: «[ὁμ]νύω Δία, Γῆν, Ἥλιον, Ἄρην,
'Αθηνᾶν Ἀρείαν. Ποσειδῶ, Δῆμητρα». Ἐπίσης ἐν τῇ συνθήκῃ
συμμαχίας Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων (τῇ τοῦ Ἀννίδα πρὸς Φί-
λιππον τὸν Ε') ὁ Ἀννίδας ὁμνύει «ἐναντίον Διὸς καὶ Ἡρας καὶ
'Απόλλωνος, ἐναντίον . . . Ἀρεως, Τριτωνος, Ποσειδῶνος, ἐναντίον
θεῶν τῶν σοσιρατεινομένων καὶ Ἥλιου καὶ Σελήνης καὶ Γῆς
(Πολύβ. 7, 9). — Καὶ ἐκ πολλῶν δ' ἄλλων παραδειγμάτων γνωστὸν
εἶνε ὅτι, συναπτομένης οἰαςδήποτε συνθήκης (ὁμολογίας), παρείχοντο
ὁρκοὶ καὶ ἐξεδίδετο ψήφισμα ἢ ψηφίσματα κυροῦντα τὴν συνθήκην,
ἃ ἀνεγράφοντο ἐπὶ στήλης.

1 Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται, ἂν μὴ ἐκ τῶν μέσων τῆς 4ης
(Hiller v Gaertringen ἐν *Abh. d. Berl. Akad. d. Wiss.*
1911. 13), τοῦλάχιστον ἐκ τῶν μέσων τῆς 3ης (Niese ἐν *Hermes*
34, 542) ἑκατονταετηρίδος π. Χ.

2 Τὰ τεμάχια ταῦτα εἶνε δημοσιευμένα ἐν IG. IV ἀρ. 924 ὑπὸ
τὰ διακριτικὰ γράμματα A (=δ'), C (=ζ'), D (=ε'), F (=η'),
G (=θ'). — Τὰ διὰ τοῦ F καὶ A δεδηλωμένα ἔχουσι δημοσιευθῇ
καὶ ὑπὸ τοῦ Baunack ἐν *Philologus* 54, 1895, σ. 61 ἀρ. 6
καὶ σ. 24.

Εἰκ. 3.

Διάγραμμα ἐνεπιγράφου στήλης: πλάτους 0,70, πάχους 0,14 καὶ ὕψους ἀγνώστου, ἀνερχομένου ἴσως εἰς 1,60 ἢ 1,70. Ἀποτελεῖται δ' ἡ στήλη ἐκ τῶν τεμαχίων β', γ', δ', ε', ζ', η', θ' προσαρμοζομένων ἀλλήλοις καὶ συναρμολογουμένων (ἴδε εἰκ. 4 ἐν σ. 130) καὶ ἐκ τοῦ τεμαχίου α', οὔτε προσαρμοζομένου οὔτε συναρμολογουμένου, φέροντος δ' ἐπιγραφὴν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιφανείαις (ἴδε εἰκ. 5 καὶ 6 ἐν σ. 131).

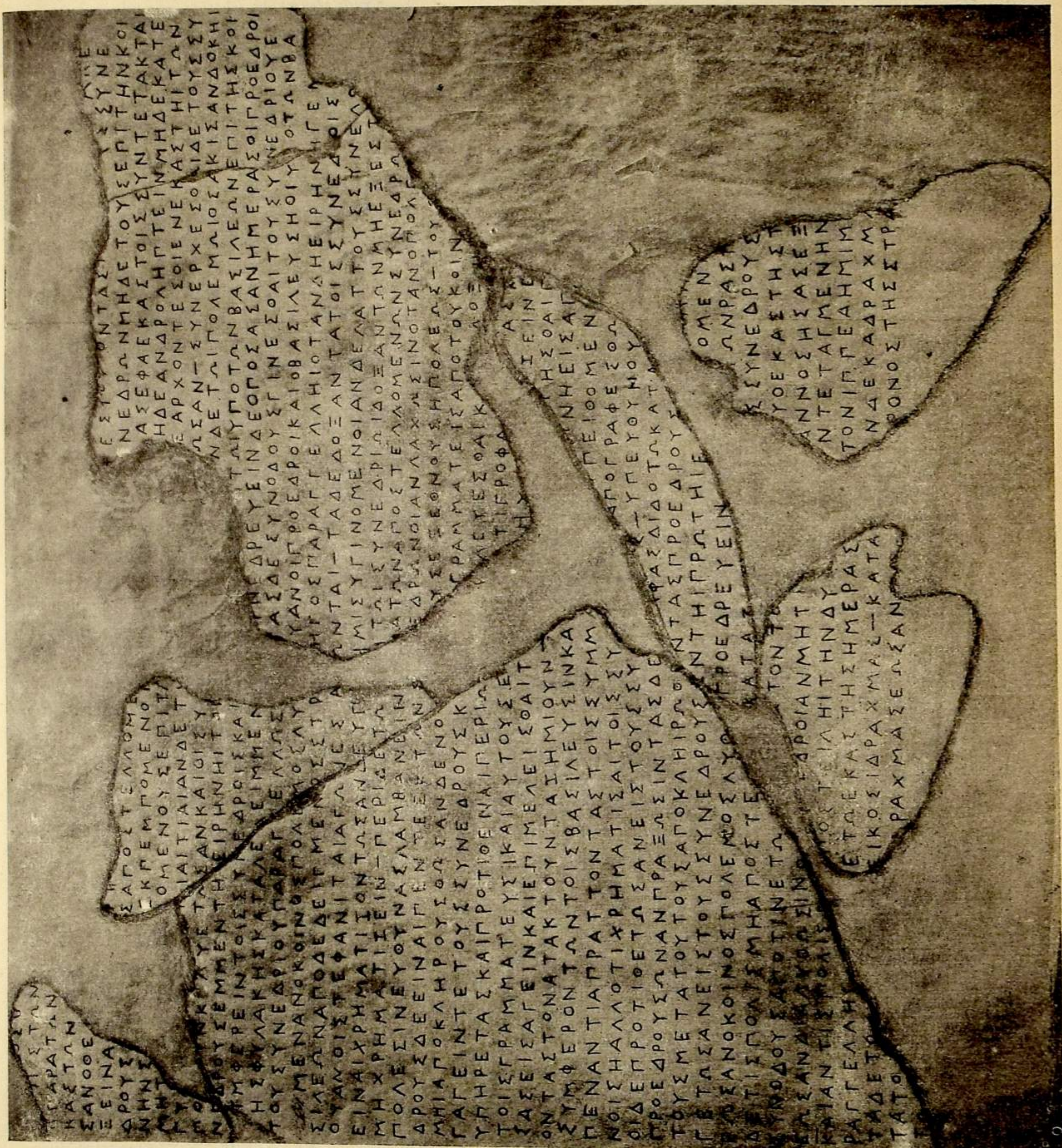
Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἄλλη ἐπιφάνεια τοῦ τεμαχίου, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφὴ 3^β (εἰκ. 6), εἶνε ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια. Ἡ ἐπιγραφὴ ἄρα 3^β εἶνε ἄλλη ἐπιγραφὴ, ἥτις τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἶχεν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ὀπισθία ἐπιφανείᾳ, ἀποκλειομένης τῆς ἐκδοχῆς ὅτι αὕτη ἦτο ἴσως συνέχεια τῆς ἐν τῇ ἐτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ἐπιγραφῆς ὑπ' ἀρ. 3, ἀφοῦ ἡ τελευταία δὲν βαίνει μέχρι τέλους τοῦ σωζομένου λίθου, ἀλλὰ λήγει ἐν τῷ στίχῳ 41, ὑφ' ὃν καταλείπεται κενὸς χώρος (πρὸς τὰ κάτω τοῦ λίθου) 0,08, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Αἱ διαστάσεις τῶν ἐπιγραφῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Ἡ ὑπ' ἀρ. 3 (εἰκ. 4) εἶνε μὲν ἐλλιπὴς ἄνω καὶ κάτω, ἀρτία ὅμως κατὰ πλάτος ὥστε παρέχει ἡμῖν τὸ πλάτος τῆς κατὰ τὴν εἰκόνα 3 στήλης· ἔχει δὲ πλάτος 0,70, πάχος 0,14 καὶ σωζόμενον ὕψος 0,60, ὕψος δὲ τῆς ὑπὸ γραμμάτων κατεχομένης ἐπιφανείας 0,53. — Τὸ δὲ τεμάχιον α (εἰκ. 3), ἐν ᾧ αἱ ἐπιγραφαὶ ἀρ. 3^α καὶ 3^β, ἔχει τὸ αὐτό, ἐννοεῖ-

ται, πάχος 0,14. Τὸ ὕψος δὲ τῆς ὑπὸ γραμμάτων κατεχομένης προσθίας ἐπιφανείας (εἰκ. 5) εἶνε 0,47, καὶ τῆς ὀπισθίας (εἰκ. 6) 0,45. — Συνάγεται ἐκ τούτων ὅτι ἡ ὅλη κατὰ τὴν εἰκ. 3 στήλη, ἧς τὸ πλάτος 0,70 καὶ τὸ πάχος 0,14, εἶχεν ὕψος πλέον τοῦ 1,08· ἂν δὲ παραβάλωμεν αὐτὴν κατ' ἀναλογίαν πλάτους καὶ πάχους πρὸς ἄλλας στήλας εὐρεθείσας ἐν τῷ Ἱερῷ, ἀρτίας καθ' ὕψος, συνάγομεν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ὕψος 1,60 καὶ 1,70 περίπου. — Ἐκ τῆς ὅλης ἄρα εὐρεθείσης ἐν συντρίμμασι στήλης ἐλλείπει καθ' ὕψος περὶ τὸ $\frac{1}{3}$. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἕκαστος τῶν στίχων τῆς ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῆς (εἰκ. 4) περιστρέφεται περὶ τὸν ἀριθμὸν 57-63· ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ στίχοι ἔχοντες ἴσως 55 γράμματα· ἐννοεῖται δ' ὅτι οὕτω θὰ εἶχον καὶ οἱ στίχοι ἀμφοτέρων τῶν ἐπὶ τοῦ τεμαχίου α ἐπιγραφῶν.

Τὸ σχῆμα δὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν ἀνάγει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς 3^{ης} ἐκατονταετηρίδος π. Χ. Ἀλλ' ὅχι μόνον τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ χάραξις καὶ ἡ διάθεσις αὐτῶν καὶ ἡ διάθεσις τῶν στίχων καὶ ἰδιαίτον σημεῖον στίξεως ἔχουσι τοιαύτην ὁμοιότητα, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν συγχρόνως καὶ δὴ ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς. Μικρὰ δὴλ. ὀριζοντία γραμμὴ —, καταλαμβάνουσα τὸν χώρον ἐνὸς περίπου γράμματος, εἶνε σημεῖον στίξεως. Ὁμοιάζει δὲ τὸ σύστημα τοῦτο στίξεως τῷ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ (πρβ. σ. 124) σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἐν ἐκείνῃ μὲν ὁ χώρος ἐνὸς γράμματος μένει κενός, ἐν τούτοις δὲ πληροῦται διὰ τοῦ σημείου. — Ὑπεμφαίνεται οὕτω καὶ διὰ τὰς προκειμένας ἐπιγραφὰς χρονολογία ἀναγομένη πιθανῶς εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3^{ης} π. Χ. ἐκατονταετηρίδος.

Μικρὸν δ' εἶνε τὸ κείμενον τῶν ἐπὶ τοῦ τεμαχίου α' ἐπιγραφῶν 3^α καὶ 3^β καὶ βραχὺς ἔνεκα τούτου θὰ εἶνε ὁ περὶ αὐτῶν λόγος. Ἡ κυρία ἐπιγραφὴ, ἡ εἰς ἱκανὸν μέγεθος σωζομένη καὶ σχετικῶς καλῶς διατηρουμένη, ἡ σημαντικὰ διδάσκουσα ἡμᾶς περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶνε ἡ ἀμέσως ἐν τοῖς ὀπισθεν (σ. 130 καὶ 132) ἐπιγραφὴ ἀρ. 3, αὕτη δὲ ἀποτελεῖ τὸ κύριον θέμα τῆς πραγματείας ἡμῶν.

5

10

15

20

25

30

35

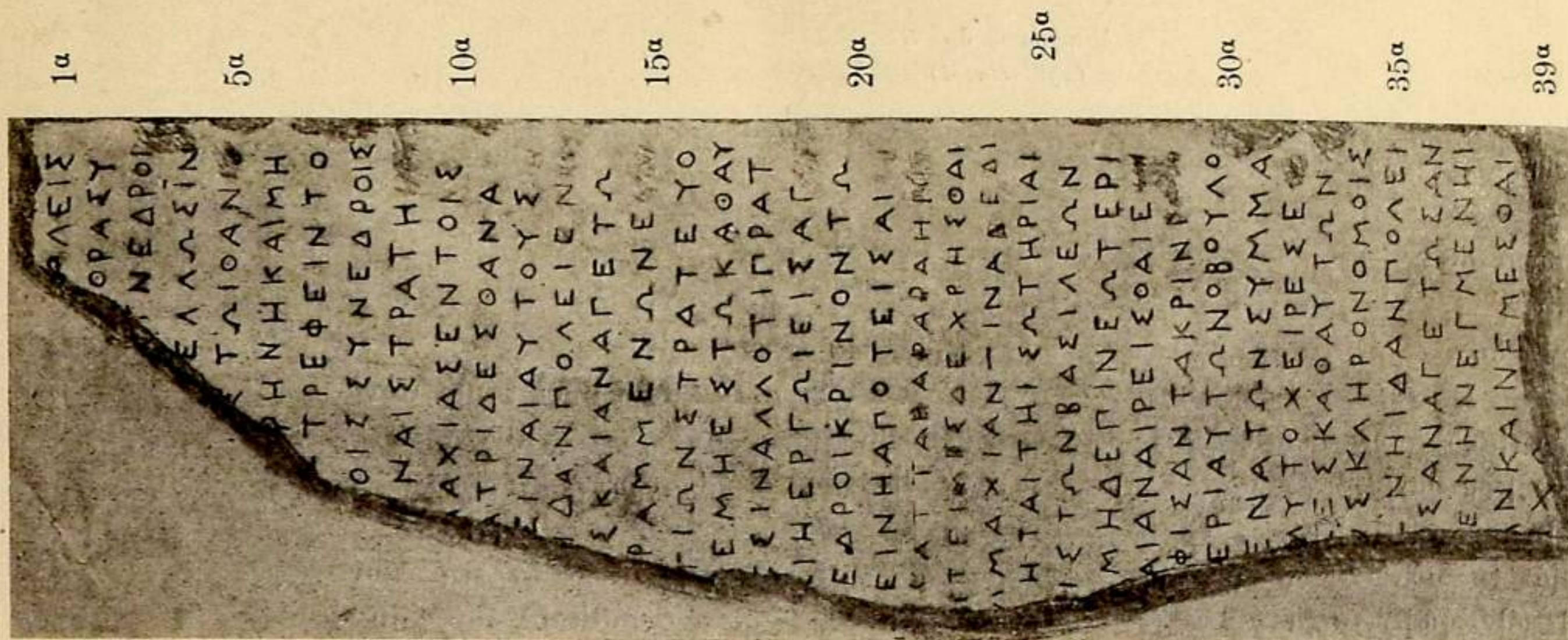
40

44

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

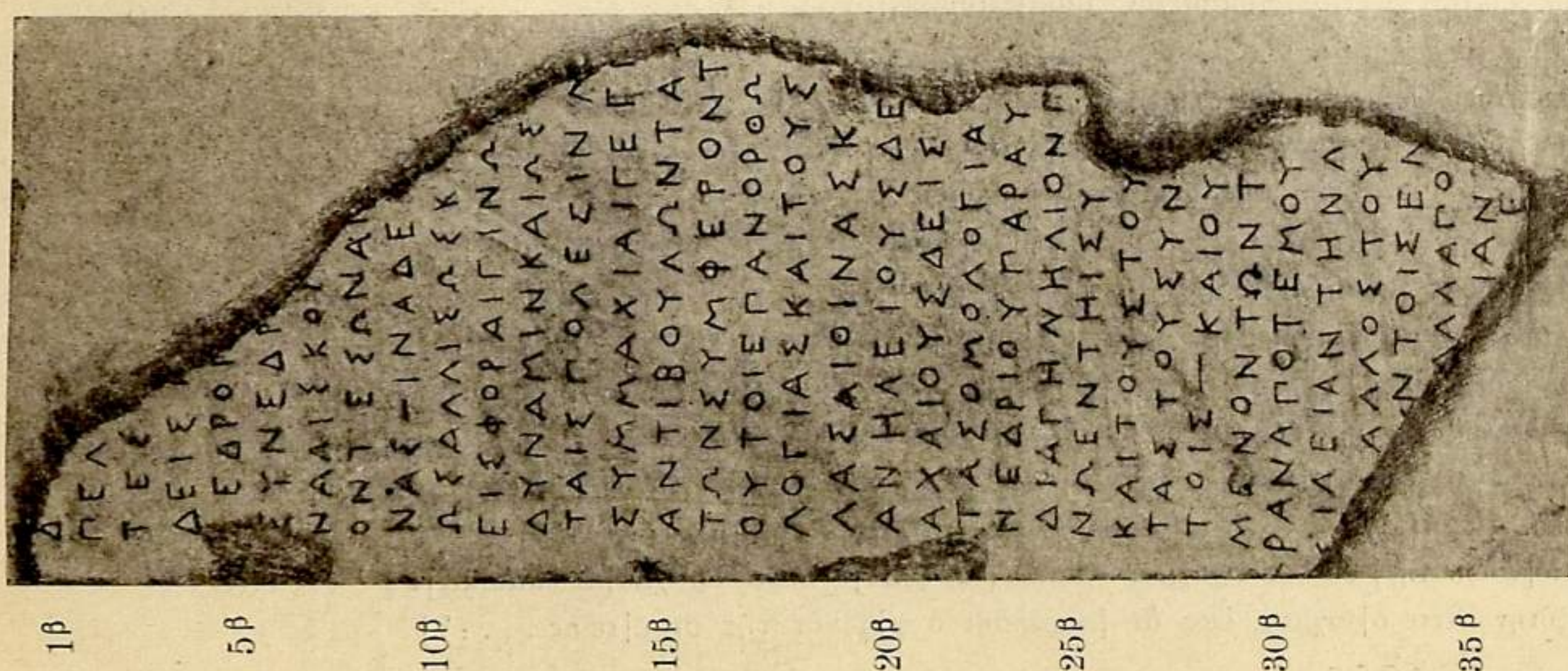
15 6 20.

(μεταγραφὴν ἴδε ἐν σελ. 133).

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 3α.
Εἰκ. 5. Τεμάχιον α' (προσθία; ὄψις) ἐκ
τῆς ἐν εἰκ. 3 (σ. 129) στήλης, ἀνήκον (?)
εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφὴν. 1/3

(μεταγραφὴν ἴδε σ. 134).

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 3β.
Εἰκ. 6. Ὀπισθία(;) ὄψις τοῦ ἐν εἰκ. 5 τεμαχίου α'
τῆς ἐν εἰκ. 3 ἐπιγραφῆς στήλης. 1/3

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 3
(πρβ. εἰκ. 4).

1	οσο - - - - -	1
	]ς τῶν - - - - -	
	[ῆ] παρὰ τὸν - - - - -	
	κάστων[- - - - -	
5	σαν, ὅθεν - - - - -	5
	ξείναι[- - - - -]εσ[...]οντας[μηδὲ τοῦ]ς συνέ-	
	δρους [μηδὲ τοῦ]ς ἀποστελλομένους παρὰ τῶν σ]υνέδρων, μηδὲ τοὺς ἐπὶ τὴν κοι-	
	νήν σ]τρατεῖαν] ἐκπεμπομένου[ς.....?]ας, ἐφ' ἃ ἑκάστοις συντέτακται,	
	μήτ[ε τοὺς ἐκπεμπ]ομένους ἐπὶ τὰς πόλεις μ]ηδὲ ἀνδροληπτεῖν μηδὲ κατε[γ]-	
10	(γ)υ[ἄν ἐπ' οὐδεμιᾷ]ι αἰτίαι ἄν δέ τι[ς ταῦτα πράττει], ἄρχοντες οἱ ἐν ἑκάστηι τῶν	10
	πό[λεω]ν κ[ω]λυέτωσαν καὶ οἱ σύ[μμαχοι κωλυέ]ωσαν — Συνέρχεσθαι δὲ τοὺς συ-	
	νέδρους ἐμὲν τῇ εἰρήνῃ το[.....?]ε]ν δὲ τῷ πολέμῳ ὁσάκις ἂν δοκῇ	
	[σ]υμφέρειν τοῖς συνέδροις καὶ [τοῖς ἄρχουσι? κα]ὶ τῷ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς κοι-	
	[ν]ῆς φυλακῆς καταλειμμέν[ωι — Συ]νεδρεύειν δὲ ὁπόσας ἂν ἡμέρας οἱ πρόεδροι	
15	τοῦ συνεδρίου παραγγέλλωσ[ιν — Τ]ὰς δὲ συνόδους γίνεσθαι τοῦ συνεδρίου, ἔ-	15
	[ω]ς μὲν ἂν ὁ κοινὸς πόλεμος λυ[θῇ, ο]ὔ ἂν οἱ πρόεδροι καὶ ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ<ι> ὑ[π]ὸ τῶν βα-	
	σιλέων ἀποδεδειγμένος στρ[α]τηγὸς παραγγέλλῃ, ὅταν δ' ἡ εἰρήνη γέν[ηται],	
	οὔ ἂν οἱ στεφανῶνται ἀγῶνες ἄ[γ]ωνται — Τὰ δὲ δόξαντα τοῖς συνέδ[ρ]οις [κύρια]	
	εἶναι· Χρηματίζόντων δὲ ὑπ[έρ] ἡμῶν γινόμενοι, ἂν δ' ἐλάττους συνέλθ[ωσιν],	
20	μὴ χρηματίζεῖν — Περὶ δὲ τῶ[ν ἐν] τῷ συνεδρίῳ δοξάντων μὴ ἐξέστ[ω ταῖς]	20
	πόλεσιν εὐθύνας λαμβάνειν [παρὰ τῶν ἀποστελλομένων συνέδρω]ν — Προέ]-	
	δρους δὲ εἶναι πέντε ἐκ τῶν σ[υν]έδρων, οἳ ἂν λάχωσιν ὅταν ὁ πόλε[μος ἐνδη]-	
	μῃ· ἀποκληρούσθωσαν δὲ νο[μογράφ]ους ἐξ ἔθνους ἢ πόλεως — Τοὺς [προέδρους? δ' ἄ]-	
	γαγεῖν τε τοὺς συνέδρους κ[αὶ τοὺς] γραμματεῖς ἀπὸ τοῦ κοιν[οῦ] - - - - -	
25	ὑπηρέτας καὶ προτιθέναι περὶ ὧ[ν ἂν βου]λεύεσθαι κ[οινη]ὶ δόξῃ[ι - - - - -]	25
	τοῖς γραμματεῦσι καὶ αὐτοὺς ἔ[χειν? ἂν]τίγροφα[.....?]ας ν - - - - -	
	σας εἰσάγειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τ[.....?]ηυ[.....?]ζειν - - - - -	
	οντας τὸν ἀτακτοῦντα ζημιοῦν — [.....?]ησθαι - - - - -	
	συμφερόντων τοῖς βασιλεῦσιν κα[.....?]νη εἰσαγ[έτωσαν τοὺς τὰ ὑ]-	
30	πεναντία πράττοντας τοῖς συμμά[χοις παρα]πειθομέν[ους - - - - -]	30
	νοις ἢ ἄλλο τι χρηματίσαι τοῖς συνέδροις ἀπογραφέσθω[σαν - - - - -]	
	οἱ δὲ προτιθέτωσαν εἰς τοὺς συνέδρους — Ὑπευθύνους [δὲ εἶναι καὶ? τοὺς]	
	προέδρους ὧν ἂν πράξωσιν· τὰς δὲ [γρ]αφὰς διδόντω κατὰ - - - - -	
	τοὺς μετὰ τούτους ἀποκλη<ι>ρωθέντας προέδρους [- - - - - εἰσα]-	
35	γέτωσαν εἰς τοὺς συνέδρους [ἐ]ν τῇ πρώτῃ ἐ[δρα]ζομέν[ους κοινῇ ἀγορᾷ?],	35
	ἕως ἂν ὁ κοινὸς πόλεμος λυθ[ῇ] — Προεδρεύειν [δὲ.....]ων ραστ[.....] Ἄν]	
	δέ τις πόλις μὴ ἀποστείλῃ κ]ατὰ τὰς [συνθήκ]ας συνέδρους [εἰς τὰς κοινὰς]	
	συνόδους, ἀποτινέτω [καθ' ἑκασ]τον τ(ῶ)ν [συνέδρων δ]ύο ἑκάστης (ἢ)[μέρας δραχμὰς]	
	ἕως ἂν διαλυθῶσιν οἱ [σύν]εδροι, ἂν μὴ τι[να αἰτί]αν νοσήσας ἐξ[ενέγκ]η οὗτος·	
40	καὶ ἂν τις πόλις [μὴ ἀ]ποστείλῃ τὴν δύ[ναμιν τ]ὴν τεταγμένην, [ἣν ἂν ὁ ἄρχων? πα]-	40
	ραγγέλλῃ, [ἀποτιν]έτω ἑκάστης ἡμέρας [κατὰ] τὸν ἱππέα ἡμιμ[ναῖον — κα]-	
	τὰ δὲ τὸ[ν ὀπλίτην] εἴκοσι δραχμὰς — κατὰ [δὲ ψιλὸν] δέκα δραχμὰς — καὶ κα]-	
	τὰ το[ξότην] πέντε δ[ραχμὰς], ἕως ἂν [παρέλθ]ῃ ὁ χ[ρόνος τ]ῆς στρα[τείας.....?]	
44	το - - - - - ?	44

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 3β

(πρὸ εἰκ. 3β).

(ἕκαστος στίχος ἀποτελεῖτο ἐξ 60 περίπου γραμμάτων, ὡς καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῇ)

1β	δ	1β
	πελ	
	τες	
	δ'εις[	σύ]
5β	[ν]εδροῖ[	5β
	συνεδρ	ἄ]-
	ναλισκο με	
	οντες ὧν ἄ[ν	]
	νας—ἵνα δὲ [μῆ	
10β	ως αλλισως κ	10β
	εἰσφοραὶ γίνω[νται	]
	δύναμιν καὶ ὧς	
	ταῖς πόλεσιν [μ	
	συμμαχίαι γεγ[ενημενη	
15β	ἀντιβούλωντα[ι	15β
	τῶν συμφερόντων	]
	οἱτοὶ ἐπανορθώ[σθωσαν	ῶμο]-
	λογίας καὶ τοὺς[	στή]-
	λας λιθίνας κα[ῖ	
20β	αν Ἡλείους δε	20β
	Ἀχαιοὺς δ' εἰσ[	
	τὰς ὁμολογία[ς	συ]-
	νεδρίου παρ' αὐ[	
	Δία, Γῆν, Ἥλιον, Π[οσειδῶ	
25β	νω(ι) ἐν τῇ συν[όδωι	25β
	καὶ τοὺς του	
	τας τοῦ συν[εδρίου	
	τοῖς—καὶ ου	
	μενόντων τ[	
30β	ραν ἀποτεμου[	30β
	[σ]ιλείαν τὴν ἄ?	
	... ἄλλος τούτων	
	... ν τοῖς ἐν	
	... ἄλλὰ πο	
	... ιαν	
36β	... ε	16β

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ περὶ ἧς τὸ πρῶτον ὁ λόγος **ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 3** (σ. 130) δύναται νὰ ἀναχθῇ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν (σ. 129), εἰς χρόνους τῆς 3^{ης} ἑκατονταετηρίδος π. Χ.

Γίνεται δ' ἐν αὐτῇ λόγος περὶ πόλεων σχετιζομένων πρὸς ἀλλήλας καὶ ἀποτελουσῶν, ὡς φαίνεται, πολιτειακὸν καὶ στρατιωτικὸν σύνδεσμον ἐμφανιζόμενον ὡς **κοινὴν πολιτείαν**, ἥτοι ὡς κανονικῶς καὶ δημοκρατικῶς συγκεκροτημένον ὁμόσπονδον Κράτος, ὅπερ εἶχε καὶ **συμμάχους** καὶ δὴ **συμμάχους βασιλεῖς**. Πελοποννησιακὸν δὲ θὰ ᾔτο τὸ κράτος τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐν Πελοποννήσῳ εὐρέθη ἡ ἐπιγραφὴ ἄλλως ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 3^β ἐπιγραφῇ (στ. 20^β — 21^β) ἀπαντῶσιν αἱ λ. **Ἡλεῖοι καὶ Ἀχαιοὶ**, λέξεις τουτέστιν ἀνάγκουσαι ἡμᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἶχε δὲ συνάψει **συμμαχίαν** τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κράτος μετὰ **βασιλέων** καὶ ἄλλων **συμμάχων**, οἵτινες ἐξετείνοντο, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου Ἑλλάδι, διότι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε συντεταγμένη οὐχὶ ἐν τῇ δωρικῇ, ὡς ὤφειλεν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ, ἐν τῇ διεθνεῖ, οὕτως εἰπεῖν, γλώσσῃ, ὅπερ δηλοῖ ὅτι αὕτη παρεῖχε ἐνδιαφέρον καὶ εἰς λαοὺς ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου (εἰς τοὺς **συμμάχους**). — Τοιαύτης χρήσεως τῆς κοινῆς διαλέκτου ἔχομεν πολλὰ παραδείγματα: Οἱ Αἰγινῆται λ. γ. τιμητικὸν ψήφισμα σχετιζόμενον πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου καὶ προωρισμένον νὰ γείνη γνωστὸν εἰς τοὺς βασιλεῖς τούτους, προερχόμενον δ' ἐκ τῶν μεταξὺ τοῦ 158 καὶ 144 π. Χ. χρόνων, τὸ ἐν IG. IV ἀρ. 1, ἔγραψαν ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ, ἐν ᾧ καὶ μετὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξηκολούθουν γράφοντες ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ὑστερωτέρων χρόνων ψηφίσματος ὑπ' ἀρ. 2 (IG. IV). Ἐν δὲ τῇ καὶ ἐν τοῖς προηγούμενοις, ἐν σ. 127, μνημονευομένῃ ἐπιγραφῇ, τῇ παρὰ Dittenberger (Syll². 106), βλέπομεν ὅτι καὶ οἱ Ἀρκάδες ψήφισμα δι' οὗ ἀνέδειξαν πρόξενον ἑαυτῶν Φύλαρχον Λυσικράτους Ἀθηναῖον ἔγραψαν ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ, ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τὸ ψήφισμα ὀνόματα τῶν **δαμοργῶν** ἀνέγραψαν ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ — Κανονίζονται δὲ καὶ καθορίζονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αἱ σχέσεις τοῦ Πελοποννησιακοῦ τούτου κράτους πρὸς τοὺς **συμμάχους** (λαοὺς μὴ βασιλευμένους) καὶ **συμμάχους βασιλεῖς** (λαοὺς ἢ λαὸν μοναρχικῶς κυβερνώμενον), αἱ ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐν καιρῷ

εἰρήνης, καὶ λαμβάνεται πρόνοια περὶ τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων πάντων τῶν **συμμάχων** (στ. 12 - 17, καὶ 29 - 30). Περιστρέφεται δ' ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τὸ πλεῖστον περὶ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ ὁμόσπονδον κράτος: Αἱ πόλεις συνεδέοντο ἐκάστη πρὸς τὴν κοινὴν πολιτείαν διὰ συνθήκης (στ. 37. Πρβ. καὶ στ. 8), μετεῖχον τῆς νομοθετικῆς καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας δι' ἀντιπροσώπων, **συνέδρων** καλουμένων, καὶ ὤφειλον νὰ ἀποστέλλωσι **συνέδρους** εἰς τὰς **κοινὰς συνόδους**, ἄλλως ὑφίσταντο ποινὴν ἂν δηλ. πόλις τις δὲν ἀπέστελλε συνέδρους, ὑπεχρεοῦτο εἰς πληρωμὴν δραχμῶν δύο καθ' ἡμέραν δι' ἕκαστον ἀπόντα σύεδρον (στ. 37 — 39). Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου παρεῖχον αἱ πόλεις, ἣν ὤφειλον νὰ εἰσφέρωσιν ἐκάστη αὐτῶν, κατὰ τὰς συνθήκας, στρατιωτικὴν δύναμιν ἂν δὲ τις τούτων δὲν παρῆχε **τὴν δύναμιν τὴν τεταγμένην**, ὑπεχρεοῦτο εἰς ἡμερησίαν πληρωμὴν, διαρκούντος τοῦ χρόνου τῆς στρατείας, δρ. 50 καθ' ἕκαστον **ἱππέα**, δρ. 20 καθ' ἕκαστον **ὀπλίτην**, δρ. 10 καθ' ἕκαστον **ψιλὸν** καὶ δρ. 5 καθ' ἕκαστον **τοξότην** (στ. 40 — 44). Σημαντικαὶ δὲ καὶ χαρακτηριστικώταται εἶνε αἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ διατάξεις αἱ περιστρεφόμεναι περὶ τὸ ἐκ τῶν **συνέδρων** (ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων) ἀποτελούμενον **συνέδριον**, ὅπερ εἶνε **κυρίαρχον** ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα (βουλὴ), σῶμα βουλευόμενον καὶ ἀποφασίζον περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς κοινῆς πολιτείας καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς μετὰ βασιλέων καὶ ἄλλων λαῶν **συμμαχίας** (στ. 18 καὶ 29 — 30). Οἱ **σύνεδροι** **τυγχάνουσι βουλευτικῆς ἀσυλίας** (στ. 20 — 21) καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν εἶνε ἀνέκκλητοι (στ. 18 — 19). **Συνέρχονται** δὲ εἰς **συνεδρίαν** ἐν καιρῷ πολέμου, ὅσας τις **συμφέρει** (στ. 11 — 14), καὶ ἀποτελοῦσιν ἀπαρτίαν, ἂν προσέλθωσι πλείοτεροι τοῦ ἡμίσεος (**ὑπὲρ ἡμῶν γινόμενοι**. Στ. 19), **συνεδριάζουσι** δ' ὅσας **ἡμέρας** ἤθελον ὀρίσει οἱ πρόεδροι τοῦ συνεδρίου (στ. 14 — 15), οἵτινες καὶ ἐκδίδουσι πρόγραμμα ἀναγράφον τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα (στ. 25, 32). **Συνέρχεται** δὲ τὸ συνέδριον, διαρκούντος μὲν τοῦ κοινοῦ πολέμου, «οὗ ἂν οἱ πρόεδροι καὶ ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀποδεδειγμένος στρατηγὸς παραγγέλλῃ», γενομένης δ' εἰρήνης, «οὗ ἂν οἱ στεφανῶνται ἀγῶνες ἄγωνται» (στ. 15 — 18). Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου

ἐκκληροῦντο ἐκ τῶν συνέδρων πέντε πρόεδροι, οἵτινες φαίνεται ὅτι μετεῖχον τῆς διοικήσεως, διότι ἦσαν ὑπεύθυνοι. ὧν ἂν πράξωσιν (στ. 32—33). Κατὰ ταῦτα ὑπῆρχε διάκρισις τῆς βουλευτικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας· οἱ τοῦ συνεδρίου δηλ. πρόεδροι, ὡς μέλη τοῦ συνεδρίου, ἦσαν ἀνεύθυνοι, ὡς πρόεδροι ὁμῶς (ὡς διοικηταὶ ἢ ὑπουργοί, οὕτως εἰπεῖν) ἦσαν ὑπεύθυνοι. Κατ' ἀκολουθίαν ἔχομεν ἐν τῷ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν συνεδρίῳ κρατούσας τοιαύτας διατάξεις, οἷαι αἱ διακρίνουσαι τὰ σήμερον κατ' ἐξοχὴν φιλελεύθερα κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα, δηλ. βουλὴν κυρίαρχον, βουλευτικὴν καὶ νομοθετικὴν δικαιοδοσίαν ἀνεύθυνον καὶ ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ὑπεύθυνον.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τούτου τῆς ἐπιγραφῆς, ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐκτιθεμένων δύναται εὐλόγως νὰ ἐξαχθῇ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ θὰ προέρχεται ἐκ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, τῆς κατὰ Πολύβιον συμμαχικῆς καὶ φιλικῆς κοινωνίας πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ δημοκρατίας ἀληθινῆς (σ. 115), ὅτι δηλ. οἱ Ἀχαιοί. ἤτοι τὸ ἔθνος τῶν Ἀχαιῶν, τὸ κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν (σ. 116 σημ. 1), ἐν καιρῷ κοινοῦ μετὰ τῶν συμμάχων πολέμου, ὁρμηθέντες ἴσως καὶ ἐκ τῶν ὄρων τῆς συμμαχίας, ἐξέδωκαν τὸν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ νόμον ἢ κανονισμόν, ἤτοι ψήφισμα¹, ἐν ᾧ ἐψήφισαν διατάξεις ἀφορώ-

¹ Ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ψήφισμα εἶνε καὶ οὐχὶ ἄλλο τι. ὅτι κυρίως δὲν εἶνε ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας, ὡς δυνατόν ἴσως νὰ νομίσῃ τις, εἶνε φανερόν. Κείμενα συνθήκης συμμαχίας διεσώθησαν πολλά, ἀλλοῖον δ' εἶνε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν· οὐδ' ἀναγράφονται ἐν τοιαύταις συνθήκαις τσαῦται περὶ τῶν κατέκαστα διατάξεις, οἷαι αἱ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ. Ἄλλως οὐδ' εἶνε ἐφαρμοσίμοι αἱ διατάξεις αὗται ὡς πρὸς πάντας τοὺς συμμάχους. Κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δηλ. νομοθετεῖ τὸ ἐκ πόλεων ἀποτελούμενον ὁμόσπονδον κράτος, ἤτοι ἡ κοινὴ πολιτεία (συμπολιτεία), αἱ πόλεις δὲ (οὐχὶ πάντες οἱ σύμμαχοι) ὑποχρεοῦνται νὰ ἀποστέλλωσι συνέδρους καὶ νὰ παρέχωσι στρατὸν καὶ αὐταὶ ὑφίστανται ποινὴν ἐπὶ μὴ ἐκτελέσει τῶν ὑποχρεώσεων τούτων.

Ὅτι δὲ ψήφισμα τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ, δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἀποδλέπων καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀρ. 3β (σ. 134), ἐν ᾗ (ἐν στ. 21β) ἀπαντᾷ ἡ λ. Ἀχαιοί, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως τῆς ἐπιγραφῆς (ἡ Ἐπίδαυρος· ἀπὸ τοῦ 242 ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, καὶ πρὸς τούτοις εἰς τὸν θεσμόν τῶν νομογράφων τῶν Ἀχαιῶν, ὡς ἐνύσθη ἐκ τῆς ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῆς (πρβ. σ. 126 στ. 2)· νομογράφων δὲ γίνονται μνεία καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἐξέτασιν ἐπιγραφῇ (στ. 23). Εἰς τὰς εἰκασίας ταύτας δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐξῆς:

Ὡς καὶ ἐν σ. 124 σημ. 3 ἀνεκοίνωσα, ἡ ὑπ' ἐξέτασιν ἐπιγραφὴ ἀρ. 3 εὐρήθη σὺν τῇ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ τῶν νομογράφων (ἀμρότεροι ἦσαν ἐντετειχισμένοι· ἐν τῷ αὐτῷ τειχίῳ, ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Πρβ. σ. 128). Ἐκ τοῦ τόπου δὲ καὶ τοῦ τρόπου τούτου τῆς εὐρέσεως, καὶ

σας πολιτειακὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει καὶ τῶν συμφερόντων τῆς ὅλης συμμαχίας.

Μετὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὑπολείπεται νὰ ἐξακριβώσωμεν εἰς τίνα ἐποχὴν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἀναφέρεται ἡ ὑπ' ἐξέτασιν ἐπιγραφὴ, τίνες δηλ. εἶνε οἱ ἐν αὐτῇ μνημονευόμενοι βασιλεῖς καὶ σύμμαχοι καὶ τίς ὁ κοινὸς πόλεμος. Ἱστορικὴ δὲ ἐπισκόπησις τῶν κατὰ τοὺς Ἀχαιοὺς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων καί, κατ' ἀκολουθίαν, εἰς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς.

Πολιτειακῶς ἅμα τε καὶ στρατιωτικῶς οἱ Ἀχαιοὶ εἶνε τελείως συγκεκροτημένοι, κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἰσχυροὶ δὲ πολεμικῶς ἀφοῦ εἶχον συμμάχους ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου (πρβ. σ. 135) καὶ δὴ συμμάχους βασιλεῖς· θὰ ἦτο δὲ σημαντικὴ ἡ συναφθεῖσα συμμαχία, καὶ ἰσχυροὶ θὰ ἦσαν καὶ οἱ σύμμαχοι καὶ οἱ βασιλεῖς, ἀφοῦ χάριν τούτων κανονίζοντες πολιτειακὰς ἐαυτῶν ὑποθέσεις οἱ Ἀχαιοὶ ἐπέφερον εἰς κρατούσας διατάξεις μεταβολὰς ἢ προσέθετον νέας διατάξεις λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ συμφέροντα τῶν συμμάχων (στ. 29—30), παρεῖχον δηλ. τὸ δικαίωμα εἰς τὸν βασιλέα νὰ ὀρίζῃ τὸν ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας φρούραρχον (στ. 13—14) καί, ἐν καιρῷ κοινοῦ πολέμου, νὰ ὀρίζῃ τὸν στρατηγόν, ὁ στρατηγὸς δ' οὗτος, ἡ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, νὰ ὀρίζῃ πρὸς τούτοις καὶ τὸν τόπον, εἰς ὃν ἔμελλε νὰ συνέρχεται τὸ συνέδριον (στ. 17—18).

Ἐκ τοιούτων σχέσεων ὁρμώμενος φρονῶ ὅτι πρὸς λύσιν τῶν προκειμένων ζητημάτων δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ἀποβλέψωμεν οὐχὶ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τῷ 280 ἰδρυθείσης Ἀχαϊ-

ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ: «τὸν νόμον» (πρβ. σ. 124), ὁρμώμενος ἔγραψον ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου, κατὰ Αὐγούστον τοῦ 1918, τὰδε: Δύο ἄρα στήλαι ὑπῆρχον ἐν τῷ Ἱερῷ ἰδρυμέναι πλησίον ἀλλήλων, ἡ μὲν περιεῖχεν ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν νομογράφων τῶν Ἀχαιῶν, ἡ δὲ τὸν νόμον, ὃν οὗτοι ἔγραψαν καὶ εἰς τὸ Ἱερὸν ἀνέθηκαν. Ἡ εὕρεσις δὲ τῆς στήλης τῶν νομογράφων προτρέπει ἡμᾶς εἰς ἀναζητήσιν τῆς στήλης τῆς περιεχομένης τὸν νόμον. Ἡ προκειμένη ἄρα ἐπιγραφὴ (ἡ ὑπ' ἀρ. 3), ἡ σὺν τῇ ἐπιγραφῇ τῶν νομογράφων εὐρεθεῖσα, δυνατόν νὰ εἶνε ὁ ζητούμενος νόμος. Ὅτι δὲ ὁ νόμος οὗτος εἶνε συντεταγμένος οὐχὶ ἐν τῇ δωρικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ, δὲν εἶνε παράδοξον. Δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ ὁ νόμος ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς βασιλεῖς, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε συντεταγμένος ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ (πρβ. τὰ ἐν σ. 124 κ. ἐ. ἐκτιθέμενα).

κῆς συμπολιτείας, καθ' οὓς χρόνους αὕτη ἐκ τεσσάρων τὸ πρῶτον καὶ εἴτα ἐκ δέκα 'Αχαϊκῶν πόλεων ἀποτελουμένη¹ περιωρίζετο ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς βορειοδυτικῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς αὕτη εἶχεν ἐπεκταθῆ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς 'Αχαΐας καὶ μεταβληθῆ εἰς σημαντικὸν ὁμόσπονδον κράτος ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς τοὺς χρόνους τουτέστιν τοὺς ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 251 προσχωρήσεως τῆς Σικυῶνος εἰς τὴν τῶν 'Αχαιῶν κοινὴν πολιτείαν².

¹ Τέσσαρες πόλεις, αἱ Δύμη, Πάτραι, Φαραὶ καὶ Τριταῖα, συνεκρότησαν τῷ 280 τὸν 'Αχαϊκὸν σύνδεσμον. τῷ 275 προσετέθη τὸ Αἰγίον καὶ μετὰ τοῦτο τὰ Βοῦρα, ἡ Κερύνεια, τὸ Λεόντιον, ἡ Αἰγείρα καὶ ἡ Πελλήνη (ἴδε σ. 126).

² Οὕτω σκεπτόμενος δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἀναζητήσω τὴν λύσιν τῶν προκειμένων ζητημάτων ἀνάγων αὐτὰ εἰς τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ καλουμένου Χρεμωνιδείου πολέμου (270—260), καθ' οὓς χρόνους οἱ 'Αχαιοὶ μετὰ τῶν 'Ηλείων καὶ μετὰ πόλεων τῆς 'Αρκαδίας ἀπετέλεσαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Σπάρτης συμμαχικὸν σύνδεσμον κατὰ τῶν Μακεδόνων (κατὰ 'Αντιγόνου τοῦ Γονατᾶ), εἰς ἣν συμμαχίαν προσεχώρησαν καὶ αἱ 'Αθηναῖαι (266 π.Χ.).—Δυνατὸν ὅμως νὰ ἔχη τις ἐναντίαν γνώμην· διὰ τοῦτο ἀνάγκη εἶναι νὰ διατρίψωμεν ἐνταῦθα περὶ τοιοῦτον ζήτημα.

Τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Πελοποννησιακὸν κατὰ τῶν Μακεδόνων σύνδεσμον γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῆς καὶ ἐν σ. 128, σημ. 3 μνημονευομένης 'Αθηναϊκῆς ἐπιγραφῆς, τῆς ἐν IG. ²1 (ed. m.) ἀρ. 687 (πρόσθετες καὶ ἀρ. 686), ἥτις εἶνε ψήφισμα τῶν 'Αθηναίων ἐκδοθὲν τῷ 266/5 κατὰ πρότασιν τοῦ Χρεμωνίδου, δι' οὗ κυροῦται ἡ πρὸς τὸν δῆμον τῶν 'Αθηναίων συμμαχία, ἣν εἶχον ψηφίσαι οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ «τε 'Ηλείων καὶ 'Αχαιῶν καὶ Τεγεατῶν καὶ Μαντινέων καὶ Ορχομενίων καὶ Φια[λέων] καὶ Καφυέων καὶ Κρηταέων, ὅσοι εἰσὶν ἐν «τῇ συμμ[αχίᾳ] τῇ Λακεδαιμονίων καὶ 'Αρέως καὶ τῶν ἄλλων «συμμάχων». Εἶχον δ' ὥς φαίνεται, οἱ τοῦ συνδέσμου τούτου Πελοποννήσιοι ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα, συνέδριον καλούμενον, διότι «ἀπεστάλκασι πρέσβεις ἀπὸ τῶν συνέδρων εἰς 'Αθήνας τὴν περὶ τῆς «συμμαχίας ὁμολογίαν κομίζοντας». Ἀναγράφει δὲ τὸ ψήφισμα καὶ τοὺς ὅρκους (σ. 128 σημ. 3) οὓς ἐμελλον νὰ δώσωσιν ἐπὶ τῇ συνάψει τῆς συμμαχίας οἱ μὲν «'Αθηναῖοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ «τοὺς ἀπὸ ἐκάστης πόλεως, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι (οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ «ἔφοροι καὶ οἱ γέροντες) καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις (οἱ ἄρχοντες) πρὸς «τοὺς 'Αθηναίους».—Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ ἄλλῃ, τῇ ὑπ' ἀρ. 686 (IG. ²1) σχετικῇ ἐπιγραφῇ, ἥτις ἦτο ἀναγεγραμμένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 687 ἐπιγραφή, ἀνεγράφοντο καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκ τῶν συνέδρων ἀποσταλέντων εἰς 'Αθήνας πρεσβευτῶν.—Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ὑπὸ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν 686, μετὰ κενὸν ἐνὸς στίχου, εἶνε ἀναγεγραμμένον καὶ τὸ κείμενον τῆς συναφθείσης συνθήκης τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς τοὺς 'Αθηναίους.

Εἰς ταῦτα ἀποβλέπων τις ἴσως νομίσει εὐλογον νὰ ἀναγάγῃ τὴν ὑπὸ ἐρμηνείαν ἐπιγραφὴν ἀρ. 3 εἰς τοὺς Χρεμωνιδεῖους τούτους χρόνους. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει αἱ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην πόλεις θὰ ἦσαν αἱ κατὰ τὴν 'Αθηναϊκὴν ἐπιγραφὴν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Σπάρτης Πελοποννησιακαὶ πόλεις, οἱ σύμμαχοι θὰ ἦσαν οἱ 'Αθηναῖοι καὶ οἱ τῶν Λακεδαιμονίων σύμμαχοι, ὁ κοινὸς πόλεμος θὰ ἦτο ὁ Χρεμωνιδεῖος πόλεμος καὶ οἱ βασιλεῖς θὰ ἦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης· ἡ δ' ὑπ' ἀρ. 3B ἐπιγραφή θὰ ἐδύνατο νὰ εἶνε ἡ συνθήκη συμμαχίας, περὶ ἧς ἐν τῇ 'Αθηναϊκῇ ἐπιγραφῇ εἴρηται: «ἀναγράψαι δὲ

'Απὸ τοῦ ἔτους δηλ. τούτου, ὅτε ὁ 'Αρατος, ἐλευθερώσας ἀπὸ τῆς Μακεδονιζούσης τυραννίδος τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὰς δέκα 'Αχαϊκὰς πόλεις, κραταιοῦται καὶ εἰς πολιτειακὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀκμὴν ἀνέρχεται ἡ Συμπολιτεία, προσχωρησάσης εἰς αὐτὴν (τῷ 242) τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Μεγάρων καὶ τῆς Τροιζήνος καὶ 'Επιδαύρου, τῆς Μεγαλοπόλεως (τῷ 234), τοῦ 'Αργους καὶ τῆς 'Ερμιόνης καὶ Φλιοῦντος (τῷ 229) κ.λ. Μεγάλως ἐκταθεῖσα οὕτως ἡ Συμπολιτεία κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3^{ης} ἑκατονταετηρίδος καὶ ἰσχυρὰ οὕσα εὐπρόσδεκτος ἦτο ἐν συμμαχίᾳ πρὸς ἰσχυροὺς καὶ μοναρχικοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς συμμάχους τούτων.—Τοιαύτην δὲ ὄντως συμμαχίαν συνῆψαν οἱ 'Αχαιοί, συντελέσασαν πρὸς κραταίωσιν καὶ κυρίως πρὸς σωτηρίαν τῆς Συμπολιτείας περιελθούσης ἐν κινδύνῳ, ὡς ἐξ ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον διδασκόμεθα:

Προαγαγὼν καὶ ἐμπεδώσας τὰ κατὰ τὴν Συμπολιτείαν ὁ 'Αρατος ἐγένετο κατὰ Πολύβιον (2, 43) ὁ «προσιάτης τοῦ τῶν 'Αχαιῶν ἔθνους πάσας τὰς «ἐπιβολὰς καὶ πράξεις πρὸς ἐν τέλος ἀναφέρων «τοῦτο δ' ἦν τὸ Μακεδόνας μὲν ἐκβαλεῖν ἐκ Πελοποννήσου, τὰς δὲ μοναρχίας καταλῦσαι, βεβαιῶσαι δ' ἐκάστοις τὴν κοινὴν καὶ πάτριον ἐλευθερίαν». Τοιοῦτον σκοπὸν ἐπιδιώκων ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τοῦ (243 π.Χ.) πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας Πτολεμαῖον τὸν Γ', ὃν «ἐποίησε σύμμαχον τῶν 'Αχαιῶν ἡγεμονίαν ἔχοντα πολέμου «καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν» (Πλούτ. 'Αρατος. 24).

τὴν συνθήκην τὰς πόλεις ἐν στήλαις καὶ στήσαι ἐν ἱερῷ ὅπου ἂν βούλωνται».—'Αλλ' ἐκ τῆς 'Αθηναϊκῆς ἐπιγραφῆς δὲν ἐξάγεται ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνδεσμος ἦτο πολιτειακὴ καὶ στρατιωτικὴ μόνιμος ἐνωσις (ὁμόσπονδία, συμπολιτεία), οὐχὶ δὲ πρόσκαιρος ἐνωσις, ἀπλῆ δηλ. συμμαχία σκοπὸν ἔχουσα πόλεμον κατὰ τῶν Μακεδόνων. Ἐπειτα, δυσκολεύομαι νὰ δεχθῶ ὅτι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Σπάρτης ἦτο δυνατόν νὰ συναφθῇ συνθήκη ἢ νὰ ψηφισθῇ νόμος εἰσάγων τοσοῦτον φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν θεσμόν, οἷος εἶνε ὁ ἐκδηλούμενος, ἐν ταῖς περὶ τοῦ συνεδρίου διατάξεσι τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 3. Ἐξ ἄλλου δὲ οἱ Πελοποννήσιοι διὰ τῆς λέξεως βασιλεῖς δὲν θὰ ἐνόουν τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, διότι μικρὸν εἶχον οὗτοι κύρος μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ ἰσχυροποίησιν τῆς ἀρχῆς τῶν ἐφόρων, ἀλλ' ἄλλους βασιλεῖς ἰσχυροὺς καὶ μοναρχικοὺς. Καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν 'Αθηναϊκὴν ἐπιγραφὴν τοὺς Λακεδαιμόνιους ἐκπροσωποῦσιν ἐν τοῖς δοθεῖσιν ὅρκοις κατὰ τὴν κύρωσιν τῆς συνθήκης τῆς συμμαχίας οὐχὶ μόνον οἱ βασιλεῖς, ἀλλ' αἱ τρεῖς ἐν τῇ Σπάρτῃ ἀρχαί, «οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἔφοροι καὶ οἱ γέροντες».—Περὶ τῶν κατὰ τὸν Χρεμωνιδεῖον πόλεμον ἴδε B. Niese: *Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten*. II σ. 229 κ. ἐ.

Ἄλλ' ἡ συμμαχία αὕτη περιωρίσθη ἀπλῶς εἰς φιλικὰς πολιτειακὰς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεις, πρακτικόν τι ἀποτέλεσμα δὲν ἔσχε· δὲν συνεπολέμησαν Ἀχαιοὶ καὶ Πτολεμαῖοι καὶ δὲν ἔσχον κοινούς ἐν πολέμῳ συμμάχους. Δὲν ἀναφέρεται ἄρα ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην. Εἰς ἐμπράκτους δὲ συμμαχικὰς σχέσεις διετέλεσαν οἱ Ἀχαιοὶ πρὸς τοὺς Περγαμηνούς, μεθ' ὧν καὶ συνεπολέμησαν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πρὸς Ἀντίοχον πολέμου (192—190), ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Χαλκίδι καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (ἐν Περγᾶμῳ καὶ ἐν Μαγνησίᾳ)· ἀλλ' οἱ βασιλεῖς δὲν δύνανται νὰ εἶνε οἱ τῆς Περγᾶμου, διότι οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἡγεμόνες τῆς συμμαχίας.

Τῶν μνημονευθεισῶν συμμαχιῶν καὶ σχέσεων τῆς Συμπολιτείας πρὸς βασιλεῖς ἀποκλειομένων, προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ βασιλεῖς εἶνε οἱ τῆς Μακεδονίας, ὅτι δηλ. ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου συναφθεῖσαν κραταίαν καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀπὸ τοῦ 224 μέχρι τοῦ 199, παραταθεῖσαν συμμαχίαν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Μακεδόνων, ἥτις ἰσχυρὰν ἔσχεν ἐπιβολὴν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν κραταίωσιν καὶ τὴν πολιτικὴν ἰσχύν τῆς Συμπολιτείας.

Κλεομένης ὁ Γ' νικήσας τῷ 225 κατὰ κράτος τοὺς ὑπὸ τὸν Ἄρατον Ἀχαιοὺς ἐν τῇ Δυμαίᾳ καὶ μεγαλοφρονήσας ἐπὶ τούτῳ «ἀδεῶς ἐπεπορεύετο τὰς πόλεις» καὶ ἄλλας μὲν πείθων, ἄλλας δὲ ἐκφοβίζων προσεκτᾶτο, «προσέλαβε δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ» Καφύας, Πελλήνην, Φενεόν, Ἄργος, Φλιοῦντα, Κλεωνάς, Ἐπίδαυρον, Ἑρμιόνην, Τροιζήνα, Κόρινθον, καὶ προσεστρατοπέδευσε τῇ τῶν Σικυωνίων «πόλει» (Πολύβ. 2, 51. Πλούταρχος ἐν β. Κλεομένους, 19). Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία διελύετο οὕτως· τὸν κίνδυνον δὲ τοῦτον ἀποφεύγοντες οἱ Ἀχαιοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ προσφύγῳσιν εἰς τοὺς Μακεδόνες συνάπτοντες διὰ τοῦ Ἀράτου τῷ 224 συμμαχίαν μετὰ Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωρος, ὅστις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εὐθὺς ἀμέσως κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον ἔσωσε τὴν Συμπολιτείαν. Φοβηθεὶς ὁ Κλεομένης ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Σικυῶνος, ἐγκατέλιπε τὴν Κόρινθον καὶ τὸ Ἄργος καὶ διὰ τῆς Μαντινείας καὶ Τεγέας ἐπέστρεψεν εἰς Σπάρτην· κατεδίωξε δ' αὐτὸν κατὰ πόδας ὁ Ἀντίγονος

μέχρι Μεγαλοπόλεως, ἐν ᾧ αἱ ὑπὸ τοῦ Κλεομένους καταληφθεῖσαι ἢ ἀποστατήσασαι πόλεις προσεχώρουν πάλιν εἰς τὴν Συμπολιτείαν. Λήγοντος δὲ τοῦ ἔτους 224, ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀρκαδίας ὁ Ἀντίγονος εἰς Ἄργος καὶ ἐκεῖθεν «εἰς Αἴγιον, πρὸς τὴν» τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον, ἐνθα ἀπελογίσαστο περὶ τῶν «καθ' αὐτὸν καὶ ἐχρημάτισε περὶ τῶν μελλόντων,» κατεστάθη δ' ἡγεμὼν ἀπάντων τῶν συμμάχων» (Πολύβ. 2, 54). Τότε, τῷ 224/3, ἐγένετο ἡ κατὰ Πολύβιον (4, 82) ἔγγραφτος συμμαχία¹ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τοῦ Ἀντιγόνου², εἰς τὴν περιελήφθησαν καὶ οἱ ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος σύμμαχοι τῶν Μακεδόνων Ἡπειρώται, Φωκεῖς, Βοιωτοί, Ἀκαρνανες, καὶ Θεσσαλοὶ (Πολύβ. 4, 9 καὶ 15). Νέος οὕτω συμμαχικός σύνδεσμος ἐθνῶν (Ἀχαιοελληνικός σύνδεσμος) συνήφθη διὰ τῆς ἐν Αἰγίῳ συνθήκης³, πάντων δὲ

¹ Ἡ ἔγγραφτος αὕτη συνθήκη συμμαχίας εἶνε ἡ ὁριστικὴ συνθήκη ἡ ἀντικαταστήσασα τὴν ὀλίγῳ πρότερον γενομένην ἐν Παγαῖς ὑπὸ Ἀράτου καὶ Ἀντιγόνου προκαταρκτικὴν συνθήκην.

² Διατάξεις τινὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην γνωρίζομεν ἐκ τῶν παραδιδωμένων ὑπὸ Πλουτάρχου (Ἄρατος, 44): «ἐψηφίσαντο δὲ (Ἀχαιοὶ) ἄλλ' μὴ γράφειν βασιλεῖ μὴδὲ πρεσβεύειν πρὸς ἄλλον, ἄκοντος Ἀντιγόνου, τρέφειν τε καὶ μισθοδοτεῖν ἡναγκάζοντο τοὺς Μακεδόνες, θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ ἀγῶνας Ἀντιγόνῳ συνετέλουν. ἀρξάμενων τῶν Ἀράτου πολιτῶν καὶ δεξαμένων τῇ πόλει τὸν Ἀντίγονον ὑπὸ Ἀράτου ξενιζόμενον». Ἐπὶ ὅρων τῆς αὐτῆς συμμαχίας ἀναφέρονται καὶ τὰ παρὰ Πολύβιῳ (4, 9): «βουλομένων δὲ» (τῶν Μεσσηνίων καὶ τῆς κοινῆς συμμαχίας μετασχεῖν... οἱ προεστῶτες τῶν Ἀχαιῶν ἐπέλεγον, οὐ φάσκοντες δυνατόν εἶναι χωρὶς Φιλίππου καὶ τῶν συμμάχων οὐδένα προσλαβεῖν».

³ Ὁ συμμαχικός οὗτος σύνδεσμος, προκειμένου ζητήματος κηρύξεως πολέμου, συνήρχετο εἰς συνεδρίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας δι' ἀντιπροσώπων καλουμένων συνέδρων, οὓς ἐπεμπεύον ἕκαστον τῶν ἀποτελούντων τὴν συμμαχίαν ἐθνῶν· αἱ λαμβανόμεναι ὁμῶς ἀποφάσεις δὲν ἦσαν ἀνέκκλητοι, ἀλλ' ὑπεβάλλοντο ὑπὸ τὴν κατ' ἰδίαν ἐγκρίσιν ἑκάστου τῶν μελῶν τῆς συμμαχίας. Ταῦτα γνωρίζομεν ἐξ ὧν παραδίδει ὁ Πολύβιος περὶ τῆς ἀφορμῆς καὶ τῆς, ἐν ἔτει 220, ἀρχῆς τοῦ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πολέμου τῶν συμμάχων, ἥτοι τοῦ καλουμένου συμμαχικοῦ πολέμου: «Ἐνεκα δηλ. εἰσελάσεως τῶν Αἰτωλῶν εἰς Ἀχαΐαν καὶ λεηλασίας τῆς Μεσσηνιακῆς χώρας, ἡναγκάσθησαν οἱ Ἀχαιοὶ νὰ λάβωσιν ἐχθρικὴν κατ' αὐτῶν στάσιν καὶ ἀπεφάσισαν «πρεσβεύειν πρὸς Ἡπειρώτας, Βοιωτούς, Φωκεῖς, Ἀκαρνανάς, Φίλιππον, καὶ διασαφεῖν τίνα τρόπον Αἰτωλοὶ παρὰ τὰς συνθήκας μεθ' ὧν ἤδη δις εἰσβεβληκότες εἴησαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ παρακαλεῖν αὐτοὺς βοηθεῖν κατὰ τὰς «ὁμολογίας (δηλ. κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τῶν συμμάχων συναφθεῖσαν ἐν Αἰγίῳ συνθήκην), προοδεύσασθαι δὲ καὶ τοὺς Μεσσηνίους εἰς τὴν συμμαχίαν» (Πολύβ. 4, 15).—Τοιαύτην ἔσχεν ὁ συμμαχικός πόλεμος τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ, κατ' ἀκολουθίαν, «γενομένου δόγματος ἀπάντων τῶν συμμάχων, οἱ συνελθόντες εἰς τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν ἐπεκύρωσαν τὸ διαβούλιον διαπροστατεύσαντος Φιλίππου τοῦ βασιλέως» (Πολύβ. 4, 13). Προϊὼν δ' ὁ Πολύβιος ἀναγράφει καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Κόρινθῳ συνελεύσεως: «Καταλαβὼν δὲ (ὁ Φίλιππος) τοὺς ἀπὸ τῶν συμμαχίδων παραγεγονότας εἰς τὴν Κόρινθον συνήδρευε καὶ διελάμβανε μετὰ τούτων τί δεῖ ποιεῖν καὶ πῶς

τῶν συμμάχων, Ἀχαιῶν, Μακεδόνων, Ἡπειρωτῶν, Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἀκαρνάνων καὶ Θετταλῶν, ἡγούμενος δ' Ἀντίγονος ἐδυνήθη νὰ ἀποτρέψῃ ὀριστικῶς διὰ τῆς ἐν Σελλασίᾳ μάχης (221 π.Χ.) τὸν ἐκ τοῦ Κλεομένους κίνδυνον τῆς Ἀχαιϊκῆς συμπολιτείας καὶ νὰ συντελέσῃ πρὸς τούτοις εἰς τὴν κραταίωσιν καὶ ἐπέκτασιν ταύτης ἐν Πελοποννήσῳ, διότι προσετέθησαν τότε εἰς αὐτὴν ἡ Τεγέα καὶ ἡ καταστραφεῖσα Μαντίνεια, περιλαβούσης οὕτω τῆς Συμπολιτείας πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἀρχαδίαν.

Εἰς ταύτην ἄρα τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου συναφθεῖσαν τῷ 224/23 συμμαχίαν τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς συμμάχους τούτων ἀποβλέποντες δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν λύσιν τῶν ἀπασχολούντων ἡμᾶς ζητημάτων: Ὁ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν κοινὸς πόλεμος θὰ εἴνε ὁ Κλεομενικὸς πόλεμος, οἱ βασιλεῖς θὰ εἴνε οἱ τῆς Μακεδονίας καὶ οἱ σύμμαχοι θὰ εἴνε οἱ Μακεδόνες (οὓς ἐκπροσωποῦσιν οἱ βασιλεῖς), Ἡπειρώται, Φωκεῖς, Βοιωτοί, Ἀκαρνᾶνες καὶ Θετταλοί.

Τὸ σημαντικώτατον τῶν μελῶν τοῦ συμμαχικοῦ τούτου συνδέσμου καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφερόμενον ἐπὶ τῇ εὐδοίᾳ τῶν τῆς συμμαχίας ἦσαν οἱ Ἀχαιοί, διότι οὗτοι ἐπεδίωξαν τὴν πρὸς τὸν Ἀντίγονον συμμαχίαν, ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐκ τοῦ Κλεομένους κινδύνου· ὑπέστησαν δὲ καὶ θυσίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συμμαχίας, ἀφ' οὗ ἡναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸν Ἀκροκόρινθον. Ἐπειτα ἐν Πελοποννήσῳ διεξήγετο ὁ πόλεμος καὶ ἡ Πελοπόννησος ἔμελλε νὰ

«χρησασθαι τοῖς Αἰτωλοῖς, ἐγκαλοῦντων δὲ Βοιωτῶν μὲν ὅτι... Φωκέων δὲ διότι... Ἡπειρωτῶν δὲ καθότι... Ἀκαρνάνων δὲ... πρὸς δὲ τούτοις Ἀχαιῶν... ἀκούσαντες τούτων οἱ τῶν συμμάχων σύνοδοι πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐκφέρειν ἐβουλεύσαντο τοῖς Αἰτωλοῖς τὸν «πόλεμον» (Πολύβ. 4, 25). Καὶ περαιτέρω: «Τούτου δὲ τοῦ δόγματος κυρωθέντος... οἱ σύνοδοι παραχρῆμα πρεσβευτὰς ἐξαπέστελλον πρὸς τοὺς συμμάχους, ἵνα παρ' ἐκάστοις διὰ τῶν πολλῶν ἐπικυρωθέντος τοῦ δόγματος ἐκφέρωσι πάντες τοῖς Αἰτωλοῖς τὸν ἀπὸ τῆς χώρας πόλεμον» (Πολύβ. 4, 26, 2).— Προκειμένου δὲ, κατὰ ταῦτα, νὰ ψηφίσωσι τὸ δόγμα κατ' ἰδίαν καὶ οἱ Ἀχαιοί, μετέβη καὶ ὁ Φίλιππος ἐκ Κορίνθου εἰς Αἴγιον ἀνανεῶντων οὕτω τὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τοῦ Ἀντιγόνου συναφθεῖσαν συμμαχίαν.— Πολύβ. 4, 26, 7: «οἱ δ' Ἀχαιοὶ συνελθόντες εἰς τὴν καθήκουσαν σύνοδον τό τε δόγμα πάντες ἐπεκύρωσαν καὶ «τὸ λάφυρον ἐπεκήρυξαν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, προσελθόντος δὲ καὶ «τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν βουλὴν ἐν Αἰγίῳ καὶ διαλεχθέντος διὰ πλειόνων τὰ ρηθέντα μετ' εὐνοίας ἀπεδέξαντο καὶ τὰ προϋπάρχοντα φιλάνθρωπα τοῖς προγόνοις ἀνανεώσαντο πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον».

εἶνε ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ πεδῖον τοῦ κυρίως ὑπὲρ τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας κοινοῦ πολέμου τῶν συμμάχων. Δικαιώματα δ' ἐκ τούτου προήρχοντο εἰς ὄφελος τῶν συμμάχων καὶ ἰδιάζουσιν ὑποχρεώσεις ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ περὶ τούτων μὲν θὰ προέβλεπεν ἡ συναφθεῖσα συνθήκη, ἀνάγκη ὅμως ἦτο νὰ κανονισθῶσι τὰ καθέκαστα καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τούτων. Εὐλόγως ἄρα δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὴν σύναψιν τῆς συμμαχίας θὰ παρηκολούθησεν εὐθύς ἡ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τῆς συνθήκης σύntαξις καὶ ἐπιψήφισις τοῦ ἐν τῇ προκειμένη ἐπιγραφῇ νόμου τοῦ καθορίζοντος καὶ κανονίζοντος τὴν διὰ τῆς μετὰ τῶν Μακεδόνων συμμαχίας δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν πραγμάτων ἐν τῇ Ἀχαιϊκῇ συμπολιτείᾳ. Κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς τὸ 223 π.Χ.¹

Εἶνε δὲ ὁ προκείμενος νόμος οὐχὶ γενικὸς καταστατικὸς νόμος, ἀλλ' εἰδικὸς νόμος, τροποποιῶν ἐν τισὶ διατάξεσιν, ὡς φαίνεται, τὴν καταστατικὴν νόμον τῆς Συμπολιτείας καὶ νέας διατάξεις εἰσάγων, δι' ὧν λαμβάνεται πρόνοια περὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀποτελούντων τὴν συμμαχίαν λαῶν καὶ παρέχεται εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας δικαίωμα ἀναμίξεως, διαρκοῦντος τοῦ κοινοῦ πολέμου, εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας καὶ κυρίως εἰς ὅτι ἀποβλέπει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων ἀποτελουμένου συνεδρίου². Εὐνόητον δ' εἶνε ὅτι τοιοῦτος ὢν ὁ ψη-

¹ Μετὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 3, προβάλλεται τὸ ἐρώτημα, ποία τις εἶνε ἡ τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ σύγχρονος καὶ σχετικὴ (σ. 128) ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 3β; Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἴδε σ. 148.

² Τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον τοῦ νόμου πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν προκειμένου νὰ λύσωμεν ἀπορίας τινὰς προερχομένας ἐκ φαινομένης ἀσυμφωνίας διατάξεων τινῶν τοῦ νόμου πρὸς εἰδήσεις τινὰς περὶ τῶν τῆς Συμπολιτείας παραδιδόμενας ὑπὸ τοῦ Πολυβίου. Πρὸς ἐξήγησιν τοιούτων ἀσυμφωνιῶν δεῖον πρὸς τούτοις νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλάκις μετεβλήθησαν καὶ ἐτροποποιήθησαν οἱ νόμοι τῆς Συμπολιτείας. Ὁ πρῶτος καταστατικὸς νόμος ἐψηφίσθη τῷ 275, ὅτε εἰς τὰς τέσσαρας Ἀχαιϊκὰς πόλεις προσετέθη τὸ Αἴγιον· ἀλλ' ὁ νόμος ἐκεῖνος δὲν ἐδύνατο νὰ μένῃ ἀμετάβλητος, ἀφ' οὗ, προσχωρησάσης τῆς Σικυῶνος (σ. 137), ἐξετείνετο ἡ Συμπολιτεία ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀχαΐας καὶ περιελάμβανεν ἐν ἑαυτῇ μεγάλας καὶ σημαντικὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλη τροποποίησις θὰ ἐγένετο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πρὸς τοὺς Μακεδόνας συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν (τοῦτο δεικνύει ἡ προκείμενη ἐπιγραφὴ ἀρ. 3), ἄλλη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συμμαχίας καὶ ἄλλαι, ὡς φαίνεται, κατὰ διαφόρους περιπτώσεις.

ρισθείς νόμος ἐδύνατο νὰ ἰσχύῃ, ἐν πάσαις ταῖς διατάξεσιν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον χρόνον διήρκεσεν ἡ συμμαχία, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 223 μέχρι τοῦ 198 π.Χ., ὅτε οἱ Ἀχαιοὶ ἐγκαταλιπόντες τοὺς Μακεδόνας προσεχώρησαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συνάψαντες συμμαχίαν μετὰ τούτων κηρυζάντων τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου (σ. 118).

Τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθεισῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐκ τούτων πορισμάτων ἀποδεκτῶν γενομένων, μεγάλην σημασίαν προσκτᾶται ἡ προκειμένη ἐπιγραφή, διότι ἐμφανίζεται σημαντικὴν παρέχουσα συμβολὴν εἰς λύσιν σκοτεινῶν ζητημάτων περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας. — Ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς εἰδήσεις, ἃς αὕτη παρέχει ἡμῖν, προέχουσιν αἱ περὶ τοῦ συνεδρίου, ἥτοι περὶ συνελεύσεως τῶν Ἀχαιῶν ἀποτελουμένης ἐκ συνέδρων, οὓς ἔπεμπον ὡς ἀντιπροσώπους αἱ εἰς τὴν Συμπολιτείαν ἀνήκουσαι πόλεις.

Συνέδριον (= σύνοδος, βουλή). Οἱ Ἀχαιοὶ συνήρχοντο, κατὰ Πολύβιον, εἰς δύο εἰδῶν συνελεύσεις, μεγάλην καὶ μικράν (πολυάριθμον καὶ σχετικῶς ὀλιγάριθμον) συνέλευσιν. Τούτων ἡ μὲν πρώτη ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ πλήθους τῶν Ἀχαιῶν, ὁ ἔστιν ἐκ μεγάλου καὶ ἀπροσδιορίστου ἀριθμοῦ μελῶν, καὶ ἐκαλεῖτο (κατὰ τοὺς Ἀχαιορωμαϊκοὺς χρόνους) σύγκλητος, ἡ δὲ δευτέρα, ἡ σχετικῶς ὀλιγάριθμος συνέλευσις, ἀπετελεῖτο ἐξ ὀλιγωτέρων, ἡ ἢ πρώτη, καὶ καθωρισμένου ἀριθμοῦ μελῶν καὶ ἐκαλεῖτο συνήθως σύνοδος¹. Ἡ σύγκλητος, ἥτις καὶ ἐκκλησία ἐκαλεῖτο, ἦτο ἑκτακτος γενικὴ συνέλευσις σπανίως, πάντοτε δ' ἐκτάκτως, καλουμένη πρὸς λῆψιν ἀποφάσεως περὶ ζητήματος ὑψίστου ἐνδιαφέροντος, ἥτοι περὶ παροχῆς βοηθείας ἐν πολέμῳ, περὶ συμμαχίας καὶ κυρίως περὶ κηρύξεως πολέμου². εἶχον δ' εἰς αὐτὴν πρόσδοτον, κατὰ τοὺς

¹ Τὴν διπλὴν ταύτην ὀνομασίαν τῶν συνελεύσεων τῶν Ἀχαιῶν, σύνοδον καὶ σύγκλητον, ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1885 σ. 97 ἀρ. 2 (Β. Λεονάρδος) καὶ παρὰ Ditt. *Syll.*² 308 καὶ Michel ἀρ. 205 ψηφίσματι τῶν Ὀρωπίων (155—149 π.Χ.). ἐν ᾧ ἀπαντᾷ: «τὴν ἐν Κορίνθῳ σύνοδον» (στ. 6) καὶ: «δόξαντος τοῖς Ἀχαιοῖς συναγαγεῖν σύγκλητον ἐν Ἀργεῖ» (στ. 10).

² Ἀμφισβητήσιμον εἶνε, ἂν καὶ περὶ τῶν τριῶν τούτων ζητημάτων μόνη ἀρμοδίᾳ ἵνα ἀποφασίζῃ ἦτο ἡ σύγκλητος, οὐχὶ δὲ, ἐν τισι περιπτώσεσι, καὶ ἡ σύνοδος. Μεγάλῃ ὄντως εἶχε δικαιοδοσίαν ἡ σύνοδος κατὰ τοὺς Ἀχαιομακεδονικοὺς χρόνους (κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μετὰ τῶν Μακεδόνων συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν), ὅτε ἀρμοδίᾳ

Ἀχαιορωμαϊκοὺς χρόνους, πάντες οἱ Ἀχαιοὶ (πρβ. σ. 116 σημ. 1) οἱ ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν³ κατὰ τοὺς πρότερον ὅμως χρόνους (ὠρισμένως τῷ 220) αὕτη ἀπετελεῖτο οὐχὶ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις Ἀχαιῶν⁴. Ἡ δὲ σύνοδος, ἥτις καὶ βουλὴ ἐκαλεῖτο⁵ καὶ ἐνίοτε ἐκ-

ἦτο νὰ ἀποφασίζῃ καὶ περὶ κηρύξεως πολέμου: Καθήκουσα σύνοδος ἐν Αἰγίῳ ἐψήφισε τῷ 220 τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πόλεμον (ἴδε τὸ ἐν σ. 138 σημ. 3 χωρίον τοῦ Πολυβίου: 4, 26, 7). ἐδύνατο δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους νὰ ἀποφασίζῃ ἡ σύνοδος καὶ περὶ παροχῆς βοηθείας ἐν πολέμῳ, περὶ ζητημάτων δηλ. περὶ ὧν ἐν τοῖς ὕστερον Ἀχαιορωμαϊκοῖς χρόνοις μόνη ἀρμοδίᾳ ἦτο νὰ ἀποφασίζῃ ἡ σύγκλητος (ἴδε τὸ ἐν σημ. 3 χωρίον τοῦ Πολυβίου: 29, 23). Φαίνεται ἴδ' ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ ἀποφασίζῃ ἐγκύρως καὶ ἀνεκκλητῶς, ὡς ἐκ τοῦ ἐν σημ. 4) χωρίου τοῦ Πολυβίου (4, 7) δύνανται νὰ ἐξαχθῇ: Κατὰ τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ Ἀχαιοὶ (ἡ καθήκουσα σύνοδος) ἐδικαιοῦντο νὰ ἀποφασίσωσιν ἀνεκκλητῶς, ὅπως παράσχωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Μεσσηνίους κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, δημοκρατικῶς ὅμως καὶ φιλανθρωπῶς σχεπτόμενοι: ἀνέθηκαν τὴν περὶ τούτου ὀριστικὴν ἀπόφασιν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, εἰς τοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις Ἀχαιοὺς, εἰς ἐκείνους τουτέστιν οἵτινες ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν. Ἄν ὤφειλον νὰ πράξωσι τοῦτο, ἂν δηλ. δι' ἧς ἔλαβον ἀποφάσεως «βοηθεῖν τοῖς Μεσσηνίοις» ἐξέδωκαν προβούλεμα ὅπερ κατὰ τὸν νόμον ἔμελλε νὰ κυρωθῇ ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις Ἀχαιῶν, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ προσθέσωσιν: «ὁ δ' ἂν τοῖς συνελθούσι βουλευομένοις δόξῃ κύριον εἶναι». — Ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαιομακεδονικῆς συμμαχίας μεγάλη καὶ σημαντικὴ ἦτο ἡ δικαίωσις τῆς συνόδου, ἥτις ἐμφανίζεται οὕτως, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἡ μόνη συνέλευσις τῶν Ἀχαιῶν (πρβ. σ. 141 σημ. 3).

³ Πολύβ. 29, 23: «τῆς συνόδου τῶν Ἀχαιῶν οὔσης ἐν Κορίνθῳ» (τῷ 168), συζητήσις ἐγένετο περὶ παροχῆς αἰτουμένης βοηθείας εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, εἰς τοὺς Πτολεμαίους (τὸν Φιλομήτορα καὶ τὸν Εὐεργέτην), κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, αὐτῶν δὲ πολλῶν ἐπιφερομένων βοηθεῖν οἱ περὶ τὸν Καλλικράτην ἐξεβαλον τὸ διαβούλιον, διασεύσαντες τοὺς ἄρχοντας ὡς οὐκ οὔσης ἐξουσίας κατὰ τοὺς νόμους ἐν ἀγορᾷ (=συνόδῳ) βουλευέσθαι περὶ βοηθείας, μετὰ δὲ τινα χρόνον συγκλήτου συλαχθείσης εἰς τὴν τῶν Σικυωνίων πόλιν, ἐν ᾗ συνέβαινε μὴ μόνον συμπορεύεσθαι τὴν βουλὴν (=σύνοδον) ἀλλὰ πάντας τοὺς ἀπὸ τριάκοντ' ἐτῶν κτλ.

Πολύβ. 22, 16: Ἀπελογήθησαν δὲ ὑπὲρ τῶν ἀρχόντων οἱ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν πρέσβεις ἐν τῇ συγκλήτῳ (ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συγκλήτῳ), φάσκοντες οὐδὲν ἀδικεῖν αὐτοὺς οὐδ' ἄξιους ἐγκλήματος ὑπάρχειν διὰ τὸ μὴ συνάγειν τὴν ἐκκλησίαν (=σύγκλητον)· νόμον γὰρ εἶναι παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς μὴ συγκαλεῖν τοὺς πολλοὺς (=σύγκλητον) ἢ μὴ περὶ συμμαχίας ἢ πολέμου δέῃ γίνεσθαι διαβούλιον, ἢ παρὰ τῆς (Ῥωμαϊκῆς) συγκλήτου τις ἐνέγκῃ γράμματα.

⁴ Πολύβ. 4, 7: «οἱ δ' Ἀχαιοὶ καθηκούσης αὐτοῖς ἐκ τῶν νόμων συνόδου κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἦγον εἰς Αἰγίον (τῷ 220), συνελθόντες δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν (=σύνοδον)... τῶν τε Μεσσηνίων παρόντων κατὰ πρεσβείαν καὶ δεομένων σφίσι βοηθεῖν ἀδικουμένοις (ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν)... ἐψήφισαντο βοηθεῖν τοῖς Μεσσηνίοις καὶ συναγεῖν τὸν στρατηγὸν τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις, ὁ δ' ἂν τοῖς συνελθούσι βουλευομένοις δόξῃ, τοῦτ' εἶναι κύριον». —

⁵ Ἰδε λ. γ. τὸ ἐν σ. 138 σημ. 3 χωρίον τοῦ Πολυβίου (4, 26, 7) καὶ τὸ ἐν σ. 140 σημ. 3 χωρίον (29, 23). — Πρβ. καὶ Πλούταρχον ἐν β. Κλεομένους, 25: αἰετύχανον μὲν γὰρ ἐν Αἰγίῳ βουλὴν ἔχοντες (Ἀχαιοί), ἐπεὶ δὲ Ἀρατος ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα πολὺν μὲν χρόνον ἐκλαίε τὴν γλαμύδα θέμενος πρὸ τοῦ προσώπου, θαυμαζόντων δὲ καὶ λέγειν κελυόντων, εἶπεν ὅτι Μεγάλῃ πόλιν ἀπόλωλεν ὑπὸ Κλεομένους, ἡ

κλησία¹ καὶ ἀγορὰ², ἦτο τακτικὴ συνέλευσις ἀποτελουμένη οὐχὶ ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν Ἀχαιῶν, ἀλλ' ἐξ ὠρισμένου ἀριθμοῦ μελῶν· ἐβουλεύετο δ' αὕτη καὶ διεξῆγε πάσας σχεδὸν τὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας³ συνερχομένη δις τοῦ ἔτους ἐν Αἰγίῳ⁴, εἰ μὴ τρίς ἢ τετράκις⁵, ἐν τακτικαῖς ὑπὸ τοῦ νόμου χρονολογικῶς καθωρισμέναις συνελεύσεσιν, αἵτινες καλοῦνται «αἱ ἐκ τῶν νόμων σύνοδοι, αἱ καθήκουσαι σύνοδοι»⁶. Ἀσάφεια ὅμως μεγάλη καὶ σύγχυσις ἐπικρατεῖ παρὰ Πολυβίῳ, διότι πρὸς δῆλωσιν τῶν συνελεύσεων τῶν Ἀχαιῶν ποιεῖται ὁ συγγραφεὺς χρῆσιν καὶ ἄλλων ἐκφράσεων: τὴν σύνοδον (βουλὴν) καλεῖ καὶ ἐκκλησίαν· ἀλλ' ἐκκλησίαν καλεῖ καὶ τὴν σύγκλητον· ἔπειτα συνελεύσεις ἐν γένει καθορίζει ἀπλῶς διὰ τῶν λέξεων «οἱ Ἀχαιοί», οἱ πολλοί, τὸ πλῆθος, ὁ ὄχλος, τὸ ἔθνος κ.λ. Δυσδιάκριτον δ' ἐκ τούτου πολλάκις εἶνε, ἂν ἡ συνέλευσις εἶνε σύνοδος ἢ σύγκλητος (βουλὴ) εὐθὺς διελύθη, τῶν Ἀχαιῶν καταπλαγόντων τὴν ὁξύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους.—Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ αἱ συνέδρια τῆς συνόδου ἐγίνοντο ἐν τῷ βουλευτηρίῳ (Πολύβ. 2,50,10. 22,12,6. Περβ. 11,9,8), ὅπερ καὶ κοινὸν βουλευτήριον ἐκαλεῖτο. (Πολύβ. 2,50).

¹ Ἰδε λ.χ. τὸ ἐν σ. 140, σημ. 4, χωρίον τοῦ Πολυβίου (4,7). Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐκκλησία ἐκαλεῖτο καὶ «καθήκουσα ἐκκλησία» (Πολύβ. 4,15,8).

² Ἰδε λ.χ. τὸ ἐν 140 σημ. 3 χωρίον τοῦ Πολυβίου (29,23). Αἱ δὲ, κατ' ἐλάχιστον, συνερχόμεναι κατ' ἔτος ἐν Αἰγίῳ τακταὶ σύνοδοι ἐκαλοῦντο. ὡς φαίνεται, ἡ μὲν «πρώτη ἀγορὰ» (Πολύβ. 28,7,3) ἡ δὲ «δευτέρα σύνοδος» (Πολύβ. 23,16,12).

³ Ἰδε G. Busolt: *Griech. Staatsaltertümer*, 2α ἐκδ. σ. 357 κ.ε. Ἡ σύνοδος ἐμφανίζεται οὕτως ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν συνέλευσις τῶν Ἀχαιῶν· αὕτη δέ, ὡς ἀποτελουμένη ἐξ Ἀχαιῶν, μετεῖχε καὶ τῆς συγκλήτου. Δυνάμεθα ἄρα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ σύνοδος ἦτο ἡ μόνη συνέλευσις τῶν Ἀχαιῶν, ἡτις τακτικῶς μὲν ἐν Αἰγίῳ, μέχρι τοῦ 189, ἐκτάκτως δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις (σημ. 4) πολλάκις τοῦ ἔτους συνερχομένη διεξῆγε τὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας· μόνον δέ, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος ὑψίστου ἐνδιαφέροντος (πρβ. σ. 140 σημ. 2), ἐκαλοῦντο ἵνα μετάσχωσι τῆς συνελεύσεως καὶ οἱ λοιποὶ Ἀχαιοί, καὶ οὕτως ἡ σύνοδος μετεβάλλετο εἰς σύγκλητον. Διὰ τοῦτο ὁ Πausanias (καὶ ὁ Πλούταρχος) μίαν συνέλευσιν τῶν Ἀχαιῶν γνωρίζει, τὴν ἐν τακταῖς συνεδρίαις εἰς Αἰγίον συνερχομένην σύνοδον, (τὴν καθήκουσαν σύνοδον), ἣν καλεῖ συνέδριον (σημ. 8).

⁴ Ἀπὸ τοῦ 189, κατ' ἀκολουθίαν μεταβολῆς ἐν τῷ νόμῳ γενομένης ἐνεργείας τοῦ Φιλοποίμενος, ἡ σύνοδος δὲν συνήρχετο καθ' ἑκάστον ἔτος ἐν Αἰγίῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκ περιτροπῆς μεγάλας πόλεις τῆς Συμπολιτείας (Lén. 38,30).—Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ 189 συνήρχετο ἡ σύνοδος, οὐχὶ ὅμως ἐν ταῖς τακτικαῖς ἀλλ' ἐν ἐκτάκτοις συνελεύσεσιν, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Συμπολιτείας. (Lén. 31,25. Πλουτ. Κλεομένης 15 καὶ 17. Ἀράτος 41).

⁵ Αὐταὶ αἱ δις τοῦ ἔτους γινόμεναι τακτικαὶ συνελεύσεις συνήρχοντο, ἡ μὲν κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἡ δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος· ὑποστηρίζεται ὅμως ὅτι καὶ δύο ἄλλαι τακτικαὶ συνελεύσεις ἐγίνοντο ἐν καιρῷ θέρους.

⁶ Ἰδε τὸ ἐν σ. 138 σημ. 3 χωρίον τοῦ Πολυβίου: 4,26,7 καὶ τὸ ἐν σ. 140 χωρίον (4,7).

κλητος καὶ δυσκατόρθωτος εἶνε ἡ ἐξακρίβωσις τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν συνελεύσεων τούτων καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν. Ζητήματα δ' ἐκ τούτου προέκυψαν πολλὰ καὶ σκοτεινὰ⁷, ἐφ' ὧν προώριστα νὰ ἐπιχύσῃ φῶς ἡ νῦν εὑρεθεῖσα ἐπιγραφὴ. Συνεπικουρον δὲ πρὸς λύσιν τοιούτων καὶ ἄλλων ζητημάτων, προκυπτόντων τῶρα καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς νῦν εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς, ἔχομεν καὶ τὸν Πausanias, διότι οὗτος τὴν κατὰ Πολύβιον σύνοδον τῶν Ἀχαιῶν, τὴν εἰς Αἰγίον τακτικῶς συνερχομένην, καλεῖ συνέδριον⁸, ἔτι δὲ καὶ τὸν Πλούταρχον, ὅστις συνέδρους καλεῖ τὰ μέλη τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνελεύσεως⁹.

Ταῦτα παραβάλλοντες πρὸς τὰ ἐν τῇ προκειμένη ἐπιγραφῇ συνάγομεν ὅτι τὸ κατ' αὐτὴν συνέδριον εἶνε ἡ κατὰ Πολύβιον σύνοδος (=βουλὴ). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ σύνοδος (στ. 38) καὶ σύνοδος τοῦ συνεδρίου (στ. 15), ἐξ οὗ δῆλον γίνεται ὅτι καὶ ἐν τῇ κατὰ Πολύβιον «συνόδῳ» ὑπονοητέον «τοῦ συνεδρίου»¹⁰.

Μανθάνομεν ἄρα καὶ συνάγομεν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ ἐκ τῆς ὅλης ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἐρεῦνης εἰδήσεις περὶ τοῦ συνεδρίου καὶ συμπεράσματα,

⁷ Ἰδε H. Francotte: *La polis grecque*, 1907, σ. 231 κ.ε.

⁸ Πaus. 7,7,1: συνέδριον τε Ἀχαιῶν καλούμενον καὶ ἀπὸ κοινοῦ λόγου βουλευματα ἦν Ἀχαιοῖς καὶ τὰ ἔργα, ἀθροίζεσθαι δὲ ἐς Αἰγίον σφισιν ἔδοξεν». Καὶ ἀλλαχοῦ (7,24,4): ἐς δὲ Αἰγίον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι συνέδριον τὸ Ἀχαιῶν ἀθροίζεται καθότι ἐς Θερμοπύλας τε καὶ ἐς Δελφοὺς οἱ Ἀμφικτιόνες». Καὶ ἀλλαχοῦ (7,14,5): «τοῖς συνέδροις ἐπέστελλον (Κριτόλαος) ἐς τὰς πόλεις ἀπολείπεσθαι σφᾶς τοῦ συλλόγου, ὡς δὲ οὐκ ἀρίκοντο οἱ συνεδρεύοντες... ἄλλην ἐκέλευεν ἀναμένειν αὐτοὺς (τοὺς Ρωμαίους) Ἀχαιῶν σύνοδον» (καὶ παρὰ Πausanias ἄρα συνέδριον=σύνοδος).

⁹ Οἱ σύεδροι τῶν Ἀχαιῶν ἀπεράτισαν ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ Ἀριστομάχου (τῷ 228) νὰ δεχθῶσι τὸ Ἄργος εἰς τὴν Συμπολιτείαν (Πλούταρχος ἐν β. Ἀράτου, 25).

¹⁰ Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενομένου, προσθετέον τελευταίαν περὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν συνεδρίου σημείωσιν, τὴν ἐξῆς: Ἰσως θελήσῃ τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συνέδριον δὲν εἶνε συνέδριον τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας, δὲν εἶνε δηλ. ἡ κατὰ Πολύβιον σύνοδος, ἀλλὰ τὸ συνέδριον τοῦ Ἀχαιομακεδονικοῦ συμμαχικοῦ συνδέσμου (τοῦ ἐκ τῶν Ἀχαιῶν, Μακεδόνων, Ἠπειρωτῶν, Βοιωτῶν, Φωκέων, Ἀκαρνανῶν καὶ Θεσσαλῶν), αὐτὸ δηλ. τὸ συνέδριον ὅπερ συνήλθεν ἐν Κορίνθῳ τῷ 220, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Φιλίππου, καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Αἰτωλῶν (ἴδε σ. 138 σημ. 3). Πρὸς ἀπόκρουσιν ὅμως τοιούτου ἰσχυρισμοῦ ἀρκεῖ μόνη ἡ παρατήρησις ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο συνέδριον συμμαχικοῦ συνδέσμου ἀποτελουμένου ἐκ διαφόρων ἐθνῶν, ἐν ᾧ τὸ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν συνέδριον εἶνε συνέδριον ἔθνους ἀποτελουμένου ἐκ συνδέσμου διαφόρων πόλεων. Ἀλλως τὸ συνέδριον ἐκεῖνο δὲν ἦτο κυρίαρχον, ἀφοῦ ἀπεφάσισε μὲν ἐν Κορίνθῳ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, τὴν ἀπόφασιν ὅμως ταύτην ἐμελλον νὰ ἐγκρίνωσι κατ' ἰδίαν ἑκάστον τῶν ἐθνῶν τῶν ἀποτελούντων τὸν σύνδεσμον (ἴδε το ἐν σ. 138, σημ. 3, χωρίον τοῦ Πολυβ. 4,26,2).

ἄτινα συνοψίζομεν καὶ ἀνακεφαλαιοῦμεν ἐν τοῖς ἐξῆς:

α') 'Η κατὰ Πολύβιον σύνοδος ἢ βουλὴ (ἢ καὶ ἐκκλησία καλουμένη) εἶνε τὸ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν συνέδριον. Οἱ σύεδροι ἄρα ἦσαν βουλευταὶ ἐκπροσωποῦντες τὰς εἰς τὴν Συμπολιτείαν ἀνηκούσας πόλεις καὶ ἀποτελοῦντες τὴν βουλὴν τοῦ 'Αχαϊκοῦ ὁμοσπόνδου Κράτους. Διεξῆγε δὲ ἡ βουλὴ αὕτη (ἢ σύνοδος, τὸ συνέδριον, ἢ μικρὰ συνέλευσις τῶν 'Αχαιῶν) πάσας σχεδὸν τὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας (σ. 141 σημ. 3). Δὲν ἦτο δὲ βουλὴ, οἷα λ.χ. ἡ τῶν 'Αθηναίων, ἐκδίδουσα προβουλευµατα, ὡς πολλοὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ Beloch ἰσχυρίζεται¹, ἀλλὰ βουλὴ κυρίαρχος, βουλευομένη καὶ ἀποφασίζουσα ἀνεκκλήτως, ὡς ὁ Busolt ἀντελήφθη καὶ διετύπωσε². Τοῦτο δὲ δείκνυται νῦν ἐκ τῶν ἐν στ. 18-19 τῆς ἐπιγραφῆς (ἰδ. σ. 145): τὰ δὲ δόξοντα τοῖς συνέδροις [κύρια] εἶναι».

β') Αἱ πόλεις ὠφείλον νὰ ἀποστέλλωσι συνέδρους [εἰς τὰς κοινὰς] συνόδους, ἄλλως ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρόνωσι δι' ἑκάστον ἀπόντα σύεδρον δύο δραχµὰς καθ' ἑκάστην (σ. 147 στ. 36, 37, 38).

γ') 'Ο ἀριθµὸς τῶν συνέδρων, οὓς ἔπεμπεν ἑκάστη πόλις ὡς ἀντιπροσώπους ἐν τῇ Συμπολίτειᾳ, θὰ ἦτο ἱκανῶς μέγας, ἀνάλογος δὲ πρὸς τὸν πληθυσµὸν τῶν κατοίκων (πολιτῶν 'Αχαιῶν) τῆς πόλεως (σ. 145 στ. 19-20).— Ὑπῆρχε δ' ἐν τῇ Συμπολίτειᾳ, ἐν συνδυασµῷ πρὸς τοὺς συνέδρους, καὶ ὁ θεσµὸς νομογράφων, περὶ ὧν ἴδε σ. 124-127 καὶ σ. 146 στ. 22-23.

δ') Οἱ πρόεδροι τοῦ συνεδρίου (ἄρχοντες) ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς συνεδρίαν καὶ διηύθυνον τὰς συνεδρίας, ἐξέδιδον δὲ πρόγραμμα ἀναγράφον τὰ συζητητέα θέµατα (σ. 146 στ. 25) καὶ ὠρίζον τὸν χρό-

νον τῆς διαρκείας τῆς συνόδου (σ. 143 στ. 10-11 καὶ σ. 144 στ. 14-15). — Πᾶσα δὲ συζήτησις καὶ ἀπόφασις περὶ θέµατος μὴ περιλαμβανομένου ἐν τῷ προγράμματι ἀπηγορεύετο (σ. 146 στ. 25).

ε') 'Εν καιρῷ εἰρήνης ἄγνωστον εἶνε, ἔνεκα τοῦ ἐν στ. 12 κενοῦ ἐν τῷ λίθῳ, ποσάκις συνήρχετο τὸ συνέδριον. 'Εν καιρῷ δὲ πολέμου συνήρχετο ὁσάκις ἐνόμιζον συμῖρον οἱ σύεδροι καὶ οἱ ἄρχοντες(;) ἢ πρόεδροι ἢ οἱ σύμμαχοι(;), καὶ ὁ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀποδεδειγµένος στρατηγὸς (σ. 144 στ. 11-14).

ζ') Διαρκοῦντος τοῦ κοινοῦ πολέμου (πρβ. σ. 144 στ. 16) τὸν τόπον τῆς συνόδου τοῦ συνεδρίου ὠρίζον οἱ πρόεδροι ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ βασιλέως ἢ μετὰ τοῦ ἐνδεδειγµένου στρατηγοῦ. Γενομένης δ' εἰρήνης, συνήρχετο τὸ συνέδριον ὅπου ἐτελοῦντο στεφανῖται ἀγῶνες (σ. 144 στ. 15-18).

η') Συνερχόμενον τὸ συνέδριον ἀπετέλει ἀπαρτίαν ἂν οἱ παρόντες ἦσαν πλείότεροι τοῦ ἡμίσεος· ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει δὲν ἐπετρέπετο συνεδρία κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ νόμου: «*χρηµατίζόντων δὲ ὑπ[έρ] ἡµῶν γενόμενοι, ἂν δ' ἐλάττους συνέλθωσιν, μὴ χρηµατίζειν*» (σ. 145 στ. 19-20).

θ') Οἱ σύεδροι ἀπεφάσιζον ἐγκύρως καὶ ἀνεκκλήτως (σ. 145 στ. 18-19), ἦσαν δὲ ἀνεύθυνοι ἐπὶ ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν (σ. 145 στ. 20-21), ἐτύγχανον τουτέστι βουλευτικῆς ἀσυλίας.

ι') 'Εν καιρῷ πολέμου ἐκκληροῦντο ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου πέντε πρόεδροι (σ. 146 στ. 22), οἵτινες ἤσκουν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὡς φαίνεται· ἦσαν δ' οὗτοι ὑπεύθυνοι, ὧν ἂν πράξωσιν (σ. 146 στ. 32-33). Ὑπῆρχεν ἄρα διάκρισις τῆς βουλευτικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ οἱ πρόεδροι ὡς μέλη τοῦ συνεδρίου ἦσαν ἀνεύθυνοι, ὡς πρόεδροι ὁµως (ὡς κυβερνήται, ὑπουργοί) ἦσαν ὑπεύθυνοι (πρβ. σ. 136).

Περὶ τῶν καθ' ἑάστα τῆς ἐπιγραφῆς

¹ Beloch: *Gr. Geschichte*, Γ' τόμος Β' μέρος, 1904, σ. 181.

² G. Busolt: *Gr. Staatsaltertümer*, ἔκδ. 2α, 1892, σ. 356. «Es sind zwei Formen der Bundesversammlung zu unterscheiden eine *grosse* und eine *kleine*.... Die *kleine* Bundesversammlung hiess wahrscheinlich συνέδριον, wird aber von Polybios gewöhnlich σύνοδος oder βουλὴ, öfters auch ἐκκλησία genannt. Sie war nämlich einerseits keine Versammlung aller politisch berechtigten Bürger, sondern nur ein grosser Ausschuss derselben, andererseits aber auch keine eigentliche demokratische βουλὴ mit probouleumatischen Functionen, sondern eine das κοινὸν repräsentierende beschliessende Versammlung».

Μετὰ τὰ γενικῶς ἐκτεθέντα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς μεταβαίνομεν εἰς ἐρμηνείαν τῶν καθέκαστα:

— 6-10. 'Εν τοῖς στίχοις τούτοις περιεσώθησαν διατάξεις περιστρεφόμεναι περὶ τὴν ἀσυλίαν καὶ ἀσφάλειαν ἀποστελλομένων συνέδρων, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλων προσώπων εἰς πόλεις τῆς Συμπολιτείας καὶ ἰσως εἰς χώρας τῶν συμμάχων. "Οτι δὲ περὶ ἀσυλίας καὶ ἀσφαλείας πρό-

κεῖται, δείκνυται ἐκ τῶν ἐν στ. 9: μ]ηδὲ ἀνδρο-
ληπτεῖν μ]ηδὲ κατε[γγ]υ[αν]...

Στ. 6. [μ]ηδὲ τοῦ]ς συνέδρους:—Ἐκ τῆς ἀκο-
λουθούσης φράσεως: [μ]ηδὲ τοῦ]ς ἀποστελλομέ-
νους παρὰ τῶν σ]υνέδρων: δύναται νὰ ἐξαχθῇ
ὅτι εἰς διατάξεις περὶ ἀσφαλείας ἢ ἀσυλίας (περὶ
μὴ κακοποιήσεως) παντὸς ἀποστελλομένου ὑπὸ
τῆς Συμπολιτείας καὶ ἐκπεμπομένου ἐκτὸς τῆς
ἑαυτοῦ πόλεως, περιελαμβάνοντο καὶ τὰ μέλη τοῦ
συνεδρίου: τῆς φράσεως δηλ. «[μ]ηδὲ τοῦ]ς συνέ-
δρους» θὰ προηγείτο ὡσαύτως ἀπαγορευτικὴ περὶ
κακοποιήσεως αὐτῶν τῶν συνέδρων διάταξις.

Στ. 7-8. μ]ηδὲ τοὺς ἐπὶ τὴν κοινὴν σ[τρα-
τείαν]:—Κοινὴ στρατεία εἶνε ὅ,τι ὁ κοινὸς πόλε-
μος (πρβ στ. 16), στρατεία δηλ. ἥ μετέχουσιν
οἱ τε Ἀχαιοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν (περὶ τῶν
συμμάχων ἴδε σ. 138), ἥτις, κατ' ἀκολουθίαν, δύ-
ναι νὰ γίνηται καὶ εἰς τὰς χώρας, ἐν αἷς ἐκτεί-
νεται ἡ Συμπολιτεία, καὶ εἰς ἄλλας ἐκτὸς τῆς
Συμπολιτείας χώρας. Διὰ τοῦτο παρέχεται ἀσφά-
λεια καὶ ἀσυλία εἰς τοὺς ἀποστελλομένους καὶ
ἐκπεμπομένους εἰς τὰς χώρας τοῦ ὁμοσπόνδου Κρά-
τους (στ. 9) καὶ εἰς τὰς ἐκτὸς αὐτοῦ συμμαχικὰς
χώρας (στ. 11). Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ φροντίς τῆς
ἐκτελέσεως τῆς ἀστυνομικῆς ταύτης περὶ ἀσφαλείας
καὶ ἀσυλίας διατάξεως ἀνατίθεται, ὡς πρὸς μὲν τοὺς
πρώτους, εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν,
ὡς πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους, εἰς τοὺς συμμάχους
(στ. 10-11).

Στ. 8. Δυνάμεθα ἄρά γε, συμπληροῦντες τὸ ἐν
τῷ λίθῳ ἐκ 12 ἢ 13 περίπου γραμμάτων κενόν,
νὰ ἀναγνώσωμεν: ἐκπεμπομένου]ς εἰς ξένας
χώρας;

Στ. 9. ἐπὶ τ[ὰς πόλεις, μ]ηδὲ ἀνδροληπτεῖν
μ]ηδὲ κατε[γγ]υ[αν]:—Πόλεις καλοῦνται αἱ τὴν
Συμπολιτείαν ἀποτελοῦσαι. —Οὕτω καὶ παρὰ
Πολυβίῳ (4,7,10 καὶ 67,8, 10, 23,9, 11,10,
8, 16,36,2, 38,15,3) καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ
(Φιλοποίμην, 7,15).

Στ. 9. ἀνδροληπτεῖν: δὲν ἀπαντᾷ που· ἀπαντᾷ
ὅμως ἀνδροληψία καὶ ἀνδρόληψιον. Ἀναφερόμενος
ὁ Σουΐδας εἰς νόμον παρὰ Δημοσθένει (κατ' Ἀρι-
στοκράτους, 647,648,692) λέγει «ἐὰν ἕξω τῆς
Ἀττικῆς ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐτελεύτησε καὶ μὴ ἕξε-
δίδοσαν οἱ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἐν ἣ τὸ ἔργον

ἐπράχθη, τὸν δοκοῦντα ἐν τῇ αἰτίᾳ εἶναι, ἐφείτο
ἐκ τοῦ νόμου τρεῖς τῶν ἐκείνου πολιτῶν ἄγειν
εἰς Ἀθήνας δίκην ὑφέξοντας τοῦ φόνου καὶ τοῦτο
ἀνδρόληψιον ἐκαλεῖτο. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ νόμος,
ἐὰν μήτε δίκας ὑπόσχωσι, παρ' οἷς ἂν τὸ πάθος
γένηται, μήτε τοὺς δεδρακότας ἐκδιδῶσι, κελεύει,
κατὰ τούτων εἶναι μέχρι τριῶν τὸ ἀνδρόληψιον».
Πρβ. ὡσαύτως Δημοσθένην (περὶ τοῦ στεφάνου
τῆς τριηραρχίας, 1232): «ἐπειδὴν γὰρ τις μισθω-
σάμενος τριηραρχίαν ἐκπλεύσῃ, πάντας ἀνθρώ-
πους ἄγει καὶ φέρει, καὶ τὰς μὲν ὠφελείας ἰδίᾳ
καρποῦται, τὰς δὲ δίκας τούτων ὁ τυχὼν δίδωσιν
ὑμῶν καὶ μόνοις ὑμῖν οὐδαμῶσε ἔστιν ἄνευ κηρυ-
κείου βαδίσαι διὰ τὰς ὑπὸ τούτων ἀνδρόληψίας».
— Παρ' Ἀππιανῷ (Ἐμφυλίων πολέμων Δ', 6) ἡ
λέξις σημαίνει γενικῶς κατάληψιν ἢ σύλληψιν.

Στ. 9. κατε[γγ]υ[αν] (ἐν τῷ λίθῳ Γ οὐχὶ Γ),
δηλ. καθιστάναι τινὰ ὑπεύθυνον, ἀναγκάζειν δοῦναι
ἐγγύησιν.

Στ. 10-11. ἄρχοντες οἱ ἐν ἐκάστη τῶν πό-
[λεω]ν:—Τὴν διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρ-
χὴν ἐν ἐκάστη τῶν πόλεων εἶχον οἱ ἄρχοντες,
«οἱ κατὰ πόλεις ἄρχοντες» (Πολύβ. 10, 23, 9),
καὶ οἱ ἐν τῇ κοινῇ πολιτείᾳ, οἵτινες ἀπετέλουν τὰς
καλουμένας συναρχίας, ὡς καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν κυ-
ρίως μαρτυροῦμεν¹. Ἦσαν δὲ οἱ «ἄρχοντες» τὸ
σύνολον διαφόρων ἀρχῶν (συναρχίαι) ἡνωμένων
ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀποτελουσῶν σύλλογον, κύριον
ἔργον ἔχοντα τὴν πρόσκλησιν τῶν συνελεύσεων
τῶν Ἀχαιῶν, τὴν ἀναγραφὴν τοῦ προγράμματος
(= ἡμερησίας διατάξεως), ἔκδοσιν προβουλεύμα-
τος καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν συνελεύσεων καὶ θέσιν
τῶν ζητημάτων εἰς ψηφοφορίαν². Οὗτοι οἱ κατὰ

¹ Ἴδε τὸ ἐν σ. 116, σημ. 1, ἄρθρον τοῦ Swoboda, σ. 44.

Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐν σ. 137 σημ. 2 Ἀθηναϊκῇ ἐπιγραφῇ
οἱ «ἄρχοντες» ἐκπροσωποῦσι τὰς Πελοποννησιακὰς πόλεις (οἱ ἐν
ταῖς πόλεσιν ἄρχοντες δίδουσι τὸν ὅρκον κατὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθη-
ναίους σύναψιν συνθήκης συμμαχίας).

² Ἴδε λ. χ. Πολύβ. (5,1): «Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος, ἐνδεὴς ὢν
σίτου καὶ χρημάτων εἰς τὰς δυνάμεις, συνῆγε τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ
τῶν ἀρχόντων εἰς ἐκκλησίαν· ἀθροισθέντος δὲ τοῦ πλήθους εἰς Αἴ-
γιον, ὁρῶν... πείσας τοὺς ἄρχοντας μεταγαγεῖν τὴν ἐκκλησίαν εἰς
Σικυῶνα» κ.λ. Πρβ. πρὸς τούτοις Πολύβ. 24,5,16. 33,12. 4,72,9.

Πολύβ. 23, 10, 11: «Ὁ δὲ Καικίλιος ἡξίου τοὺς πολλοὺς αὐτῷ
συναγαγεῖν εἰς ἐκκλησίαν, οἱ δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἄρχοντες... οὐκ
ἔφασαν αὐτῷ συνάξειν τὴν ἐκκλησίαν· τοὺς γὰρ νόμους οὐκ ἔαν, ἐὰν
μὴ τις φέρῃ ἔγγραπτα παρὰ τῆς συγκλήτου (τῆς ἐν Ρώμῃ) περὶ ὧν
οἴεται δεῖν συνάγειν».

Πολύβιον « ἄρχοντες » οἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ προσετιῶτες τοῦ τῶν Ἀχαιῶν πολιτεύματος (2,46,4. Πρβ. καὶ σ. 138 σημ. 2) καλούμενοι, εἶνε ἴσως οἱ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν (στ. 14-15) πρόεδροι τοῦ συνεδρίου. Ὅπως δὲ ποτε δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ πρόεδροι οὗτοι, ἂν μὴ ἐταυτίζοντο τοῖς « ἄρχουσι », θὰ περιελαμβάνοντο τοὺλάχιστον ἐν αὐτοῖς, θὰ ἀπετέλουν δηλ. μέρος τῶν συναρχῶν. — Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τῇ Αἰτωλικῇ συμπολιτείᾳ ὑπῆρχε συνέδριον, οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτοῦ ἐκαλοῦντο προσιάται τῶν συνέδρων —.

Στ. 11-14. Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις γίνεται λόγος περὶ τοῦ ποσάκις καὶ τίνος πρωτοβουλία συνέρχεται τὸ συνέδριον εἰς συνεδρίαν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. — Πῶς εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐν καιρῷ εἰρήνης, δὲν γνωρίζομεν, ἐνεκα τοῦ ἐν στ. 12 κενοῦ ἐν τῷ λίθῳ ἐκ 12 περίπου γραμμάτων. Ὡς πρὸς δὲ τὸ κενὸν τοῦτο, σημειωτέον ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ο εἶνε ἀσφαλής, διότι σώζονται φανερά ἴχνη αὐτοῦ ἐν τῷ λίθῳ· μετὰ τὸ Ο ὁμοῦ σώζεται ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ ἀποκεκομμένου λίθου κάθετος κεραία γράμματος, κολοβή κατὰ τὸ ἄνω μέρος. Δύναται δ' αὕτη νὰ εἶνε Ι, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεμία ἔννοια ἐξάγεται (δυνάμεθα ἄρα γε νὰ συμπληρώσωμεν τ(ρ)ί[ς κατ' ἐνιαυτόν;], δύναται ὁμοῦ νὰ εἶνε λείψανον καὶ ἄλλου τινος γράμματος. — Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου συνέρχεται τὸ συμβούλιον, ὡσάκις νομίζουσι συμφέρον οἱ σύεδροι καὶ οἱ ἄρχοντες (;), ἢ οἱ πρόεδροι (;) ἢ οἱ σύμμαχοι (;), καὶ ὁ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐγκατεστημένος ἢ ἀνεγνωρισμένος προύραρχος (ἀρχιστράτηγος), ὡσάκις δηλ. τὰ συμφέροντα τοῦ κοινοῦ πολέμου ἀπαιτοῦσι τοῦτο.

Στ. 13. [τοῖς ἄρχουσι? Πιθανὴ ὡσαύτως ἢ συμπλήρωσις [προέδροις? ἢ συμμάχοις (?)].

— Στ. 14-15. Συνεδρεῦειν δὲ κ.λ. Τὸ συνέδριον ἐξηκολούθει συνεδριάζον ἐπ' ἀόριστον χρόνον (καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Πρβ. στ. 37-39), ἐξαρτῶμενον ἐκ τῆς βουλησεως τῶν ἐκδιδόντων τὸ πρόγραμμα τῆς συνελεύσεως προέδρων τοῦ συνεδρίου. Οὕτω δ' εἶχε τὸ πρᾶγμα καὶ κατὰ Πολύβιον. Ἡ μικρὰ δηλ. συνέλευσις τῶν Ἀχαιῶν, ἢ σύνοδος ἢ βουλή (τὸ συνέδριον), ἐξηκολούθει συνεδριάζουσα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, μέχρις οὗ διεξαγάγῃ πάσας τὰς ἐν τῷ προγράμματι ἀναγεγραμμένας ὑποθέσεις (Πολύβ. 28, 7-9. Πρβ. 23, 7 κ. ἐ.). Ἀν-

τιθέτως δὲ ἡ μεγάλη, ἥτοι ἡ γενικὴ συνέλευσις (ἢ σύγκλητος), διήρκει τρεῖς ὠρισμένως ἡμέρας καὶ ἀπεφαίνετο ἐπὶ ἐνὸς μόνον θέματος. (Πολύβ. 38, 24. Liv. 32, 20).

Οἱ προεδροὶ τοῦ συνεδρίου παραγγέλλωσιν: Τὸ παραγγέλλειν ἐνταῦθα ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐν στ. 25 προτιθέναι. Περὶ τῶν προέδρων τοῦ συνεδρίου ἴδε τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα (στ. 10-11).

— Στ. 15-18. Τὰς δὲ συνόδους γίνεσθαι τοῦ συνεδρίου κτλ. Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις γίνεται λόγος περὶ τοῦ τόπου, εἰς ὃν ἔμελλε νὰ συνέρχεται τὸ συνέδριον. Διαρκούντος τοῦ κοινοῦ πολέμου, τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως ὠρίζον οἱ πρόεδροι ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ βασιλέως ἢ μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐνδεδειγμένου στρατηγοῦ· γενομένης δὲ εἰρήνης συνήρχετο τὸ συνέδριον, οὗ ἂν οἱ στεφανῖται ἀγῶνες ἄγωνται. — Φαίνεται ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἐξαιρετικῶν διατάξεων, οὐχὶ δηλ. περὶ τῶν ἐν Αἰγίῳ συνελεύσεων, αἵτινες συνερχόμεναι κατ' ἔτος ἐν χρόνῳ καθωρισμένῳ ὑπὸ τοῦ νόμου διεξῆγον τὰς ὑποθέσεις τῆς Συμπολιτείας, ἀλλὰ περὶ ἄλλων, ἐκτάκτων συνελεύσεων, ἐν αἷς ἢ συζητήσεις ἔμελλε νὰ περιστρέφηται περὶ θέματα ἀφορῶντα τὸ μὲν τὸν κοινὸν πόλεμον, τὸ δὲ τὰ συμφέροντα οὐχὶ μόνον τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ τῆς ὅλης συμμαχίας.

Στ. 16: κοινὸς πόλεμος: Οὗτος θὰ εἶνε ὁ Κλεομενικὸς πόλεμος (ἴδε σ. 129).

Στ. 17: ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀποδεδειγμένος στρατηγός: Ἀφοῦ οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὅλης συμμαχίας, εὐνόητον εἶνε ὅτι οὗτοι ὠρίζον τὸν στρατηγόν. — Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πολέμου διεξαγομένου ὑπὸ πάντων τῶν συμμάχων, οὐχὶ δὲ περὶ τοπικοῦ πολέμου διεξαγομένου ὑπὸ μόνον τῶν Ἀχαιῶν, ὅτε τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ὁ ὑπὸ τούτων ἐκλελεγμένος στρατηγός τῆς Συμπολιτείας.

Στ. 18. στεφανῖται ἀγῶνες: Τοιοῦτοι ἀγῶνες ἐν Πελοποννήσῳ ἐδύναντο νὰ εἶνε τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεα, καὶ τὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιεῖα 1, ἴσως δ' οὐχὶ καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνες, ἀφοῦ οἱ Ἡλεῖοι ἐχθρικῶς εἶχον πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, φιλίως δὲ καὶ

1 Ἰδε τὸν τοῦ Πλάτωνος Ἰωνα Α. Πρβ. Τὸ Ἰερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Π. Καββαδία, σ. 33.

σχεδὸν συμμαχικῶς πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν Ἀχαιῶν Αἰτωλούς.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἴσως τὴν ἐν τοῖς προκειμένοις στίχοις διάταξιν περὶ συνόδων τοῦ συνεδρίου βλέπομεν ἐφαρμοζομένην εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς πρὸς τοὺς Μκεδόνες συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν: — Νικητῆς δηλ. καὶ εἰρηνοποιὸς ὁ Ἀντίγονος, μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην, «πα-
ραγενόμενος εἰς Τεγέαν καὶ τούτοις ἀποδοὺς τὴν πάτριον πολιτείαν, δευτεραῖος ἐντεῦθεν εἰς Ἄργος ἐπ' αὐτὴν ἦλθε τὴν τῶν Νεμέων πανήγυ-
ριν, ἐν ἣ ἔτυχε πάντων τῶν πρὸς ἀθάνατον δόξαν καὶ τιμὴν ἀνηκόντων ὑπὸ τε τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατ' ἰδίαν ἐκάστης τῶν πόλεων». (Πολύβ. 2, 70, 4).

— Στ. 18-19: Τὰ δὲ δόξαντα τοῖς συνέδροις [κύρια] εἶναι: Ἡ συμπλήρωσις [κύρια] εἶνε ἀσφα-
λῆς. Πρβ. τὸ καὶ ἐν σ. 140 σημ. 4 χωρίον τοῦ Πολυβίου (4, 7) «ὁ δ' ἂν τοῖς συνελθοῦσι βουλευομέ-
νοις δόξη, τοῦτ' εἶναι κύριον». Δείκνυται δ' ἐκ τούτων ὅτι ἡ κατὰ Πολύβιον σύνοδος καὶ βουλὴ (τὸ συνέ-
δριον) δὲν ἐξέδιδε προβουλευόμενα, ἀλλ' ἦτο κυρίαρ-
χον σῶμα (ἴδε σ. 142).

— Στ. 19-20. χρηματιζόντων δὲ ὑπ[έρ] ἡμῶν γενόμενοι: Καθορίζεται διὰ τούτων ἡ ἀπαρ-
τία τοῦ συνεδρίου. Ἵνα γείνη δηλ. συνέδριον, ἔπρεπε νὰ προσέλθωσι πλείοτεροι τοῦ ἡμίσεος σύνεδροι. Χαρακτηριστικὴ δ' εἶνε ἡ ἀκολουθοῦσα ἀπαγορευτικὴ διάταξις «ἂν δ' ἐλάττους συνελθ[ω-
σιν] μὴ χρηματίζεσθαι». Ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι πολυπληθὲς ἦτο τὸ συνέδριον (ἢ σύνοδος), ἀφ' οὗ ἄλλως ἢ σύνοδος ἐδύνατο νὰ καλῆται καὶ πλῆθος (σ. 141), καὶ τούτου ἕνεκα, διὰ τῆς ἀπαγορευτικῆς διατάξεως, ἐλαμβάνετο αὐστηρὰ πρόνοια τηρή-
σεως τῶν περὶ ἀπαρτίας διατάξεων, διότι ὅσω πλείοτερα ἦσαν τὰ μέλη, τόσω μεγαλητέρα σύγ-
χυσις ἐδύνατο νὰ παραχθῇ ἐν τῷ καταρτισμῷ τῆς νομίμου συνεδρίας. Ὁ Beloch¹ εἰκάζει ὅτι τὰ μέλη ταῦτα τῆς τῶν Ἀχαιῶν συνόδου (συνεδρίου) δυνάτον νὰ ἀνῆρχοντο καὶ μέχρι χιλίων ἴσως, ἀποβλέπων καὶ εἰς τὸ ἐπίσης πολυάριθμον τοῦ συνεδρίου τῶν Αἰτωλῶν καὶ κρίνων κατ' ἀναλο-
δίαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου ἀνακοινοῦμενα περὶ

Εὐμένους τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου, ὅστις θέλων νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Ἀχαιοὺς προσέφερε ποσὸν 120 ταλάντων. ἐφ' ᾧ, δανειζομένων τού-
των, ἐκ τῶν τόκων μισθοδοτῆσαι τὴν βουλὴν τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ ταῖς κοιναῖς συνόδοις (Πολύβ. 22, 10, 3). — Περὶ τῶν κοινῶν συνόδων ἴδε στ. 37-38.

Ἐπίσης ἐκ τῶν περὶ ἀπαρτίας διατάξεων καὶ ἐκ τῶν ἐν στ. 37-38 περὶ μὴ ἀποστελλομένων ἢ ἀπουσιαζόντων συνέδρων δύνανται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι ἐν τῷ συνεδρίῳ (συνόδῳ, βουλῇ) ἡ ψηφοφορία ἐγί-
νετο κατ' ἄτομον καὶ οὐχὶ κατὰ πόλεις, ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς γενικαῖς συνελεύσεσιν (ἐν τῇ συγκλήτῳ).

Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνέδρων, οὗς ἐκά-
στη πόλις ἔπεμπεν ὡς ἀντιπροσώπους, παρατηρη-
τέον ὅτι εἰς τὰ ἐν σ. 126 καὶ 127 εἰρημένα περὶ τῶν νομογράφων τῶν Ἀχαιῶν ἀποβλέποντες δυνά-
μεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι καὶ ὁ τῶν συνέδρων ἀριθ-
μὸς θὰ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πολι-
τῶν ἐκάστης πόλεως. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Αἰτωλῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν συνέδρων ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν πόλεων, ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν μανθάνομεν. — Πλείοτερα περὶ τῶν συνέδρων ἴδε ἐν τοῖς ἀμέσως ἐπομένοις, περί-
ληψιν δὲ ἐν σ. 142

— Στ. 20-21. Διὰ τῶν ἐν τοῖς στίχοις τού-
τοις, «περὶ δὲ τῷ[ν ἐν] τῷ συνεδρίῳ δοξάντων μὴ ἐξέστ[ω ταῖς] πόλεσιν εὐθύνας λαμβάνειν [παρ]ὰ τῶν ἀποστελλομένων συνέδρων[ν]», παρέχεται βου-
λευτικὴ ἀσυλία εἰς τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου.

Στ. 21. [παρ]ὰ τῶν ἀποστελλομένων συνέδρων: Προβάλλει ἐνταῦθα τὸ ἐρώτημα, τίνας ἦσαν οἱ ὑφ' ἐκάστης πόλεως ἀποστελλόμενοι σύνεδροι ὡς ἀντι-
πρόσωποι αὐτῆς ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ; ἐξελέγοντο οὗτοι ἐπίτηδες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἢ ἦσαν οἱ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει σύνεδροι ἢ βουλευταί², οἵτινες εἶχον ἢ ἐλάμβανον καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀντιπρο-
σωπεύωσι τὴν ἑαυτῶν πόλιν ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ ὡς μέλη τοῦ συνεδρίου; Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐρώτημα δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς ἀποβλέποντες εἰς ὅσα ἀναφέρει ὁ Λίβιος περὶ συν-

² Γνωστὸν εἶνε ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν συνέδρων ὑπῆρχεν ἐν πόλεσι τῆς Συμπολιτείας, (ἴδε τὸ ἐν σ. 116 σημ. 2 ἄρθρον τοῦ Swoboda σ. 47). Ἀλλὰ τὸ συνέδριον (σύνοδος) ἐκαλεῖτο καὶ βουλὴ, (σ. 140 βουλὴ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας ὑπῆρχεν ὡσαύτως καὶ ἐν τισιν, ἐφ' ὅσον εἶνε ἡμῖν ἐξ ἐπιγραφῶν γνω-
στόν, τῶν τῆς Συμπολιτείας πόλεων.

¹ Gr. Geschichte, τόμ. 3ος, μέρος 2ον, σ. 184.

ελεύσεως τῶν 'Αχαιῶν (concilium) ἐν Σικυῶνι (τῷ 198), εἰς ἣν προσελθόντες πρέσβεις τῶν Ρωμαίων προέτειναν τοῖς τέως συμμάχοις τῶν Μακεδόνων 'Αχαιοῖς (πρβ. σ. 118) νὰ ἀποστῶσιν ἀπὸ τούτων καὶ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν μετὰ τῆς Ρώμης συμμαχίαν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Εἰς μεγάλῃ, λέγει, ἀμηχανίαν περιῆλθον οἱ ἐν τῇ συνελεύσει 'Αχαιοί, ἡπόρει δ' ἕκαστος αὐτῶν τί νὰ ἀποφασίσῃ καὶ ὡς μέλος τῆς ἐν τῇ ἐκυτοῦ πόλει συνόδου καὶ ὡς μέλος τῆς τοῦ κοινοῦ τῶν 'Αχαιῶν συνελεύσεως ¹. — 'Αν δὲ πάντες οἱ ἐν ταῖς πόλεσι σύεδροι ἀπεστέλλοντο καὶ ὡς σύεδροι ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ ἢ τινὲς μόνον, ἀγνοοῦμεν.

— Στ. 22-23. προέδρους δὲ εἶναι πέντε ἐκ τῶν σ[υν]έδρων, οἱ ἂν λάχουσιν, διὰ τὸ πόλε[μος ἐνδ]η[μ]ῃ. Ἀπὸ τοῦ στ. 22 μέχρι τοῦ στ. 36 γίνεται λόγος περὶ τοῦ συνεδρίου ἐν ὅλῳ ἐξαιρετικῇ περιπτώσει, οὐχὶ δηλ. ἐν περιπτώσει πολέμου καὶ ἐν περιπτώσει εἰρήνης, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις στίχοις, ἀλλὰ μόνον ἐν περιπτώσει πολέμου καὶ δὴ πολέμου ἐνδημοῦντος (γινομένου δηλ. ἐν Πελοποννήσῳ). Πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων γίνεται συνοπτικὴ διαδικασία, διὰ κλήρου ὀρίζονται ἐκ τῶν συνέδρων πέντε πρόεδροι, οἵτινες διὰ κλήρου ὡσαύτως λαμβάνουσιν (ἀποκληρίσθωσαν) ἀναλογούντας ἐκάστῳ αὐτῶν ἢ ἅπασιν ὁμοῦ νομογράφους (πρβ. τὰ ἐν σ. 126 καὶ 127) καὶ ἀποτελοῦσιν οὕτω ἀρχήν, ἀσκοῦσι δηλ. ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν (γίνονται, οὕτως εἰπεῖν, ὑπουργοί). Εἶνε δὲ ὑπεύθυνοι ἐπὶ ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, ὡς ἐκ τῶν ἐν στ. 32-33 ἐξάγεται.

— Ἀπὸ στ. 23: — 'Ακατάληπτα εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ στ. 23, μέχρι τοῦ στ. 36 ἔνεκα τῶν πολλῶν ἐν τῷ λίθῳ κενῶν, ὧν δυσχερὲς καὶ ἀδύνατος εἶνε ἡ συμπλήρωσις—.

Στ. 23-24. Τοὺς προέδρους δ' ἀ]γαγεῖν: — 'Η ἀνάγνωσις τοῦ ἄρθρου τοῦ Σ εἶνε ἀσφαλὲς, διότι τοῦ Σ σώζονται ἱχνη ἐν τῷ ἀποκεκομμένῳ λίθῳ. Διὰ τοῦτο συμπληρῶ: «τοὺς προέδρους δ' ἀγαγεῖν (ἢ τοὺς δὲ ἄρχοντας, ὅπερ ταῦτόν ἐστι). Ἀντί

ἀ]γαγεῖν θὰ προετίμων νὰ συμπληρώσω συνα]γαγεῖν» ἀλλὰ τὸ ὅλον ἐν τῷ λίθῳ κενὸν δὲν φαίνεται μοι ὅτι ἐδύνατο νὰ ἀνέρχεται ὑπὲρ τὰ 12 γράμματα.

Στ. 25. προτιθέναι: Καλουμένης συνεδρίας, ἐξεδίδετο ὑπὸ τῶν προέδρων (ἀρχόντων) πρόγραμμα περιέχον ἀναγραφὴν τῶν συζητητέων θεμάτων (πρβ. τὰ εἰρημένα περὶ τῶν ἐν στ. 14-15) ². Πᾶσα δὲ συζήτησις περὶ θέματος μὴ ἀναγεγραμμένου ἐν τῷ προγράμματι ἀπηγορεύετο ³. — Πρβ. στ. 32.

Στ. 23. κ[οινῇ] δόξη[ι]: — Πρβ. τὰ παρὰ Πολύβιῳ (2,37) περὶ 'Αχαιῶν «τᾶλλα δ' εἶναι καὶ κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις ἐκάστοις ταῦτά καὶ παραπλήσια». Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης τοῦ κοινοῦ καὶ ἐκάστης τῶν πόλεων φανερὰ γίνεται ἡ ἔννοια τῶν κατὰ Πολύβιον (22,10,3) καὶ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν (στ. 37-38) κοινῶν συνόδων. Ἰδε τὰ περὶ τῶν ἐν τοῖς στ. 19-20 καὶ 37-38.

Στ. 26. ἀν]τίγραφῳ: — Παρατηρητέος ὁ δωρικὸς τύπος «γροφα». Ἐν στίχῳ ὁμοῦς 33 ἀπαντᾷ «γραφας».

Στ. 29. συμφερόντων τοῖς βασιλεῦσιν: (πρβ. σ. 148 στ. 16^β). Κατὰ Λίβιον (32,22), νόμος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν 'Αχαιῶν νὰ εἰσάγωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν πρότασιν ἀντικειμένην εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. — Ἐν ταῖς ἐνταῦθα σωζομέναις λέξεσι καὶ ταῖς: «εἰσαγ[έτωσαν τοὺς τὰ ὑ]πεναντία πράττοντας τοῖς συμμά[χοις]» (στ. 30) ὑποκρύπτεται ἴσως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμος, ὁ ἐξασφαλίζων τὰ συμφέροντα τῶν βασιλέων, ἡγεμόνων τῆς συμμαχίας, καὶ φροντίζων περὶ τιμωρίας τῶν προξενούντων βλάβην εἰς τοὺς συμμάχους.

Στ. 32. προτιθέντων εἰς τοὺς συν[εδρους]: Πρβ. στ. 25.

Στ. 32-33: ὑπευθύνους [δὲ εἶναι καὶ? τοὺς] προέδρους ὧν ἂν πράξωσιν: Δεκτῆς γενομένης τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐν τῷ λίθῳ ἐκ 16 περίπου

² Ἰδε λ. γ. Πολύβιον (24,5,16): «Ἐπεὶ δὲ (Τίτος Φλαμίνιος) ἔγραψε τῷ στρατηγῷ καὶ τοῖς δημιουργοῖς τῶν 'Αχαιῶν κελεύων » συνάγειν τοὺς 'Αχαιοὺς εἰς ἐκκλησίαν, ἀντέγραψαν αὐτῷ διότι ποιήσουσιν, ἂν γράψῃ περὶ τίνων βούλεται διαλεχθῆναι τοῖς 'Αχαιοῖς » τοὺς γὰρ νόμους ταῦτα τοῖς ἄρχουσιν ἐπιτάττειν».

³ Liv. (31,25): «Non licere legibus Achaeorum de aliis rebus referre quam propter quas convocati essent».

¹ Liv. (32,19,6-9): «Sicyone datum est iis concilium. erat autem non admodum simplex habitus inter Achaeos animorum... neque solum, quid in senatu quisque civitatis suae aut in communibus conciliis gentis pro sententia dicerent, ignorabant».

γραμμαμάτων κενού, δῆλον γίνεται ὅτι ἐν τῷ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν πολιτεύματι ἐγένετο διάκρισις τῆς νομοθετικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οἱ πρόεδροι δηλ. ὡς μέλη τοῦ συνεδρίου (ὡς βουλευταὶ), ἦσαν ἀνεύθυνοι, ὡς ἀσχοῦντες ὅμως ἀρχὴν (ὡς ὑπουργοὶ) ἦσαν ὑπεύθυνοι. (πρβ. σ. 136).

Στ. 35. ἐν τῇ πρώτῃ ἐ[δρα]ζομένους κοινῇ ἀγορᾷ?]: Οὕτω συμπληρῶ τὸ ἐκ 15 περίπου γραμμάτων κενὸν ἐν τῷ λίθῳ ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ πρώτη ἐν Αἰγίῳ συνερχομένη κατ' ἔτος τακτικὴ σύνοδος (καθῆκουσα σύνοδος) ἐκαλεῖτο, κατὰ Πολύβιον, πρώτη ἀγορὰ (Πολύβ. 28, 7, 3) καὶ ἡ δευτέρα ἐκαλεῖτο δευτέρα σύνοδος (Πολύβ. 23, 16, 12). Πρόκειται ἄρα ἐνταῦθα περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου καθωρισμένων τακτικῶν ἐν Αἰγίῳ συνελεύσεων· κοινῇ δ' ἀγορᾷ εἶνε συνέλευσις τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν, τῆς κοινῆς πολιτείας (ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἀμέσως ἐπομένοις, ἐν στ. 37-38, περὶ κοινῶν συνόδων ἐκτιθέμενα).

Στ. 36. ἕως ἂν ὁ κοινὸς πόλεμος λυθ[ῇ]: Πρβ. σ. 144 στ. 16.

— Στ. 37-39. Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις πρόκειται περὶ τῶν ὑποχρεώσεων, αἳ ἔχουσιν ἀναλάβει αἱ πόλεις, κατὰ τοὺς ὅρους τῶν συνθηκῶν (δι' ὧν ἐκάστη τούτων προσεχώρησεν εἰς τὴν Συμπολιτείαν), νὰ ἀποστέλλωσι συνέδρους (πρβ. στ. 21) εἰς τὰς κοινὰς συνόδους. Ἐν περιπτώσει δὲ παραβάσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ἐν περιπτώσει δηλ. μὴ ἀποστολῆς ἢ, ὅπως δῆποτε, μὴ παρουσίας συνεδρίου τινὸς (ἐκτὸς ἂν ἐκωλύθη οὗτος ἕνεκα νόσου) ἢ οἰκεία πόλις ὑποχρεοῦται εἰς πληρωμὴν δραχμῶν δύο κατὰ συνέδρον, δι' ἐκάστην ἡμέραν, ἐφ' ὅσον χρόνον ἤθελε διαρκέσει ἡ σύνοδος.

Στ. 37. κατὰ τὰς [συνθήκας]. Πρβ. τὰ ἐν στ. 8 (σ. 132): «ἐφ' ἃ ἐκάστοις συντέτακται».

Στ. 37-38. [εἰς τὰς κοινὰς] συνόδους: Συμπληρῶ «κοινὰς» συνόδους ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ ἐν σ. 145, στ. 19-20, χωρίον τοῦ Πολυβίου (22, 10, 3) περὶ Εὐμένους τῆς Περγᾶμου, προσφέροντος τοῖς Ἀχαιοῖς 120 τάλαντα, ὅπως ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν μισθοδοτῇται ἡ βουλὴ (τὸ συνέδριον) τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ ταῖς κοιναῖς συνόδοις. Φαίνεται δ' ὅτι κοινὰί σύνοδοι καλοῦνται αἱ συνέλευσεις τῶν ἐν τῇ Συμπολιτείᾳ ἀντιπροσωπευόντων τὰς πόλεις συνέδρων (τῶν ἐκπροσωποῦντων οὕτω τὸ ὁμόσπονδον κράτος τῶν

Ἀχαιῶν), αἵτινες ἀντιτίθενται πρὸς τὰς κατὰ τόπους, κατὰ πόλεις, συνόδους τῶν συνέδρων. Ἐδηλώθη δ' ἀνωτέρω (σ. 145 στ. 19-20) ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι σύεδροι ἐπέμποντο ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκείας ἑκάστος πόλεως εἰς τὰς τοῦ συνεδρίου τῆς Συμπολιτείας συνόδους. Ἀντιτίθεται δὲ τὸ κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τὰς κατ' ἰδίαν πόλεις, καὶ δι' ὧν ὁ Πολύβιος (2, 37) λέγει «κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις» (σ. 146 στ. 23). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ ἐν Αἰγίῳ βουλευτήριον, εἰς ὃ συνήρχετο τὸ συνέδριον (ἡ σύνοδος, ἡ βουλὴ), ἐκαλεῖτο κοινὸν βουλευτήριον (Πολύβ. 2, 50, 22, 12. Πρβ. 11, 9) καὶ οἱ τῆς Συμπολιτείας νόμοι κοινοὶ νόμοι (Πολύβ. 4, 6, 10).

— Στ. 40-44. Ἐν τούτοις τοῖς στίχοις καθορίζεται ἡ εἰς τὰς πόλεις ἐπιβαλλομένη χρηματικὴ ποινὴ ἐπὶ τῇ μὴ παροχῇ τῆς τεταγμένης στρατιωτικῆς δυνάμεως. Οἱ ἄνδρες δέ, οὓς ὀφείλει νὰ παράσχη ἡ πόλις, δὲν εἶνε μόνον Ἀχαιοὶ (ἱππεῖς καὶ ὀπλιῖται) ἀλλὰ καὶ ξένοι, μισθοφόροι. Ὅντως δὲ, τὸ στράτευμα τῶν Ἀχαιῶν συνέκειτο καὶ ἐκ μισθοφόρων (Πολύβ. 29, 24, 8).

Στ. 40. [ἦν ἂν ὁ ἄρχων? Τὸ ἐν τῷ λίθῳ κενὸν φαίνεται ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ 12 περίπου γραμμάτων· διὰ τοῦτο δυσκολεύομαι νὰ προτείνω ἦν προτιμῶ συμπλήρωσιν: ὁ στρατηγός?

Σημείωσις περὶ τῆς ἐπιγραφῆς 3^a (σ. 133)

Ἡ ἐπιγραφὴ 3^a ἀπετέλει ἴσως τὸ ἄνω μέρος τῆς ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφῆς, ὡς ἐκτίθεται ἐν σ. 128. καὶ 129. — Ἐνταῦθα σημειωτέον περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὰ ἐξῆς:

Στ. 1^a π]όλεις: Κατὰ τὰ σωζόμενα ἐπὶ τοῦ λίθου ἴχνη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Π εἶνε ἀσφαλής. Εἶνε δὲ αἱ πόλεις αἱ τὴν Συμπολιτείαν ἀποτελοῦσαι.

Στ. 11^a θανα[τούσθωσαν? Πρβ. Ditt. (Syll. 178): [δίκαν θ[ανάτου εἰσάγειν εἰς τὸ κοινὸν τ[ῶν Ἀχαιῶν]. Ἀσφαλὲς ὅμως ἡ συμπλήρωσις δὲν εἶνε, διότι δὲν δακρύνεται ἡ ἐν τῷ κέντρῳ στιγμὴ τοῦ Θ. Δυνατὸν ἄρα τὸ γράμμα νὰ ἦτο Ο, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἀναγνωστέον: ὁ ἂν α[ὐτοῖς]...

Στ. 13^a ἐν[δη- Ἡ ἀνάγνωσις ΔΗ εἶνε δυνατὴ κατὰ διακρινόμενά τινα ἴχνη γραμμάτων. Δυνάμεθα ἄρα νὰ συμπληρώσωμεν ἐν[δημῇ. Πρβ. ἐπιγραφὴν ἀρ. 3 στ. 22-23 (ἴδ. σ. 146).

Στ. 22^α Δὲν ἀποτελεῖται λέξις τις, ἐξ ὧν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναγνωσθῶσι γραμμάτων τινῶν.

Στ. 26^α Ἰχνη τοῦ Η διακρίνονται ἐπὶ τοῦ λίθου.

Σημείωσις περὶ τῆς ἐπιγραφῆς 3^β (σ. 134).

Γενικὰς εἰδήσεις καὶ συμπεράσματα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς 3^β ἴδε ἐν σ. 128-129. — Ἡ ἐπιγραφή, ὡς φαίνεται, δὲν ἀπετέλει μέρος τῆς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου καὶ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνες προερχομένης ἐπιγραφῆς ἀρ. 3, θὰ ἐχαράχθη ὅμως περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ εἶνε σχετικὴ αὐτῇ (ἴδε σ. 128). παρέχει δ' ἡμῖν κείμενον συνθήκης, ὡς φαίνεται. Σημαντικαὶ εἶνε αἱ ἐν στ. 21^β καὶ 22^β περιωθεῖσαι λέξεις: Ἡλεῖοι καὶ Ἀχαιοί. Ὁ θέλων δὲ νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἐπιγραφὴν ἀρ. 3 εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Χρεμωνιδείου πολέμου (270—260), κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ἐν σ. 137 σημ. 2, θὰ ἐδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ τῇ ἐπιγραφῇ ἀρ. 3 σχετικὴ ἐπιγραφή ἀρ. 3^β, περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος, εἶνε ἡ συνθήκη συμμαχίας τοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Σπάρτης ἀποτελεσθέντος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συμμαχικοῦ συνδέσμου τῶν Ἀχαιῶν, Ἡλείων, Τεγεατῶν καὶ λοιπῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων κατὰ τῶν Μακεδόνων. Ἀλλ' ἡμεῖς τοιαύτης ἐρμηνείας τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 3 προεκρίναμεν τὴν ἀνάγουσαν αὐτὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου καὶ ὠρισμένως εἰς τοὺς χρόνους τῆς κατὰ τὸ 223 συναφθείσης συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνες καὶ τοὺς συμμάχους τούτων (σ. 139). Μετὰ τοιαύτην δ' ὑφ' ἡμῶν γενομένην ἐρμηνείαν προβάλλεται ἡμῖν τὸ ἐρώτημα ὅποια τις δύναται νὰ εἶνε ἡ ἐπιγραφή ἀρ. 3^β;

Κατὰ τὴν ἐν Αἰγίῳ σύναψιν τῆς συνθήκης συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν μετὰ τῶν Μακεδόνων, συνεργούσης τῆς σώφρονος πολιτικῆς τοῦ Ἀντιγόγου, συνήφθη ἴσως καὶ εἰρήνη Ἀχαιῶν καὶ Ἡλείων. Τοῦτο συνάγει ὁ Niese¹ ἀποβλέπων εἰς αὐτὰ τὰ γενόμενα. Οἱ Ἡλεῖοι δηλ. οἵτινες ἐχθρικῶς πάντοτε διέτελουν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καί, κατ' ἀκολουθίαν, φιλίως πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς, ἐκραγέντος τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου, εἶχον ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Κλεομένους καὶ περιέλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς

Ἀχαιοὺς· μετὰ τὴν κάθοδον ὅμως τοῦ Ἀντιγόγου εἰς Πελοπόννησον καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἐν Αἰγίῳ συμμαχίας βλέπομεν τοὺς Ἡλείους ἐγκαταλιπόντας τὸν Κλεομένη καὶ εἰρηνικῶς διακειμένους, κατέχοντας δὲ πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων διαμφισβητούμενας πόλεις, ἐξ οὗ κυρίως προήρχετο ἡ τῶν Ἡλείων πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἔχθρα. — Ἐπὶ τοιούτων σκέψεων στηριζόμενοι δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τεμαχίῳ περιωθεῖσα ἐπιγραφή ὑπ' ἀρ. 3^β εἶνε ἴσως συναφθεῖσα κατὰ τὰ ἀνωτέρω συνθήκη εἰρήνης τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἡλείων, περὶ ἧς ὁ Niese σημειοῖ «Diess ist nicht überliefert, ist aber aus den Ereignissen notwendig zu schliessen».

— Περὶ τῶν καθέκαστα τῆς ἐπιγραφῆς σημειώ-
τέον τὰ ἐξῆς:

Στ. 12^β. δύναμιν: Πρβ. «δύναμιν τὴν τεταγμένην» ἐν ἐπιγραφῇ 3 στ. 40 (σ. 132).

Στ. 16^β. τῶν συμφερόντων: Πρβ. σ. 146 στ. 29).

Στ. 19^β στήλας λιθίνας: ἴδε σ. 127 σημ. 2.

καί: τοῦ Α διακρίνονται ἰχνη ἐν τῷ λίθῳ.

Στ. 22^β: ὁμολογίας: Πρβ. σ. 127.

Στ. 24^β: Δία, Γῆν, Ἥλιον, Π[ροσειδῶ: Πρβ. σ. 128 σημ. 3. Ὡς πρὸς τὴν λ. Π[ροσειδῶ: σημειώ-
τέον ὅτι τοῦ Γ σώζεται μόνον ἡ ἀριστερὰ κεραία, τῆς δεξιᾶς ἀποκοπείσης σὺν τῷ λίθῳ οὕτως ὥστε νῦν σώζεται μόνον Γ. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις Γ δύ-
ναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς βεβαία.

Στ. 31^β [σ]ιλείαν τὴν α? Ἀμφίβολον εἶνε, ἂν τὸ τελευταῖον γράμμα εἶνε Α ἢ Λ. Μετ' αὐτὸ δὲ σώζεται ἐν τῷ ἀποκεκομμένῳ λίθῳ κάθετος κεραία γράμματος, ἥτοι ἢ ἄλλο τι γράμμα. — Ὁ θέλων νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Χρεμωνιδείου πολέμου (πρβ. σ. 137 σημ. 2) θὰ ἐδύνατο ἴσως νὰ συμπληρώσῃ: «βασιλείαν τὴν Ἀ[ρῆως]».

¹Εἴγραφον μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1918

Π. Κ.

Προσθήκη

(εὐρήματα τοῦ ἔτους 1919)

Ἐπαναληφθεισῶν τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1919, εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ μετὰ μουσειωτῶν δαπέδων οἰκοδομήματι (σ. 115), ἐν ᾧ εὐρέθησαν αἱ ὑπ' ἀρ. 1 (σ. 117), 2 (σ. 125), καὶ 3, 3^α, 3^β, (σ. .

¹ Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten, II, σ. 336.

130 καὶ 131) ἐπιγραφαί, δύο εἰσέτι ἐπιγραφαί, σχετιζόμεναι καὶ αὗται πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν καὶ ἀνάγρουσαι ἡμᾶς ὡσαύτως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 3^{ης} π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, τοὺς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 243/2 προσχώρησιν τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τὴν Συμπολιτείαν ταύτην, ὡς καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τοῦ σημείου στίξεως καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιγραφῶν ἐξάγεται. Εὐρέθησαν δ' αὗται οὐχὶ ἐντετειχισμένοι, ὡς αἱ προμνημονευθεῖσαι, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ χωμάτων τῆς ἐπιχώσεως.

Τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας δημοσιεύω ἐνταῦθα ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 4 καὶ 5 (καὶ 5^α).

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 4 (εἰκ. 7). — Στήλη ἐκ τιτανολίθου σωζομένη ἐν τεμαχίῳ ἔχοντι μεῖζον ὕψος 0,25 καὶ μεῖζον πλάτος 0,31 πᾶχος δὲ 0,12. Εὐρέθη ἐν τῷ αὐτῷ μετὰ τῶν μωσαϊκῶν ἀψιδωτῷ κτίσματι, ἐν ᾧ εὐρέθησαν καὶ αἱ ὑπ' ἀρ. 1 (σ. 117), 2 (σ. 125) καὶ 3 (σ. 130) ἐπιγραφαί· δὲν ἦτο δὲ ἐντετειχισμένη, ἀλλ' ἔκειτο παρὰ τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ἐντὸς τῶν χωμάτων τῆς ἐπιχώσεως.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε γεγραμμένη στοιχηδὸν καὶ διατηρεῖται κακῶς, ὀλίγαι δὲ λέξεις, σημαντικαὶ ὅμως πρὸς κατανόησιν τῶν ἐν αὐτῇ, εἶνε εὐκρινεῖς.¹ Ἐκ τῶν σωζομένων δηλ. καὶ ἀναγινωσκομένων λέξεων καὶ φράσεων «γενεὰ (στ. 4), «γαμῆσας» (στ. 6), «τῶν ἐν Ἀχαῖ(τ)αι συναλλ[αγῶν]» (στ. 7), «τοὺς τὰς πόλιος νόμο[υς]» (στ. 8), «συναλλαγμάτων» (στ. 9), ᾧ]κησε ἐν Ἐπιδαύρῳ» (στ. 10), «ἐν ταῖ βουλῇ τῶν Ἐπιδα[υρίων]» (στ. 11), «συμπολίτευσιν» (στ. 12), «πολιτεύηται» (στ. 13), δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἡ εἰκασία ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα κείμενον τῆς συναφθείσης συνθήκης κατὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τὴν Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι δηλ. ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ εἶνε ψήφισμα τῆς βουλῆς τῶν Ἐπιδαυρίων ἀναγράφον τὸ κείμενον τῆς συνθήκης τῆς προσχωρήσεως τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν

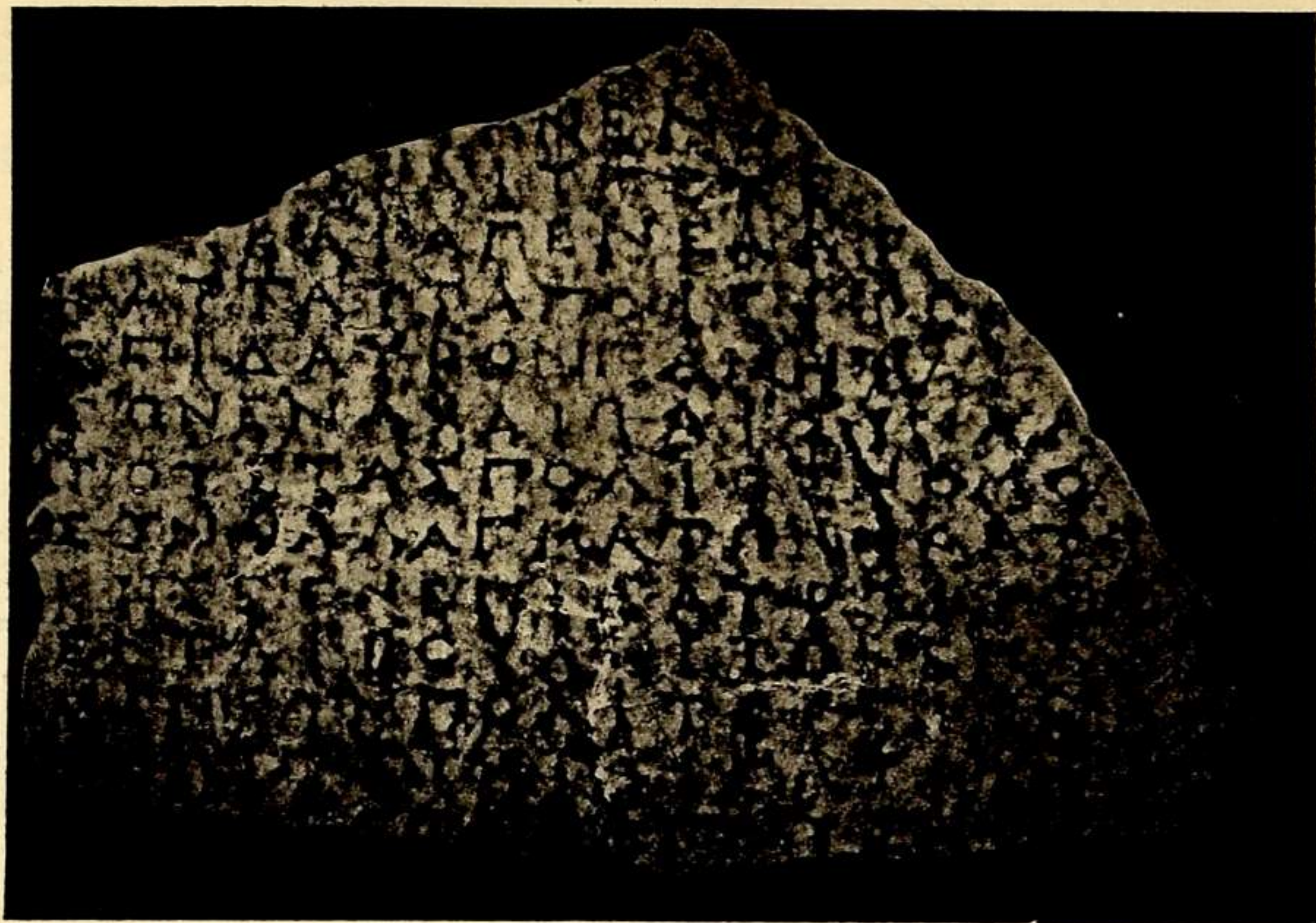
συμπολιτείαν καὶ κυροῦν αὐτὸ.² Τοιαύτης δ' ἐρμηνείας δεκτῆς γενομένης, προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τοῦ ἔτους 243/2 π.Χ., καθ' ὃ ἔτος ἡ Ἐπιδαυρος προσεχώρησεν εἰς τὴν Συμπολιτείαν, ἀνάγεται δηλ. ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3^{ης} ἑκατονταετηρίδος, εἰς οὓς χρόνους ἀνήκει καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 3 ἐπιγραφὴ (σ. 130), ἡ ὁμοιάζει ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ κατὰ τε τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ κατὰ τὸ σημεῖον στίξεως (ἴδε τὴν ἐν στ. 5, μετὰ τὰ ΚΑ, μικρὰν ὀριζοντίαν γραμμὴν. Πρβ. σ. 124). — Γνωστὸν δ' εἶνε ὅτι ὅταν πόλις τις προσεχώρει εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν, οἱ πολῖται αὐτῆς ἐγίνοντο καὶ πολῖται Ἀχαιοὶ (σ. 116 σημ. 1)· διετῆρει δὲ ἡ πόλις, λ.χ. ἡ Ἐπιδαυρος, τὸ δικαίωμα τοῦ ποιεῖν τινα πολίτην αὐτῆς, δηλ. Ἐπιδαύριον, ὅστις, γινόμενος οὕτως Ἐπιδαύριος, ἐγίνετο αὐτοδικαίως καὶ πολίτης Ἀχαιός. Οὕτως ἔχοντας τοῦ πράγματος, ἡ Συμπολιτεία δὲν εἶχε βεβαίως συμφέρον νὰ καταλείπῃ τῇ προσχωρούσῃ πόλει ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς πολιτογραφήσεως, ἀφ' οὗ ὁ πολιτογραφούμενος θὰ ἐγίνετο καὶ Ἀχαιὸς πολίτης. Εὐλόγως ἄρα δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ συναπτομένῃ συνθήκῃ τῆς προσχωρήσεως τῆς πόλεως καθωρίζοντο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς ἡ πόλις ἐδύνατο νὰ ποιῇται χρῆσιν τοῦ δικαίωματος τοῦ ποιεῖν τινα ἑαυτῆς πολίτην. Τοιαῦταί τινες διατάξεις ὑπῆρχον ἴσως ἐν τῷ περισωθέντι τεμαχίῳ τῆς ἐπιγραφῆς.

Ταῦτα κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λέξεων καὶ φράσεων δύναται νὰ προκύψῃ καὶ ἄλλη τις ἐρμηνεία. Ἴσως δηλ. ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀνεγράφοντο ἀπλῶς οἱ λόγοι, ἐξ ὧν ὀρμωμένη ἡ βουλὴ τῶν Ἐπιδαυρίων ἐψήφισε τινα πολίτην Ἐπιδαύριον, ὅστις, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἐγίνετο καὶ πολίτης Ἀχαιός. Τοιαύτης δ' ἐρμηνείας δεκτῆς γενομένης, δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς τὸ 243/2 ἀλλὰ γενικῶς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3^{ης} ἑκατονταετηρίδος τὸ ἀπὸ τοῦ 243 κ. ἐ. — Περὶ τῶν καθεκαστα σημειωτέον τὰ ἐφεξῆς:

¹ Ἐνεκα τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ λίθου, καθ' ὃν χρόνον ἐχάρασσαντο τὰ γράμματα ἀπετρίβετο ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ οὕτως ὥστε ὀλίγα τινὰ γράμματα δύναται τις νῦν ἀσφαλῶς νὰ διακρίνῃ. Διὰ τοῦτο δημοσιεύω οὐχὶ πανομοιότυπον, ὡς συνήθως, ἀλλὰ φωτογραφικὴν εἰκόνα τῆς ἐπιγραφῆς ἵνα δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς πληρεστέραν ἢ ὀρθοτέραν ἀνάγνωσιν.

² Πρβ. τὰ εἰρημένα ἐν σ. 127 περὶ προσχωρήσεως εἰς τὴν Συμπολιτείαν πόλεως: Ἐν τῇ συνθήκῃ (ὁμολογία) καθωρίζοντο οἱ ὅροι τῆς προσχωρήσεως τῆς πόλεως, οἵτινες ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων μερῶν (ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν καὶ ὑπὸ τῆς προσχωρούσης πόλεως) δι' ἐκδόσεως ψηφισμάτων, ἃ ἀνεγράφοντο ἐπὶ στήλης.

Εἰκ. 7.

—Ἐπιγραφή ἀρ. 4.

Σωζόμενον μεῖζον ὕψος 0,25 καὶ πλάτος 0,31.
Πάχος 0,125.

1	 ε - - - - -	1
	 α ν ε ν - - - - -	
	 και υ π . ε - - - - -	
	 και α γενεα αι - - - - -	
5	κα—ταῦτα ποιεῖν - - - - -	5
	Ἐπίδανρον γαμήσας [δὲ - - - - -	
	τῶν ἐν Ἀχαι(ῖ)αι συναλ[λασσομένων - - - - -	
	τοὺς τᾶς πόλιος νόμο[υς - - - - -	
	συναλλαγμάτων . . κ . τ[- - - - - ωι]	
10	κησε ἐν Ἐπιδαύρῳ ὕστ[ερον - - - - -	10
	ἐν τᾷ βουλᾷ τῶν Ἐπιδα[υρίων - - - - -	
	μὲν συμπολίτευσιν μὴ σ - - - - -	
	πολιτεύηται [κ]ατὰ χρ[έ]ος - - - - -	
14	 τεκαπαυση	14

Στ. 7. Ἀχαι(ι)αι: Ἀμφίβολος εἶνε ἢ διὰ τοῦ (ῖ) ἀνάγνωσις ἐφθαρμένου καὶ ἀκατανόητου σημείου ἢ γράμματος· εἶνε ὅμως ἢ μόνη δυνατὴ ἀνάγνωσις. — συναλλ[αγῶν? ἢ συναλλ[αγμάτων (στ. 9). Αἱ λέξεις αὗται καὶ ἡ λ. γαμήσας (στ. 6) ἀναπολοῦσιν ἡμᾶς δικαιώματα, ἃ εἶχον οἱ γινόμενοι πολλῖται Ἀχαιοί, τὸ δικαίωμα τουτέστιν ἐπιγαμίας καὶ ἐγκιτήσεως.

Στ. 11. ἐν ταῖ βουλᾷ: Ἀναγνωστέον ἐν ταῖ βουλᾷ, ἢ, ἔδοξεν ταῖ βουλᾷ.

Στ. 12. συμπολίτευσιν: Δυνατὴ ἴσως καὶ ἀνάγνωσις συμπολιτεύειν.

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 5 καὶ 5^α (εἰκ. 8 καὶ 9). Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐντὸς τῶν χωμάτων τῆς ἐπιχώσεως, ἐνθα εὐρέθη ἡ ὑπ' ἀρ. 4 ἐπιγραφὴ, εὐρέθη καὶ ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀρ. 5 καὶ 5^α, ἥτις εἶνε μία ἐπιγραφὴ ἀποτελουμένη ἐκ δύο μερῶν, κεχαραγμένων ἐπὶ τῆς προσθίας καὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας στήλης ἐξ ὑποφαίου τιτανολίθου, ἥτις ἔχει πᾶχος 0,145, σωζόμενον μεῖζον ὕψος 0,26 καὶ 0,28, σωζόμενον μεῖζον πλάτος 0,19 (τὸ ὅλον πλάτος θὰ ἦτο 0,54 περίπου. Ἴδε ἐπ.). — Τὸ μὲν πρῶτον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτοι τὸ ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας (εἰκ. 8), εἶνε ἀπόφανσις διαιτητικοῦ δικαστηρίου περὶ ὁροθεσίας τῆς χώρας Ἐπιδαυρίων καὶ Ἀρσινόων, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας (εἰκ. 9) εἶνε κατάλογος τῶν ὀνομάτων τῶν δικαστῶν.

Ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι Ἀρσινόης εἶνε ὄνομα ἐθνικὸν ἐκ πόλεως Ἀρσινόης, Ἀρσινόη δ' ἐκαλοῦντο ἐν Πτολεμαϊκοῖς χρόνοις ἄλλαι τε πόλεις καὶ τὰ Μέθανα. — Ἐν Θήρᾳ εἶχεν εὐρεθῆ ἐπιγραφὴ τῶν πρὸ τοῦ 172 χρόνων Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ἣν ἀνέθηκε «βασιλεῖ Πτολεμαίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὁ γραμματεὺς τῶν κατὰ Κρήτην καὶ Θήραν καὶ Ἀρσινόην τὴν ἐν Πελοποννήσῳ στρατιωτῶν καὶ μαχίμων»· ὁ εὐρών δὲ τὴν ἐπιγραφὴν H. von Gaertringen ἔχων ὑπ' ὄψει καὶ ἄλλην ἐπιγραφὴν, εὐρεθεῖσαν ἐν Μεθάνοις, ὑπὲρ βασιλέως Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Κλεοπάτρας, θεῶν φιλομητόρων», ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν ὅτι τὰ Μέθανα ἴσως εἶχον μετονομασθῆ Ἀρσινόη¹. Ἡ

εἰκασία δ' αὕτη ἐκρατύνθη μετὰ εὗρεσιν ἐν Μεθάνοις χαλκοῦ νομίσματος φέροντος ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως «κεφαλὴν Ἀφροδίτης ἢ μᾶλλον Ἀρσινόης Γ'» (συζύγου Πτολεμαίου τοῦ Δ')². Διὰ τῆς νῦν δ' εὐρέσεως τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς βεβαιούται πλέον ἀπολύτως καὶ λαμπρῶς δείκνυται ὅτι ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρσινόη εἶνε τὰ οὕτω μετονομασθέντα Μέθανα, ἅτινα ἀπὸ τῶν χρόνων ἴσως Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (285—246 π. Χ.), συμμάχου τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων κατὰ τῶν Μακεδόνων (πρβ. τὰ περὶ Χρεμωνιδείου πολέμου ἐν σ. 137 σημ. 2), ἢ, τοῦλάχιστον ἀπὸ τῶν χρόνων Πτολεμαίου Γ', τοῦ Εὐεργέτου, ἀφ' ὧν δηλ. χρόνων ὁ Ἄρατος ἐποίησε τοῦτον (τῷ 243) σύμμαχον τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμονίαν ἔχοντα πολέμου καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν (σ. 137), διετέλουν, ὡς φαίνεται, ὑπὸ Πτολεμαϊκὴν κατοχὴν διατηρηθεῖσαν, ὡς ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἐπιγραφῶν δείκνυται, μέχρι τῶν πρώτων τοῦλάχιστον χρόνων (τῶν πρὸ τοῦ 172) Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος³.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε γεγραμμένη στοιχηδόν. Καθ' ἣν δὲ προτείνω συμπλήρωσιν τῶν στίχων 2 καὶ 3 τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 5, ἕκαστος στίχος θὰ ἀποτελεῖτο ἐκ γραμμάτων 43 περίπου, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὸ ὅλον πλάτος τῆς στήλης θὰ ἦτο περὶ τὰ 0,54. Ἀλλ' ἐν τῇ ὀπισθίᾳ πλευρᾷ (ἐπιγρ. 5^α) τὰ γράμματα ἦσαν μικρότερα, ὥστε ὁ στίχος ἐδύνατο νὰ περιλαμβάνη πλείότερα τῶν 43.

Τὸ δὲ σχῆμα τῶν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς (5 καὶ 5^α) γραμμάτων, ἢ στοιχηδόν διάταξις αὐτῶν καὶ ἡ στίξις (κύρια ὀνόματα ἀποχωρίζονται διὰ κενοῦ χώρου ἐνὸς γράμματος) ἀναγούσιν ἡμᾶς εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3^{ης} ἐκτονταετηρίδος, διότι ὁμοιάζουσι τῇ τε προηγουμένῃ (ἀρ. 4) καὶ ταῖς ὑπ' ἀρ. 2 (σ. 125) καὶ 3 (σ. 129) ἐπιγραφαῖς. Κατὰ πάντα ὅμως τὰ γνωρίσματα ταῦτα καὶ πρὸς τούτοις κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὁμοιάζει ἡ ἐπιγραφὴ τῇ ἐν σελ. 124 μνημονευομένῃ ἐπιγραφῇ (ἣν ἴδε κυρίως ἐν IG. IV ἀρ. 926)

² Ἴδε ἄρθρον I. Σβορώνου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῃ Διεθνῇ Ἐφημερίδι τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας, τόμ. Ζ' (1904) σ. 397. Ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

³ Niese: *Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten*, II σ. 406 σημ. 5 καὶ III σ. 84 σημ. 2.

¹ IGIns. III ἀρ. 466. Πρβ. *Archiv für Papyrusforschung* I, 26, 19 (Strack).

Εἰκ. 9.

— Ἐπιγραφὴ ἀρ. 5^α — (ὀπισθία ἐπιφάνεια).

(ἴδε προσοθίαν ἐπιφάνειαν ἐν εἰκ. 8)
Πάχος τοῦ λίθου 0,145. Σωζόμενον μῆκος ὕψος 0,28 καὶ πλάτος 0,15.
Ὅλον πλάτος τοῦ λίθου περὶ τὰ 0,54.

[δικασταὶ ἔκρινα] ν τοί[δε]

	[Θελ]ούσσ[ιοι]	1 ^α
- - - - -	Ὁξυτίων Διύλλ[ου].	
- - - - -	Πανσανίας Τρο - - -	
- - - - -	Θεοίτας Κλεισθέ[νευς]	5 ^α
- - - - -	Φιλόξενος Δαῖ[ππου?]	
- - - - -	Στράτιππος Ἄν - - -	
- - - - -	Μελανκόμας Φι[λωνος?]	
- - - - -	Πολύστρατος [- - - -	
- - - - -	Σώστρατος Αν[- - -	10 ^α
- - - - -	Ἐμαντίων σταδ[ιεύς]	
- - - - -	Αριστόδαμος Δ[- - - -	
- - - - -	Εὐθυμένης Λακ[ωνος?]	
- - - - -	[Χ]έρης Κρίθωνο[ς]	
- - - - -	[Λε]ωνίδας Πειθ[- - -	15 ^α
- - - - -	[...]ίων Κλε[- - -	

περὶ ὁροθεσίας τῆς χώρας Ἐπιδαυρίων καὶ Κορινθίων, τῇ προερχομένῃ ἐκ τῶν μεταξὺ τοῦ 242 καὶ 235 χρόνων. Ἐκ τούτων ἄρα τῶν χρόνων προέρχεται ἴσως καὶ ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ. Εὐλόγως δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι, ἂν οἱ Ἐπιδαυριοὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν τῶν Ἀχαιῶν Συμπολιτείαν (τῷ 242 π. Χ.), θὰ ἐπεδίωξαν, ἀμέσῳ ἐμμέσῳ παρεμβάσει τῆς Συμπολιτείας, νὰ λύσωσιν ἃς εἶχον ὁροθετικὰς διαφορὰς πρὸς τοὺς ἑαυτῶν γείτονας, πρὸς τε τοὺς Κορινθίους καὶ πρὸς τοὺς Ἀρσινόεις (Μεθαναίους) ¹.

Στ. 1. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ λ. θεὸς κεῖται ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου, συνάγεται ὅτι πρὸς τὸ τέλος τοῦ στίχου, εἰς τινα δηλ. ἀπόστασιν, θὰ ὑπῆρχεν ἡ συνήθης φράσις [«τύχα ἀγαθὰ»].

Στ. 2—3. Πόλεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν ἐχρονολογοῦν τὰ ἐπίσημα αὐτῶν ἔγγραφα δι' ἀναγραφῆς ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ τῆς Συμπολιτείας ἢ τοῦ γραμματέως ἢ καὶ ἀμφοτέρων, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (πρβ. καὶ IG. VI ἀρ. 928), εἶτα δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐγγωρίου ἄρχοντος ἢ ἱερέως.

Στ. 4. Ἀρσινόε[υσιν] (=Μεθαναίους). Ἀρσινόεις ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Μαγνησίας τῆς ἐπὶ Μαιάνδρῳ (SIG. I² ἀρ. 261). Ὑπέθεσαν δὲ τινες ὅτι οὗτοι ἦσαν κάτοικοι νήσου τινὸς τῶν Κυκλάδων· πιθανώτερον ὅμως εἶνε ὅτι ἦσαν Μεθαναῖοι, κάτοικοι δηλ. τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρσινόης. Ἐπίσης καὶ Ἀρσινόη ἢ ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Κέω (Bull. corr. hell. 1906, 96) εἶνε πιθανῶς τὰ Μέθωνα.

Στ. 5. περὶ τὰς χώρας ἃς ἀμφέλλεγον: Πρβ. IG. IV 926 στ. 3.

Στ. 8. Πελλάνα: Πρὸ τοῦ Γ ὑπάρχει κενὸς χώρος ἐνὸς γράμματος· προηγείτο ἄρα καὶ ἄλλη ἢ ἄλλαι πόλεις. Τελευταία μνημονευομένη πόλις εἶνε ἡ Θέλπουσα· διὰ τοῦτο δὲν ὑπελείφθη μετὰ τὸ Α κενὸς χώρος. Δείκνυται οὕτως ὅτι,

¹ Τῆς ἑριδος δύο μελῶν τῆς Συμπολιτείας, Ἐπιδαυρίων καὶ Κορινθίων, ἐπελήφθησαν, ὡς ἀνώτατον δικαστήριον, οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἀνέθεσαν δι' ἀποφάσεως αὐτῶν (ἀκατὰ τὸν αἶνον τὸν τῶν Ἀχαιῶν) εἰς ἄλλο μέλος τῆς Συμπολιτείας, εἰς τοὺς Μεγαρεῖς, νὰ συγκροτήσωσιν ἐξ ἑαυτῶν διαιτητικὸν δικαστήριον ἐξ ἀνδρῶν 151. Παρεμβάσει τῶν Ἀχαιῶν πιθανῶς ἐλύθη καὶ ἡ ἑρις Ἐπιδαυρίων καὶ Ἀρσινόων συν τῇ διαφορᾷ ὅτι οὐχὶ εἰς μίαν (εἰς τὰ Μέγαρα) ἀλλ' εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Συμπολιτείας (Πελλήνην, Αἴγιον, Θέλπουσαν καὶ ἄλλας) ἀνέτεθῃ ὁ καταρτισμὸς τοῦ δικαστηρίου, ὡς φαίνεται (στ. 8 καὶ 9).

ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἐν IG. IV ἀρ. 926 ἐπιγραφῇ, μόνον κύρια ὀνόματα ἀπεχωρίζοντο διὰ κενοῦ χώρου.

Στ. 8-9. Πελλάνα, Αἴγιον, Θέλπουσα κλ., πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας συγκροτήσασαι, ὡς φαίνεται, τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον (ἴδε ἀν.). — Θέλπουσα (διὰ διπλοῦ Σ. Πρβ. στ. 2^a) ἦτοι Θέλπουσα ἢ καὶ Τέλπουσσα καὶ Τιλφῶσα καὶ Δελφουσία καλουμένη.

Στ. 10. ἄχρη Κατρεῖς[... Τοπικόν τι ὄνομα, ὡς φαίνεται. Καθορίζονται ἄρα τὰ ὅρια τῆς ἀμφισβητουμένης χώρας.

— Περὶ δὲ τῆς ἐν τῇ ὀπισθίᾳ πλευρᾷ τοῦ λίθου ἐπιγραφῆς 5^a σημειωτέον ἰδίᾳ τὰ ἐξῆς:

Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ὅλον πλάτος τοῦ λίθου θὰ ἦτο 0,54 περίπου, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ἔπεται ὅτι τὰ ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ταύτῃ πλευρᾷ ὀνόματα τῶν δικαστῶν ἦσαν ἀναγεγραμμένα κατὰ στήλας τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἑκάστη εἶχε πλάτος περὶ τὰ 0,18. Τῶν στηλῶν τούτων ἔχομεν πρὸ ὀρθογωνίων τὴν τρίτην, κολοβὴν κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ ὀλίγα τινὰ καταληκτικὰ γράμματα ἐκ τῆς δευτέρας.

Στ. 1^a. [δικασταὶ ἔκρινα]ν τοί[δε]: Ἐν IG. IV ἀρ. 926 στ. 31-33, ἀναγινώσκεται: Δικασ[ταὶ τ]οί κρίναντες τοίδε.

Στ. 2^a Θε[λ]πούς[ιοι]: Ἀσφαλῆς ἢ ἀνάγνωσις. Τὰ γράμματα ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων ἀνωμάλως, εἶνε δὲ καὶ ἀνόμοια τὸ μέγεθος.

Στ. 11^a Ἐμαντίων σταδ[ιεύς]: Οὗτος θὰ εἶνε ὁ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (6, 17 4) ὀλυμπιονίκης Ἐμαντίων ἐξ Ἀρκαδίας, ὅστις ἐνίκησε στάδιον. Ὁ ἀνδριάς τούτου ἀνέκειτο πλησίον τοῦ ἀνδριάντος Ἀλεξιβίου, ὥτινι «Ἡραία Ἀρκαδῶν ἐστὶν πατρίς. Ἐμαντίωνα δὲ ἦς υἱὸς ἦν οὐ δηλοῖ τὸ ἐπίγραμμα, ὅτι δὲ τῶν Ἀρκαδῶν ἔθνηος δηλοῖ». Περίφημος ἄρα θὰ ἦτο ὁ Ἀρκὰς Ἐμαντίων ὡς σταδιοδρόμος καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἀπλῶς γνωστὸς ὡς Σταδιεύς. Ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς ἐξάγεται ὅτι πατρίς αὐτοῦ ἦτο ἡ Θέλπουσα.

Στ. 14. [Χ]έρις: Ἐν IG. IV 926, στ. 35, ἀπαντᾷ Χαῖρις.

*Ἐγγραφον μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 1919.

Π. Καββαδίας.

13 1 21

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐπιγραφαὶ τῶν ἰαμάτων ἐν Ἐπιδαύρῳ

ὑπὸ

Π. Καββαδία.

Ἡ Ἐπίδαυρος ἦτο πόλις, κατὰ Στράβωνα, «οὐκ ἄσημος καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεραπεύειν νόσους παντοδαπὰς πεπιστευμένου καὶ τὸ ἱερὸν πλήρες ἔχοντος τῶν τε καμνόντων καὶ τῶν ἀνακειμένων πινάκων, ἐν οἷς ἀναγεγραμμένοι τυγχάνουσιν αἱ θεραπείαι, καθάπερ ἐν Κῳ τε καὶ Τρίκῃ» (Στράβων VIII, 374). Τούτους δὲ τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ἐπιδαύρου πίνακας ἀναφέρει ὁ Πausanias διὰ τῶν ἐξῆς: «Στήλαι δὲ εἰσθήκεσαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τὸ μὲν ἀρχαῖον καὶ πλέονες, ἐπ' ἑμοῦ δὲ ἐξ λοιπαῖ· ταύταις ἐγγεγραμμένα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐστὶν ὀνόματα ἀκυσθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, προσέτι δὲ καὶ νόσημα ὃ τι ἕκαστος ἐνόσησε καὶ ὅπως ἔχθη· γέγραπται δὲ φωνῇ τῇ Δωρίδι (Paus. II, 27,3).

Μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1881 ἐνάρξεως τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ἀνασκαφῶν εὗρον τὰς δύο τῶν ἐξ τούτων στηλῶν, αἱ ἐδημοσίευσαν ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, τὴν μὲν πρώτην, τὴν ἀρχομένην διὰ τοῦ «Κλεῶ πένη' ἔτη ἐκύησε», ἐν τῷ τόμῳ τοῦ 1883 (σ. 197-228), τὴν δὲ δευτέραν, τὴν ἀρχομένην διὰ τῶν «Ἀράτα Λάκαινα ὕδρωπα», ἐν τῷ τόμῳ τοῦ 1885 (σ. 1-38). Ἀνεδημοσίευσαν δ' αὐτὰς ἐν *Fouilles d'Épidaure* I σ. 24 ἀρ. 1 καὶ σ. 28 ἀρ. 2. Ἐν δὲ τῷ ἐν ἔτει 1900 ἐκδοθέντι βιβλίῳ μου «Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ» ἐδημοσίευσαν καὶ φωτοτυπικὴν ἀπεικόνισιν ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν καὶ μετάφρασιν αὐτῶν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν (σ. 253-292) ἐκθέτων πρὸς τούτοις τὰ ἐξ αὐτῶν πορίσματα ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀσκληπείοις ἀσκουμένην θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν καὶ γενικῶς ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.¹ Τελευταία δημοσίευσιν ἀμ-

φοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Fraenckel γενομένη ἐν τῷ ἐν ἔτει 1902 ἐκδοθέντι τόμῳ ἐπιγραφῶν Πελοποννήσου, ἥτοι ἡ ἐν IG. IV ἀρ. 951 (στήλη «Κλεῶ») καὶ ἀρ. 952 (στήλη «Ἀράτα»), ἐνθα γίνεται μνεία καὶ ἄλλων γενομένων δημοσιύσεων αὐτῶν καὶ πάσης τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, (πρβ. Ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ σ. 255 σημ. 2).—Εὗρεθσαν δὲ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος στήλαι παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ Ἀβάτου, ἐνθα ἔκειντο κατὰ γῆς τεθραυσμένοι εἰς τεμάχια (Πρακτικά Ἀρχ. Ἐταιρείας, 1905 σ. 68 καὶ 85). Καὶ ἡ μὲν πρώτη τεθραυσμένη οὖσα εἰς 6 μεγάλα τεμάχια ἀπετελέσθη πλήρης· ἡ δευτέρα ὅμως (ἡ στήλη «Ἀράτα»), ἥτις εἶχεν εὗρεθῇ τεθραυσμένη εἰς 20 μικρὰ κατὰ τὸ πλεῖστον τεμάχια, εἶνε λίαν ἐλλιπής, εἰ καὶ πάντα τὰ τότε εὗρεθέντα τεμάχια εἶχον προσαρμολῇ.

Εἰς ταύτας τὰς ἐκ τοῦ 1883 ἐπιγραφὰς προστίθενται νῦν νέα εὐρήματα, ἥτοι δύο μεγάλα τεμάχια προσαρμύζοντα τῇ στήλῃ «Ἀράτα» καὶ ὁλόκληρος στήλη (τρίτη στήλη) ἀρχομένη διὰ τοῦ «Κόρα ἄφωνος»² προσέρχονται δὲ ταῦτα ἐξ ἀνασκαφῶν γενομένων ἐν τῷ ἐν σ. 115 μνημονευομένῳ ἀψιδωτῷ οἰκοδομήματι μετὰ μωσαϊκῶν, ἐν ᾧ εὗρεθσαν καὶ αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἐπιγραφαὶ ὑπ' ἀρ. 1-5 (σ. 117-153) καὶ ἄλλαι ἐπιγραφαὶ δημοσιευόμεναι ἐν τῷ ἐπομένῳ ἄρθρῳ «Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ» (ἴδε σχέδιον τοῦ οἰκοδομή-

daure, σ. 41), καὶ τῷ 1905 ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ συνεδρίῳ Ἀθηνῶν (*Comptes rendus du Congrès international d'Athènes*, σ. 270). Ἀναλυτικώτερον πραγματεύομαι περὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, σ. 270-283.

² Ἰχνομεν ἄρα τρεῖς στήλας ἐκ τῶν ἐξ ὑπὸ τοῦ Πausanίου μνημονευομένων, ἥτοι τὰς δύο στήλας «Κλεῶ» καὶ «Ἀράτα» (IG. IV 951 952. Ἐφημερίς 1883 σ. 197 καὶ 1885 σ. 1, *F. d'Épidaure* σ. 24 καὶ 28) καὶ τὴν ἐνταῦθα δημοσιευομένην στήλην «Κόρα ἄφωνος» (Ἐφημερίς 1918 σ. 162 κ.ε.).

¹ Τὰ πορίσματα ταῦτα, ἃ τὸ πρῶτον ἐξέθηκα ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι, 1883 σ. 218, ἐνεκοίνωσα πρὸς τούτοις τῷ 1903 ἐν τοῖς *Mélanges Perrot* (*Sur la guérison des malades à Épi*

ματος ἐν εἰκ. 13)¹. — Τὰς νέας ταύτας ἐπιγραφὰς τῶν ἱαμάτων δημοσιεύω ἐνταῦθα ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 6 καὶ 7.

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 6 (εἰκ. 10)

Δύο τεμάχια ἐπιγραφῆς δεδηλωμένα ἐν εἰκ. 10 διὰ τῶν **α** καὶ **β**, προσαρμοσθέντα εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν δευτέραν στήλην τῶν ἱαμάτων, τὴν στήλην «Ἀράτα», καὶ συμπληροῦντα αὐτὴν ἀπὸ τοῦ στίχου 58 μέχρι τοῦ στίχου 85. Ἀμφότερα εὑρέθησαν ἐν τῷ ὡσαύτως μνημονευθέντι ἀψιδωτῷ μετὰ μωσαϊκῶν κτίσματι (ἴδε εἰκ. 13). Καὶ τὸ μὲν τεμάχιον **β** εὑρέθη τῷ 1918 ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ κτίσματος, ἐνθα τὰ ἐρείπια τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου (ἴδε εἰκ. 17), τὸ δὲ τεμάχιον **α** ἔχει εὑρεθῆ ἀπὸ τοῦ 1900 ἐν δοκιμαστικαῖς ἀνασκαφαῖς, αἷς τότε ἐξετέλεσα παρὰ τὰ Προπύλαια τοῦ Ἱεροῦ, ἐν αἷς ἐργασίαις εὑρον καὶ τὴν ἐν τῷ ἐπομένῳ ἀριθμῷ 7 τρίτην στήλην τῶν ἱαμάτων. Οὗτος δὲ ὁ χώρος τῶν ἐργασιῶν τοῦ 1900 ἐδείχθη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1918 ὅτι εἶνε τὸ δυσμικὸν τμήμα τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα 13 ἀψιδωτοῦ κτίσματος. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφότερα τὰ τεμάχια προσαρμόζουσιν εἰς τὴν ἐν τῷ Ἀβάτῳ εὑρεθεῖσαν ἐλλιπῆ στήλην, τὴν ἐκ τῶν 20 τεμαχίων ἀποτελεσθεῖσαν τῷ 1883, προφανὲς εἶνε ὅτι ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀβάτου εἶχον κομισθῆ (ἐν χρόνοις χριστιανικοῖς) εἰς ὃν εὑρέθησαν νῦν χώρον χρησιμεύσαντα ὡς οἰκοδομικὸν ὑλίκον. Ἴσως δὲ τοιαύτη ἀνάγκη ἐγένετο ἀφορμὴ καταστροφῆς τῶν στηλῶν καὶ συντριβῆς αὐτῶν εἰς τεμάχια, οὐχὶ δὲ βδελυγμία καὶ ἀποστροφή τῶν χριστιανῶν, ὡς θὰ ἡδύνατό τις ἴσως νὰ νομίσῃ, πρὸς μνημεῖα τοσοῦτον χαρακτηριστικὰ τῆς κρατοῦσης ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Ἑθνικῶν δεισιδαιμονίας.

Διὰ τῶν εὑρεθέντων τεμαχίων σημαντικῶς συμπληροῦται ἡ στήλη «Ἀράτα», ἰδίᾳ δὲ ὁλόκληρον ἐμφανίζεται τὸ ἐν τοῖς στίχοις 69-82 ἀναγραφόμενον ἱαμα τοῦ φθίου πάσχοντος Θεροάνδρου τοῦ Ἀλικοῦ. Ἀποκαλύπτεται δὲ νῦν ἡ ἀλήθεια καὶ

διαλύεται ἡ πλάνη, ἥτις ἐδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν μεθ' ὑπερβαλλούσης σπουδῆς καὶ ἀφειδῶς προταθεισῶν συμπληρώσεων τῶν κενῶν τῆς στήλης «Ἀράτα». Ἰνα δ' εὐκολύνω τὸν ἀναγνώστην εἰς κατάληψιν τῶν λόγων τούτων παραθέτω ἐνταῦθα τὸ μὲν τὰς ὑπὸ τοῦ Fraenkel προταθείσας ἐν τῷ *Corpus* (IG. IV 952) συμπληρώσεις τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κενῶν, τὸ δὲ τὰ ἐν τῷ νῦν συμπληρουμένῳ λίθῳ ἀναγινωσκόμενα:

Συμπλήρωσις ἐν τῷ *Corpus*:

Στ. 61-62: Ἐδόκει αὐταῖ [τὰν νηδὺν ὁ θεὸς] ἀγκαλύψαι, μετὰ δὲ τοῦτο τὸν θεὸν κλπ.

Ἀνάγνωσις ἐν τῷ λίθῳ

» 61-62. Ἐδόκει αὐταῖ π[α]ῖς τις ὄρατος ἀγκαλύψαι μετὰ δὲ τοῦτο τὸν θεὸν κτλ.

Συμπλήρωσις ἐν τῷ *Corpus*:

Στ. 69. Θέρσανδρος Ἀλικὸς φθιο[ικὸς .Οὔτος] ἐγκαθεύδων ὄψιν εἶδε...

» 70. [ἐ]ώρη ἐφ' ἀμάξας ἐλαυν[όμενον] τὸν θεὸν εἰς Ἀλιεῖς, [δράκοντας δὲ καὶ

» 71. τ]ῶν ἱερῶν ἐπὶ τ[ᾶς ἀμάξας ἤχε' τῶν δ' ἄλλ]ος ἤς τὸ πολυπλοκάτατον ἔλη-

» 72. λι]γμένος περ[ὶ τ]ὸν α[ύχεν]α αὐτοῦ καὶ ἄλλ]ον τῶν[δε]...

Ἀνάγνωσις ἐν τῷ λίθῳ

Στ. 69. Θέρσανδρος Ἀλικός, φθίσιν. Οὔτος, ὡς ἐγκαθεύδων [οὐ]δεμίαν ὄψιν

» 70. [ἐ]ώρη, ἐφ' ἀμάξας [ἄμπαλ]ιν ἀπεκομίζετο εἰς «Ἀλιεῖς» δράκων, δέ τις

» 71 [τ]ῶν ἱερῶν ἐπὶ τ[ᾶς ἀμ]άξας καθιδρυμένος ἤς, τὸ πο[λ]ὺ τᾶς ὁδοῦ περιη-

» 72 [λι]γμένος περ[ὶ τ]ὸν ἄξονα διετέλεσε. Μολόντων δ' [α]ὐ[τ]ῶν εἰς Ἀλιεῖς κτλ.

Ταῦτα δύνανται νὰ ἐγείρωσι τὴν προσοχὴν παντὸς περὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἀσχολουμένου καὶ ἐπιχειροῦντος τὴν ὑπὲρ τὸ δέον καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον συμπλήρωσιν τῶν κειμένων. Σοβαρὸν διατρέχει τις κίνδυνον πλάνης.

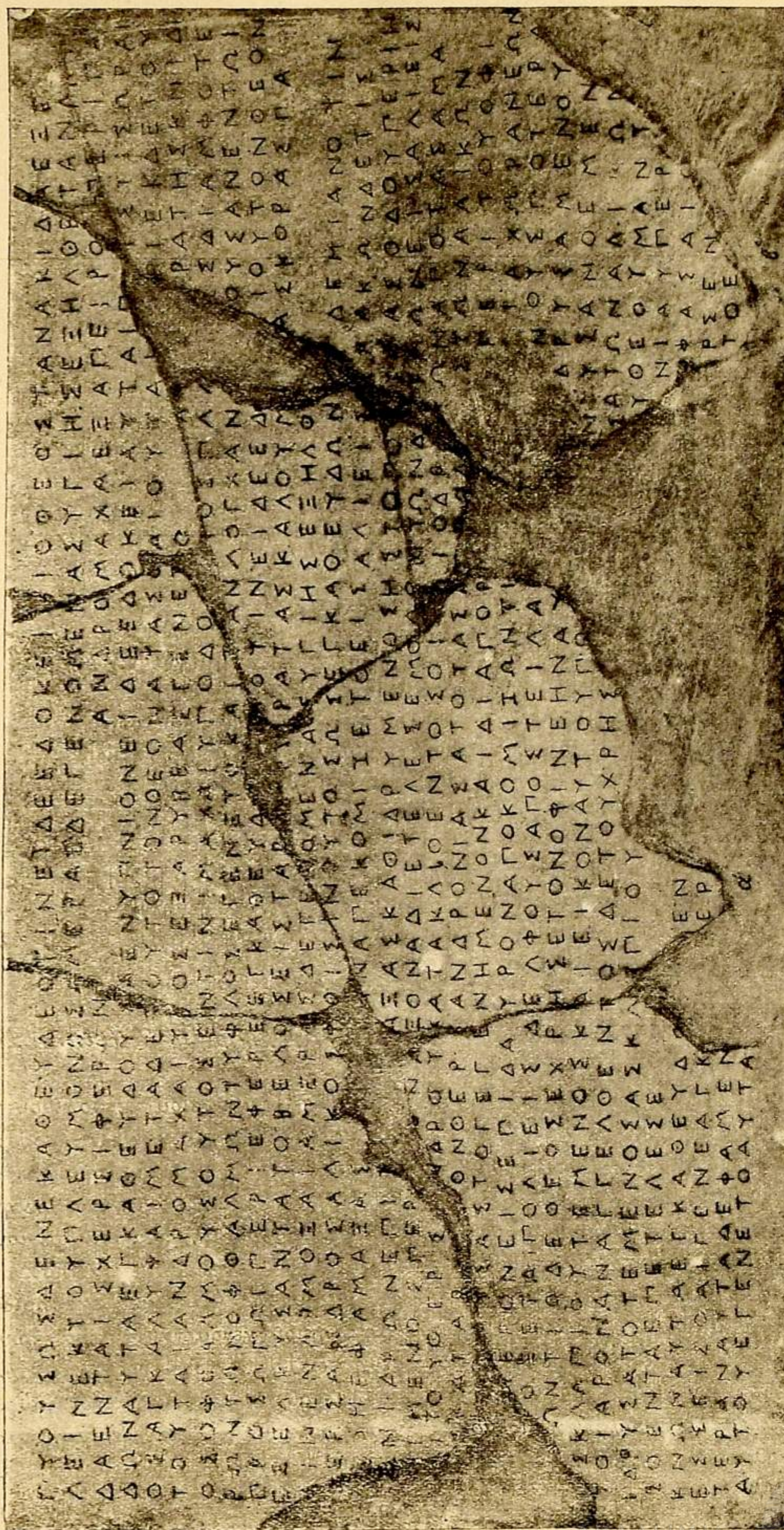
— Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ σημειῶ τὰ ἐξῆς:

Στ. 67. τὰς καλουμένας κόρας: βεβαιοῦται ἡ ὑπὸ τοῦ Blinkenberg γενομένη συμπλήρωσις «κόρας», οὐχὶ ὅμως «κόρας οἱ».

Στ. 72. Ἀλιεῖς: «πόλις Λακωνικῆς παραθαλασσία, τὸ ἐθνικὸν ὁμοίως, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀλίου». Ἐλέγοντο δ' οἱ Ἀλιεῖς οὕτω διὰ τὸ πολλοὺς τῶν Ἑρμιονέων ἀλιευομένους κατὰ τοῦτο τὸ μέρος οἰκεῖν τῆς χώρας. Ἀλικὸς τὸ κτητικόν». (Στέφανος Βυζάντιος). — Ὅτι δὲ ὁ Παυσανίας (II, 36, 1), ἀκριβῶς δ' εἶπεῖν ὁ συγγραφεὺς ὁ χρησιμεύσας τῷ Παυσανίᾳ ὡς πηγῇ, παραπλανηθεὶς ἐκ τοῦ ἐν

¹ Ἐνεκα μεγάλης βραδύτητος (κατ' ἀκολουθίαν ἀνυπερβλήτων τυπογραφικῶν προσκομμάτων) περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας 4ου τεύχους τοῦ τόμου τοῦ 1918 κατορθοῦται ὥστε νὰ δημοσιευθῇ ἐν τέλει τοῦ τεύχους καὶ τὸ ἄρθρον «Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ», δι' οὗ συμπληροῦται τὸ ὅλον εὔρημα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1918 καὶ 1919 (οἰκοδομήματα, μωσαϊκά, ἐπιγραφαὶ καὶ λοιπὰ εὑρήματα).

Ἐπιγραφή αρ β. τμήμα α' κα β' προσαρμόζοντα εἰς τὴν ἐν τριῳχίῳ περισυνθεῖται δαυτεῖα. στήλη τῶν τιμῶν στήλη α' Ἀράτων. — ἴδε Αεχ. Εφημερίς 1885 σ. 1

	Γοργίας Ἡρακλειώτας πύος. Οὗτος ἐμ μάχαι τινὶ τρωθεὶς εἰς τὸμ. πλεύμονα τοξε[ύ]μ[α]τι ἐνιαυτὸν καὶ ἐξάμηνον ἔμπυος ἥς οὕτω σφοδρῶς ὥστε ἐπτά καὶ ἐξήκοντα λεκάνας ἐνέπλησε	
58	πύους· ὡς δ' ἐνεκάθευδε, ὄψιν εἶδε· ἐδόκει οἱ ὁ θεὸς τὰν ἀκίδα ἐξε- λεῖν ἀπὸ τοῦ πλεύμονος. Ἀμέρας δὲ γενομένης, ὑγιὴς ἐξῆλθε τὴν ἀκί- δα ἐν ταῖς χερσὶ φέρων. Ἀνδρομάχα ἐξ Ἀπειρου περὶ παί- δων. Αὐτὰ ἐγκαθεύδουσα ἐνύπνιον εἶδε· ἐδόκει αὐταῖ π[α]ῖς τις ὥραϊ- ος ἀγκαλύψαι, μετὰ δὲ τοῦτο τὸν θεὸν ἄψασθαί οὐ ταῖ [χη]ρί· ἐκ δὲ τού- του ταῖ Ἀνδρομάχαι υἱ[ὸς] ἐξ Ἀρύββα ἐγένετο. Ἀ[. . .]ράτης Κνίδι- ος ὀφθαλμούς. Οὗτος ἐν τινὶ μάχαι ὑπὸ δό[ρα]τος πλα[γεί]ς δι' ἀμφοτέ- ρων τῶν ὀφθαλμῶν τυφλὸς ἐγένετο καὶ τὰν λόγχαν [παρ]οῦσαν ἐν τῷ προσώπῳ περιέφερε, ἐγκαθεύδ[ω]ν [δ]ὲ ὄψιν εἶδε· ἐδ[ό]κει οὐ τὸν θεὸν ἐξελεύσαντα τὸ βέλος εἰς τὰ β[λέ]φαρα τὰς καλουμ[έν]ας κόρας πάλ- ιν ἐναρμόξαι. Ἀμέρας δὲ γενομένης, ὑγιὴς ἐξῆλθ[ε].	58
60	[Θ]έρσανδρος Ἀλικὸς φθίσιν. Οὗτος, ὡς ἐγκαθεύδων [οὔ]δεμίαν ὄψιν [ἐ]ώρη, ἐφ' ἀμάξας [ἄμπαλ]ιν ἀπεκομίζετο εἰς Ἀλιεῖς, δράκων δέ τις [τ]ῶν ἱερῶν ἐπὶ τ[ᾶς] ἀμ[ά]ξας καθιδρυμένος ἦς, τὸ πο[λ]ὺ τᾶς ὁδοῦ περιη- [λι]γμένος περὶ τὸν ἄξονα διετέλεσε. Μολόντων δ' [α]ὐ[τ]ῶν εἰς Ἀλιεῖς [κα]ὶ τοῦ Θερσ[ά]νδρου κατακλιθέντος οἷ[κο]ι, ὁ δράκων ἀπὸ τᾶς ἀμά- [ξας] καταβ[ᾶ]ς τὸν Θέρσανδρον ἰάσατο. [Τᾶς δ]ὲ πόλιος τῶν Ἀλικῶν [ἀγγε]λ[λ]ούσας τὸ γεγεννημένον καὶ διαπορ[ου]μένας περὶ τοῦ ὄφι- [ος, πό]τερον εἰς Ἐπίδauρον ἀποκομίζωντι [ἦ] κα νιν κατὰ χώραν ἔων- [τι, ἔ]δοξε ταῖ πόλι εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι [χρησομέ]νους πότερα [π]οιῶντι· ὁ δὲ θεὸς ἔχρησε τὸν ὄφιν ἔην αὐ[τεῖ] καὶ ἱ[δ]ρυσαμένου[ς] [Ἀ]σκληπιοῦ τέμενος καὶ εἰκόνα αὐτοῦ πο[ι]ησαμένους ἀνθέμεν [εἰς] τὸ ἱερόν. Ἀγγελθέντος δὲ τοῦ χρησ[μοῦ], ἃ πόλις ἃ τῶν Ἀλικῶν ἱδρύσατο τέμενος Ἀσκληπιοῦ [αὐτεῖ] καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ μαντ[ευ]- σθέντα ἐπετέλεσε. [- - - - -]νία ὑπὲρ τέ- κνων. Αὐτὰ ἐγκαθεύδου[σα] ἐνύπνιον εἶδε· ἐδόκει οἱ φᾶσαι ὁ [θεὸς] ἐσσεῖσθαι γενεὰν καὶ ἐ[π]ερ[ω]τῆν εἶ κα ἐπιθυμέοι ἄρσενά ἢ θηλυ τέραν, αὐτὰ δὲ φάμεν ἐπι[θυ]μεῖν ἄρσενά· μετὰ δὲ τοῦτο ἐντὸς ἐνι- αυτοῦ ἐγένετο αὐταῖ υἱ[ός].	60
65		65
70		70
75		75
80		80
85		85

ταῖς Ἐπιδαυρίαις στήλαις ἐθνικοῦ «Ἀλικὸς» ἐπλα-
σεν ὄνομα πόλεως «Ἀλίκη» (ἀντὶ «Ἀλιεῖς»),
διέγνω ὁ Wilamowitz.

Στ. 71-2 τὸ πο[λ]ὺ τᾶς ὁδοῦ κτλ. διετέλεσε:
Ταῦτα εἴρηγται ὡς ἐν παρενθέσει· εἶνε δὲ ὁ λόγος
ἀναφορικός, ὑπονοουμένου τοῦ ὅς (ὅς - - -
διετέλεσε, ἢ ὅς ἐπὶ τᾶς ἀμάξας καθιδρυμένος ἦς).

Στ. 81-2 μαντ[ευ]σθέντα: Τύπος πρωτοφανής
μοι, σχηματισθεὶς ἐκ τοῦ μαντεύω, ὥσπερ τύπος
σχηματιζόμενος ἐκ τοῦ κελεύω.

Στ. 84-86. Αἱ ἐν τοῖς στίχοις τούτοις συμπλη-
ρώσεις: θηλυτέραν κλπ. εἶνε αἱ ὑπὸ τοῦ Wilhelm
προταθεῖσαι. Βεβαιοῦται δὲ ἡ συμπλήρωσις ἄρ-
σενά (στ. 84) καὶ τοῦτο ἐντὸς (στ. 85).

Ἐπιγραφὴ ἀρ. 7 (εἰκ. 11 καὶ 11^α)

Στήλη ἐξ ὑποφαίου τιτονολίθου τεθραυσμένη εἰς
δύο τεμάχια (εἰκ. 11 καὶ 11^α) προσαρμόζοντα κατὰ
τὰ ὁπίσθια τοῦ λίθου, τρίτη δηλ. στήλη, προστι-
θεμένη εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω μνημονευθείσας (σ.
155) ἐκ τῶν ἐξ ὑπὸ τοῦ Πausanίου μνημονευομέ-
νων στηλῶν, ἐν αἷς ἀνεγράφησαν κατὰ τὸ δεύτε-
ρον ἡμισυ τῆς 4^{ης} ἐκατονταετηρίδος τὰ ὑπὸ τοῦ
Ἀσκληπιοῦ γενόμενα ἰάματα τῶν ἀσθενῶν. Εὐ-
ρέθη τῷ 1900 πρὸς ἀνατολὰς τῶν Προπυλαίων
τοῦ Ἱεροῦ, ἐν κατειλημμένῳ χώρῳ ὑπὸ μεταγε-
νεστέρου κτίσματος, ἐν ᾧ ἐχρησίμευσεν ὡς κατώ-
φλιον. Ἐλέγχθη δ' ἀνωτέρω (σ. 156) ὅτι ἐκ τῶν

ἀνασκαφῶν τοῦ 1918 ἐξήχθη ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 13, ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὁποίου τῇ δεδηλωμένῃ διὰ τοῦ Α ἐχρησίμευσεν ὡς κατώφλιον. Θὰ ἐκομίσθη δὲ ὁ λίθος ἐκ τοῦ Ἀβάτου, ὡς εἶπομεν· μεγάλην δὲ φθοράν καὶ καταστροφὴν ὑπέστη κατὰ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ εἰς δύο τεμάχια καὶ κυρίως κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐχρησίμευσεν ὡς κατώφλιον. — Τὴν εὔρεσιν τῆς στήλης ἀνήγγειλα τότε διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑταιρείας (ἔτος 1900 σ. 17), μετὰ πρόχειρον δ' ἀνάγνωσιν ἀνεκοίνωσα τοὺς ὁπωσοῦν καλῶς διατηρηθέντας τελευταίους στίχους τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τοῖς *Mélanges Perrot* (1903, σ. 41). Τώρα δὲ μετὰ δευτέραν ἐν ἔτει 1919 ἀνάγνωσιν, μακροχρόνιον καὶ ἐπίπονον, δημοσιεύω ὅλην τὴν ἐπιγραφὴν παρέχων οὕτως εἰς τὸ κοινὸν ὅ,τι περιεσώθη καὶ ὅ,τι εἶνε δυνατόν νὰ ἀναγνώσῃ τις ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ ἀπελπιστικῶς κατεστραμμένου τούτου λίθου. Παραθέτω δὲ καὶ φωτογραφικὴν ἀπεικόνισιν τῆς στήλης ἐν εἰκ. 11 καὶ 11^α.

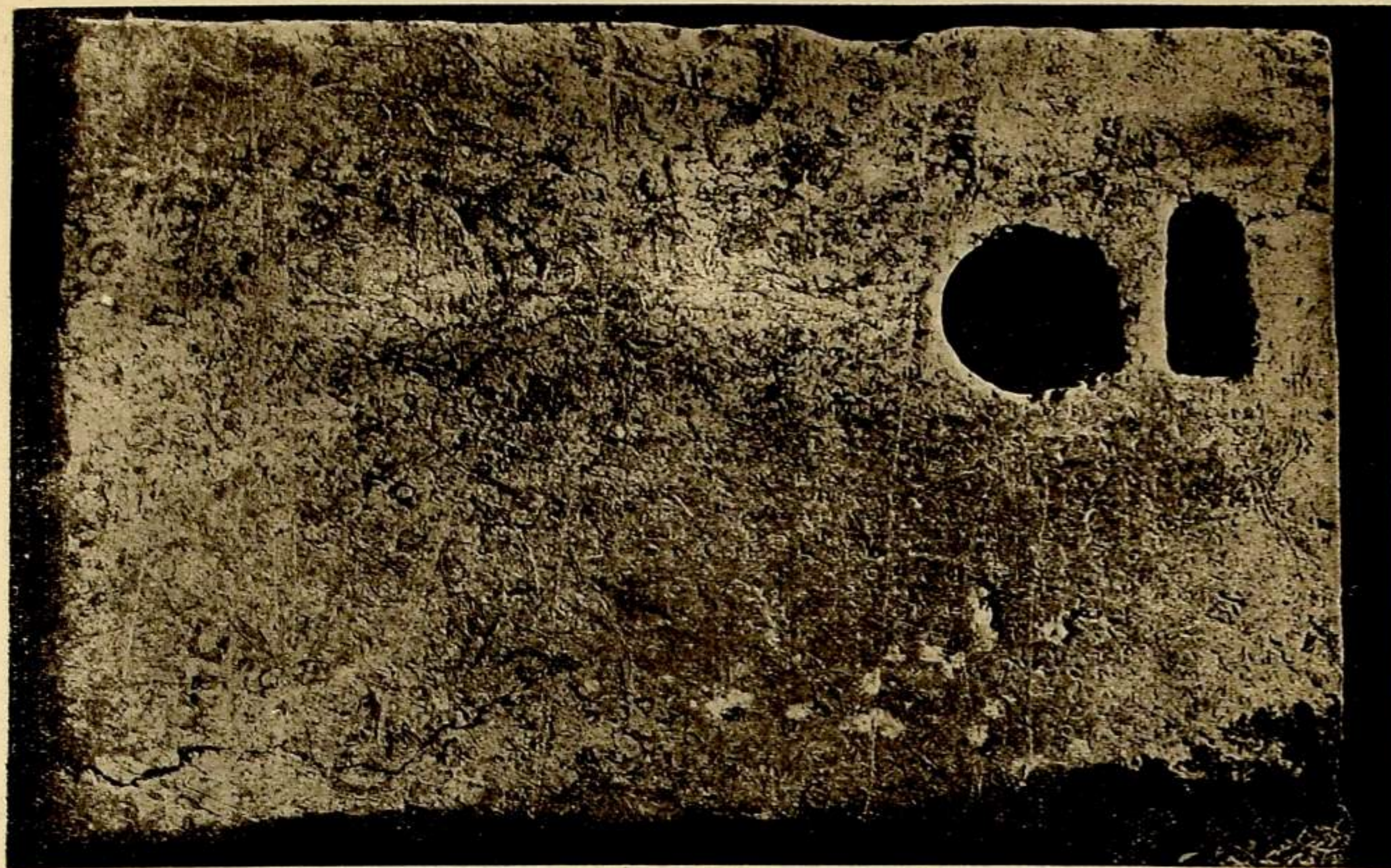
Ἡ στήλη ἔχει ὅλον ὕψος 1,70, πλάτος 0,75 καὶ πᾶχος 0,17, περιέχει δὲ στοιχηδὸν γεγραμμένην ἐπιγραφὴν, συγκειμένην ἐκ στίχων 137, οἵτινες δὲν εἶνε ἅπαντες ἰσομήκεις, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς κρατούσης τάσεως τοῦ μὴ ἀποχωρίζειν τὰ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς γράμματα, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς ποῦ μὲν πυκνώσεως, ποῦ δὲ ἀραιώσεως τῶν γραμμάτων. Γενικῶς εἰπεῖν, ἕκαστος στίχος ἀπετελεῖτο ἐκ γραμμάτων 53 ἢ 52¹, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ στίχοι συγκείμενοι ἐκ 54 γραμμάτων (ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ τελευταῖον γράμμα κατέχει ἀκριβῶς τὸ ἄκρον τοῦ περιθωρίου τοῦ λίθου) καὶ ἄλλοι συγκείμενοι ἐκ γραμμάτων 51 καὶ 50 (ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ γράμματα, ἰδίως τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, ἀραιοῦνται). Ἀποτέλεσμα δὲ τοιούτων ἀνωμαλιῶν εἶνε ὅτι μόνῃ ἢ ἔννοια δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς ἀσφαλῶς πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς ἕκαστος στίχος, ἀραιουμένων

τῶν τελευταίων γραμμάτων, ἐδύνατο νὰ σύγκηται κανονικῶς ἐκ 52 γραμμάτων, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἀσφαλούς συμπληρώσεως τοῦ στίχου 4. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ στ. 5 τὰ γράμματα συμπυκνούνται, ἕκαστος δὲ στίχος ἐδύνατο νὰ σύγκηται κανονικῶς ἐκ 53 γραμμάτων, ὡς δείκνυσιν αἱ συμπληρώσεις τῶν στ. 10 καὶ 11, οὕτω δ' ὡς φαίνεται, ἐξηκολούθουν ἔχοντες οἱ στίχοι μέχρι τοῦ στ. 117, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς συμπληρώσεως τοῦ στίχου τούτου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ στίχου 118 ἐμφανίζεται καὶ ἐπικρατεῖ καθ' ὅλοκληρίαν ἡ ἀραιώσις, ἕκαστος δὲ στίχος δύναται νὰ περιλαμβάνῃ γράμματα 52 κατ' ἀνώτατον ὅρον, ὡς δείκνυται κυρίως ἐκ τῆς συμπληρώσεως τῶν στ. 125 μέχρι 136. Εὐνόητον δὲ ὅτι τούτων τῶν ἀνωμαλιῶν ἕνεκα μεταβάλλεται καὶ ἀκανόνιστος γίνεται ἡ στοιχηδὸν διάταξις.

Τὸ αὐτὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ἡ αὐτὴ διάταξις αὐτῶν καὶ αἱ αὐταὶ ἀνωμαλίαι ὑπάρχουσι καὶ ἐν ταῖς δύο ἄλλαις στήλαις· πρὸς τούτοις δὲ αἱ αὐταὶ διαστάσεις τῶν λίθων (στήλη «Κλεώ»: ὕψ. 1,71 πλ. 0,76-74 πᾶχ. 0,17. Στήλη «Ἀράτα»: ὕψ. 1,69 πλ. 0,74 πᾶχ. 0,17. Στήλη «Κόρα ἄφρωνος»: ὕψ. 1,70 πλ. 0,75 πᾶχ. 0,17), ὁ αὐτὸς περίπου ἀριθμὸς τῶν στίχων (Α' στήλη, στ. 126. Β' στήλη, στ. 134. Γ' στήλη στ. 136) καὶ ὁ αὐτὸς περίπου ἀριθμὸς γραμμάτων ἐν ἑκάστῳ στίχῳ (περὶ τὰ 50 μέχρι 53 περίπου), καὶ ἐπὶ πλέον, ὁ αὐτὸς τρόπος ἀναγραφῆς τῶν ἱαμάτων καὶ ὁ αὐτὸς τρόπος θεραπείας τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (διὰ θαυμάτων, οὐχὶ δι' ἀσκήσεως θεραπευτικῆς τινος τέχνης). Τὰς ὁμοιότητας δὲ ταύτας ἔχων ὑπ' ὅψει ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα ὅ,τι δημοσιεύων τὴν στήλην «Ἀράτα», ἔγραφον ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1885 σ. 1: «Ἐν ᾧ ἢ Α' ἐπιγραφῇ (ἢ στήλῃ «Κλεώ») ἄρχεται διὰ τοῦ Θεός, τύχα ἀγαθὰ, αὕτη (ἢ «Ἀράτα») ἄρχεται ἀμέσως διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἱαμάτων, χωρὶς νὰ καταλείπηται κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λίθου οὐδ' ἐλάχιστος χῶρος κενός. Τοῦτο δὲ δείκνυσιν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀπετέλει ὅλον τι μετὰ τῆς πρώτης, ὅ ἐστιν ὅτι αἱ ἐν τῷ Ἱερῷ ἀνακείμεναι ἐκεῖναι στήλαι ἀπετέλουν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ «βιβλίον», ἐν ᾧ ἦσαν καταγεγραμμένα τὰ ἱάματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Καὶ πρώτη μὲν σελὶς τοῦ «βιβλίου» εἶνε ἡ διὰ τοῦ

¹ Εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν γραμμάτων τοῦ στίχου δὲν ὑπολογίζω τὸ τυχὸν εἰς τὸ τέλος στίχου γράμμα Ι, διότι τοῦτο, ἂν ὑπερέβαινε τὸ ἀνώτατον ὅριον τῶν ἀποτελούντων τὸν στίχον γραμμάτων κατελάμβανε θέσιν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ προηγουμένου γράμματος (πρβ. λ. γ. στ. 5, 18 31 κλ.). Ἐνίοτε ὅμως αὐτὸ τοῦτο συνέβαινε καὶ ὡς πρὸς ἄλλο τι ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ὑπερβάλλον γράμμα (πρβ. λ. γ. στ. 28).

Επιγραφή ἀρ. 7 (ᾠ. ω μέρος).

Εἰκ. 11 καὶ 11α). — Τρίτη Στήλη τῶν ἱαμάτων τετρασμένη εἰς δύο προσαρμόζοντα τεμάχια

ἄνω τεμάχιον (εἰκ. 11) καὶ κάτω τεμάχιον (εἰκ. 11α).

(ἴδε ἐπιγραφικὸν κείμενον ἀπὸ σ. 162 κ. ἐ. καὶ μεταγραφὴν ἀπὸ σ. 168 κ. ἐ.).

Θεός, τύχα ἀγαθὰ, ἀρχομένη στήλη, μία δὲ τῶν λοιπῶν σελίδων εἶνε ἢ Β' στήλη». — Διὰ τῆς εὐρέσεως ἄρα τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος νέας στήλης ἀπεκτήσαμεν μίαν ἐπὶ πλέον σελίδα (γ' σελίδα) τοῦ «βιβλίου».¹

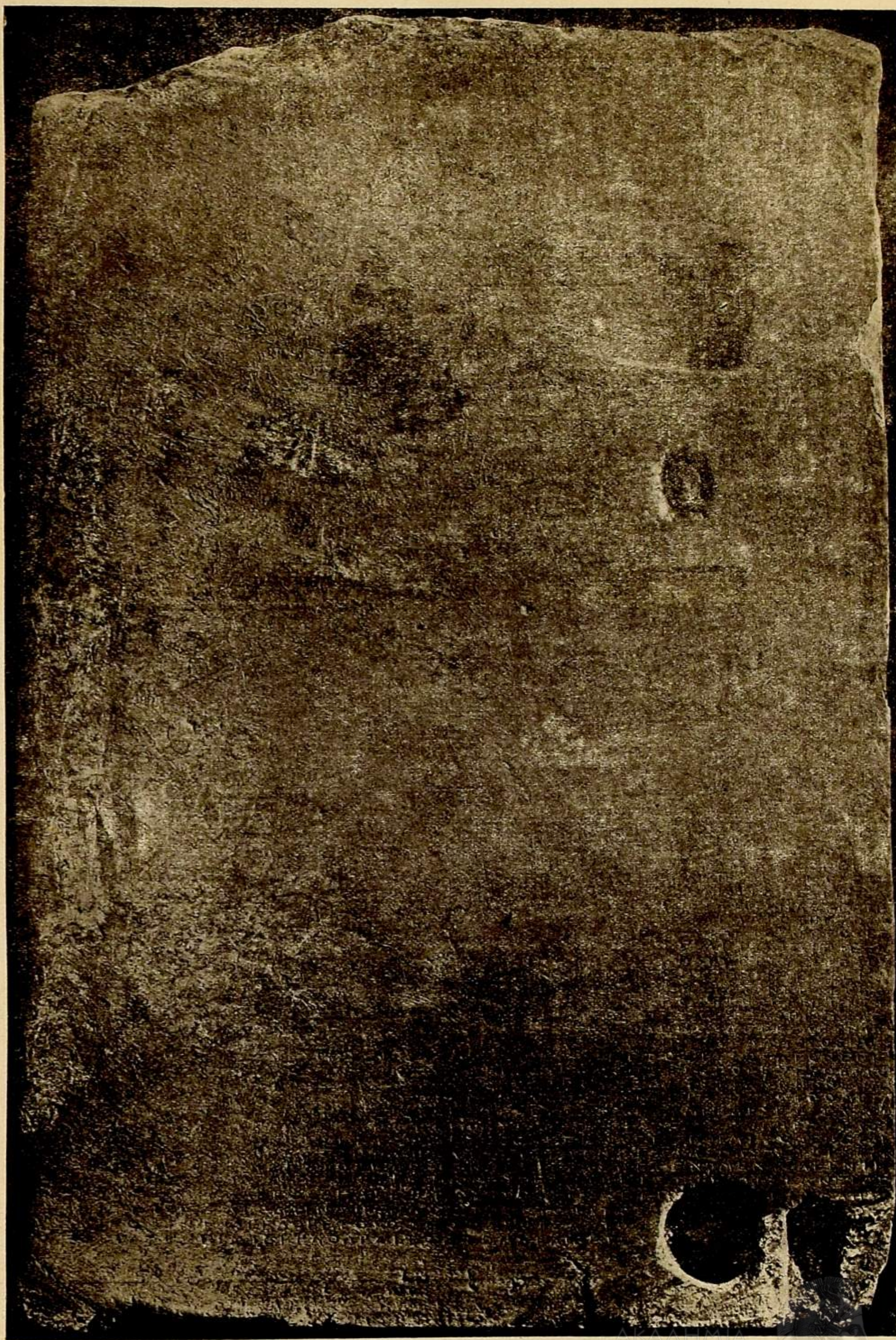
Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ὡς πρὸς τὰ ἐκ τῶν στηλῶν τούτων πορίσματα καὶ ὡς πρὸς τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὰς ζητήματα παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ ἐν σ. 155 μνημονευόμενα δημοσιεύματά μου. Μόνον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς χρονολογίας τῶν στηλῶν σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦδε εὐρεσιν ἐν τῷ Ἱερῷ πλήθους ἐπιγραφῶν τῆς Δ' καὶ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοσούτων εὐρημάτων προσκτηθεῖσαν πεῖραν, κρατύνεται ἐν ἐμοὶ ἢ ἐπὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμά-

των στηριζομένη γνώμη ὅτι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος στήλαι προέρχονται ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος.

— Περὶ τῶν ἐν τῇ νέᾳ ἐπιγραφῇ σημειῶ τὰ ἑξῆς:

Καὶ ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς δύο ἄλλαις, μετὰ τὸ τέλος ἐνὸς ἱάματος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπομένου, καταλείπεται κενὸς χώρος ὀλίγων τινῶν γραμμάτων. — Ἀναγράφονται δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ στήλῃ ἀπὸ τοῦ στίχου 1 μέχρι τοῦ στίχου 38 ἐξ ἱάματα· ἀπὸ δὲ τοῦ στίχου 39 μέχρι τοῦ στίχου 114 ἄγνωστος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱάματων. Ἀπὸ τοῦ στίχου 114 μέχρι τέλους τῆς ἐπιγραφῆς (στ. 136) ἀναγράφονται πέντε ἱάματα, τούτων δὲ τὰ τρία τελευταῖα περιέρονται εἰς γνώσιν ἡμῶν ὀλόκληρα. — Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐν σ. 162 κ. ἐ. ἐπιγραφικὸν κείμενον παρατηρῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις ὅτι σώζονται τὰ γράμματα, ὡς ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ εἶνε δεδηλωμένα, διότι δηλῶ ἐν τῷ κειμένῳ ὡς καλῶς σωζόμενα καὶ γράμματα ἐξηλειμμένα, καταλιπόντα ὅμως ἵχνη τοιαῦτα,

¹ Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐξ ἄλλης σελίδος (4ης σελίδος) τοῦ «βιβλίου» κατέχομεν μικρὸν τι τεμάχιον στήλης εὐρεθὲν τῷ 1883, δημοσιευμένον ἐν *Αρχ. Ἐφημερίδι*, 1885 σ. 85 ἀρ. 87. ἐν *F. d'Épidaure* ἀρ. 3, καὶ ἐν *IG. IV* ἀρ. 953.

Ἐπιγραφή ἀρ. 7 (κάτω μέρος,
Εἰκ. 11α (καὶ 11). — Τρίτη στήλη τῶν ἱαμάτων τεθραυσμένη εἰς δύο πρὸς ὁμοῦζοντα τεμάχια,
κάτω τεμάχιον (εἰκ. 11α) καὶ ἄνω τεμάχιον (εἰκ. 11)
(ἴδε ἐπιγραφικὸν κείμενον ἐν σ. 162 κ. ἐ. καὶ μεταγραφὴν ἐν σ. 168 κ. ἐ.).

Ἐπιγραφή ἀρ. 7

1	Κ Ο Ρ Α Α Φ Ω Ν Ο Σ Α . . Α	(1)
	Δ Ε Ν Δ Ρ Ε Ο Υ Τ Ι Ν Ο Σ Τ Ω Ν Κ Α Τ Α Τ Ο Α	
	Η Ι Τ Α Μ Μ Α Τ Ε Ρ Α Κ Α Ι Τ Ο Μ Π Α Τ Ε Ρ Α Κ Α Ε	
	Μ Ε Λ Ι Σ Σ Α Υ Ρ Ο Ε Χ Ι Ο Σ Φ Υ Μ Α Α [υ] Τ Α Ε Ν [τ α ι χ ε ι ρ	
5	Τ Ω Ν Δ Ε Θ Ε Ρ Α Π Ο Ν Τ Ω Ν Ε Κ Τ Ο Τ Ο Ο	(5)
	Κ Ι Ε Χ Ι Σ Ε Ν Τ Ω Ι Φ Ο Ρ Τ Ι Ω Ι	
	Ε Ι Σ Α Υ Τ Α Ν Κ Α Τ Ε Κ Λ Ι Θ Η Α Μ Ε Λ Σ	
	Φ Υ Μ Α Κ Α Ι Ε Κ . Τ Ο Υ Τ Ο Υ Υ Γ Ι Η Σ Ε Γ Ν Ε Τ Ο (κενός	
	Ρ Ο Ν Α Υ Τ Α Τ Ε Λ Ε Υ	
10	Ν Α Ρ Χ Ρ Ι Ο Ν Μ Ε Ν Ο Ν [κ] Α [ι] Ο Υ [κ	(10)
	[ρ] Ε Ι Ν Α Φ Ι Κ Ε Τ Ο [ε ι] Σ Τ Ο Ι Ε Ρ Ο Ν Υ Π Ε Ρ Τ Ο Υ [θ η] Σ Α	
	Υ Ι Ν Ε Ι Δ Ε Ε Δ Ο Κ Ε [ι α υ] Τ Α Ι Ο Θ Ε Ο Σ	
	Ε Μ Μ Ε Σ Η Μ Β Ρ Ι Α Ι Ε Τ	
	Μ Ε Ν Α Σ Ε Ξ Η Λ Θ Ε Κ Α Ο Κ Α Δ Ε Α Μ Α Τ Ο Ν	
15	Τ Ο Υ Λ Ε Ο Ν Τ Ο Σ Τ Ο Υ Λ Ι Θ Ι Ν Ο Υ Ε Μ Σ Δ Ε	(15)
	Ε Ρ Ι Θ Ε Μ Α Ε Χ Ο Ν Λ Ι Θ Ι Ν Ο Ν Λ Ε Ο Ν Τ Α Ε Ε Τ Ο Υ Χ	
	Τ Α Ι Μ Α Ν Τ Ι Ο Σ Τ Υ Λ Ε Ο Ο Θ Ε Ο Σ Ε Ν Α .	
	Σ Α Υ Ρ Ο Ν Μ Ε	
	Θ Α Ρ Γ Η Ι Ω Ν Ι Μ Η Ν Ι Π Ε Ρ Ι Μ Ε Σ Α Μ Ε Ρ Α Σ Μ Ε	
20	. Α Ν Α Ν Τ Ο Υ Χ Ρ Υ Σ Ι Ο Υ Τ Ο Ο Ρ Ο Ν Τ Ο Υ Τ Ο	(20)
	. Θ Υ Σ Ε Τ Ω Ι Θ Ε Ω Ι Τ Α Ν Ο Μ Ι Ι Ο Μ Ε Ν Α	
	. Μ Ν Τ Ο Σ Ο Υ Τ Ο Χ Θ Υ Ο Φ Ο Ρ Ω Ν Ε Ι Σ	
	. Ν Τ Ω Ι Α Σ Κ Λ Ι Ω Ι Τ Α Σ Ε Μ Π Ο	
	. Ν Τ Θ Υ Ν Ε Ν Τ	
25	. Ν Ε Ν Τ Α Ε Σ Κ Ο Ν Τ Ο Τ Ο	(25)
	[σ τ α] Ν Τ Ο Σ Ε [ι ς] Τ Α Ν Θ Ε Ω Ρ Ι Α Ν Ο Α Μ Φ Ι Μ Ν Α Σ Τ Ο Σ	
	. Α Π Ρ Ο Μ Ε Ν Α Ν Ε Ξ	
	. Ι Χ Θ Υ Σ Ε Φ Α Ν Ε Ν	
	. Α Σ Κ Λ Α Π Ι Ω Ι (κενός χώρος) Ε	
30	[ο ς τ ο υ τ ω ι] Ε Ν Τ Ρ Ο Ι Α Ν Ι Μ Ε Λ Λ Ο Ν Τ Ι Υ Ρ Ο Τ Ω Ν Ι	(30)
	[τ ι Κ Α Υ Ι Ν Ε Κ Ε Λ Ε Τ	
	δ ε Ω Ν Τ Ο Υ Δ Ε Χ Ρ Ο .	
	. π α	
35		(35)
		
		
39-43	. (στίχοι 39-43 έντελῶς κατεστραμμένοι καὶ ἐξηλειμμένοι) — — — — —	
45		(45)
		
		
50		(50)

(1)	Α Κ Ο . Τ Α Α Π Ο	1
	Υ Θ Υ Σ Β Ο	
	Θ Ε (κενὸς χώρος)	
	ι φ] Υ Μ Α Ε [χ ο υ σ] Α Α φ Ι Κ Ε Τ Ο	
(5)	Τ Α Ι Γ Υ Ν Α Ι	5
	Τ Ν Α Ν Ω Σ	
	Τ Ο Ε Ν Τ Α Ι Χ Ε Ι Ρ Ι	
	χωρος) Κ Α Λ Λ Ι Κ . Α Τ Ε Ι Α Θ Η Σ Α Υ	
	Ε Ε Ι	
(10)	ε] Δ Υ Ν Α Τ Ο Μ Α Σ Τ Ε Υ Ο [υ σ α α] Ν [ε υ]	10
	Υ Ρ Ο Υ Κ Α Ι [ε γ κ α θ ε] Υ [δ ο υ σ α] Ο	
	Ι Ν Ο Δ Ο Σ	
	Ο Χ Ρ Υ Σ Ι Σ Ν Ο	
(15)	Π Λ Α Τ Ο Α Μ Α	15
	Ρ Υ Ε Ο Α Υ	
	Λ Ι Θ Ν Α Ι Ι Η	
	Ε Ν Α Π Ο Ο Ν Ε Ν Τ Ω	
	Τ Α Δ Ε Τ Ο Υ Τ Ι Ο Υ Μ Ε Ν Α	
(20)	Ν Α Ν Η Υ Ρ Ε Τ Ο Ν Θ Η Σ Α Υ Ρ Ο Ν Κ Α .	20
	Ι Χ Θ Υ Ο . Ο	
	Α Ρ Κ Α Δ Ι Α Ν Ε Υ Ξ Α Μ Ε Ν Ο Σ Τ Α Ν	
	Λ Α Σ Τ Ω Ν Ι Χ Θ Υ Ω Ν Ο Υ Κ Ε Ρ	
	Ε Γ Ε Α Ι Ε Ξ Α Π Ι Ν Α Σ	
(25)	Σ Ω Μ Α Ο Χ Λ Ο Υ Δ Ε Ρ Ο Λ Λ Ο Υ Ρ Ρ Ι	25
	Δ Η Λ Ο Ι Τ Α Ν Ε Ξ Α Π Α Τ Α Ν Α Π Α Σ Α	
	Ι Κ Ε Τ Ε Υ Σ Α Ν Τ Ο Σ Δ Α Υ Τ Ο Υ Τ Ο Ν	
	Κ Α Ι Ο Α Μ Φ Ι Μ Ν Α Σ Τ Ο Σ Α Ν Ε Θ Η Κ Ε	
	Ρ Α Τ Ο Κ Λ Η Σ Τ Ρ Ο Ϊ Α Ν Ι Ο Σ Ε Μ Π Υ	
(30)	Α Τ Ρ Ω Ν Ι Α Σ Θ Α Ι Κ Α Θ Ε Υ Δ Ο Ν	30
	Ο Μ Η Ρ Ω Ι Σ Α . . . Κ Α Θ Ε Υ Δ Ε Ι Ν	
	Ο Υ Ρ Ρ Ο Ο Σ Ο Μ Π Ο Τ Ε	
	Π Ι Δ Α Υ Ρ Ι Α Υ Δ Ρ Ω .	
	Α Τ Ο Ν Σ Υ Μ Β Ο Λ Ο .	
(35)	Ο Μ Α Τ Ι Λ Α Μ Β . .	35
	Ο Υ Τ Ω Ι	
	Π Α Ρ Θ	
	Ε Ν Σ	
	— — — — — στίχοι 39-43 έντελῶς κατεστραμμένοι καὶ ἐξηλειμμένοι)	39-43
	Τ Ο Σ	
(45)	Φ Ι Α Λ Α . . .	45
	Α Β Α Τ Ο Υ Ε	
	Ο Ν Α Ο Σ	
	Ο Δ Ε Θ Ε Ο Σ	
	Γ Ξ Α Τ Ο Κ Α .	
(50)	Υ Π Ο Φ Α . .	50
	Ω Ι Ι Α Ρ Ω . . .	

52		(52)
55		(55)
60	τ ο ς δ α υ τ ο υ	(60)
65	[ρ ο ν	(65)
70	[ν ε ι ν	(70)
	[α ρ ο ν	
75	[δ ο υ	(75)
	[ρ ο ν	
80	[χ ο μ ε ν ο ν	(80)
	[τ α	
85	[τ ο ς	(85)
	[χ ε ι	
	[τ ο	
90		(90)
	[μ ε ν ο υ	
95		(95)

(52)	Ε Α Γ Γ Ε Λ . . .	52
	Α Ν Τ Α Υ Τ . .	
	Η Μ Α Ε . . .	
(55)	Α Μ Ε Ν . .	55
	Θ Ε Ο Σ Ε .	
	Α Λ Α . . . Α .	
	Α Τ Α . Ο Σ Τ .	
	Κ Α Θ Ε Υ Δ Ο [ν	
(60)	Α Α Α Τ Ι Ω .	60
	Δ Ε Α Υ Τ . .	
	Π Ο Π Ο Τ Α Μ Ο .	
	Ε Ι Σ Τ Ο Ι Α	
	Τ Ο Υ Α Λ Ι Ο Υ	
(65)	Τ Ο Σ Δ Α Υ . . .	65
	Τ Ω Ν Α Ρ Γ Ε . . .	
	Μ Ο Λ Ο Γ Η . .	
	Δ Ρ Α Χ Μ Α Ν Τ Ο . .	
	Ι Ο Υ Λ Α Μ . .	
(70)	Ε Λ Ε Σ Θ .	70
	Κ Ε Τ Ο Ε Ι Σ Τ Ο .	
	Α Π Ε Δ Ι Δ Ο Υ Α Υ Τ Ω Ι	
	Γ Ο Ν Ο Ι Σ Ο Υ Κ Ε Δ Ι	
	Ο Ξ Υ Λ Ο Ν Ε Ι Σ Χ Ρ .	
(75)	Θ Ε Ο Υ Ο Λ Α Ν Τ Α Ν	75
	Ν Ε Θ Η Κ Ε Τ Ω Ι Θ Ε Ω Ι	
	Ο Υ Ε Ι Σ Ε Π Ι Δ Α Υ	
	Ρ Ο Ν Χ Ε Ι Μ Ω Ν Ο Σ .	
	Τ Ο Ν Θ Ε Ο Ν Δ Ε Α Φ Ι	
(80)	Α Υ	80
	Τ Ο Τ Ο Υ Π Λ Ο Ι Ο Υ .	
	Ο Ν Δ Ε . . Π Λ Ε Ο Ν	
	Ν Ι Ν Κ Α Ι . . Ε . Ω Ι	
	Α . . . Τ Η Σ Τ Ο Υ Σ . Μ .	
(85)	Ι Ο Ν . Δ Ε Ε Δ Ο	85
	Θ Ε Ο Σ Π Ο Ι Τ Α Ν .	
	Π Υ Ρ Α Λ Ι Ο Υ . .	
	Υ Γ Ι Η Σ Ε Γ Ε Ν Ε	
	Ν Τ . Σ Μ Ε Ν Ο Σ	
(90)	Α Λ Ο Γ Χ Α Μ Ε	90
	Ω Μ Ο Λ Ο Γ Η Σ Ε	
	Τ Ο Υ Α Φ Ι Κ Ο	
	Ε Ι Σ Η Λ Θ Ε Κ Α .	
	Ρ Α Σ Ο Δ Ρ Α Κ Ω Ν	
(95)	Α Σ Ε Μ Π Ε Δ Ο .	95
	Ε Ν Η Σ Α Υ Τ Ω Ι . Λ Ο	
	Λ Α Ν Δ Η Φ Ο Ρ Ω Ν Π Ε Ν	

100	[λ ε υ ε ι [ν α ι τ ο ὕ θ ε ο ὕ ε π ε τ ε λ ε σ ε	(100)
105	ρ ο ν λ ο ν	(105)
110	π ν ι ο ν ε ν α ρ γ ε ς ε ω ρ η	(110)
115	Γ Α Ν α ρ] Γ [κ ο ι μ α θ ε ι ς ο ψ ι ν ε ι δ ε ε δ ο κ ε ι π α ρ α σ τ α ς Ο [τ ο ν ο π τ ι λ λ ο ν κ α ι ε κ τ ο υ τ ο υ υ γ ι η ς ε γ Ε Ν Ε [τ ο ς [λ ε υ κ α δ α ε ι ς τ ο ι α ρ ο ν α φ ι κ ο μ ε ν ο ς ε ν] Ε Κ [κ ε ι ο ι] Ε Ν	(115) (120)
120	[κ α δ α] Τ Ο Χ Ρ Υ Σ Ι Ο Ν Α Α Ρ Ω Ν Ε Κ Ο Μ Ι Σ Α Κ . Λ Ε Ω Ν Θ Υ Τ Ο Σ Α	(125)
125	[κ λ ι ν α ς κ α ι ε π ι β α κ τ η ρ ι α ς] Α Γ Ε Ρ Ε Ι Δ Ο Μ Ε [μ α θ ε ι ς δ ε ο ψ ι ν ε ι δ ε] Ε Δ Ο Κ Ε Ι Ο Ι Ο Θ Ε Ο Σ Π Ο [ι α ρ ω ι π α ρ α μ ε ν ε ι ν ο] Τ Ι Ε Ν Τ Ω Ι Χ Ρ Ο Ν Ω Ι Τ Ο [τ ο υ τ ο ε ν δ ο ς τ ε τ ρ] Α Μ Η Ν Ο Υ Ε Ν Τ Α Ι Σ Τ Ε Λ Ε Υ [ε ι ς τ ο α β α τ] Ο Ν Μ Ε Τ Α Δ Υ Ο Β Α Κ Τ Η Ρ Ι Α Ν Υ Γ Ι Η	(130)
130	[ο υ τ ο ς ε ν τ ω ι] Β Α Λ Α Ν Ε Ι Ω Ι Τ Α Λ Λ Α Κ Υ Ο Ο Ν Α Π [ε δ ο κ ε ι ο ι φ α μ ε ν] Ο Θ Ε Ο Σ Ε Ν Τ Α Ι Κ Λ Ι Σ Ι Α Ι Τ [λ α κ υ θ ο ν τ α χ ι σ τ] Α Ε Ι Σ Π Ο Ρ Ε Υ Ο Μ Ε Ν Ω Ι Α Μ Ε [ο θ ε ρ α π ω ν π ο ι] Μ Α Σ Τ Ε Υ Σ Ι Ν Ε Ι Σ Π Ο Ρ Ε Υ Θ Ε Ι [τ α λ λ α κ υ θ ο ν ε] Ξ Α Π Ι Ν Α Σ Κ Α Ι Ε Κ Τ Ο Υ Τ Ο Υ Υ Γ	(135)
135	[ε π ι] Δ Α Υ Ρ Ι Ο Σ Φ Α Γ Ε Δ Α Ι Ν Α Ν Ε Ν Δ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Τ Ο [μ α θ ε] Ι [ς] Ο [ψ] Ι Ν Ε Ι Δ Ε Ε Δ Ο Κ Ε Ι Ο Ι Ο Θ Ε Ο Σ Δ Ι Ο Ι Ξ [κ ο ς] Α [φ ε] Λ Ε Ι Ν Κ Α Ι Ε Κ Κ Α Θ Α Ρ Α Ι Τ Ο Σ Τ Ο Μ Α Κ Α Ι	

	· · · · · δ α υ] Τ Ο Ν Ο Θ Ε Ο Σ Κ Ε	
	· ε] Ν Τ Α Ι Κ Α Λ Ο Υ Μ Ε	
(100)	· Τ Α Χ Θ Ε Ν Τ Α Υ [π ο	100
	· Α Ν Α Ξ Α Γ Ο Ρ Α	
	· Α Ν Τ Ο Σ Τ Ο Υ Λ Α Κ Ω	
	· Π Ρ Ι Α Μ Ε Ν Ο Σ Ι Α	
	· Κ Α Ν	
(105)	· Ρ Ε Α Ν Ο Μ	105
	· Α Π Ε Δ Ω Ρ Η Σ Ε Π Ρ Ο Τ Ε	
	· Α Η Λ Ε Τ Ο Τ Ο Τ Ρ Ι Ω Β Ο	
	· Ρ Ο Ν Ν Ε Θ Α Λ Ε (κενὸς χώρος)	
	· Τ Ο Ι Α Ρ Ο Ν Ω Σ Ο Υ Κ Ε	
(110)	· Α Ξ Ο . Α . . . Τ Ο Ν Ε Ν Τ Ω Ι	110
	· Θ Ε Ο Υ Α Π Η Λ Θ Ε Ο Ι Κ Α Δ Ε Ε	
	· Χ Ε Ι Ρ Ι Λ Ι Ω Ι Δ Ι Ε Χ Ρ Η Τ Ο Α Υ	
	· Α Λ Ι Ξ Ε Τ Α Ι Ν Ι Ν Α Θ Η Γ Α Τ Η Ρ	
	· Τ Ο Σ Δ Ε Τ Ο Υ Α Ι Μ Α Τ Ο Σ Ε Κ Τ Ο Υ	
(115)	· Ε Ι Ο Σ Ε Π Ι Λ Α Μ Π Τ Ο Σ Ο Υ Τ Ο Σ Ε Γ	115
	· Θ Ε Ο Σ Τ Ω Ι Δ Α Κ Τ Υ Λ Ι Ω Ι Π Ι Ε Ξ Α Ι	
	· Τ Ο Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Τ Ο Σ Χ Ι Ο Σ Ο Υ	
	· Ι Α Π Λ Ε Ω Ν Ε Κ Π Ε Ι Ρ Α Ε Ο Σ Ε Ι Σ	
	· Α Θ Ε Υ Δ Ε Κ Α Ι Ο Ψ Ι Ν Ε Ι Δ Ε Ε Δ Ο	
(120)	· Ο Τ Ι Ο Υ Τ Ο Σ Ε Ι Η Ο Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Α Σ	120
	· Ο Τ Ι Α Ι Κ Ε Λ Θ Η Ι Ε Ι Σ Λ Ε Υ	
	· Φ Ι Κ Ο Μ Ε Ν Ο Σ Δ Ε Ε Ι Σ Λ Ε Υ Κ Α Δ .	
	· Τ Ο Α Γ Α Ν Δ Α Μ Ο Σ Θ Ε Ν Η Σ	
	· Φ Ι Κ Ε Τ Ο Ε Ι Σ Τ Ο Ι Α Ρ Ο Ν Ε Π Ι	
(125)	· Ν Ο Σ Π Ε Ρ Ι Ε Π Ο Ρ Ε Υ Ε Τ Ο Ε Γ Κ Ο Ι	125
	· Ι Τ Α Ξ Α Ι Τ Ε Τ Ρ Α Μ Η Ν Ο Ν Ε Ν Τ Ω Ι	
	· Υ Τ Ω Ι Υ Γ Ι Η Σ Ε Σ Σ Ο Ι Τ Ο Μ Ε Τ Α	
	· Τ Α Ι Α Ι Σ Α Μ Ε Ρ Α Ι Σ Ε Ι Σ Ε Λ Θ Ω Ν	
	· Σ Ε Ξ Η Λ Θ Ε Α Ν Η Ρ Τ Υ Φ Λ Ο Σ	
(130)	· Ε Β Α Λ Ε Ε Γ Κ Ο Ι Μ Ι Ξ Ο Μ Ε Ν Ω Ι Δ Ε	130
	· Α Ι Μ Ε Γ Α Λ Α Ι Μ Α Σ Τ Ε Υ Ε Ι Ν Τ Α Ν	
	· Ρ Α Σ Δ Ε Γ Ε Ν Ο Μ Ε Ν Α Σ Α Γ Ε Ν Ι Ν	
	· Σ Δ Ε Ε Ι Σ Τ Α Ν Κ Λ Ι Σ Ι Α Ν Ε Ι Δ Ε	
	· Ι Η Σ Ε Γ Ε [ν ε τ ο] Π Α Φ Α Η Σ	
(135)	· Μ Α Τ Ο Σ [ε ι χ ε ο υ τ] Ο [ε ε γ κ] Ο Ι	135
	· Α Σ Τ Ο Σ [τ ο μ α τ α ι χ ε ι ρ ι τ ο ε λ	
	· Ε Κ Τ Ο Υ [τ ο υ υ γ ι η ε ε γ ε ν ε τ ο]	

- 1 *Κόρα ἄφωνος* Λ[ύτ]α] - - - - - δρ[άκο]ν]τα ἀπὸ 1
δενδρέου τινὸς τῶν κατὰ τὸ Ἄ[βατον] - - - - - ε]ῦθ[υς] βο-
ῆι τὰμ ματέρα καὶ τὸμ πατέρα κα[λ]έ[ουσα] ἀπ[η]λ[θε] ὑγι[ης]? οὔκαδε?
- Μέλισσα ὑπὸ ἔχιος φῦμα* Α[ῦ]τα ἐν [τᾷ χειρὶ φ]ῦμα ἔχουσ]α ἀφίκετο
5 τῶν δὲ θεραπόντων ἐκ τοῦ ὄ[φι]ο[ς] - - - - -] τᾷ γυναι- 5
κὶ ἔχ[ις] ἐν τῷ φορτίῳ - - - - - τ.ν...αν ὥς
εἰς αὐτὰν κατεκλίθη ἃ Μέλ[ισ]σ[α] - - - - -] τὸ ἐν τᾷ χειρὶ
φῦμα καὶ ἐκ τούτου ὑγι[ης] ἐγ[έ]νετο. *Καλλικ[ρ]άτεια θησαν-*
ρόν Αὔτα τελευ - - - - - ε...ει...
10 α ν α ρ ι χ ρ [ν σ ι] ο ν...μενον [κ]α[ι] οὐ[κ] ἐ[δύ]νατο μαστεύο[υσα] ἀ[ν]ευ- 10
ρ[εῖν], ἀφίκετο [εἰ]ς τὸ ἱερὸν ὑπὲρ τοῦ [θη]σαυροῦ καὶ [ἐγκαθε]ύ[δουσα] ὄ-
ψιν εἶδε· ἐδόκε[ι] αὐ[τᾷ] ὁ θεὸς...ινοδ...ο...ος
ἐμ μεσημβρία· ε...τὸ χρυσί[ον] ἀμέρα]ς [δὲ γε]νο-
μένας ἐξῆλθε κα[ι] ο[ὔ]καδε ἀ[φικο]μ[έν]α τὸν - - - - -
15 τοῦ λέοντος τοῦ λιθίνου ἐμ...ς δε πλατ.ο[... ἀγα]λμα 15
ἐπίθεμα ἔχον λίθινον λέοντα ε.ε.του χρυ[σί]ου ε...ο...αὐ-
τᾷ μαντιος...τ...υλε.ο ὁ θεὸς ἐν [τ]ᾷ[ι] λιθ[ί]ναι [κλισία]ι [τὸν θ]η-
σαυρόν...με- - - - - εν...απο...ον...ἐν τῷ
Θαργη[λ]ιῶνι μηνὶ περὶ μέσ[σας] ἀμέρας· μετὰ δὲ τοῦτ[ο] πο]ιουμένα
20 [.]αν...αν τοῦ χρυσίου τὸ[ν] τρ]όπον τοῦτον ἀνηῦρε τὸν θησαυρόν κα[ι] 20
ἔ]θυσε τῷ θεῷ τὰ νομιζόμενα. - - - - - *ἰχθυοφο-*
[ρος Ἀμφί]μν[ας]τος Οὗτο[ς] ἰχθυοφορῶν εἰς Ἀρκαδίαν, εὐξάμενος τὰν
[... ἀν]θέμε]ν τῷ Ασκλη[απ]ιῷ τὰς ἐμπολὰς τῶν ἰχθύων οὐκ ἐπ - - -
- - - - - ντ - - - - - θυν ἐν Τεγέαι ἐξαπίνας - - - - -
25 - - - - - νεντα...ε...σκοντο τὸ σῶμα, ὅχλου δὲ πολλοῦ π[ε]ρι- 25
[στά]ντος ε[ἰς] τὰν θεωρίαν, ὁ Ἀμφίμναστος δηλοῖ τὰν ἐξαπάταν ἅπασα[ν]
- - - - - απρο...μεναν· ἐξικετεύσαντος δ' αὐτοῦ τὸν
[θεόν] - - - - - ἰχθύ[α]ς ἔφανεν καὶ ὁ Ἀμφίμναστος ἀνέθηκε
[τὰς ἐμπολὰς? τῷ] Ασκληπιῷ *Ἐρατοκλῆς Τροζάνιος ἔμπυ-*
30 *[ος*· Τοῦτ[οι], ἐν Τροζᾶνι μέλλοντι ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἰά[σα]σθαι, καθεύδον- 31
[τι - - - - -] κανσιν ἐκέλετο μήπω ἰ[ᾱ]σ[θ]α[ι] ἐγ]καθεύδειν
[δὲ - - - - -]ων, τοῦ δὲ χρό[ν]ου π[α]ρ[ε]λθ[ό]ν[τος] ὅμποτε
- - - - - *Ἐπιδαυρία ὕδρω-*
[πα· Αὔτα - - - - - ατον σύμβολο[ν]
35 - - - - - π]όμα τι λαμβ[ά] 35
νειν - - - - -]ου τῷ - - -
- - - - - παρ θ - - -
- - - - - γενομ[έν]α]ς [ὑγι]ῆς ἐγέ-
39 43 νετο] (στίχοι 39-43 ὅλως κατεστραμμένοι) 39-34
44 - - - - - τος... 44
45 - - - - - φιάλα... 45
- - - - - Ἀβάτου ἐ
- - - - - ονα...ος.
- - - - - ὁ δὲ θεὸς
- - - - - ἐφθε]γξατο κα[ι]
50 - - - - - υ πο φα... 50
- - - - - ἐν τ]ῷ ἱαρω[ι]
- - - - - ε ἀγγελ[θεν]

53	- - - - -	-]άντ' αὐτ[οῦ]	53
	- - - - -	- - ημαε . . .	
55	- - - - -	- α . . . μεν . .	55
	- - - - -	- - θεὸς ε .	
	- - - - -	- αλα . . . α	
	- - - - -	- . ατα . ος τ .	
	- - - - -	- ἐγ]καθεύδο[ν	
60	τος δ' αὐτοῦ	-]ἀλατίω[ι	60
	- - - - -	- - δε αὐτ[οῦ]	
	- - - - -	- ἱπ]ποπόταμο[ς	
	- - - - -	- -]εἰς τὸ ἱα-	
	ρὸν	- -]τοῦ ἀλίου	
65	- - - - -	- ἐγκαθεύδον]τος δ' αὐ[τοῦ]	65
	- - - - -	- -]τῶν Ἀργε[ίων	
	- - - - -	- ὦ]μολόγη[σε	
	- - - - -	- δραχμαν το . .	
	- - - - -	- - ιου λαμ[βά-	
70	νειν	- - -]ελεσθ .	70
	- - - - -	- - ἀφ]ίκετο εἰς τὸ [ἱ-	
	αρὸν	- - οὔκ] ἀπεδίδου αὐτῶι	
	- - - - -	- -]γόνοις οὔκ ἐδί-	
	[δου	- - τ]ὸ ξύλον εἰς χρ[υ-	
75	σίον ?	- τοῦ] θεοῦ ὅλαν τὰν	75
	- - - - -	- - ἀ]νέθηκε τῶι θεῶι	
	- - - - -	- - οὔ εἰς Ἐπίδαν-	
	[ρον	- - εἰς και]ρὸν χειμῶνος	
	- - - - -	- - τὸν θεὸν δὲ ἀφι-	
80	[κόμενον	- -]αν	80
	[-	- -]το τοῦ πλοίου	
	[τα	- τοῦ]τον δὲ [ἐκ]πλέον-	
	[τα	- -]νιν και . . ε . ωι	
	- - - - -	- - ἀ[κρα]τῆς τοῦ σ[ώ]μ[α	
85	τος	- - ἐνύπν]ιον [εἰ]δε· ἐδό-	85
	[κει οἱ	- - - ὁ] θεὸς ποῖ τὰν	
	- - - - -	- - εἰς τὸ] πῦρ ἀλίου	
	- - - - -	- - ὕγιης ἐγένε-	
	[το .	- -]ντ[ι]σμενος	
90	- - - - -	- - ἃ λόγχα με	90
	- - - - -	- - ὠμολόγησε	
	- - - - -	- αὐ]τοῦ ἀφικο-	
	[μένου	- -] εἰσῆλθε κα[ῖ	
	- - - - -	- - ἀμέ]ρας ὁ δράκων	
95	- - - - -	- - α . ς ε μ π ε δ ο .	95
	- - - - -	- - - ενης αὐτῶι . λο .	
	- - - - -	- - - λανδηφόρων πεν-	
	[- - - - -	- - δ' αὐ]τὸν ὁ θεὸς κε-	
	[λεύει	- - - ἐ]ν ταῖ καλουμέ-	
100	[ναι	- - -] ἐπιταχθέντα ὑ[πὸ	001

	τοῦ θεοῦ ἐπιτελέσας ὑγιῆς ἐγένετο].	Ἀναξαγόρα	
	 αντος τοῦ λακω-		
	 πριάμενος ἰά-		
	[ματα? -]κα...ν		
105	 ρεανομ -		105
	 ἀπεδώρησε πρότε-		
	[ρον -]ἀ[φ]ήλετο τὸ τριώβο-		
	[λον - τὸ δεν]ρον[α]νέθαιλε.		
	 Οὗτος ἀφικόμενος εἰς τ]ὸ ἱερὸν ὥς οὐκ ἐ[νύ-		
110	πνιον ἐναργὲς ἐώρη -	]αξο.α.... τον ἐν τῷ	110
	 θεοῦ ἀπῆλθε οἴκαδε <ε>.		
	 ἐγ]χειρι(δ)ίῳ διεχρήτο αὐ-		
	 ἀγκ]αλίζεται νιν ἃ θυγάτηρ		
	 παντος δὲ τοῦ αἵματος ἐκ του-		
115	[.....	Ἀργεῖος, ἐπίλαμπτος οὗτος ἐγ-	115
	[κοιμαθὲς ὄψιν εἶδε· ἐδόκει παραστάς] ὁ θεὸς τῷ διακτυλίῳ πιέξαι		
	[τὸν ὀπτίλλον καὶ ἐκ τούτου ὑγιῆς ἐγένετο]	Ἡράκλειτος Χῖος Οὐ-	
	[ιος -]ια πλέων ἐκ Πειραέος εἰς		
	[Λευκάδα, εἰς τὸ ἱερὸν ἀφικόμενος ἐν]εκάθευδε καὶ ὄψιν εἶδε· ἐδό-		
120	[κει οἱ -]εν ὅτι οὗτος εἶη ὁ πρεοβύτας		120
	[..... δι]ότι αἴ κ' ἔλθῃ εἰς Λευ-		
	[κάδα -]τὸ χρυσίον· ἀφικόμενος δὲ εἰς Λευκάδ[α]		
	 αρων ἐκομίσαιτο ἅπαν· - - - - Δαμοσθένης		
	 κ[η]λέων· οὗτος ἀφίκετο εἰς τὸν ἱερὸν ἐπὶ		
125	[κλίνας καὶ ἐπὶ βακτηρίας] ἀπερειδόμενος περιεπορεύετο· ἐγκοι-		125
	[μαθὲς δὲ ὄψιν εἶδε] ἐδόκει οἱ ὁ θεὸς ποῦτάξαι τετρίμηνον ἐν τῷ		
	[ἱερῷ παραμένειν, ὅ]τι ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ὑγιῆς ἐσοῖτο· μετὰ		
	[τοῦτο ἐνδὸς τετρ]αμήνου ἐν ταῖς τελευταίαις ἡμέραις εἰσελθὼν		
	[εἰς τὸ Ἄβατ]ον μετὰ δύο βακτηριῶν ὑγιῆς ἐξῆλθε. Ἀνὴρ τυφλὸς		
130	[οὗτος ἐν τῷ] βαλανείῳ τὰ λ λάκυνθον ἀπέβαλε· ἐγκοιμιζομένῳ δὲ		130
	[ἐδόκει οἱ φάμεν] ὁ θεὸς ἐν ταῖ κλισίαι ταῖ μεγάλαι μαστεύειν τὰν		
	[λάκυνθον τάχιστ]α εἰσπορευομένῳ. Ἀμέρας δὲ γενομένης, ἄγε νιν		
	[ὁ θεράπων ποῖ] μαστεύειν· εἰσπορευθεὶς δὲ εἰς τὰν κλισίαν εἶδε		
	[τὰ λ λάκυνθον ἐ]ξαπίνας καὶ ἐκ τούτου ὑγιῆς ἐγένετο]. Πα[μ]φάης		
135	[Ἐπιδαύριος φαγέδαιναν ἐνδὸς τοῦ στόματος [εἶχε. Οὗτ]ο[ς] ἐγκ]οι-		135
	[μαθε]ί[ς] ὄψιν εἶδε· ἐδόκει οἱ ὁ θεὸς διοίξας τὸ σ[τόμα] ταῖ χειρὶ τὸ ἔλ		
	[κος] ἀ[φε]λεῖν καὶ ἐκκαθάραι τὸ στόμα καὶ ἐκ τοῦ[του] ὑγιῆς ἐγένετο].		

ὥστε ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν νὰ εἴναι ἀσφαλὲς καὶ βεβαία.

Στ. 1. *Κόρα ἄφωνος*: Πρβ. παῖς ἄφωνος ἐν στήλῃ «Κλεώ», στ. 41.

Στ. 2. *Ἄ[βατον]*: Οὕτω συμπληρῶ ἔχων ὑπ' ὅψει τὰ ἐν τῇ στήλῃ «Κλεώ», στ. 90-92.

Στ. 4. *ἀφίκετο*: Σημειωτέα ἡ παράλειψις τῆς φράσεως: εἰς τὸ ἱερὸν. — Ὁ στίχος ἀποτελεῖται ἐκ 50 γραμμάτων, ἀραιοῦνται ὁμῶς τὰ τελευταῖα

γράμματα, ὥστε δὲν καταλείπεται χῶρος ἀρκετὸς διὰ 3 εἰσέτι γράμματα. Διὰ τοῦτο ἡ συλλαβὴ ΤΩΝ ἐγράφη ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ στίχου 5.

Στ. 5. *Ο[φι]ο[ς]*: Ἡ συμπλήρωσις [φι] δὲν εἶναι ἀσφαλὲς, διότι κατὰ ὑπολειφθέντα ἶχνη τῶν γραμμάτων, τὸ μὲν πρῶτον δύναται νὰ εἴναι ρ ἢ φ, τὸ δὲ δεύτερον ε ἢ ι. Ὡστε δυνατὴ εἶναι καὶ συμπλήρωσις ὄ[ρε]ο[ς].

Στ. 7. *χειρὶ*: Διὰ τοῦ ΕΙ, ὥσπερ καὶ ἐν στ. 111,

4 5 21.

οὕτω δὲ (κατὰ ταῦτα, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων) καὶ ἐν στ. 4 καὶ 135. Ἐν τῇ στήλῃ «Κλεῶ» ὁμοῦς ἡ λέξις γράφεται συνήθως διὰ τοῦ Η (στ. 22, 27, 28, 96), ἅπαξ δὲ μόνον διὰ τοῦ ΕΙ (στ. 100 «χεῖρας»).

Στ. 11 ἱερὸν: ἀντὶ τοῦ ἱαρόν. Οὕτω καὶ ἐν «Κλεῶ» ἀπαντᾷ ἅπαξ (σ. 31) ἱερὸν.

Στ. 16. ε ε. του χρυσίου: ε[ὐ]έ[κ]του? χρυσίου, δηλ. καλοῦ, καθαροῦ χρυσίου. Ἀλλὰ, πλὴν τοῦ ὅτι εὐεκτος, εὐέκτης, τίθεται μόνον ἐπὶ ἐμψύχων, τοιαύτη ἀνάγνωσις ἀσφαλῆς ἴσως ἐδύνατο νὰ εἶνε ἂν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ στίχου ἀνεγινώσκετο οὐχὶ ἐπίθεμα ἀλλ' ὑπόθεμα: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ λίθινος λέων θὰ ἦτο τὸ βᾶθρον, ἐφ' οὗ τὸ ἐκ χρυσοῦ ἄγαλμα. — Μή τις ὁμοῦς νομίσῃ ὅτι εἶνε δυνατὴ ἀνάγνωσις ἐκ δὲ τοῦ χρυσίου, διότι οὐχὶ Δ ἀλλ' Ε ἀναγινώσκεται ἐν τῷ λίθῳ.

Στ. 17. ἐν [τ]ᾱ[ι] λιθ[ί]ναι [κλισία]ι: Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς κλισίας, ἣτις κατωτέρω καλεῖται μεγάλη κλισία (σ. 130) καὶ ἀπλῶς κλισία (στ. 132). Κλισία = πανδοχεῖον, κατ' Ἠσύχιον. Ἐν ἐπιγραφῇ εὐρεθείσῃ ἐν τῷ Ἱερῷ ἀναγράφεται γενομένη δαπάνη διὰ κατασκευὴν 50 κλινῶν ἐν ταῖς κλισίαις.

Στ. 19. μέσ[σας] ἢ ἴσως μᾶλλον μέσ[σον] ἡμέρας, διότι τὸ τελευταῖον τῶν τριῶν ἐφθαρμένων γραμμάτων φαίνεται ὡς νὰ ἦτο Ν.

Στ. 21. Ἐν τούτῳ τῷ στίχῳ, ἐν τῇ λέξει νομιζόμενα, λήγει τὸ ἀπὸ τοῦ στ. 8 ἀρχόμενον ἱαμα (sic) τῆς Καλλικρατείας ἀπολεσάσης τὸν ἑαυτῆς θησαυρὸν καὶ ἀνευρούσης αὐτὸν τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. — Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, μετὰ τὸν καταλειπόμενον συνήθως κενὸν χῶρον μεταξὺ δύο ἱαμάτων, ἤρχετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ νέου ἱαματος (τοῦ ἀφορῶντος τὸν ἰχθυοφοροῦντα Ἀμφίμναστον). Περιέπεσαν ὁμοῦς ὁ τεχνίτης εἰς λάθος, ὡς φαίνεται, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέξεσεν ἐπὶ τοῦ λίθου περὶ τὰ 15 γράμματα. Μετὰ ταῦτα τὰ γράμματα ἀναγινώσκονται ΙΧΘΥΟ//Ο καὶ οὕτω λήγει ὁ στίχος.

Στ. 24. θυν: Δὲν συμπληρῶ ἰχ[θύν], διότι τὰ πρὸ τοῦ Θ σωζόμενα ἰχνη γραμμάτων δὲν ἐπιτρέπουν τοιαύτην συμπλήρωσιν.

Στ. 30. ἰάσασθαι: Ἐν ἀρχῇ ὁ τεχνίτης ἔγραψεν οὐχὶ Ι ἀλλὰ Κ, εἴτα ἀναγνωρίσας τὸ λάθος τοῦ διώρθωσεν ἴσως αὐτὸ ἀποξέσας μικρὸν τι τὰς δύο προσθίας κεραίας.

Στ. 38. γενομ[έν]α[ς]: Ἐν στ. 39 πιθανῶς ἔληγεν ἱαμα: διὰ τοῦτο συμπληρῶ [ύγι]ης κτλ.

Στ. 39-43. Στίχοι κατεστραμμένοι καὶ ἐξηλειμμένοι, οὐδενὸς ἰχνους γράμματος ὑπολειφθέντος. — Τὸ μέχρι τῶν στ. 38 κείμενον εἶνε τὸ ἐν τῷ ἄνω τμήματι τῆς στήλης (εἰκ. 11) δυνάμενον ν' ἀναγνωσθῇ, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ στ. 44 εἶνε τὸ ἐν τῷ κάτω τμήματι (εἰκ. 11^α) σωζόμενον.

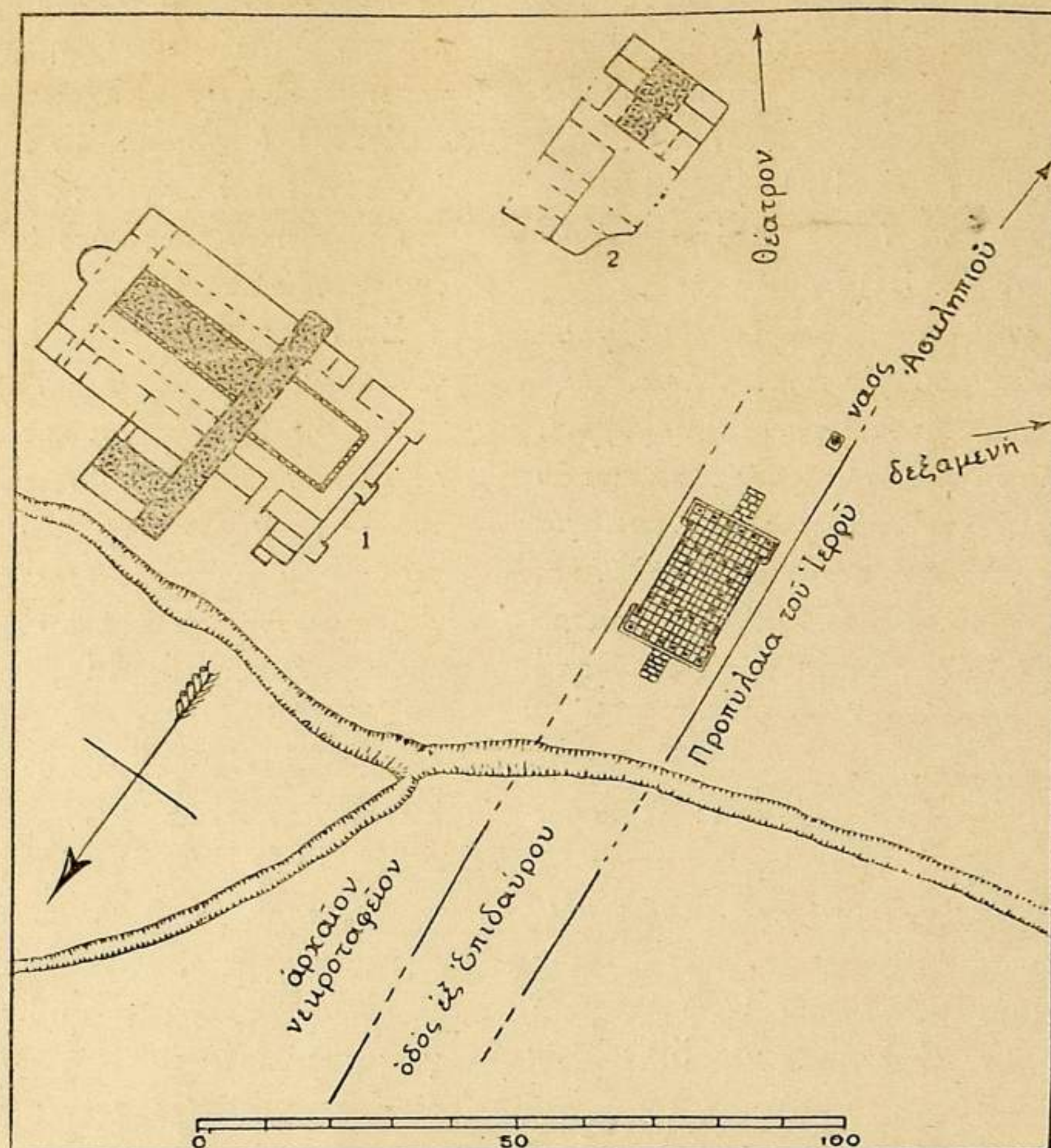
Στ. 116. Μέχρι τοῦ στίχου τούτου φαίνεται ὅτι οἱ στίχοι ἐξηκολούθουν δυνάμενοι νὰ ἀποτελῶνται κανονικῶς ἐκ 53 γραμμάτων.

Στ. 117-124 κ. ἐ. Ἀπὸ τοῦ στίχου 117 πιθανῶς, ἀσφαλῶς δὲ ἀπὸ τοῦ στ. 125 μέχρι τέλους τῆς ἐπιγραφῆς οἱ στίχοι ἐδύναντο νὰ ἀποτελῶνται τὸ πολὺ ἐκ γραμμάτων 52. Ἀραιοῦνται κυρίως τὰ γράμματα κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων καὶ ἡ στοιχηδὸν διάταξις διαταράσσεται, γραμμάτων τοῦ ἐπομένου στίχου τιθεμένων πολλάκις οὐχὶ ὑπὸ τὰ γράμματα τοῦ προηγούμενου στίχου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν μεταξὺ αὐτῶν χῶρον ἐπανέρχονται δὲ τὰ γράμματα πάλιν εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ πάλιν ἐκτρέπονται αὐτῆς. Κανονικῶς εἶχον τὰ γράμματα ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν στίχων, καὶ ἐκ τούτου κατορθοῦται ἡ ἀσφαλῆς συμπλήρωσις τῶν κενῶν. — Ἐν στ. 135 καὶ ἐν στ. 136 ὁ τεχνίτης παραλείψας κατὰ λάθος τὸ Ι προσέθηκεν αὐτὸ εἴτα μεταξὺ δύο γραμμάτων.

Στ. 131. τάχιστ]α εἰσπορευομένων: Ἡ συμπλήρωσις νομίζω ὅτι εἶνε ἀσφαλῆς. Πρβ. στήλην «Κλεῶ» στ. 4.

*Ἐργαρον μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 1919

Π. Καββαδίας.

Εἰκ. 12 Ἀνασκαφαὶ ἐν ἔτει 1918 καὶ 1919.

1. Ἀψιδωτὸν μετὰ μωσαϊκῶν οἰκοδόμημα (πρβ. εἰκ. 13) δυνάμενον νὰ ἐκληφθῇ ὡς Ἁγὼρὰ μετὰ Βασιλικῆς. — 2. Οἰκοδόμημα μετὰ μωσαϊκῶν (πρβ. εἰκ. 32), δυνάμενον νὰ κληθῇ Ἑπαυλῆς.

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ

(1918 καὶ 1919)

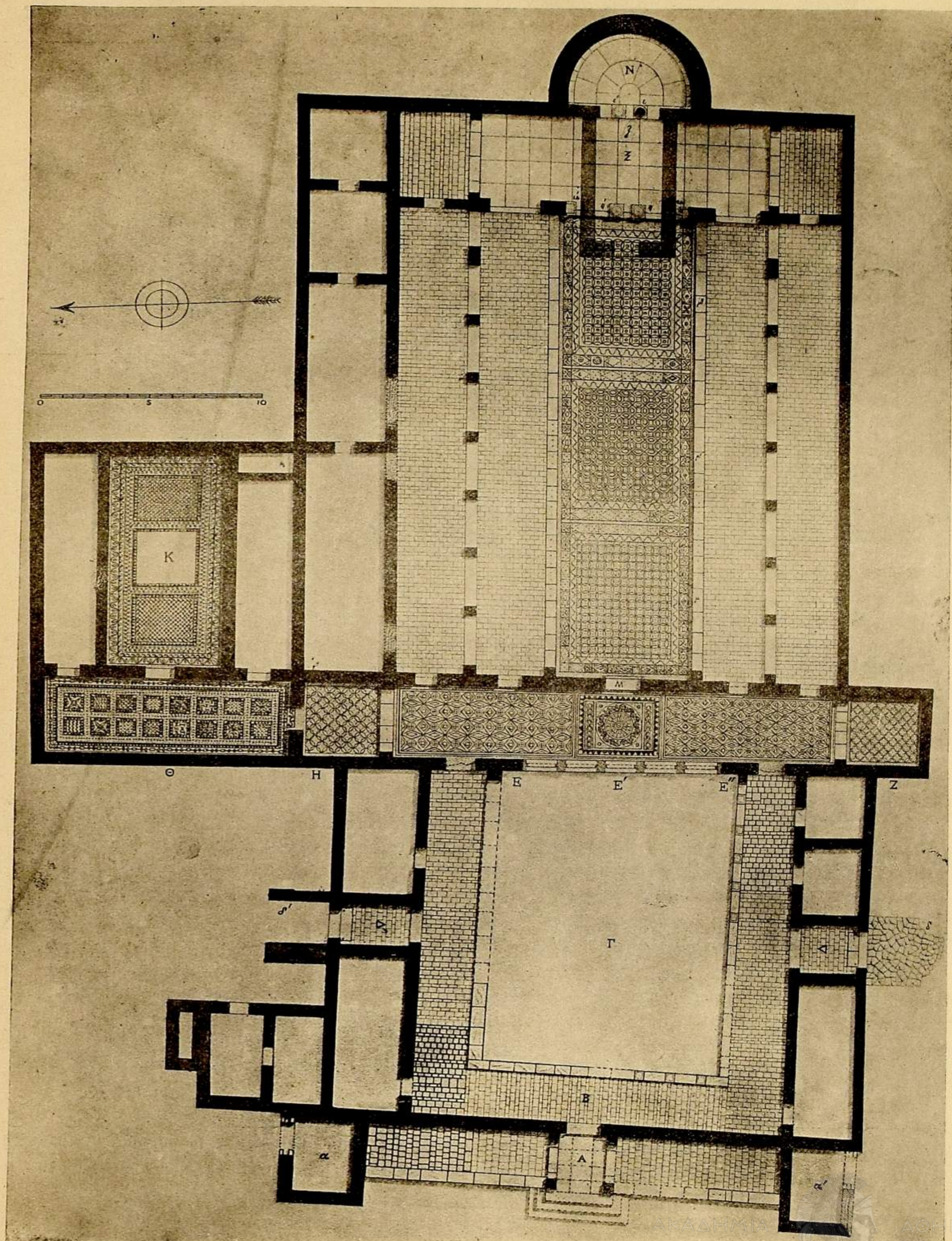
ὑπὸ

Π. Καββαδία.

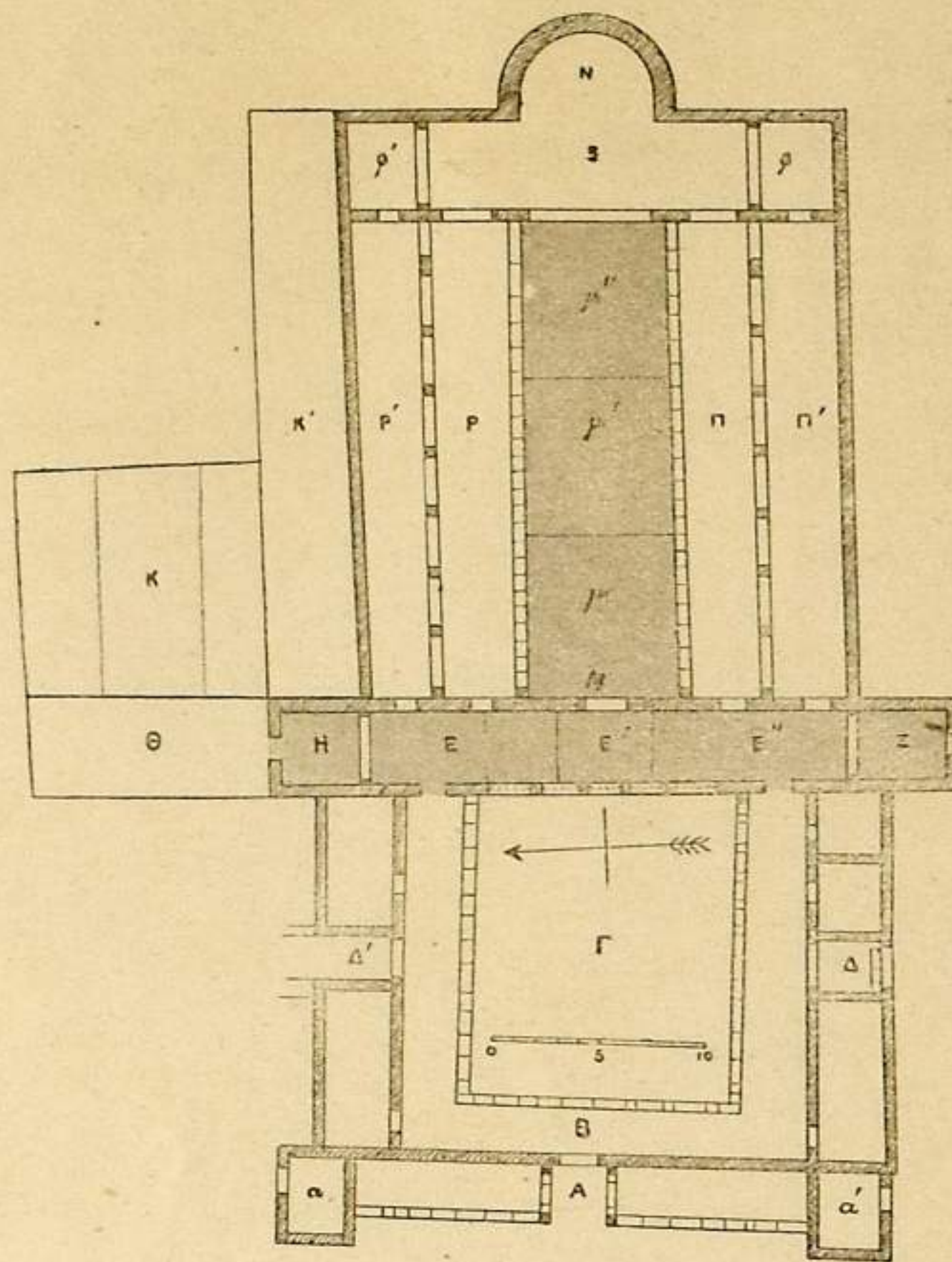
Τὰς ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἐνεργουμένας δαπάναις τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἀνασκαφὰς ἐν τῷ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, αἵτινες εἶχον διακοπῇ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1909, ἐπανάλαβον τῷ 1916 καὶ ἐσυνέχισα τῷ 1918 καὶ 1919. Σκοπὸς δὲ τῶν ἐπαναληφθεισῶν καὶ συνεχιζομένων ἐργασιῶν εἶνε ἡ συμπλήρωσις τοῦ ὅλου ἀπὸ τοῦ 1881 ἀνασκαφικοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας διὰ τῆς ἐξερευνήσεως καὶ σκαφῆς τῶν περὶ τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ Ἱεροῦ κτισμάτων, ὅσα δὲν εἶχον ἀποκαλυφθῇ

διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1881 ἀρξαμένων ἀνασκαφῶν.

Διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ 1916 ἀνεσκάφη μικρὸν οἰκοδόμημα ρωμαϊκῶν χρόνων, κείμενον πλησίον τοῦ μεγάλου διωρόφου Καταγωγίου (τοῦ ἀπέναντι τοῦ Θεάτρου), βορειοδυτικῶς αὐτοῦ, καὶ συγκείμενον ἐξ αὐλῆς περὶ ἣν ὑπάρχουσι δωμάτια. Περαιτέρω αἱ ἐργασίαι ἀπεκάλυψαν καὶ ἄλλο ὁμοιον κτίσμα, ὅπερ ὅμως εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένον. Εἰς ἱκανὴν δ' ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν, κατὰ τὴν πρὸς τὰ Προπύλαια τοῦ Ἱεροῦ κατεύθυνσιν, ἔνθα ἦσαν ὁρατὰ λείψανα τοίχων ἀσβεστοκτίστου μεταγενεστέρου κτίσματος, γενομένης ἐρεύνης δι' ἀνορύξεως τάφρων, ἐφάνη ὅτι τοῦτο εἶχε τὰ ἐδάφη μουσειωτά, ἅτινα ἀποκαλυφθέντα καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ 1918 ἐφάνη ὅτι

Εἰκ. 13. Ἀψιδωτὸν μετὰ μωσαϊκῶν οἰκοδόμημα δυνάμενον νὰ ἐκληφθῇ ὡς Ἀγορὰ μετὰ Βασιλικῆς. Ἴδε καὶ εἰκ. 15.

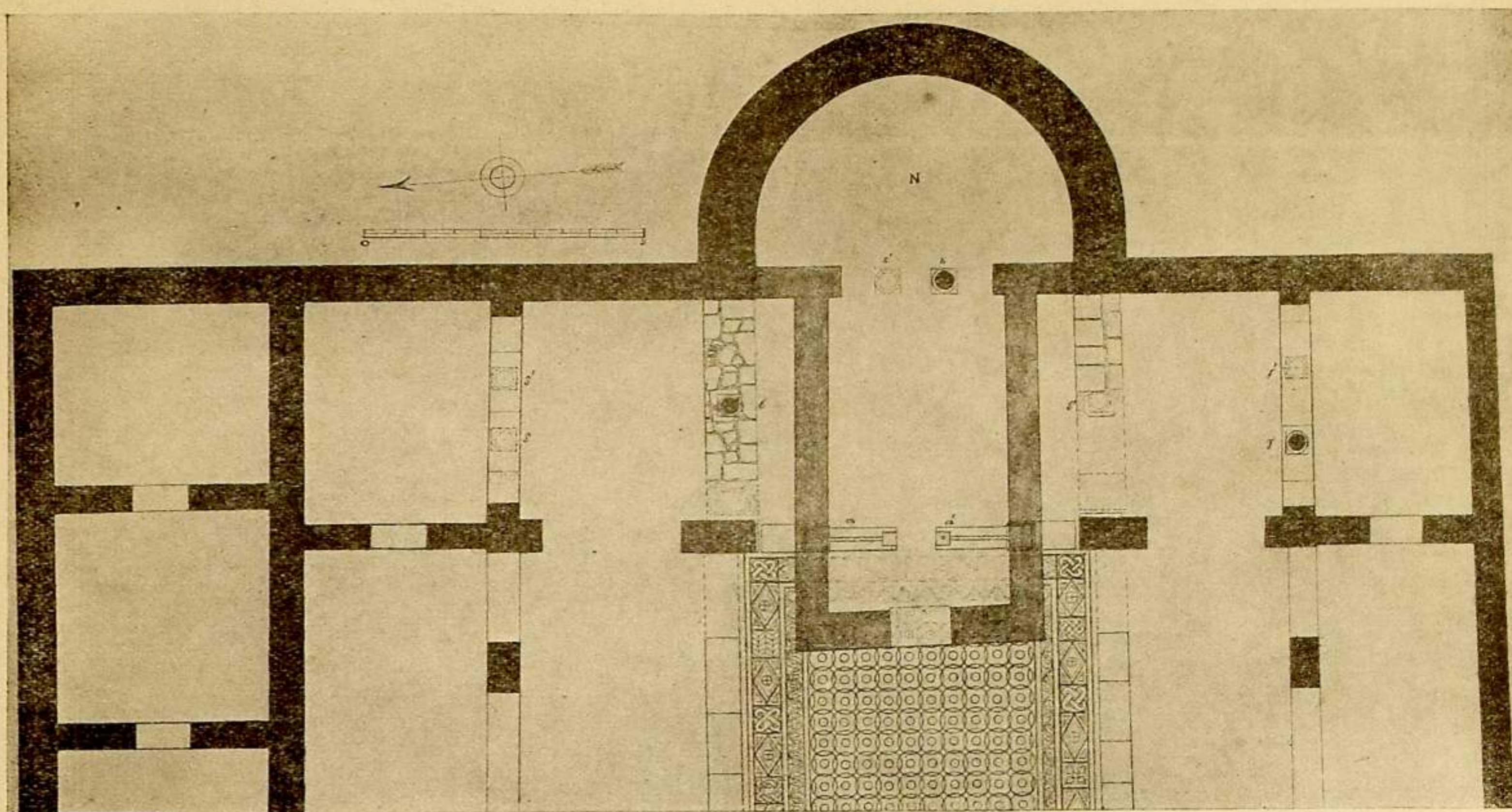
Εἰκ. 14. Τὸ ἐν εἰκ. 13 οἰκοδόμημα ἐμφανιζόμενον ὡς συμμετρικόν (δεδηλωμένον διὰ παχειῶν γραμμῶν).
 Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ διὰ λεπτῶν γραμμῶν δεδηλωμένου κτίσματος γίνεται τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἄσύμμετρον.
 Συμμετρικὸν οἰκοδόμημα: — Α, Δ, Δ', (εἰσοδοί). — α, α', (θυροφρεῖα). — Β, (στοὰ) — Γ, (αὐλή). — Μ (μέσον διαμέρισμα Βασιλικῆς). — ΠΠ'ΡΡ' (διαμερίσματα Βασιλικῆς). — ρ' Ξ ρ (διαμέρισμα Βασιλικῆς). — Ν, (ἄψις). — Μωσαϊκά: Ε', (εἰκ. 19). — Ε, (εἰκ. 20). — Ε'', (εἰκ. 21). — Ζ, (εἰκ. 22). — Η, (εἰκ. 23). — μ, (εἰκ. 24). — μ', (εἰκ. 25). — μ'', (εἰκ. 26). Πρβ. εἰκ. 13.
 Προσθετὸν κτίσμα: Θ, διαμέρισμα μετὰ μωσαϊκοῦ (εἰκ. 27). — Κ, διαμέρισμα μετὰ μωσαϊκοῦ (εἰκ. 28). — Κ', διαμέρισμα μετὰ δαπέδου ἐκ χώματος.

ἦσαν κάλλιστα ἔργα διακοσμητικῆς τέχνης προσομοιάζοντα πρὸς θαυμασίως πεποικιλμένους πολυχρόους τάπητας. — Ἴδε τὸ κτίσμα τοῦτο, ὅπερ ὀνομάζομεν ἔπαυλιν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μωσαϊκὰ ἐν εἰκ. 32-35 (πρβ. εἰκ. 12 ἀρ. 2). — Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ κτίσματος ἐγένετο τῷ 1918. — Τότε δὲ ἐγένοντο καὶ σκαφικαὶ ἐργασίαι πρὸς ἀνατολὰς τῶν Προπυλαίων, δι' ὧν ἀπεκαλύφθη τὸ ἐν εἰκ. 12, ἀρ. 1, μέγα στωϊκὸν καὶ ἀψιδωτὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ εἶχεν ὡσαύτως τὰ ἐδάφη μουσειωτά. Ἀνασκαφὴν δὲ τοῦτο καθ' ὅλοκληρίαν τῷ 1918 καὶ 1919 ἐνεφανίσθη οἷον δηλοῦται ἐν τῷ ἐν εἰκ. 13 ἀρχιτεκτονικῷ σχεδίῳ (πρβ. καὶ εἰκ. 14 καὶ 15). Ἐρείπια τοῦ προκειμένου κτίσματος, ὅπερ ὀνομάζομεν Ἀγορὰν μετὰ Βασιλικῆς, ἴδε ἐν εἰκ. 16-18 καὶ ἀπεικονίσαις τῶν μωσαϊκῶν ἐν εἰκ. 19-28.

Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ

1918 καὶ 1919, ἥτοι περὶ τῶν δύο τούτων κτισμάτων τῶν ἀποκαλυφθέντων τῷ 1918 καὶ 1919 (εἰκ. 12 ἀρ. 1 καὶ 2) καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ αὐτῶν γενομένων εὐρημάτων, πραγματευόμεθα συλλήβδην ἐν τῷδε τῷ ἄρθρῳ ἀναφερόμενοι ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ δύο προηγούμενα ἄρθρα (σ. 115 καὶ 155), ὧν θέμα εἶνε ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς.

Ἀψιδωτὸν οἰκοδόμημα μετὰ μωσαϊκῶν.
 Καθολικὸν γνῶρισμα ἔχει τὸ κτίσμα τοῦτο (εἰκ. 13 καὶ 14) ὅτι δὲν εἶνε ὀρθογώνιον, ἀλλ' εἶνε παράγωνον. Ἄλλο γνῶρισμα ἔχει ὅτι εἶνε ἀσύμμετρον· γίνεται δὲ συμμετρικόν, ἐὰν ἀφαιρέσῃ τις τὸ πρὸς βορρᾶν μικρὸν μετὰ μωσαϊκῶν κτίσμα Θ καὶ Κ (ἴδε εἰκ. 14) καὶ τὸ παρακείμενον στενὸν καὶ ἐπιμηκες κτίσμα τὸ διὰ τοῦ Κ' δεδηλωμένον. Οὕτω

Εἰκ. 15. Τμήμα ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ χώρου τῆς καλουμένης Βασιλικῆς (εἰκ. 13), ἐν ᾧ ἡ μικρὰ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (πρὸς εἰκ. 17-18).

Ν, ἡ εἰς ἅγιον Βῆμα μεταβληθεῖσα ἀψίς. — ε καὶ ε', βάσεις κινόνων. — α καὶ α', μαρμαρίνον κιγκλίδωμα ἀποχωρίζον τὸν Νάρθηκα ἀπὸ τοῦ Καθ' οἴκου. — β, β', γ, γ', δ, δ', βάσεις κινόνων.

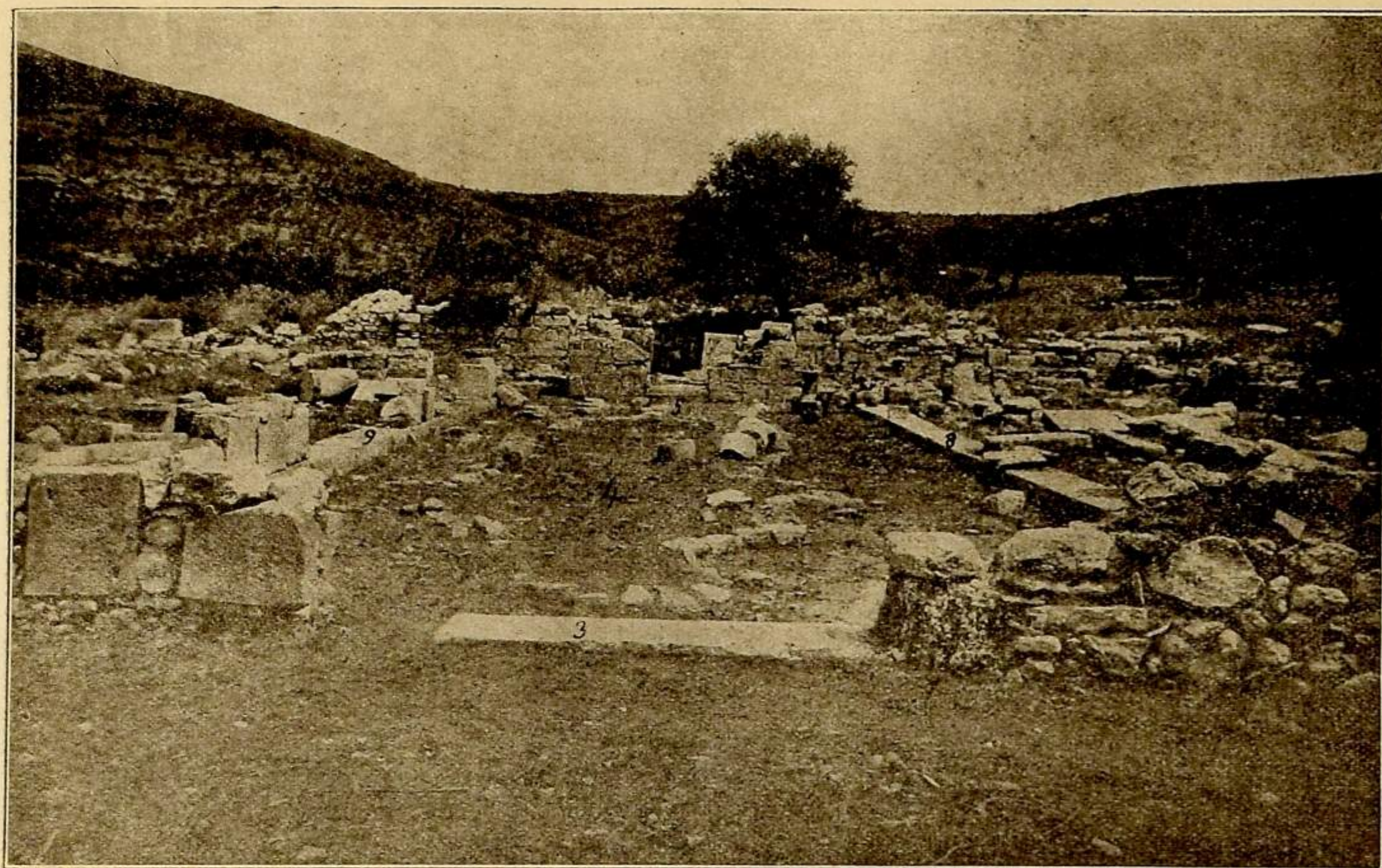
δέ, συμμετρικόν, ἐμφανίζεται τὸ οἰκοδόμημα ἐν εἰκ. 14. — Διακριτέαι ἄρα ἐν τῷ κτίσματι δύο ἐποχαί, αἵτινες ἀνάγονται ἀμφότεραι εἰς τοὺς μ. Χ. καὶ δυνατόν εἶπεῖν εἰς τοὺς τελευταίους ρωμαϊκοὺς χρόνους. Τρίτης ἐποχῆς ἐρείπια ἀνάγουσιν ἡμᾶς εἰς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἐν τοιούτοις δηλ. χρόνοις ὁ χώρος, ἐν ᾧ ἡ ἀψίς, μετεβλήθη εἰς χριστιανικὸν ναὸν (εἰκ. 15) ἐν τούτῳ δὲ τῷ χώρῳ περιεσώθη τὸ κατηρειπιωμένον ἐκκλησίδιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, οὗτινος τὰ ἐρείπια βλέπει τις ἐν εἰκ. 16 ἕως 18.

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀποτελούμενον ἐκ δύο συνηνωμένων κτισμάτων, ἐκ δυτικοῦ δηλ. καὶ ἀνατολικοῦ τμήματος ¹. Τὸ δυτικὸν τμήμα ἀποτελεῖται ἐκ τετραγώνου αὐλῆς (εἰκ. 13 καὶ 14, Γ), περὶ ἣν στωϊκὸς διάδρομος καὶ εἰς τὸ βάθος δωμάτια. Καὶ παρέχει μὲν τοῦτο

¹ Κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὴν διὰ μωσαϊκῶν ἐπίστρωσιν τοῦ ἐδάφους μεγάλην ὁμοιότητα παρέχει τὸ οἰκοδόμημα πρὸς τὴν ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τοῦ κ. Φιλαδελφείως ἀνακαλυφθεῖσαν Χριστιανικὴν Βασιλικήν, περὶ ἧς ἴδε Ἄρχ. Ἐφημερίδα, 1916 σ. 33 καὶ σ. 65 1917 σ. 48. (Α. Φιλαδελφεύς).

σχῆμα περιστύλου ἰδιωτικῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ κτίσματος, ὅπερ δυνατόν νὰ ἐχρησίμευεν ὡς Ἀγορά. Τὸ δὲ εἰς ἀψίδα ἀπολήγον ἀνατολικὸν τμήμα (εἰκ. 14, ΜΞΝΡ'ΡΠΓΓ') δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἔχον σχῆμα Βασιλικῆς προσομοιάζον ἐν μέρει πρὸς τὸ τῆς Βασιλικῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἐν Ρώμῃ. Συνενοῖ δὲ εἰς ἓν ὅλον τὰ δύο κτίσματα στενὸν καὶ ἐπίμηκες κτίσμα, οἷονεὶ διάδρομος, ΗΕΕ'Ε'Ζ (εἰκ. 14), ἔχον τὰ ἐδάφη ἐπεστρωμένα διὰ μωσαϊκῶν, δυνάμενον δὲ νὰ ἐκληφθῇ ὡς πρόστιον ἀνῆκον εἰς τὴν Βασιλικήν, ἀντιστοιχοῦν δηλ. πρὸς τὸ κατὰ Βιτρούβιον *Chalcidicum*. Ἐν χριστιανικῇ Βασιλικῇ τοιοῦτον κτίσμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν νάρθηκα.

Κατὰ ταῦτα, ἵνα δώσωμεν ὅπωςδὴποτε ὄνομά τι εἰς τὸ οἰκοδόμημα, δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν αὐτὸ ὡς Ἀγορὰν μετὰ Βασιλικῆς. Γνωστὸν δ' εἶνε ὅτι στωϊκὰ οἰκοδομήματα, οἷα ἡ καλουμένη Βασιλική, ἐκτίζοντο συνήθως ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν πόλεων, ἔνθα ἐχρησίμευον ὡς κέντρον συναλλαγῶν καὶ ἐμπορίου, ὡς δικαστήρια καὶ ὡς τόπος ἀνέσεως τῶν ἐν τῇ Ἀγορᾷ ποιούντων τὰς διατριβάς.

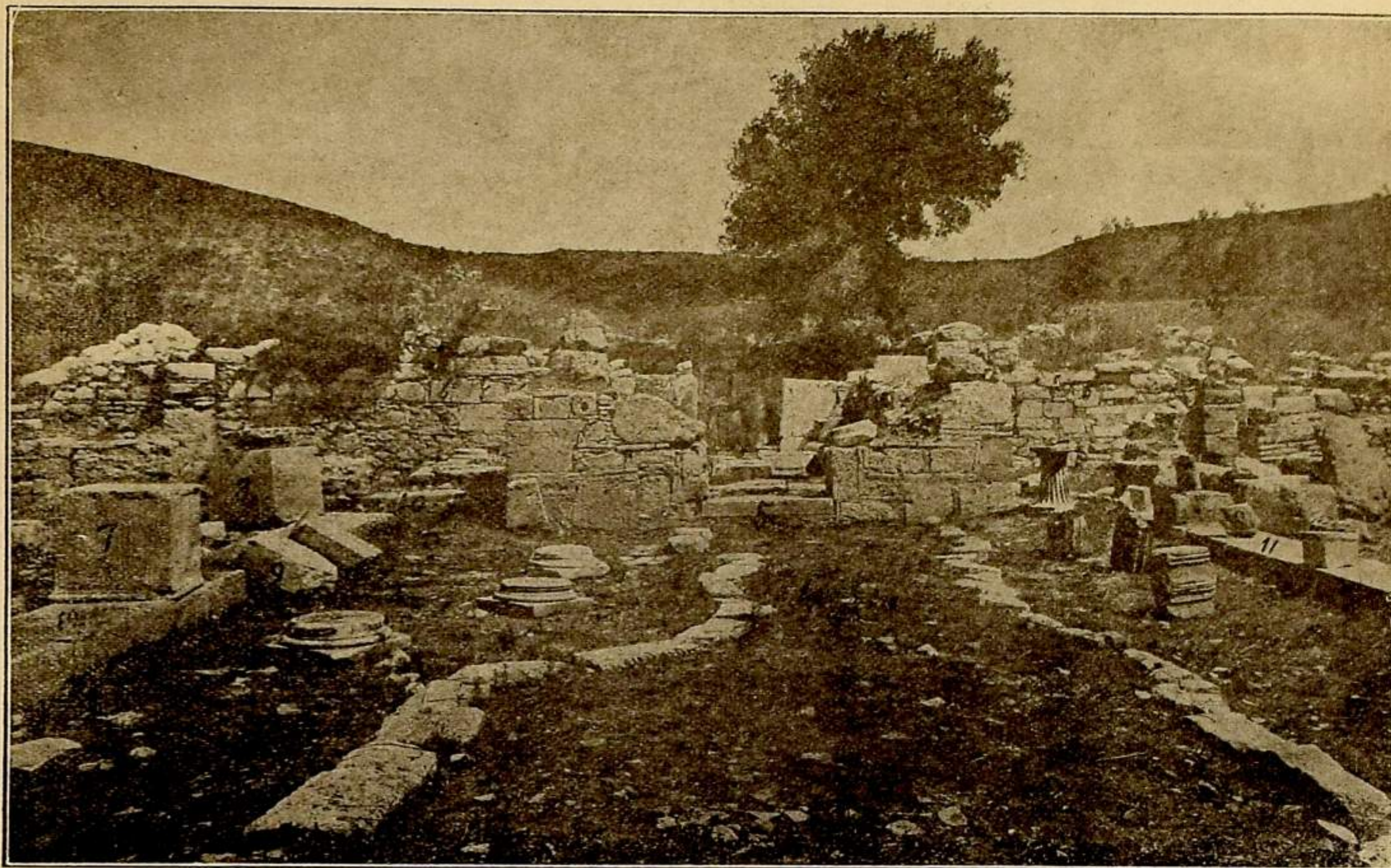

Εἰκ. 16. Ἐρείπια τοῦ ἐν σχήματι Βασιλικῆς τμήματος τοῦ ἐν εἰκ. 13 οἰκοδομήματος, ὁρώμενα ἀπὸ δυσμῶν.
Εἰς τὸ βάθος βλέπει τις τὰ εἰσόδους τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Ἄρ. 1 καὶ 2, τοιχοδομία. — 3, κατώφλιον τοῦ μέσου διαμερίσματος ἢ στοᾶς. — 4, μέσον διαμέρισμα. Πρβ. σ. 177 σημ. 1 — 5 εἰσόδους ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. — 8 καὶ 9 λίθοι κατὰ γραμμὴν ἀποτελοῦντες στυλοβάτην κιονοστοιχίας περιβαλλούσης ἐνθεν καὶ ἐνθεν τὸ μέσον διαμέρισμα. (Πρβ. εἰκ. 17 καὶ 18). Σημειώτεον ὅτι τὰ μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐπιτεθέντα χρώματα, ἃ βλέπει τις ἐν τῇ εἰκόνι, καλύπτουσι τὰ μουσειωτὰ ἐδάφη· ἐπετέθησαν δ' αὐτὰ πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπὸ πάσης καταστροφῆς.

Ἡ εἰς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα εἰσόδος ἐγίνετο ἀπὸ τοῦ δυσμικοῦ τμήματος καὶ δὴ ἀπ' ἐκάστης τῶν τριῶν πλευρῶν, ἐν αἷς ὑπῆρχον αἱ ὁμοίοσχημοι εἰσοδοὶ **A**, **Δ** καὶ **Δ'** (εἰκ. 13). Κυρίως ὅμως πρόσοψις ἦτο ἡ δυτικὴ πλευρὰ, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς εἰσόδου **A** (ἐν ταύτῃ εἶχον εὐρεῖ τῷ 1900 τὴν ἐν σ. 162 κέ. στήλην τῶν ἱαμάτων, χρησιμεύουσαν ὡς κατώφλιον), ἥς τὸ ἔδαφος ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων πλακῶν ἐκ τιτανολίθου, καὶ ἐκ δύο ἐνθεν καὶ ἐνθεν οἰονεὶ διαδρόμων ἐχόντων τὸ ἔδαφος ἐπεστρωμένον δι' ὀπτῶν πλίνθων μικρῶν (μ. 0,30 πλ. 0,15) καὶ μεγάλων (μῆκος καὶ πλάτος 0,30, ἢ 0,28, ἢ 0,20). Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πλευρᾷ σώζονται κατὰ γραμμὴν μεγάλοι καὶ παχεῖς λίθοι, οἵτινες θὰ ἀπετέλουν στῶμα, ἐφ' οὗ θὰ ἐπεκάθηντο κίονες ἢ τετραγωνικοὶ στῦλοι. Τὰ ἐν ἐκατέρῳ δὲ τῶν ἄκρων δωμάτια **a** καὶ **a'** δυνάμεθα νὰ ἐκ-

λάβωμεν ὡς θυρωρεῖα, διότι δὲν ἐπικοινωνοῦσιν ταῦτα μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἦσαν προσιτὰ ἐξωθεν. Ἐν δὲ τῇ νοτίᾳ πλευρᾷ σώζεται καὶ μέρος τῆς λιθοστρώτου ὁδοῦ (εἰκ. 13, δ), ἥτις ἦγεν εἰς τὴν εἰσόδον **Δ**. Οὕτως δ' εἶχεν, ὡς φαίνεται, καὶ ἡ ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ εἰσόδος **Δ'**. Δι' ἐκάστης δὲ τῶν τριῶν εἰσόδων εἰσῆρχετο τις εἰς τὴν στοᾶν **B**, ἥτις εἶχε τὸ δάπεδον ἐπεστρωμένον δι' ὀπτῶν πλίνθων (ἐν εἰκ. 13. αἱ νῦν σωζόμεναι πλίνθοι εἶνε δεδηλωμέναι δι' ἀρκούντως μελανῶν γραμμῶν). Περιέβαλλε δ' αὕτη τὴν αὐλὴν **Γ** κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς καὶ θὰ εἶχε ξυλίνους ἴσως τοὺς κίονας ἐν τῇ νοτίᾳ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ. Τοῦτο εἰκάζω ἐκ τοῦ ὅτι οἱ λίθοι, ἐφ' ὧν θὰ ἐπεκάθηντο οἱ κίονες, εἶνε πολὺ στενοί. — Διὰ τῶν δύο δὲ σκελῶν τῆς πλινθοστρώτου στοᾶς, τοῦ βορείου καὶ νοτίου, εἰσῆρχετο τις εἰς τὸ ἀνατολικὸν

Εἰκ. 17. Τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ περίπου τοῦ ἐν εἰκ. 16 Βασιλικοσκήμου κτίσματος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐρείπια τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Ἀρ. 4, τμήμα τοῦ μέσου διαμερίσματος (πρβ. εἰκ 16,4). — 5, τοῖχοι καὶ εἴσοδος τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. — 6, τοιχοδομία. — 8 καὶ 9, λίθοι κατὰ γραμμὴν (στυλοβάται), ἐφ' ὧν ἐπεκράθησαν οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν περιβάλλοντες τὸ μέσον διαμέρισμα κίονες. — 7 βάθρον φέρον τὴν ἐν σ. 117 ἐπιγραφὴν περὶ συμμαχίας τῆς Ἐπιδαύρου μετὰ τῆς Ρώμης. — 8, ἐνεπίγραφον βάθρον, — 9, λίθος ἐνεπίγραφος — 11 καὶ 12, λίθοι κατὰ γραμμὴν (εἰκ. 16 8 καὶ 9), ἐφ' ὧν ἐπεκράθησαν οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν περιβάλλοντες τὸ μέσον διαμέρισμα κίονες. — Ἐν τῇ εἰκόνι βλέπει τις ἐπὶ τοῦ δαπέδου, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ τοῦ προκειμένου οἰκοδομήματος προερχόμενα, ὥς φαίνεται, ἥτοι τεμάχια ἐκ θριγκῶν βάσεις κίωνων ἰωνικοῦ ἢ μᾶλλον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ κ. λ.

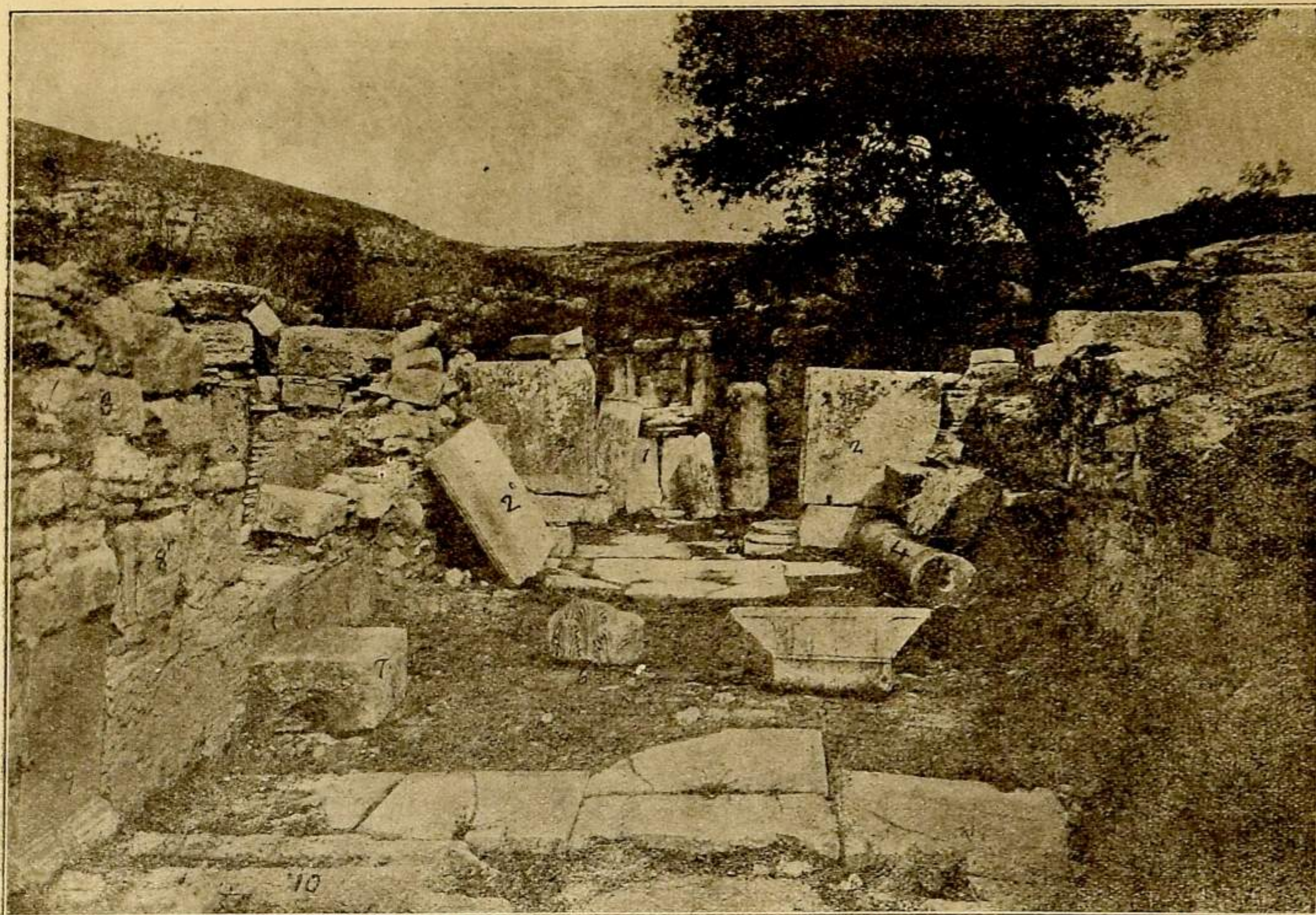
τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐν πρώτοις εἰς ὃν ὠνομάσαμεν πρόδομον τῆς Βασιλικῆς. Ἡ αὐλὴ δὲν συνεκoinώνει μετὰ τούτου, διότι δὲν ὑπῆρχε θύρα ἐν τῷ παρ' αὐτὴν τοίχῳ τοῦ προδόμου· ὅλ' ὑπῆρχον ὅμως ἐνταῦθα παράθυρα (ταῦτα εἶνε δεδηλωμένα ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ οἰκοδομήματος. Ἴδε εἰκ. 13, Ε'), διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐφωτίζετο ἀρκούντως ὁ πρόδομος.

Ἀπὸ τοῦ προδόμου (εἰκ. 14, Η Ε Ε' Ε' Ζ), οὐ-
τινος τὸ ἔδαφος εἶνε ἐπεστρωμένον διὰ μωσαϊκῶν (εἰκ. 13. Πρβ. εἰκ. 19—23), πέντε θύραι ἄγουσιν εἰς τὰ πέντε ¹ διαμερίσματα ἢ στοᾶς (κλίτη, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς), εἰς ἃ ἦτο διηρημένον τὸ Βασιλι-

¹ Οὐχὶ τρία, ὥς εἴρηται ἐν σ. 115. Ὅτε ἐγράφετο τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο, δὲν εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα ὥστε νὰ φανῇ ὅτι ἦσαν πέντε τὰ διαμερίσματα καὶ οὐχὶ τρία.

κόσχημον κτίσμα (εἰκ 14, Μ-Ν Ρ' Ρ Γ Γ'. Πρβ. εἰκ. 15, τὰ ἐρείπια τοῦ κτίσματος ἴδε ἐν εἰκ. 16). Ἀπὸ δὲ τοῦ μέσου τοῦ διαδρόμου διὰ τῆς μεσαίας, τῆς καὶ μεγαλητέρας πύλης, ἥς σώζεται τὸ κατώρλιον (εἰκ. 13, Μ. Πρβ. εἰκ 16,3), εἰσέρχεται τις εἰς τὸ μέσον διχμέρισμα ἢ στοᾶν ἢ αἴθουσαν, ἥς τὸ ἔδαφος ἦτο ἐπεστρωμένον ὁλόκληρον διὰ μωσαϊκῶν (εἰκ. 24—26) ἐπικαλυφθέντων νῦν χάριν συντηρήσεως αὐτῶν διὰ χώματος (εἰκ. 16,4) ². Περιεβάλλετο δ' αὕτη ἔνθεν καὶ ἔνθεν διὰ σειρᾶς κίωνων, ὧν σώζονται κατὰ γραμμὴν οἱ λίθοι οἱ χρησιμεύ-

² Τὸ ὑπο λίθων ἐπὶ τῶν χωμάτων σχηματιζόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ἀνώμαλον οἶονεὶ λλειψοειδὲς περιθώριον περιορίζει τὸν χώρον, ἐν ᾧ εἶνε κατεστραμμένα τὰ μωσαϊκά. Ἐπῆλθε δὲ κυρίως ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐκ τάρων χριστιανικῶν ἀνορυθθέντων ἐκεῖ, ἀφ' ὅτου ὁ κατὰ τὴν ἀψίδα χώρος μετεβλήθη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν.

Εἰκ. 18. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἡρειπυωμένου ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

1, Λίθοι ἐντὸς τῆς Ἀψίδος, κατακείμενοι καὶ ὀρθοί, ἀποτελέσαντες ἐν χρόνῳ, καθ' οὓς καταπεσοῦσα ἡ ἐκκλησία εἶχε προχείρως ἐπισκευασθῇ, ἁγίαν Τράπεζαν· εἰς τὸ βάθος διακρίνει τις τὸν τοῖχον τῆς Ἀψίδος. — 2, πλάκες ἐκ τοῦ δαπέδου τῶν Προπυλαίων τοῦ Ἱεροῦ χρησιμεύσασαι ὡς ὑλικὸν πρὸς οἰκοδομὴν τοιχοῦ ἀποχωρίζοντος τὸ ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ Καθολικοῦ. — 3, βάσις κίονος κατὰ χώραν. — 4 καὶ 5, κίων καὶ ἐπίκρανον παραστάδος (προέρχονται ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας). — 6, κιονόκρανον ἐκ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου, ὅπερ εἶχε χρησιμεύσει ὡς λίθος ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς ἁγίας Τράπεζης. — 7, λίθος ἐκ τοῦ ἐν σ. 190 ταπεινοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος. — 8, τοῖχος ὀρῶμενος ἐσῶθεν. — 9, λίθος ἐντετειχισμένος ἐν τῷ τοίχῳ τῆς ἐκκλησίας, εἰς ὃν ἐστηρίζετο τὸ μαρμαρινὸν κιγκλίδωμα (ἄλλος λίθος ὁμοίος, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμεύων, εἶνε ἐντετειχισμένος ἐν τῷ ἀπέναντι τοίχῳ). — 10, βάσις μαρμαρινοῦ κιγκλιδώματος, ἀποχωρίζοντος τὸ Καθολικὸν ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος καὶ στηριζομένου ἐνθεν καὶ ἐνθεν, οἷος ὁ ὑπ' ἀρ. 9.

σαντες ὡς στυλοβάται (ἴδε εἰκ. 16, 8 καὶ 9). Στεναὶ ὀπαί, αἵτινες ὑπάρχουσι κατὰ γραμμὴν πολλαχοῦ τῶν λίθων τούτων, ὑποδηλοῦσιν ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἐνταῦθα σιδηροῦν κιγκλίδωμα, ὅτι δηλ. οἱ κίονες (οὐχὶ ὅμως πάντες) ἦσαν πεφραγμένοι. Ἦσαν δὲ καὶ ἐνταῦθα οἱ κίονες ξύλινοι, ὡς φαίνεται. Ὁρῶμενός τις ἐκ χριστιανικῆς Βασιλικῆς θὰ νομίσει ὅτι ἡ στέγη θὰ ἀνέρχετο ὑπὲρ τὴν στέγην τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων καὶ οὕτω θὰ ὑπῆρχον παράθυρα ἐν ἑκατέρῳ τῶν κατὰ μῆκος τοίχων, ἐξ ὧν κατήρχετο φῶς. Ἀλλὰ τοσοῦτον ἐκ τῶν παραθύρων κατερχόμενον φῶς δὲν θὰ ἦτο ἀρκετόν, φρονῶ, ὅπως φωτίζονται ἐπαρκῶς καὶ τὰ ἐκατέρωθεν διαμερίσματα. Διὰ τοῦτο ὑποθέτω ὅτι τὸ μέσον τοῦτο διαμέρισμα ἦτο ἴσως ὑπαίθριον, ὅτι δηλ.

τὸ μετὰ μουσειωτοῦ ἐδάφους διαμέρισμα δὲν ἦτο στοὰ ἀλλ' αὐλὴ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Ὑπὲρ τοιαύτης ὑποθέσεως μαρτυρεῖ ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ μουσειωτὸν ἐδαφος, ὅπερ δὲν βαίνει ὀριζοντίως, ἀλλ' ἀνέρχεται ἡρέμα πρὸς τὰ ἄνω (ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς) μέχρι ὕψους 0,10, καὶ κλίνει μικρὸν πρὸς δεξιὰν (πρὸς νότον) σκοπὸν δὲ θὰ ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἂν μὴ ἴσως εἶνε ἀποτέλεσμα καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, τὴν συναγωγὴν τῶν ἀπὸ τῆς στέγης κατερχομένων ὑδάτων καὶ ἐκροὴν αὐτῶν. 1—Ὁ

1 Σημειωτέον ὅτι δυνατὴ εἶνε καὶ ἄλλη ὑπόθεσις περὶ τοῦ προκειμένου μέσου διαμερίσματος, ὅτι δηλ. τοῦτο ἦτο ὄντως ἐστεγασμένον κατὰ τρόπον ὅμως τοιοῦτον ἴσως, οἷον βλέπομεν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Studniczka (*Das Symposion Ptolemaios II*) φιλοπονηθείσῃ ἀναπαραστάσει τῆς κατὰ Φιλόξενον σκηνῆς Πτολεμαίου Β', τοῦ Φιλαδέλφου.

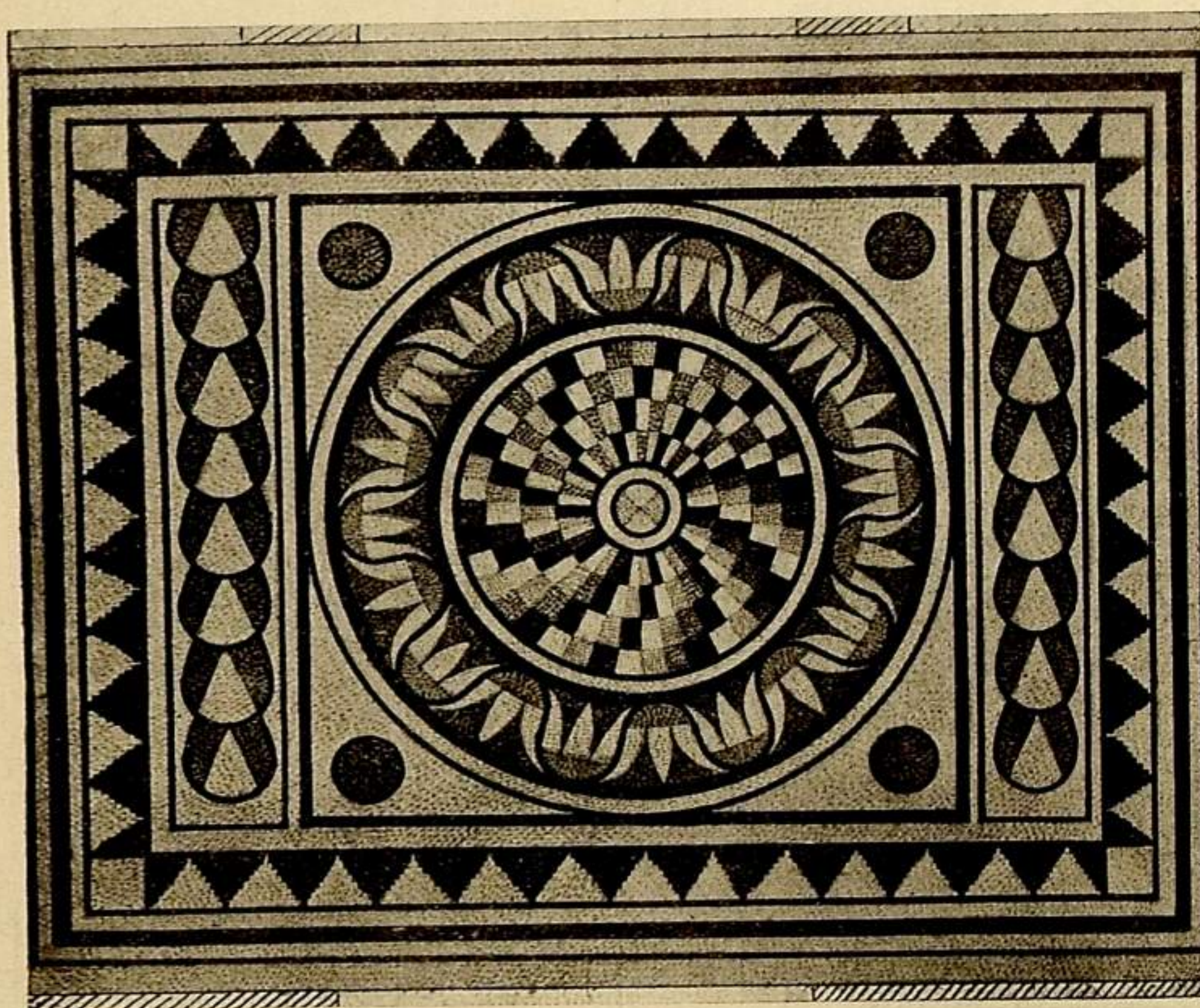
21 6 21.

ἐκατέρωθεν δὲ χώρος διαιρεῖται εἰς δύο διαμερίσματα (Γ καὶ Γ', Ρ καὶ Ρ'. εἰκ. 14) διὰ σειρᾶς κίωνων ἢ, πιθανώτερον, τετραγωνικῶν παραστάδων, ὧν σώζονται νῦν αἱ βάσεις. Ἦσαν δ' ἐκτισμέναι αἱ παραστάδες διὰ πλίνθων, ὡς φαίνεται, καὶ θὰ εἶχον οὐχὶ ὀριζόντιον ἀλλὰ τοξοειδῆ τὸν θριγκόν. Μουσειωτὸν δὲν ἦτο τὸ δάπεδον τῶν διαμερισμάτων τούτων· ἴσως ὁμῶς ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ πλίνθων, ὡς δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πλίνθων, αἵτινες ὑρίσκοντο ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς καὶ ἐκ τῆς διὰ πλίνθων ἐπιστροφῆς τοῦ δαπέδου τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ οἰκοδομήματος, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν (σ. 176).

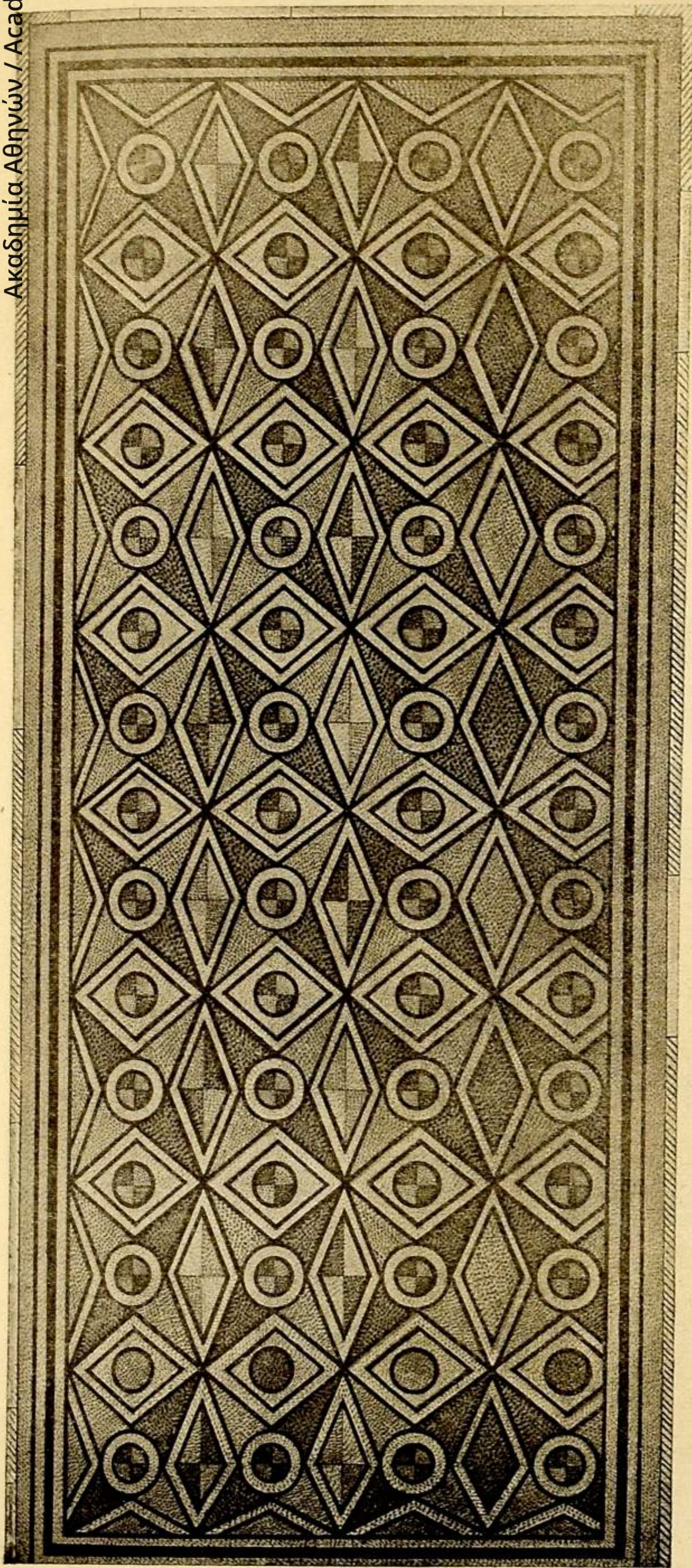
Ἀπὸ δὲ τοῦ μέσου διαμερίσματος ἀνήρχετό τις, διὰ μιᾶς βαθμίδος, ἐπὶ τοῦ διαμερίσματος Ζ (εἰκ. 13), οὗτινος οἱ μὲν ἐσωτερικοὶ τοῖχοι καὶ παραστάδες, ἢ τόξα, ἦσαν πλινθόκτιστοι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων, τὸ δὲ δάπεδον ἦτο πλακόστρωτον, ὡς εἶνε δυνατόν νὰ σύμπεράνῃ τις ἐκ σωζομένης κατὰ χώραν πλακὸς Ξ (εἰκ. 13). Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἐν τῇ Ἀψίδι δύο κίονας (τοῦ ἐνὸς τούτων σώζεται ἡ βάση κατὰ χώραν) σημειωτέον ὅτι

ἄγνωστον εἶνε, ἂν οὗτοι ὑπῆρχον ἐκεῖ ἐξ ἀρχῆς, ἢ ἂν προσετέθησαν ὕστερον, ὡς παρακατιόντες θὰ εἴπωμεν — Τὸ μέσον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος διαμερίσματος κατέχει τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, οὗτινος οἱ τοῖχοι ἐκτείνονται πρὸς δυσμὰς τοσοῦτον, ὥστε καλύπτουσι μέρος τοῦ μωσαϊκοῦ (ἴδε εἰκ. 15).

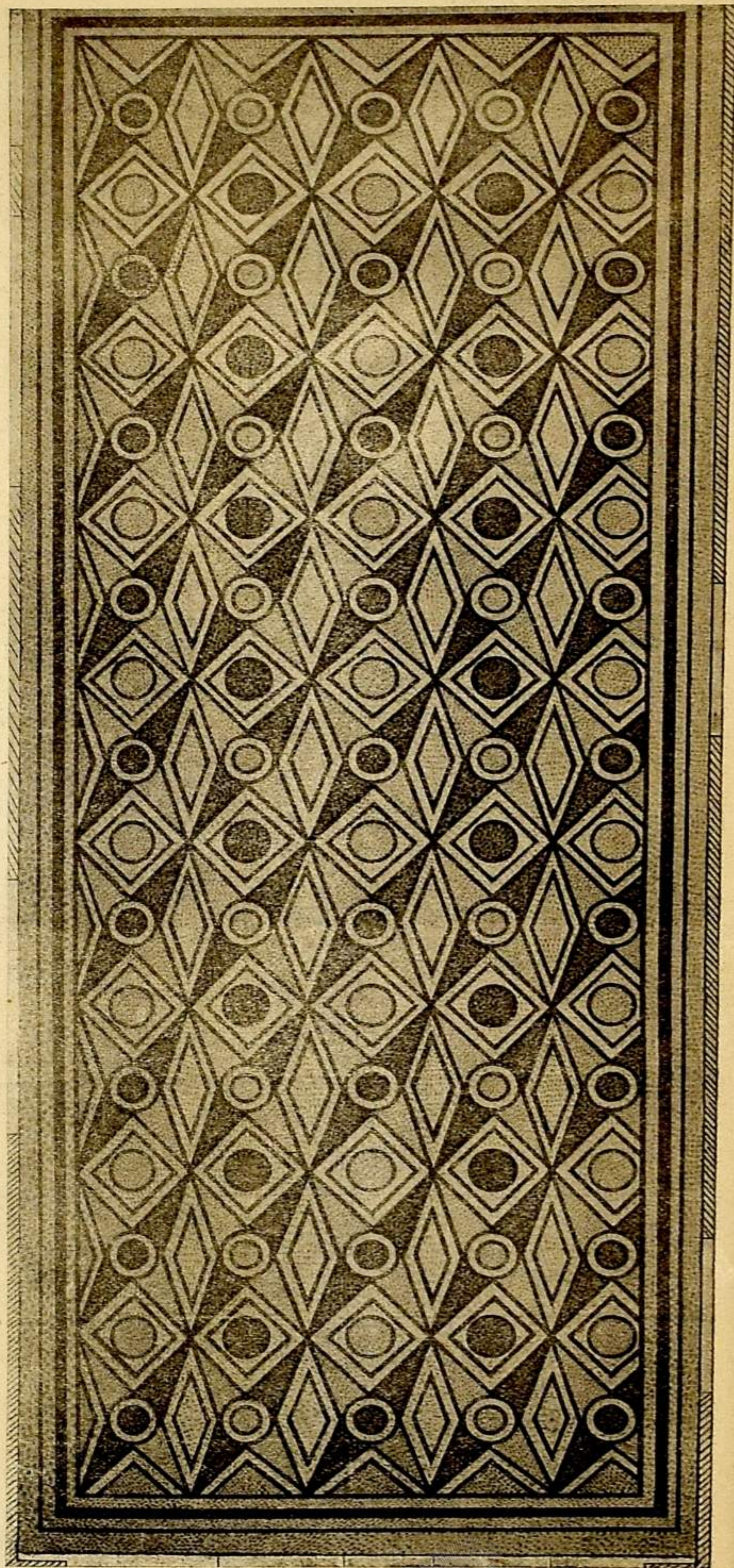
Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ συμμετρικὸν οἰκοδόμημα· ἀλλὰ τοῦτο ἐμφανίζεται ἀσύμμετρον διὰ τῆς ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ προσθήκης τῶν διαμερισμάτων Θ, Κ καὶ Κ' (εἰκ. 14), ἅτινα κατὰ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς φαίνεται ὅτι εἶνε σύγχρονα τῷ λοιπῷ οἰκοδομήματι· ἐκ τούτου δὲ δηλοῦται ἢ ὅτι ἐκτίσθησαν ταῦτα συγχρόνως τῷ συμμετρικῷ κτίσματι, κατ' ἀκολουθίαν μεταβολῆς τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ἢ ὅτι προσετέθησαν ὀλίγον τι ὕστερον. Ἡ εἰς αὐτὰ εἰσοδος ἐγένετο διὰ τοῦ διαδρόμου τῆς Βασιλικῆς, διὰ τῆς θύρας τῆς ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ, δι' ἧς εἰσῆρχετό τις εἰς τὸ διαμέρισμα Θ, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ διαμέρισμα Κ, ὧν ἑκάτερον ἔχει τὸ ἔδαφος ἐπεστρωμένον δι' ὠραίων μωσαϊκῶν (εἰκ. 13. Πρβ. εἰκ. 27 καὶ 28) Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ διαμερίσματος Κ ὑπάρχει μικρὸς ἀσβεστόχριστος πυρῆν

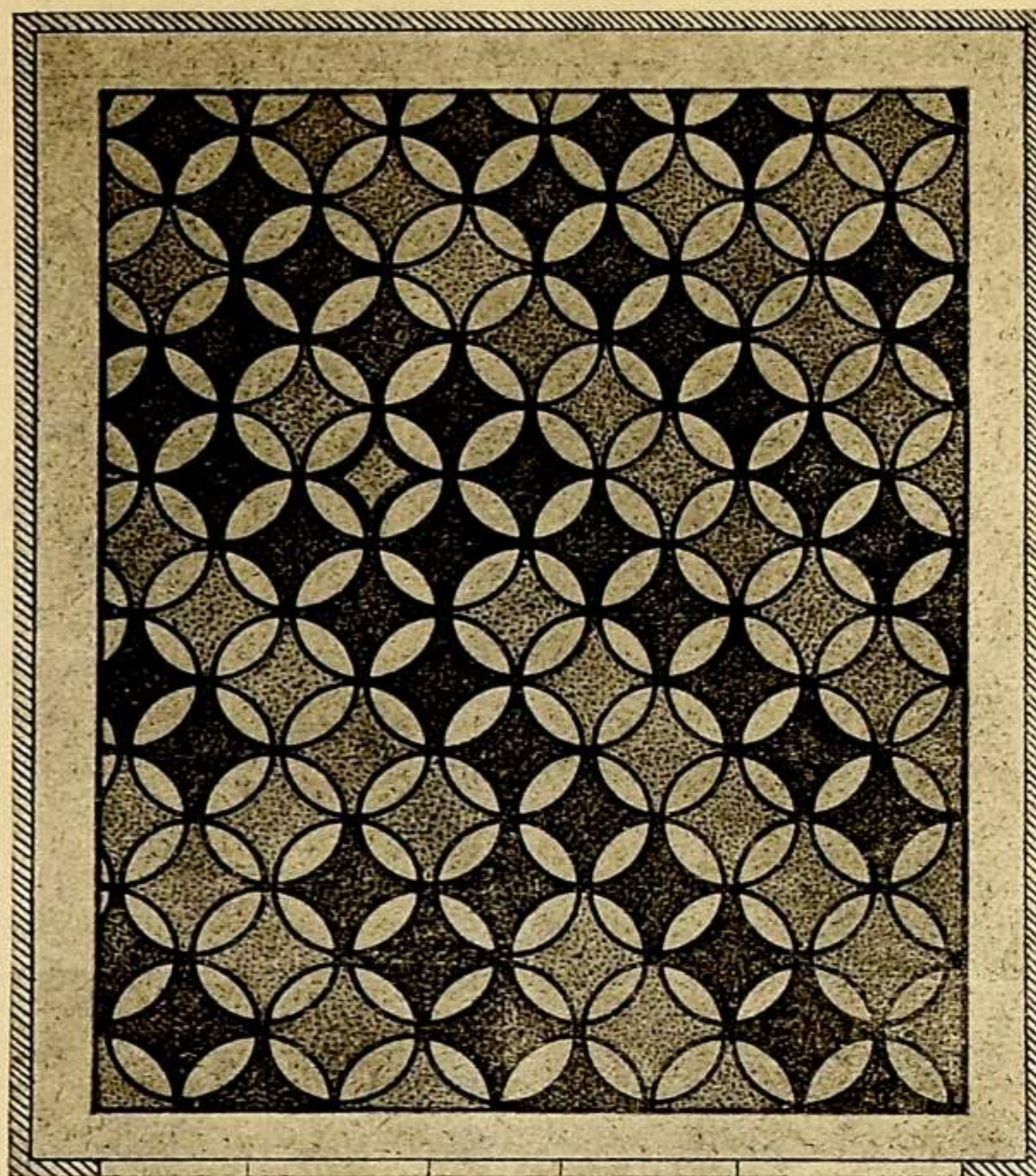
Εἰκ. 19 Μουσειωτὸν ἔδαφος (εἰκ. 13, Ε'. εἰκ. 14, σ.). Μήκος 4,35, πλ. 5,60

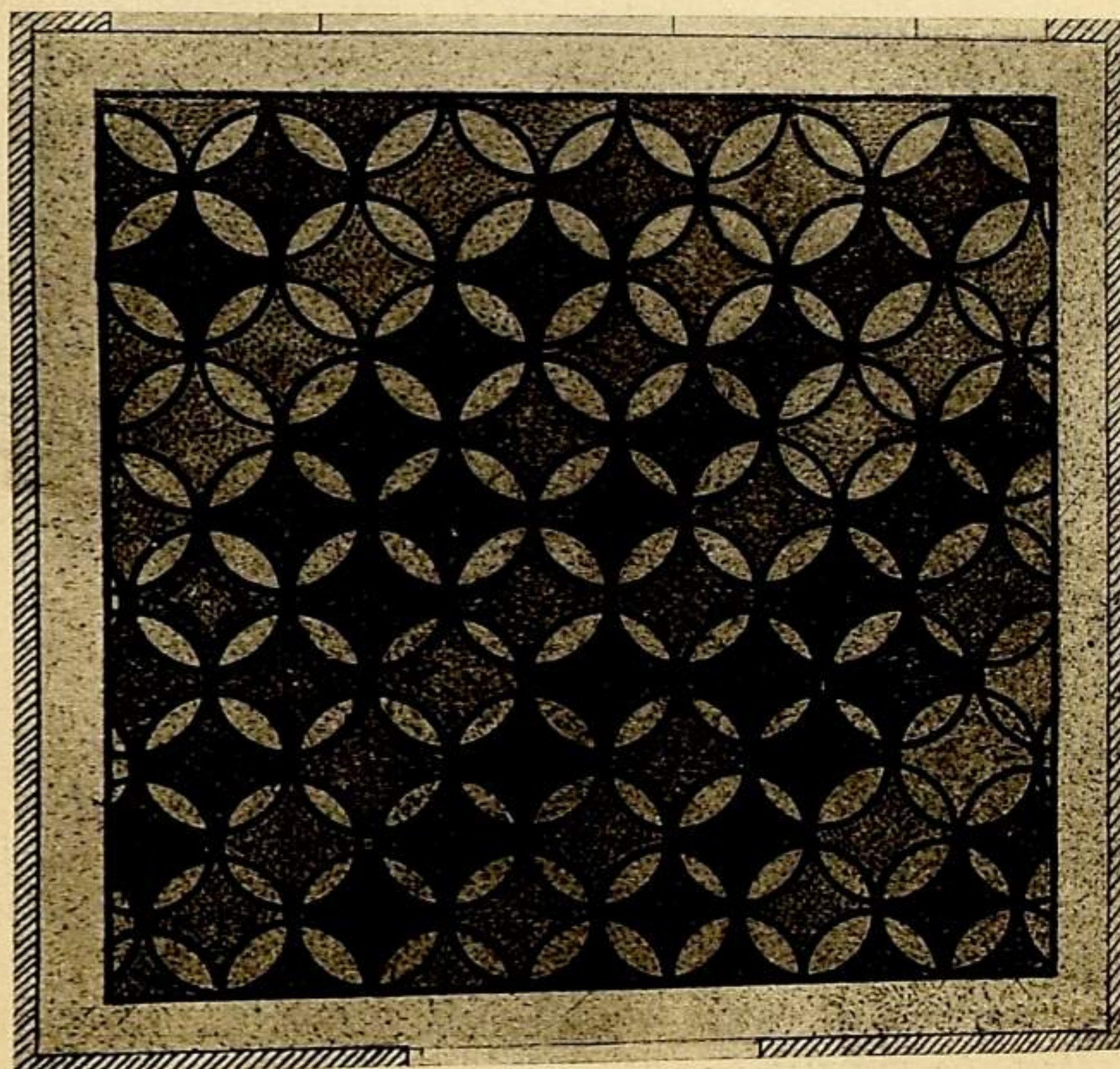
Εἰκ. 20. Μουσιωτὸν ἱεῶς (εἰκ. 13, Ε' εἰκ. 14, α). — Μήκος 8,70, πλάτος 3,68

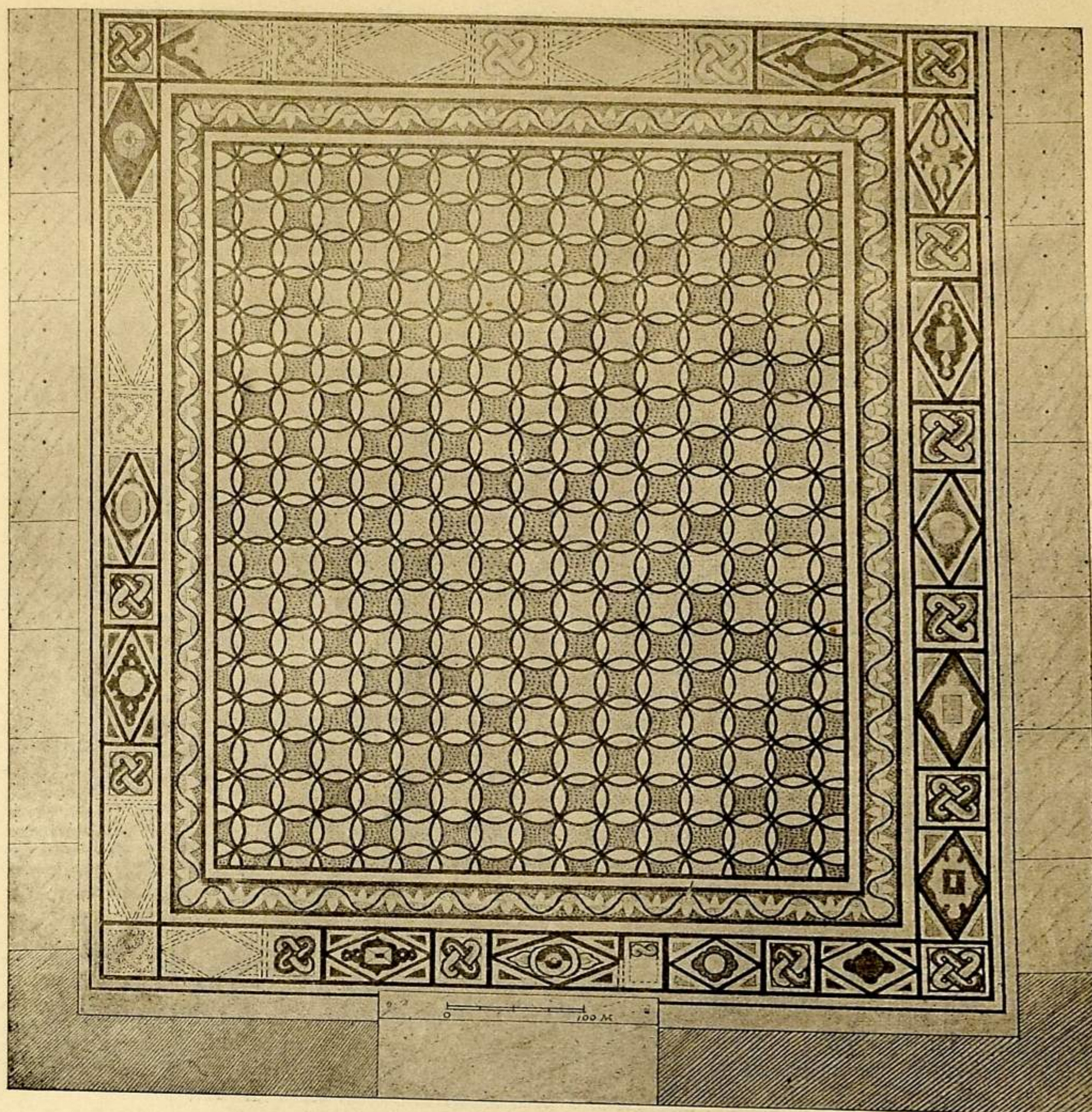
Εἰκ. 21 Μουσιωτὸν ἱεῶς (εἰκ. 13, Ε'' εἰκ. 14, ε'). — Μήκος 9,20 πλάτος 3,55.

Εἰκ. 22. Μουσειωτὸν ἔδαφος (εἰκ. 13. Ζ. εἰκ. 14. Ζ) Μῆκος 4,00 πλάτος 3,45

Εἰκ. 23. Μουσειωτὸν ἔδαφος (εἰκ. 13, Η εἰκ. 14. Η). Μῆκος 3,65, πλάτος 3,45

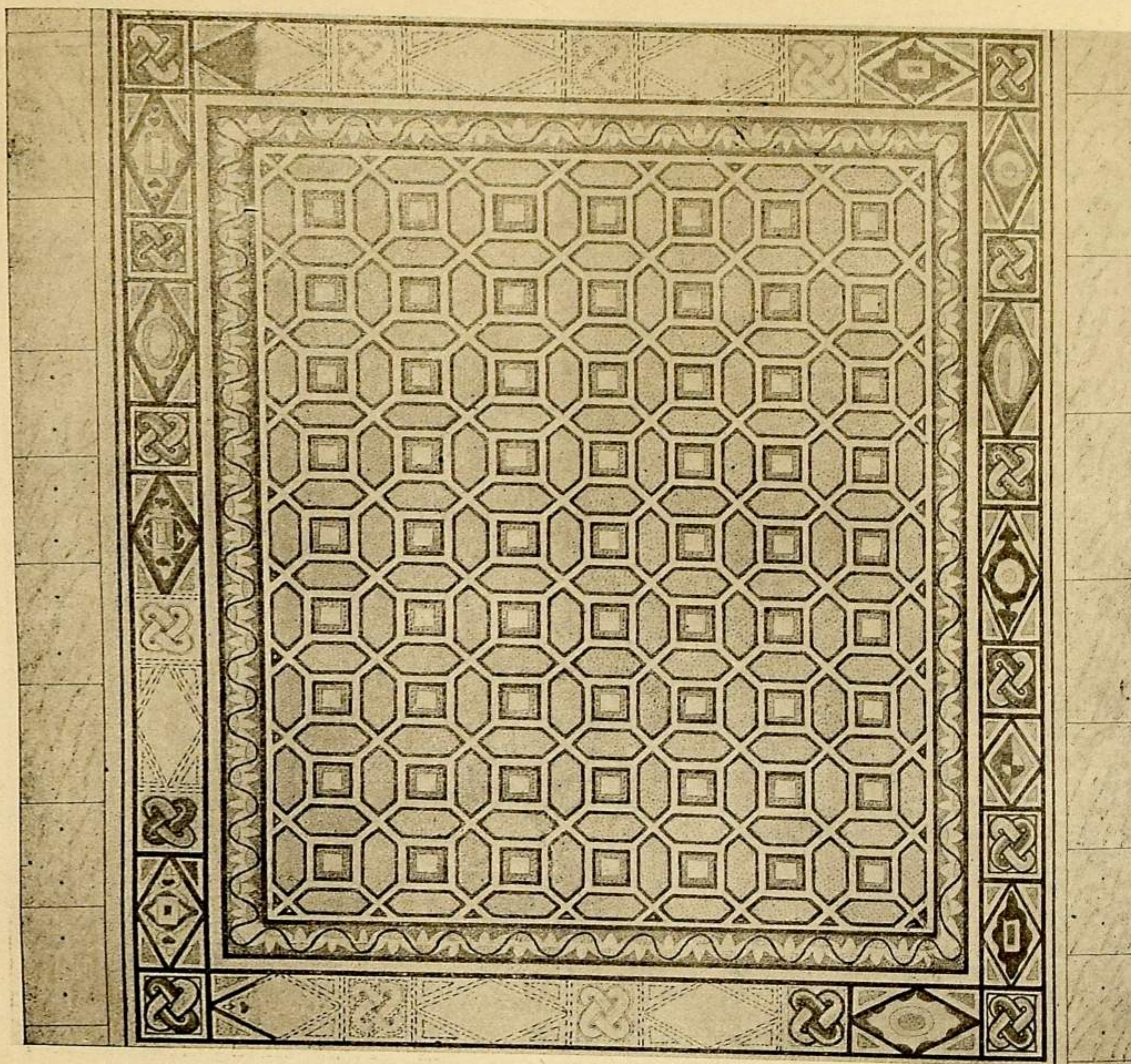
Εἰκ. 24. α' τμήμα μουσειωτοῦ ἐδάφους (εἰκ. 13 καὶ 14, μ), Μῆκος 7,95, πλάτος 6 95.

ἐκ πλίνθων (εἰκ. 28), ἐλλιπὴς τὸ ἄνω μέρος, ὅστις ἄγνωστον τί ἦτο καὶ εἰς τί ἐχρησίμευεν. Ὑπόγειος, μικρᾶς διαμέτρου πῆλινος σωλὴν ἠγεν ὕδωρ εἰς αὐτόν.

Ταῦτα τὰ ὀλίγα, ἀσαφῆ καὶ ἀβέβαια, δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ ὑπ' ἐξέτασιν οἰκοδομήματος, διότι τὰ περισωθέντα ἐρείπια δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἡμῖν ἔννοιάν τινα τῆς ἐξεργασίας καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως. — Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰ ἀξιόλογα μουσειωτὰ ἐδάφη οἱ

τοιχοὶ τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε εὐτελεῖς τὴν κατασκευὴν, ἅτε συγχείμενοι ἐκ κοινῶν λίθων καὶ ἐκ λίθων (ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ) ἐξ ἀρχαίων μνημείων. Ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐκ τῆς ὅλης κατασκευῆς ὁρμώμενοι ἀνάγομεν τὸ οἰκοδόμημα εἰς ἐποχὴν οὐχὶ ἀρχαιοτέραν τῆς τῶν Ἀντωνίνων, καθήκουσαν ἴσως μέχρις ἐσχάτων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ εὐρέθησαν πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, σφόνδυλοι κιόνων, κιονόκρανα, τεμά-

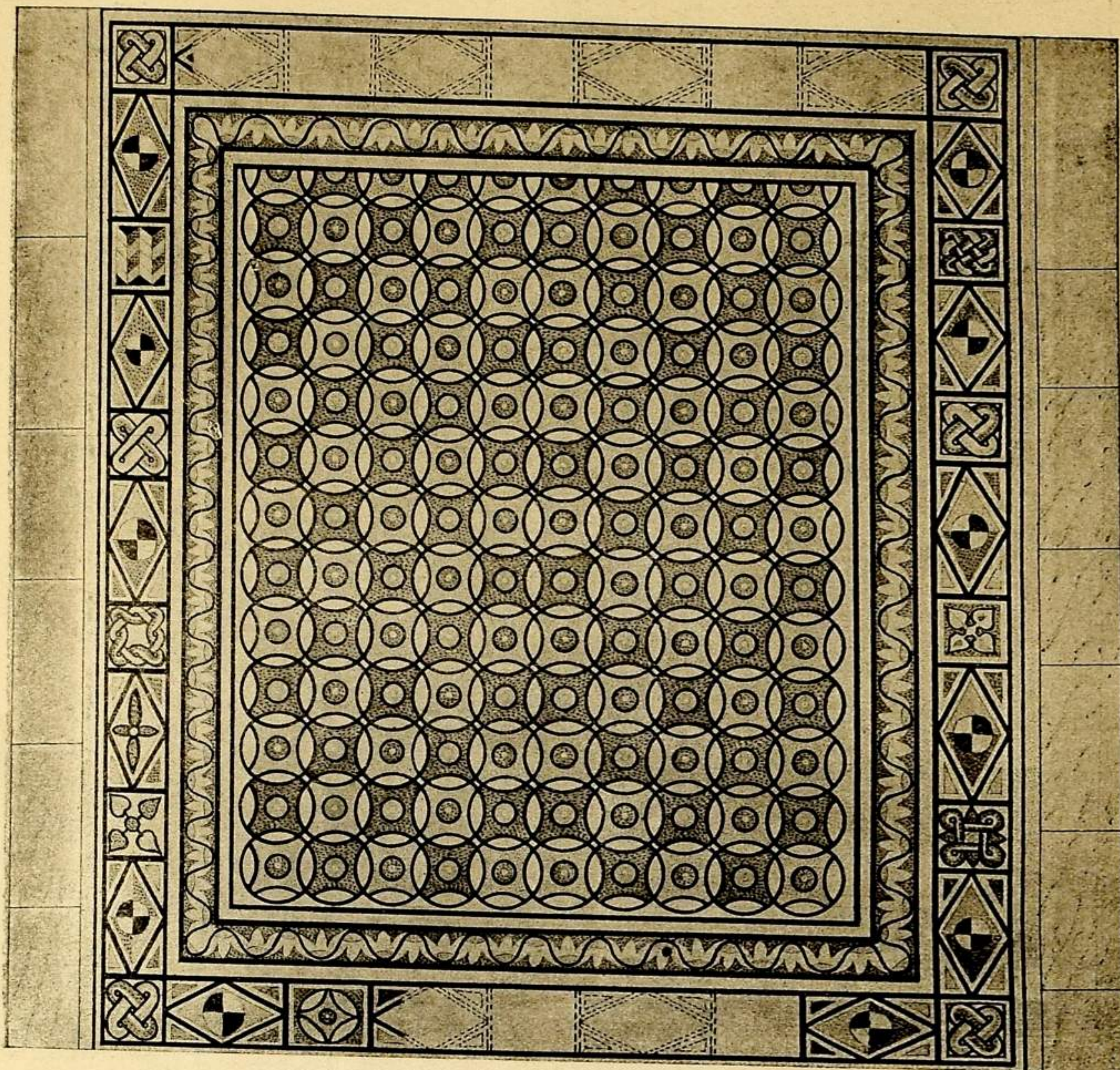
Εἰκ. 25. β' τμήμα μουσειωτοῦ ἐδάφους (εἰκ. 13 καὶ 14, μ). Μήκος 7,85, πλάτος 6,95.

για ἐκ θριγῶν κλ.), ἅτινα ὅμως προέρχονται ἐκ διαφορῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἐχρησίμευσαν δὲ ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικόν. Τὰ ἐν εἰκ. 31 καὶ 31^α κορινθιακὰ κιονόκρανα ἐκ πώρου λίθου ὁμοιάζουσι τῷ κιονοκράνῳ τῶν Προπυλαίων τοῦ Ἱεροῦ, εἶνε ὅμως μικρότερα ἐκείνου. Ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα ἀνήκοντα εἰς τὸ προκείμενον οἰκοδομημα, ὡς φαίνεται, εὐρέθησαν ὀλίγιστα τούτων δὲ τινα (βάσεις κιόνων καὶ τεμάχια κ θριγῶν) βλέπει τις ἐν εἰκ. 17 καὶ ἐν εἰκ. 31 καὶ 31^α. Ἔργον δὲ γλυπτικῆς εὐρέθη ἐν μόνον, τὸ ἐν εἰκ. 29, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαγίων μὴ προσαρμοζόντων

(ἐλλεῖπει μέσον τεμάχιον). Δὲν θὰ ἦτο δὲ τοῦτο πούς τραπέζης, διότι εἶνε πολὺ ὑψηλὸν (ὑπὲρ τὸ 1,30), ἀλλ' ἴσως ἦτο λυχνία· κατὰ τὸ ἄνω μέρος εἰκονίζεται ἐν ὅλῳ ἐκτύπῳ ἀναγλύφῳ δελφίν. Τὰ σημαντικώτατα τῶν εὐρημάτων εἶνε αἱ ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν χρησιμεύσασαι ἐπιγραφαὶ (ἴδε σ. 191 κ ἐ.). Περὶ τῶν μωσαϊκῶν ἴδε ὡσαύτως σ. 191.

Ἐν τοῖς ὕστερον χριστιανικοῖς χρόνοις ἐπωφεληθέντες οἱ χριστιανοὶ τὸν ἀψιδωτὸν χώρον ἔκτισαν ἐκεῖ τὴν νῦν ἐν ἑρείπιοις σωζομένην μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (εἰκ. 15, 17, 5 καὶ εἰκ. 18), ἥτις ἀπὸ τῆς ἀψίδος, μεταβληθείσης εἰς ἅγιον

Κ₁

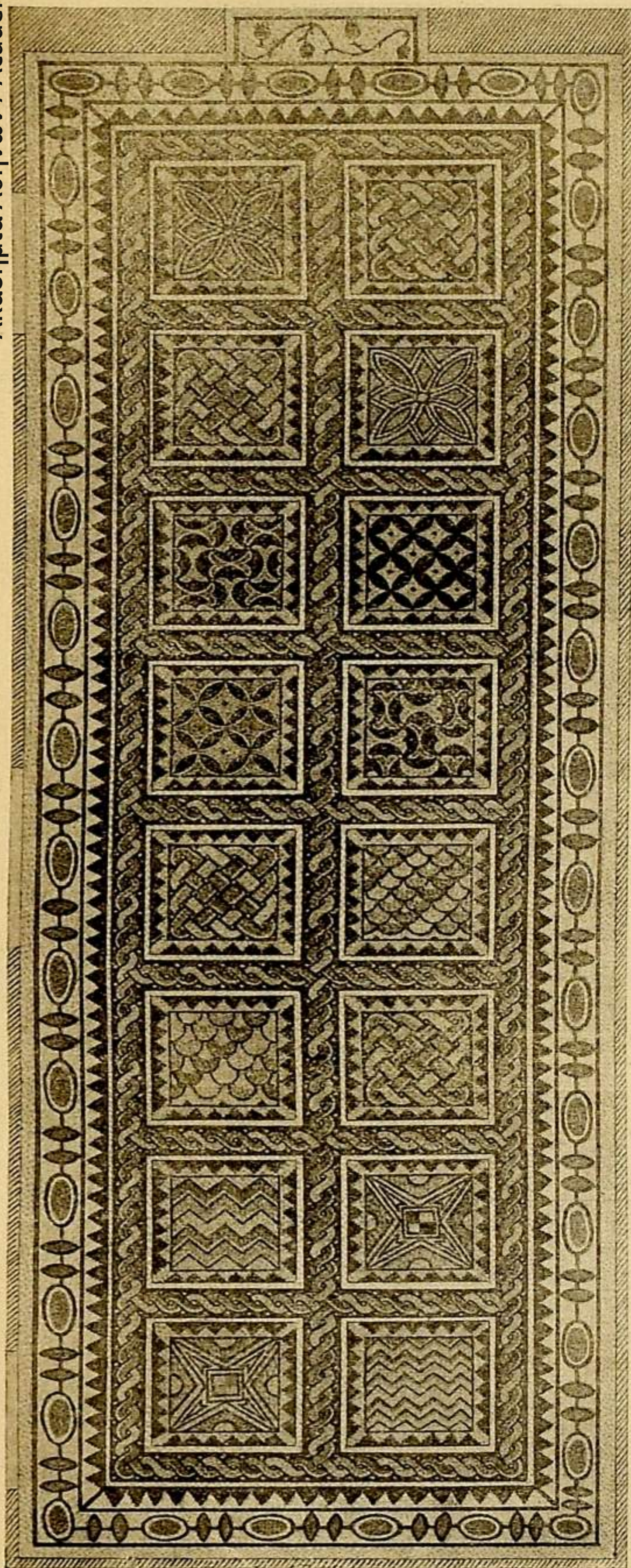

Εἰκ. 26, γ' τμήμα μουσειωτοῦ ἐδάφους (εἰκ. 13 καὶ 14, μ'). Μῆκος 7,90, πλάτος 6,75.

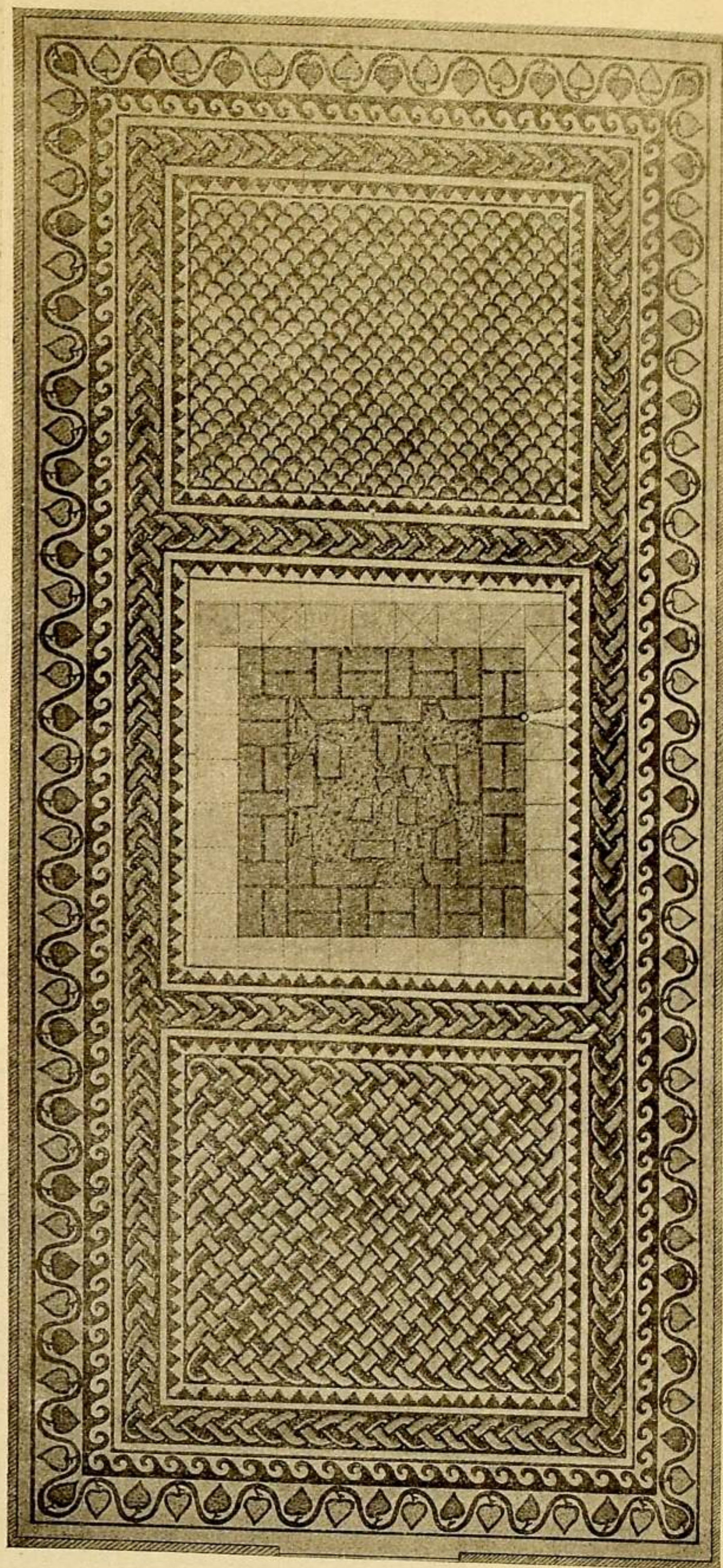
μα, ἐξετάθη πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν πρὸ τῆς ἀψίδος χώρον καὶ κατέλαβε τὸ ἐκ τῆς καταλήψεως ταύτης καταστραφέν ἀνώτατον μέρος τοῦ μουσειωτοῦ ἐδάφους τοῦ μέσου διαμερίσματος (εἰκ. 15. Πρβ. εἰκ. 13). Ἴσως τότε προσετέθησαν οἱ δύο ἐν τῇ ἀψίδι κίονες (ἂν μὴ εἶχον προστεθῇ πρότερον) καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῷ πρὸ τῆς ἀψίδος διαμερίσματι, πρὸς τὴν προφανῇ σκοπὸν τῆς ὑποστηρίξεως τῆς στέγης τοῦ οἰκοδομήματος. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἐκκλησιδίου εἶνε ἐκτισμένοι ἐξωτερικῶς μὲν δι' ἡνωρθωμέ-

νων πωρίνων πλακῶν ¹, παρεμβαλλομένων μικρῶν τεμαχίων λίθων καὶ ὀπτῶν πλίνθων (ἴδε εἰκ. 17, 5), ἐσωτερικῶς δὲ διὰ μικρῶν οὐχὶ κανονικῶς ἐξεργασμένων τεμαχίων τιτανολίθου, ἄτινα, ἐφ' ὅσον ἡ οἰκοδομὴ προὔχῳρει πρὸς τὰ ἄνω, ἐλάμβανον σχῆμα σφηνοειδές οὕτω δὲ ἐσχηματίζετο καμάρα στεγάζουσα τὸ ἐκκλησιδίον. Ἀλλ' οἱ τὴν καμαρωτὴν

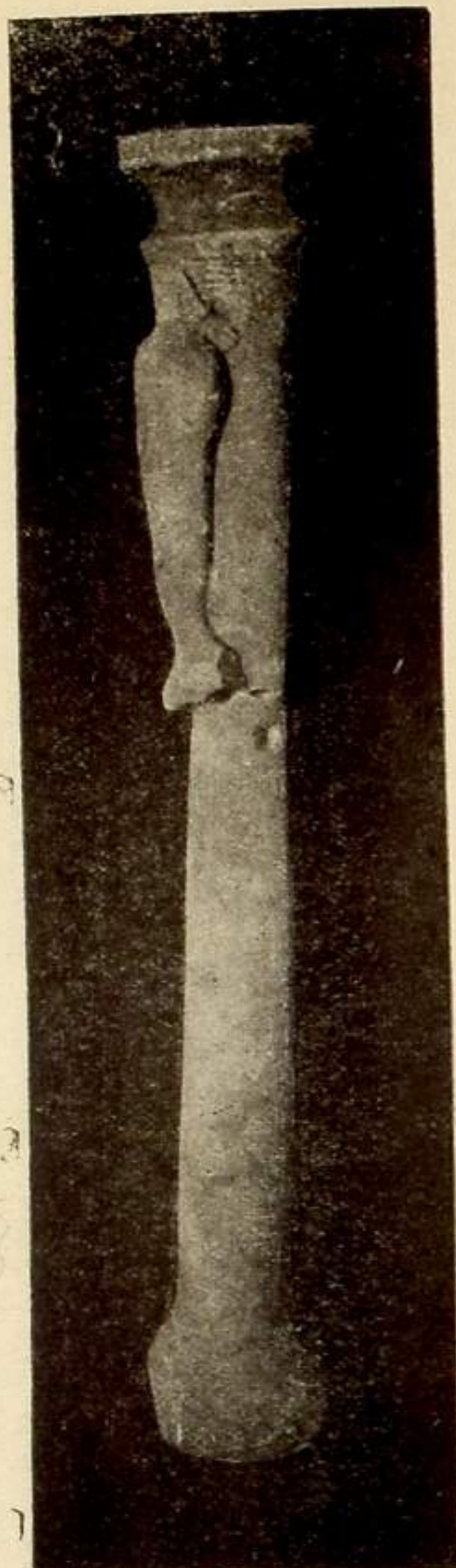
¹ Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοῦ βορείου τοίχου εἶνε ἐντετειχισμένη ἡ ἐν εἰκ. 37 ὑπ' ἀρ. 9 ἐπιγραφή. Ἐν τοίχῳ δὲ πρὸς νότον τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἐντετειχισμένη ἡ ἐν εἰκ. 36 ὑπ' ἀρ. 8 ἐπιγραφή.

Εἰκ. 27. Μουσείων ἔδαφος (εἰκ. 13, Θ). Μῆκος 10,95, πλάτος 3,80.

Εἰκ. 28. Μουσείων ἔδαφος (εἰκ. 13, Κ). Μῆκος 10,90, πλάτος 5,10.

Εἰκ. 29. Μαρμαρινόν σκεῦος, λυχνία πιθανῶς,
Εὐρέθη ἐν τῷ ἐν εἰκ. 13 οἰκοδομήματι.
Ὑψος σωζόμενον (ἐλλείπει μέσον τεμάχιον) 1,30.

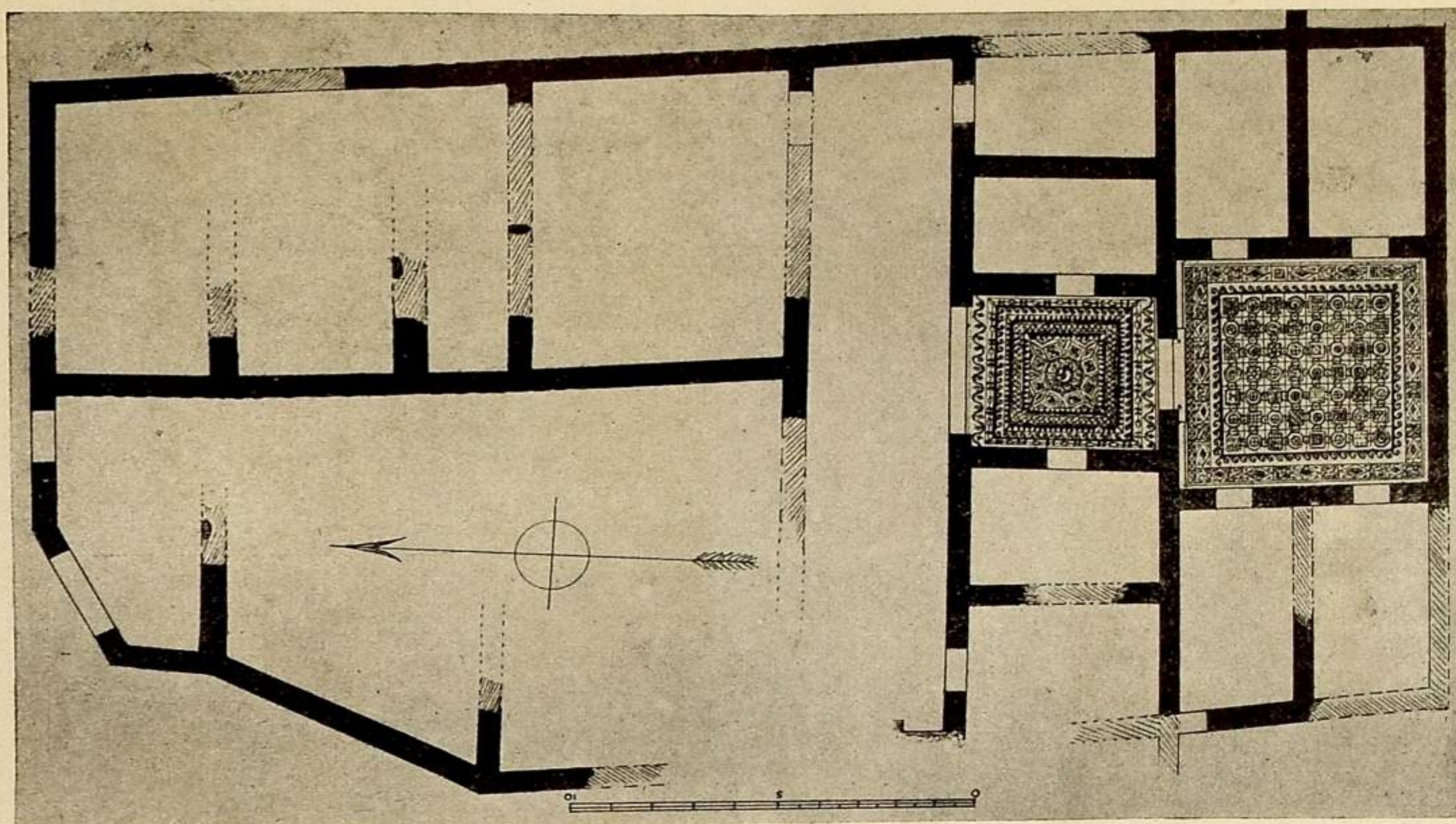

Εἰκ. 30 Ὑπόθεμα ἀναθήματος· χαλκοῦ, ὡς φαίνεται.
Εὐρέθη ἐν τῷ ἐν εἰκ. 32 οἰκοδομήματι.
Ὑψος 0,94.

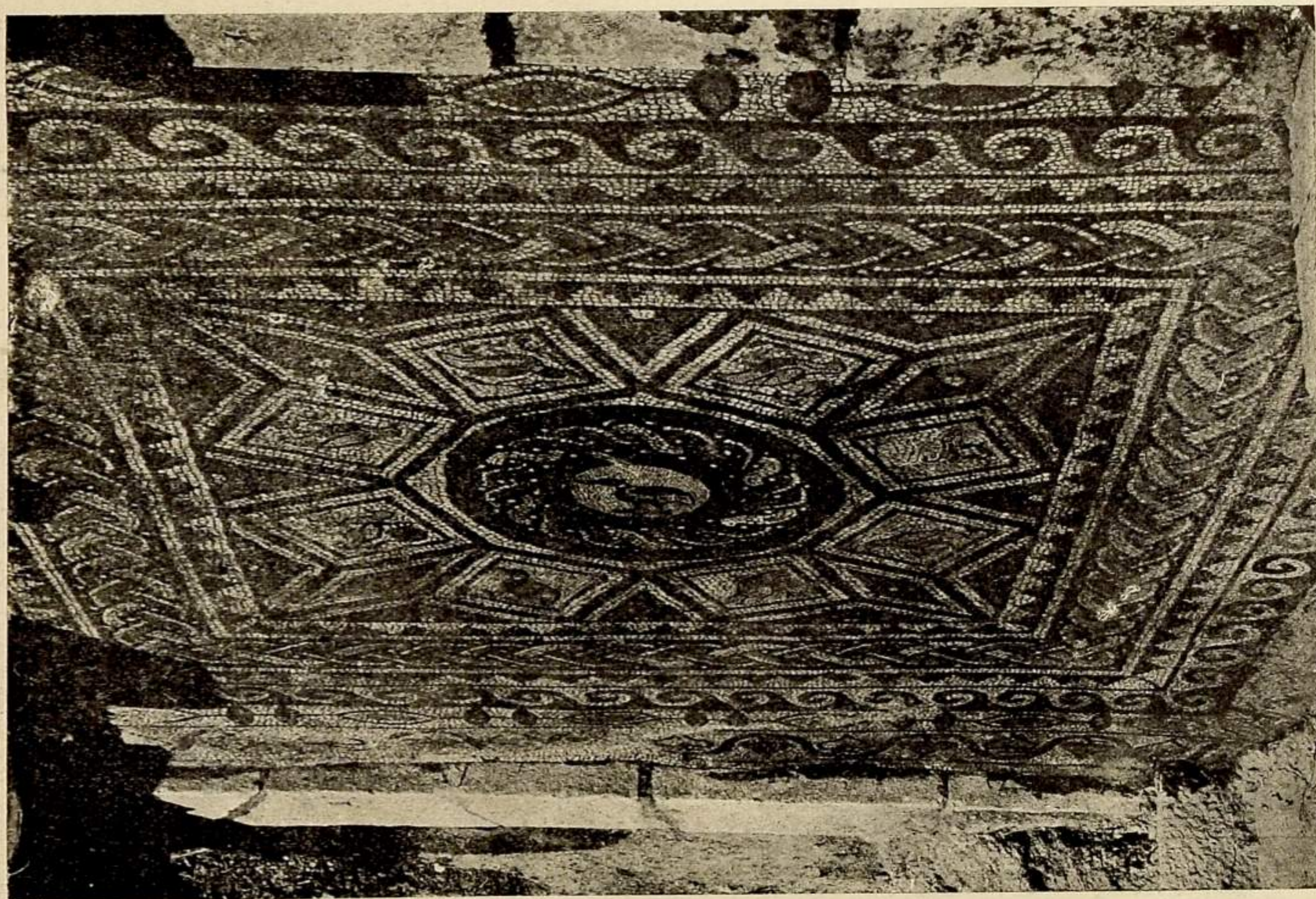

Εἰκ. 31 καὶ 31α. Κιονόκρανα ἐκ πόρου λίθου σύρρευεντα ἐν τῷ ἐν εἰκ. 13 οἰκοδομήματι.

Εἰκ. 32. Οἰκοδόμημα μετὰ μωσαϊκῶν (ἴδε εἰκ. 33 καὶ 34 καὶ εἰκ. 35).

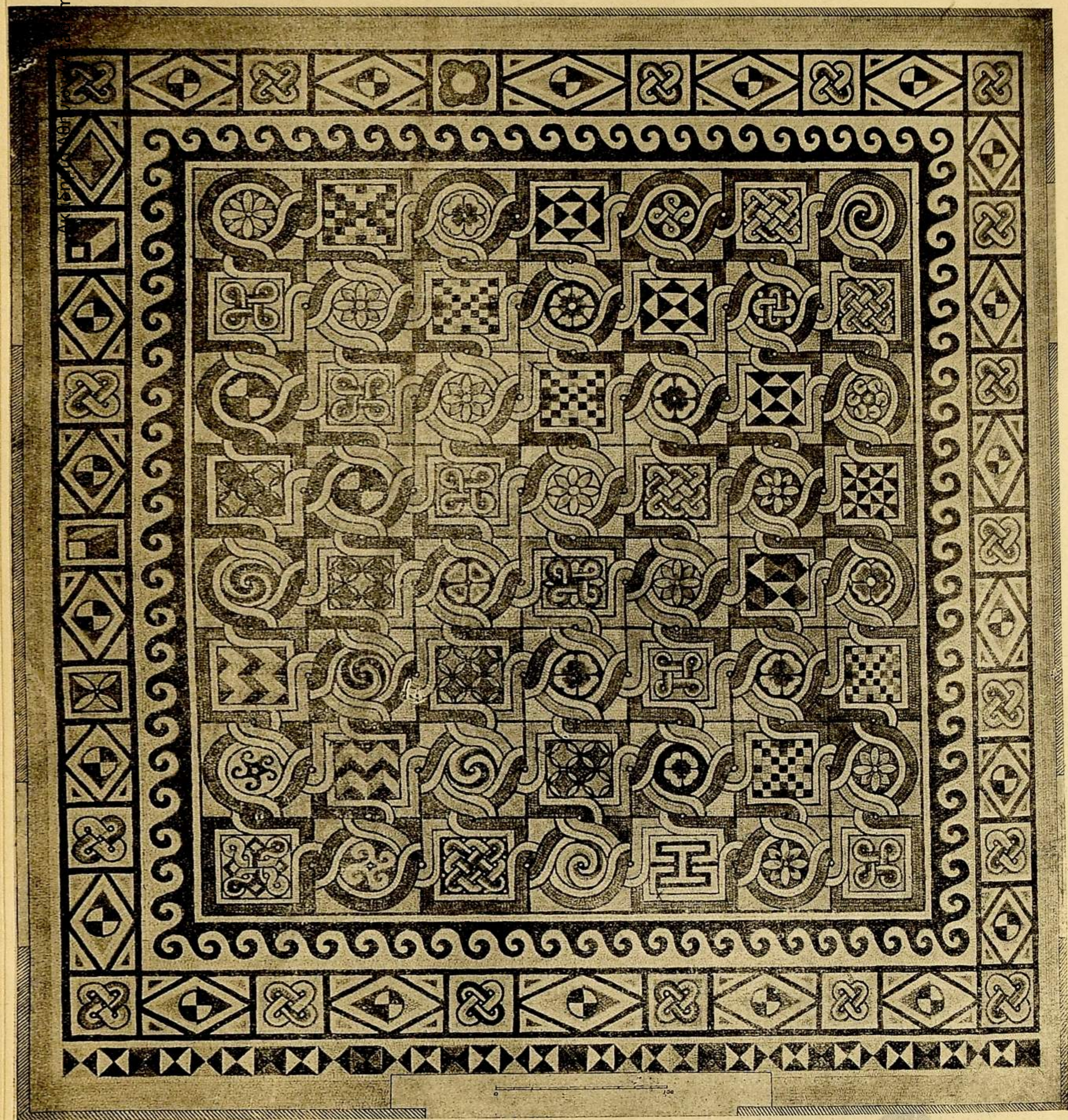

Εἰκ. 33. Φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις τοῦ κατὰ τὴν εἰκ. 34 μωσαϊκοῦ (ἴδε καὶ εἰκ. 32).

Εἰκ. 34. Μουσικῶν ἑδραῖος (πρὸς εἰκ. 32). Μῆκος 4,90· πλάτος 4,08.

Εἰκ. 35. Μουσσιωτὸν ἱδαιφός (πρβ. εἰκ. 52) Μήκος 6,68 πλάτος 6,00.

ταύτην στέγην ὑποβαστάζοντες τοῖχοι περιῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἐτοιμόρροπον κατάστασιν, ἰσχυρὰ δὲ καὶ παχέα τείχη ἐκτίσθησαν τότε ἔνθεν καὶ ἔνθεν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐκκλησίας ὡς οἰκοδομικὴ δ' ὕλη ἐχρησίμευσαν κοινοὶ λίθοι καὶ ὀπταὶ πλίνθοι καὶ τεμάχια πηλίνων κεράμων καὶ λίθοι ἐξ ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐπιγραφαὶ (ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τειχώματι τῷ ὑποστηρίζοντι τὸν βόρειον τοῖχον τῆς ἐκκλησίας εἶχον ἐντοιχισθῇ καὶ τὰ δύο ἐκεῖνα μεγάλα βάθρα τὰ ἐν εἰκ. 17, διὰ τοῦ 7 καὶ 8 δεδηλωμένα. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν στερεώσεως τοῦ ἐκκλησιδίου κατεσκευάσθη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ, παρ' ἑκατέρῳ τῶν δύο μακρῶν τοίχων, πλατὺ μὲν ἀλλὰ ταπεινὸν τείχωμα ὑπερέχον τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ τοσοῦτον, ὥστε νὰ δύναται νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς θρανίον. Ἐκ τοῦ ἐτέρου δὲ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων τειχωμάτων, τοῦ παρὰ τὸν βόρειον τοῖχον², ἤχθησαν εἰς φῶς αἱ ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικόν χρησιμεύσασαι ἐπιγραφαὶ αἱ ἐν σ. 125 (νομογράφοι Ἀχαιῶν) καὶ ἐν σ. 130 (νόμος Ἀχαιῶν) καὶ πρὸς τούτοις ἡ ἐν εἰκ. 38 ὑπ' ἀρ. 10 (πρβ. εἰκ. 17, 9). — Κτισθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ὁ πρὸ αὐτῆς χώρος, ὁ ἐπεστρωμένος διὰ τοῦ μωσαϊκοῦ, ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος ταφῆς, πολλοὶ δὲ καὶ βαθεῖς τάφοι ἀνωρύχθησαν ἐν αὐτῷ, ἐξ οὗ κατεστράφη μέγα μέρος τοῦ μωσαϊκοῦ³. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ ἄλλαι μεταβολαὶ ἐγένοντο. Εἶχε καταπέσει τότε, ὡς φαίνεται, τὸ δλον κτίσμα τῆς Βασιλικῆς καὶ ἐπεχώσθησαν διὰ τῶν καταπεσόντων λίθων καὶ χωμάτων τὰ ἐδάφη. Τὸ ἐκκλησιδίον ἔμεινεν ἄθικτον· ἐπιχωσθέντος ὅμως τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐδάφους ἐδέησε νὰ ἐπιχωσθῇ καὶ τούτου τὸ δάπεδον· οὕτω δὲ ἀπετελέσθη νέον δάπεδον ὑπερέχον τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους κατὰ 40 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου¹. Οἱ δύο κίονες οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν στέγην τῆς ἀψίδος ἀντικατεστάθησαν τότε διὰ τοιχίσματος κατασκευασθέντος ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐκ μεγάλων πλακῶν προερχο-

μένων ἐκ τοῦ δαπάδου τῶν προπυλαίων τοῦ Ἱεροῦ, ὧν δύο βλέπει τις ἐν εἰκ. 18, 2 κατὰ χώραν κειμένους· τρίτην δὲ, καταπεσοῦσαν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μέρους τοῦ τοιχίσματος, βλέπει τις ἐκεῖ πλησίον πλαγίως κειμένην. Οὕτως ἀπεχωρίσθη τὸ Καθολικὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος ἢ εἰς τοῦτο δ' εἰσοδος ἐγένετο διὰ στενῆς ἐν τῷ μέσῳ εἰσόδου, ἔνθα ἡνωρθοῦντο πρότερον οἱ κίονες (καταπεσόντα κίονα βλέπει τις ἐν εἰκ. 18, 4). Δευτέραν ἄρα ἐποχὴν ἔσχε τὸ ἐκκλησιδίον· οἱ δὲ ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης προερχόμενοι τάφοι εἶνε εὐδιάκριτοι, διότι οὗτοι τὸ μὲν ἦσαν ἀνωρυγμένοι ἐν τοῖς ἐκ τῆς ἐπιχώσεως χώμασι, τὸ δὲ κατήρχοντο τὸ πολὺ μέχρις αὐτοῦ τοῦ μωσαϊκοῦ (οὕτω τὸ μωσαϊκὸν ἀπετέλει τὸ δάπεδον τῶν τάφων καὶ ἔμεινε τούτου ἕνεκα ἄθικτον), ἐν ᾧ οἱ τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἐκκλησιδίου τάφοι ἀνωρύσσοντο ὑπὸ τὸ μωσαϊκόν. Ἀλλ' ἔχομεν μαρτύρια καὶ τρίτης ἐποχῆς τοῦ ἐκκλησιδίου. Προϊόντος δηλ. τοῦ χρόνου, κατέπεσεν ἡ στέγη τοῦ ἐκκλησιδίου καὶ περιῆλθε τοῦτο εἰς ἐρειπιώδη κατάστασιν. Μετὰ ταῦτα δὲ, ἐν χρόνοις ἀγνώστοις, κατεσκευάσθη προχείρως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀψίδος, ἣν διακρίνει τις ἐν εἰκ. 18, 1, ἁγία Τράπεζα, ἀποτελουμένη ἐξ ἀτάκτως ἐπικειμένων πολλῶν λίθων ἐξ ἀρχαίων μνημείων (ἐν τούτοις κατελέγετο καὶ κιονόκρανον ἐκ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου) περιβαλλομένων ὑπὸ ἡνωρθωμένων στηλῶν². — Εὐρήματα δὲ προερχόμενα,

¹ Σημειωτέον ὅτι τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος ἐν εἰκ. 18, 1, ἁγίαν Τράπεζαν βλέπει τις οὐχὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἀφ' οὗ εἶχεν αὕτη κατασκευασθῇ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, διότι πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ τελευταίου τούτου δαπέδου ἠναγκάσθη, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν εἶπον, νὰ ἀνασκάψῃ τὰ ἀνωτέρω ἐδάφη· ἐσχεδιάσα ὅμως τοὺς λίθους, ὡς οὗτοι εἶχον, καὶ οὕτω, ἀποχωρίσας μόνον τὸ κιονόκρανον τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου (ἴδε εἰκ. 18, 6), συνηρμολόγησα αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ δαπέδου.

Περίεργον δ' εἶνε ὅτι ἐν ταῖς ἡνωρθωμέναις στηλαῖς ὑπάρχουσι καὶ δύο στηλαὶ προερχόμεναι ἐκ Τουρκικοῦ νεκροταφείου, ἐξ ὧν δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ ἁγία Τράπεζα θὰ εἶχε κατασκευασθῇ ἐν χρόνοις οὐχὶ ἀρχαιοτέροις τῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Περὶ λατρείας κίωνων καὶ στηλῶν ἰδρυμένων ἢ παρακειμένων ναοῖς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, εἰς ἃς ἀπεδίδετο ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἱερατικὴ δύναμις, κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν, ἴδε τὰς τοῦ καθηγητοῦ Ν. Πολίτου *Παραδόσεις*, τόμ. Β' σ. 764 Πρβ. *Ἀρχ. Ἐφημερίδα* 1917, σ. 94 (Ι. Σβορώνος).

Ἐν τῷ ἐρημοκλήσιῳ τούτῳ, ἐπὶ τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος ἁγίας Τράπεζης, ἐτελεῖτο τῇ 29ῃ Αὐγούστου ἱερουργία μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ἀλλὰ καὶ σήμερον, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐπετεῖται τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, προσέρχονται εἰς προσκύνημα οἱ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, κυρίως αἱ γυναῖκες καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ εἰς ὥραν γάμου νεάνιδες, αἵτινες ἀνάπτουσι κηρίον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τράπεζης εὐχόμεναι καὶ ἐλπίζουσαι νὰ τύχῃσι γαμβροῦ μέχρι τοῦ ἐπιόντος ἔτους.

¹ Ἐν τῇ φωτογραφικῇ εἰκόνι 18, 7 βλέπει τις λίθον κείμενον κατὰ χώραν, χρησιμεύσαντα ὡς ὕλικόν ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τοιχώματος.

² Ἐν εἰκ. 16, 4, οἱ ἐπὶ τῶν καλυπτόντων τὸ μωσαϊκὸν χωμάτων λίθοι, οἱ σχηματίζοντες ἀκανόνιστον ἑλλειψιν, περιβάλλουσι τὸν χώρον, ἐν ᾧ εἶνε κατεστραμμένον τὸ μωσαϊκόν.

³ Τὸ δάπεδον τοῦτο, δι' ἀκανονίστων μικρῶν πλακῶν κατεσκευασμένον, ἠναγκάσθη νὰ ἀνασκάψῃ ἵνα ἀποκαλύψῃ τὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς ἐκκλησίας δάπεδον, ὃ βλέπει τις ἐν τῇ εἰκόνι 18.

ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἐκκλησιδίου, ἥτοι κίονα καὶ ἐπικράνον παραστάδος, ἴδε ἐν εἰκ. 18, 4 καὶ 5—Πρβ. καὶ εἰκ. 17.

Μικρὸν οἰκοδόμημα μετὰ μωσαϊκῶν (εἰκ. 32), δυνάμενον νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἔπαυλις. Καὶ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα εἶνε παράγωνον, καὶ ἔχει ἐδάφη μουσειωτὰ (εἰκ. 33 καὶ 34, 35), κάλλιστα ἔργα διακοσμητικῆς τέχνης· ὁμοιάζει δὲ τῷ ἐν εἰκ. 13 καὶ κατὰ τὴν τοιχοδομίαν, γενομένην δι' ἀσβέστου καὶ ἐκ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων, παρεμβαλλομένων ἐνιαχοῦ καὶ λίθων ἐξ ἀρχαίων μνημείων, ὧν ὅμως δὲν γίνεται τοσοῦτον μεγάλη χρῆσις, ὅσον ἐν τῷ ἐν εἰκ. 13. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα θὰ εἶνε σύγχρονα.

Ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ οἰκοδομήματος ἦτο ὡς φαίνεται, ἡ ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ, ὅθεν εἰσέρχετο τις εἰς ἐπιμήκη διάδρομον, ἐξ οὗ τρεπόμενος δεξιὰ εἰσέρχετο εἰς τὰ μετὰ μωσαϊκῶν δύο δωμάτια. Τὰ λοιπὰ δωμάτια δὲν ἦσαν ἐπεστρωμένα διὰ μωσαϊκοῦ· τὸ δὲ βορειοδυτικὸν τμήμα, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ τοίχου ἀκανονίστου, ἴσως ἦτο κῆπος. Ἐνδείξεις ἄρα τινὲς ὑπάρχουσιν, ἐξ ὧν δύναται τις ἴσως νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ προκείμενον κτίσμα δὲν εἶνε δημόσιον ἀλλ' ἰδιωτικόν· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει διὰ παραβολῆς πρὸς ἄλλας ἰδιωτικὰς οἰκίας μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων ἀνακαλυφθείσας ἐν τῷ Ἱερῷ, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸ ἔπαυλιν. Εὐρημα ἄξιον λόγου ἐγένετο ἐν μόνον, ἡ ὑπ' ἀρ. 11 ἐπιγραφὴ (σ. 192). Τὰ σημαντικώτατα τῆς ἀνασκαφῆς ἀποτελέσματα εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τῶν δύο μωσαϊκῶν (εἰκ. 27 καὶ 28).

Μωσαϊκὰ (εἰκ. 19-28) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῶν τοίχων τῶν προκειμένων οἰκοδομημάτων (εἰκ. 13 καὶ 32) διαπρέπουσιν ἐπὶ κάλλει τὰ μουσειωτὰ ἐδάφη, ἅτινα παρέχουσιν εἰκόνας θαυμασίως πεποικιλμένων πολυχρόων ταπήτων.

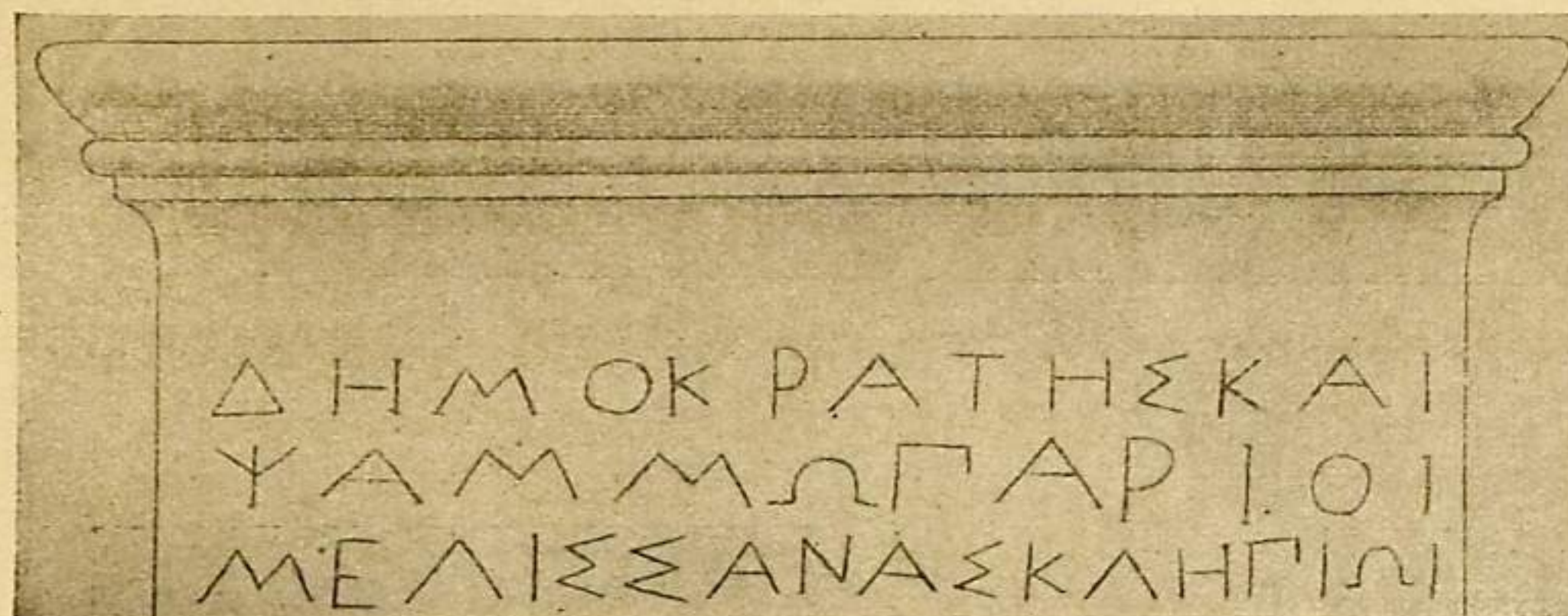
Ταῦτα εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ μαρμαρίνων ψηφίδων (ἴδε εἰκ. 33) χρώματος λευκοῦ, μέλανος, ἐρυθροῦ, κιτρίνου καὶ φαιοῦ, διαφόρων ἀποχρώσεων. Καὶ τὸ μὲν λευκὸν (ὑπόφαιον) καὶ τὸ μέλαν (καστανόχρουν) καὶ τὸ ἐρυθρὸν (ὅτε μὲν σκοτεινὸν ὅτε δὲ ἀνοιχτόν) εἶνε κοινὰ πανταχοῦ χρώματα, τὸ δὲ κίτρινον (κεραμόχρουν) καὶ τὸ φαιὸν (φαιὸν πρασινί-

ζον) δὲν ἀπαντῶσι πανταχοῦ¹. Παριστῶσι δὲ τὰ μωσαϊκὰ σύνολον διαφόρων ποικιλοχρόων γεωμετρικῶν κοσμημάτων ἀποτελούντων σύστημα διακοσμήσεως δυνάμενον νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐν τοῖς καλλίστοις ἔργοις τῆς διακοσμητικῆς τέχνης. Ἐξαιρετός εἶνε ἡ ἱκανότης τοῦ ψηφοθέτου ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ σχεδίου, θαυμάσια δὲ ἡ ἔμπνευσις καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ σχεδιαστοῦ τεχνίτου. Πανταχοῦ ἐπιδιώκει οὗτος τὴν ποικιλίαν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ὅλως διαφόρων κοσμημάτων· ὅταν δὲ ἐξαντληθῇ ἅπας ὁ κύκλος, ὃν ἔχει ἐν νῷ παραστάσεων, ἀναγκάζεται δὲ τούτου ἕνεκα νὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν αὐτὸ κόσμημα, πάλιν ἐπιζητεῖ τὴν ποικιλίαν, διότι ἐπαναλαμβάνει μὲν τὸ αὐτὸ κόσμημα, ποιεῖται ὅμως χρῆσιν ἄλλων χρωμάτων. Κυρίως δὲ χαρακτηριστικὸν καὶ περισπούδαστον εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 35 μωσαϊκόν, ἐν ᾧ βλέπει τις συνηρμολογημένα παντοῖα κοσμήματα διαφόρων ἐποχῶν, περιλαμβανομένης καὶ αὐτῆς τῆς Κρητομυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης δὲ ἀξιόλογον εἶνε καὶ τὸ ἐν εἰκ. 33 καὶ 34, ὅπερ ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἰδιάζον γνῶρισμα ὅτι πρὸς τοῖς γεωμετρικοῖς κοσμήμασιν εἰκονίζονται ἐν αὐτῷ καὶ ὀργανικὰ ὄντα, διάφορα δηλ. πτηνὰ, ἅτινα παρατάσσονται μὲν κύκλῳ, εἶνε ὅμως πεποιημένα ἐν ταῖς μορφαῖς αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα καὶ ἐν τῷ ποικίλῳ χρωματισμῷ μετὰ φυσικῆς ἀληθείας.

Ἐπιγραφαί. Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ἀνωτέρω μετὰ τῶν δύο μωσαϊκῶν μικροῦ οἰκοδομήματος (εἰκ. 32) ἐν μόνον ἐνεπίγραφον εὐρημα ἐγένετο, ὡς εἵπομεν, ὁ ἐν εἰκ. 39 βωμίσκος, ὃν ἀνέθηκεν ὁ γνωστὸς ἐν τῷ Ἱερῷ ἱεροφάντης Διογένης (πρβ. σ. 192, ἐπιγραφὴ ἀρ. 11).—Ἐν δὲ ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ κατὰ τὴν εἰκ. 13 μεγάλου ἀψιδωτοῦ οἰκοδομήματος εὐρέθησαν αἱ ἐπιγραφαὶ περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐν τοῖς προηγουμένοις ἄρθροις τοῖς ἀπὸ σελ. 115 μέχρι 171: ἥτοι α') ἡ ἐν σ. 117, ἀρ. 1, ἐπιγραφὴ, ἐξ ἧς μανθάνομεν τὰ περὶ εἰρήνης καὶ συμμαχίας τῆς Ἐπιδαύρου μετὰ τῆς Ρώμης,

¹ Σημειωτέον ὅτι τὰ χρώματα ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δηλωθῶσιν ἀκριβῶς ἐν τοῖς δημοσιευομένοις μεταλλογραφήμασι, τοῖς ἐν εἰκ. 19 ἕως 28. Τρία μόνον χρώματα διακρίνονται ἐν τοῖς ἀποικνίσμασι τούτοις, τὰ διαφόρων ἀποχρώσεων λευκὸν καὶ μέλαν, ἅτινα ἐμφαίνουσιν ὅσον ἔστι ἀκριβῶς τὸ φυσικὸν χρῶμα τῶν ψηφίδων, καὶ τὸ *τεφρόν*, ὅπερ δηλοῖ ποῦ μὲν σκοτεινόν (=ἐρυθρόν κεραμόχρουν) χρῶμα τῶν ψηφίδων, ποῦ δὲ ἀνοιχτόν (=κίτρινον κεραμόχρουν ἢ φαιὸν πρασινίζον).

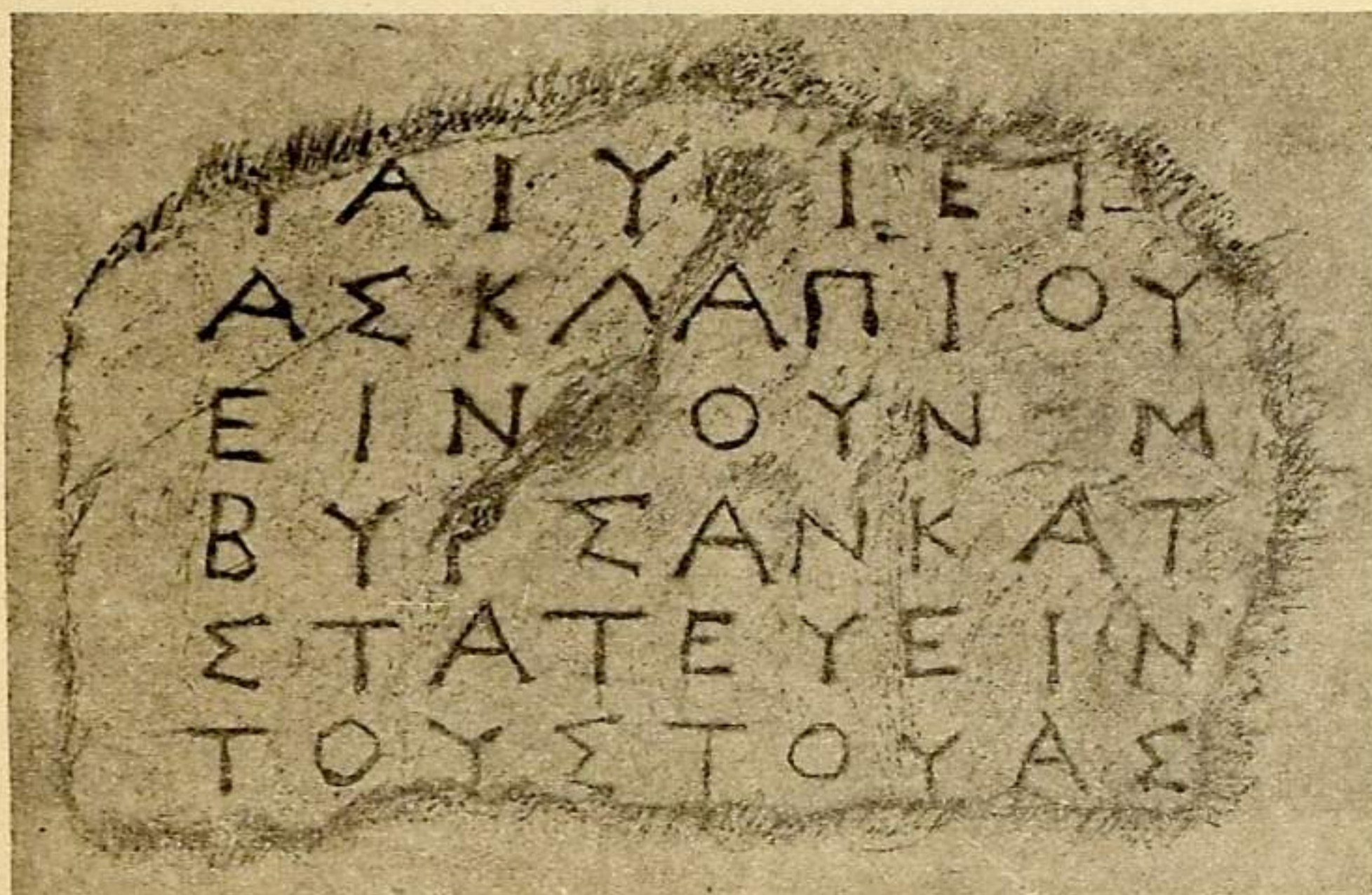

Εἰκ. 36.

Ἐπιγραφή ἀρ. 8.

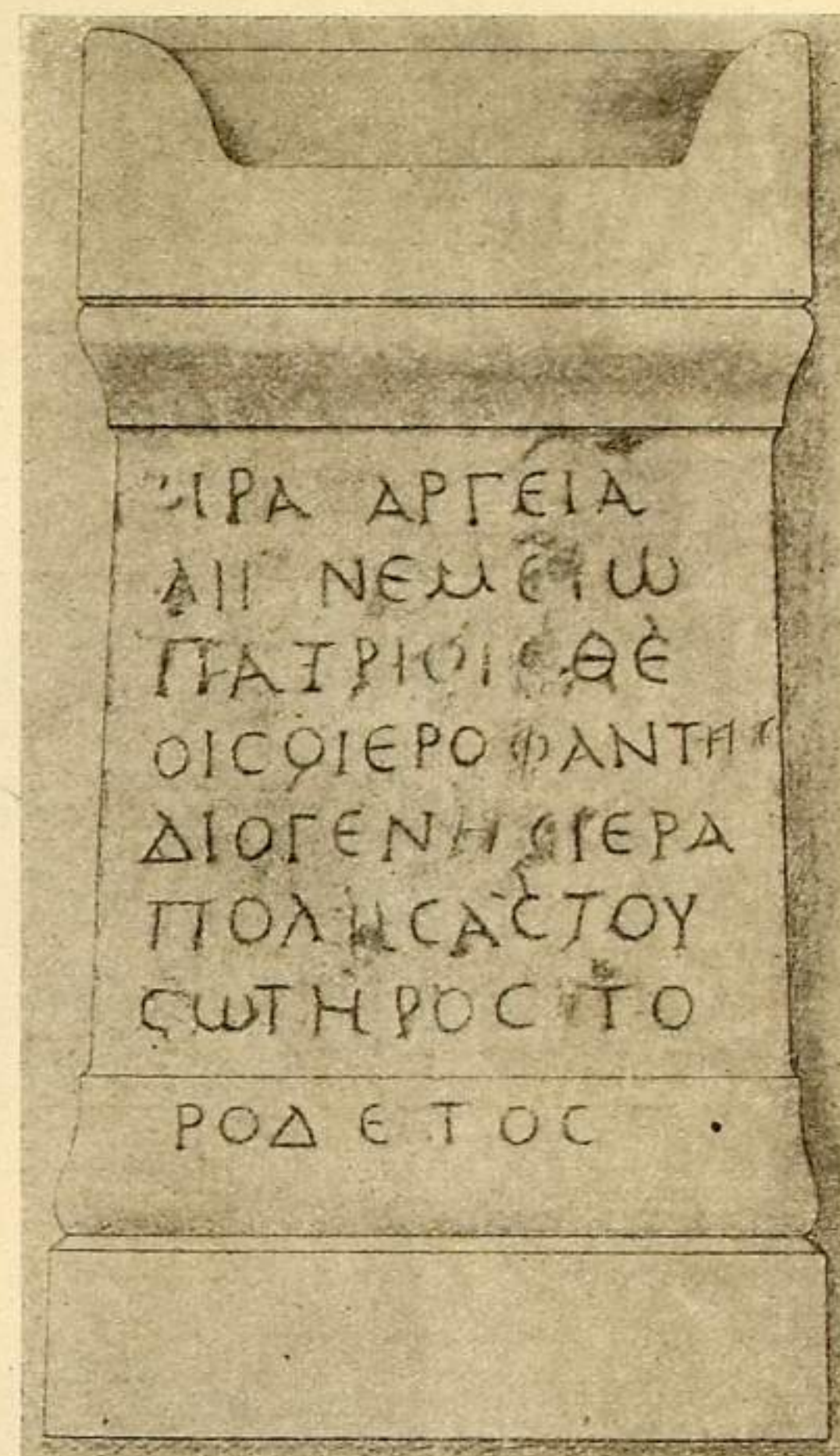

Εἰκ. 37. Ἐπιγραφή ἀρ. 9.

Εἰκ. 38.

Ἐπιγραφή ἀρ. 10.

Εἰκ. 39.

Ἐπιγραφή ἀρ. 11.

καὶ σκαφαῖς γενομέναις κατὰ τὸ νότιον μέρος τῶν Ἱερῶν πλησίον τῆς μεγάλης δεξαμενῆς καὶ νοτίως αὐτῆς. Ἐνταῦθα δι' ἀχθείσης τάφρου ἀνεκαλύφθη στηλοβάτης μεγάλου ρωμαϊκοῦ κτίσματος. Ἡ ἐπιγραφή ἀρ. 12, εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ μεγάλου βάθρου ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς λίθος πρὸς κατασκευὴν τοῦ στυλοβάτου. Αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ ἀρ.

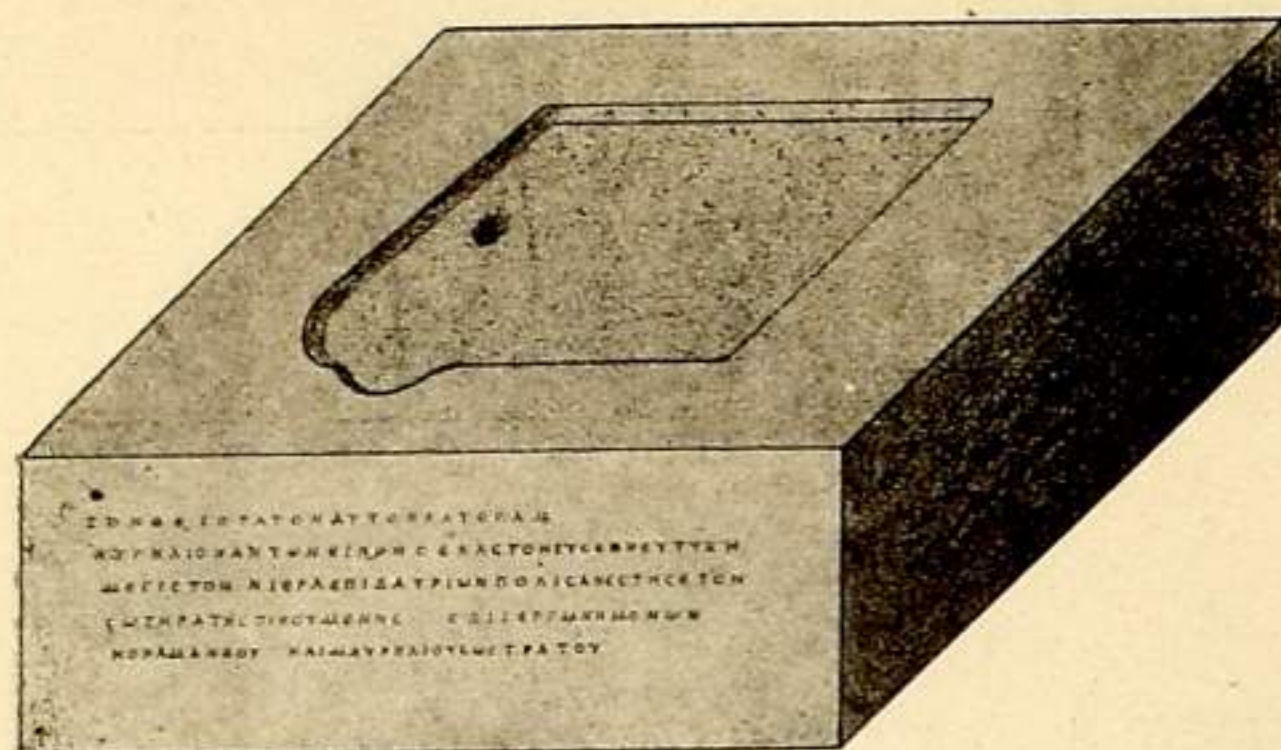
13 καὶ 14 εἶνε κεχαραγμέναι ἐπὶ δύο πλευρῶν τοῦ ἐν εἰκ. 41^α καὶ 42^β βάθρου, ὅπερ δὲν ἐχρησίμευσε μὲν ὡς οἰκοδομικὸς λίθος ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ στυλοβάτου, εὐρέθη ὅμως ἐπὶ τοῦ στηλοβάτου κείμενον.

Ἐπιγραφή 12 (εἰκ. 40). Ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος βάθρου, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς οἰκοδομικὸς λίθος ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ στηλοβάτου, σώζεται

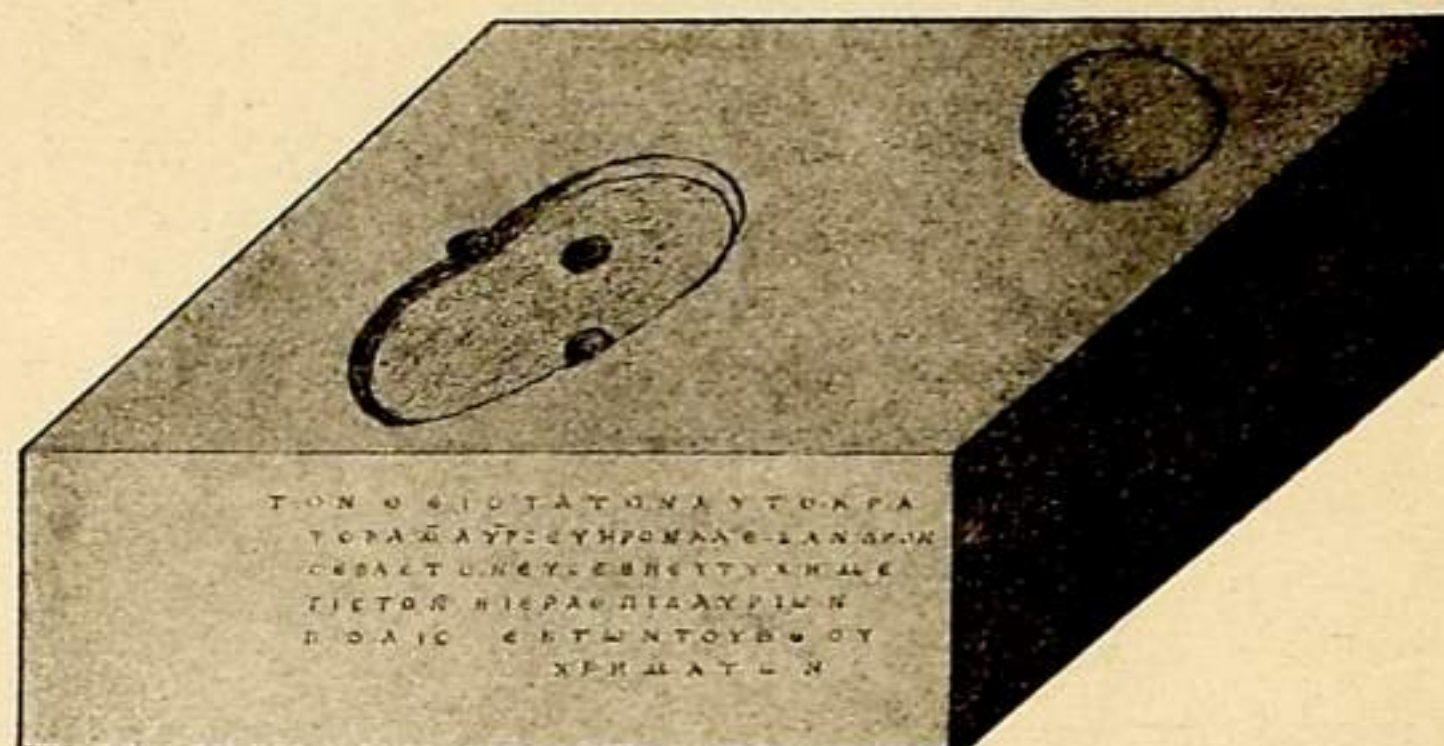

Εἰκ. 40.

Ἐπιγραφή ἀρ. 12

Εἰκ. 41α

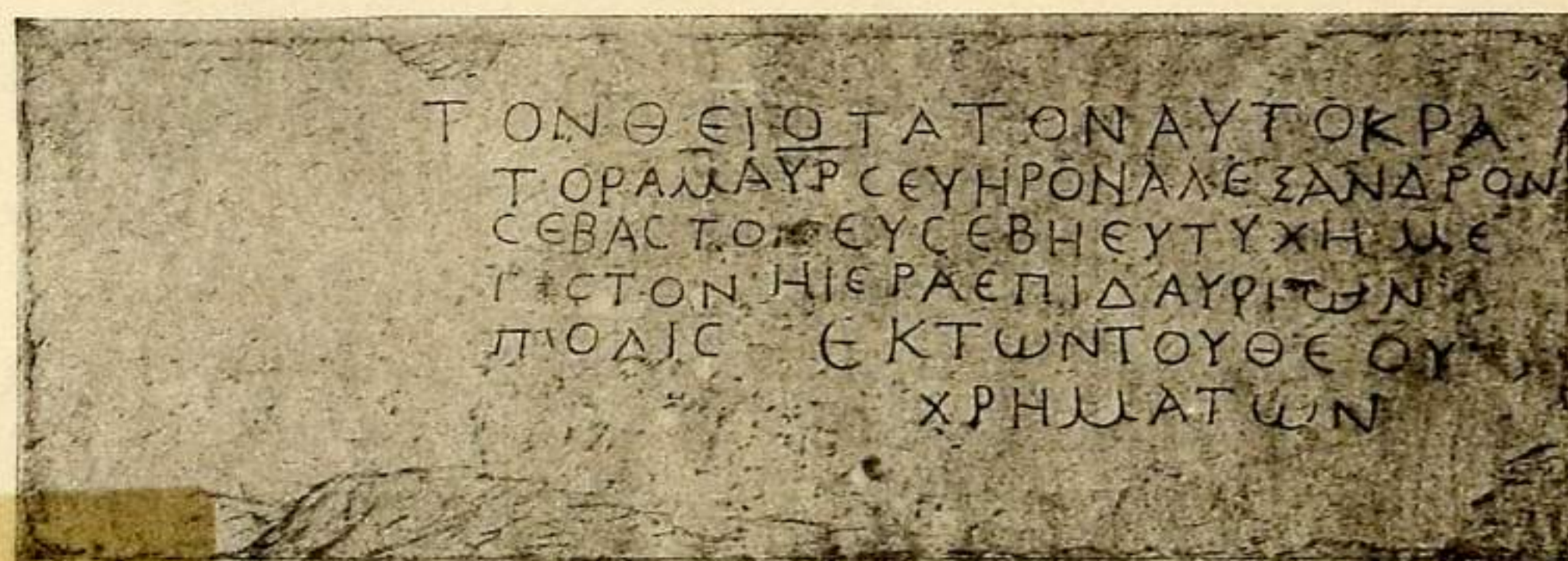
Εἰκ. 42α

Εἰκ. 41α καὶ 42α. Βάθρον (μῆκος 0,82. πλάτος 0,60. πάχος 0,30) ἀγάλματος τοῦ Ἀντωνίνου (41α), ἀναστραφέν ὕστερον καὶ χρησιμεῦσαν ὡς βάθρον ἀγάλματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σενήρου. — Πρβ. εἰκ. 41 καὶ 42.

Εἰκ. 41 (πρβ εἰκ. 41α)

Ἐπιγραφή ἀρ. 13.

Εἰκ. 42 (πρβ εἰκ. 42α)

Ἐπιγραφή ἀρ. 14

ἐν τῇ ἄνω (τῇ ὀρατῇ) πλευρᾷ (μῆκος 0,85, πλάτος 0,60) ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

Νικαρέτις, Καλλικλῆς, Καλλικράτης
Καλλικλῆς Καλλιφάνευσ Νικαρίστα
Ἐπιδαύριοι - - - - -
Ἀπόλλωνι Ασκληπιῷ ἀ[νέθεσα]ν.

Ἐπιγραφή 13 καὶ 14. Αὗται ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῶν δύο ἀντικειμένων πλευρῶν τοῦ ἐν εἰκ. 41^α καὶ 42^β βάθρου

ἀρ. 13

Τὸν θειότατον Αὐτοκράτορα Μ[ᾶρκον]
Αὐρήλιον Ἀντωνεῖνον σεβαστόν, εὐσεβῆ, εὐτυχῆ,
μέγιστον, ἡ ἱερὰ Ἐπιδαυρίων πόλις ἀνέστησε, τὸν
σωτήρα τῆς οἰκουμένης, ἐπὶ ἱερομνημόνων
Κορ. Ἀμάνδου καὶ Μ. Αὐρηλίου Σωστράτου.

ἀρ. 14

Τὸν θειότατον Αὐτοκρά-
τορα Μ. Αὐρ. Σευήρον Ἀλέξανδρον
σεβαστό[ν], εὐσεβῆ, εὐτυχῆ,
μέγιστον, ἡ ἱερὰ Ἐπιδαυρίων
πόλις ἐκ τῶν τοῦ θεοῦ
χρημάτων.

Τὸ βάθρον εὐρέθη κείμενον ἐπὶ τοῦ στηλοβάτου, διατεταγμένον ὡς ἐν εἰκ. 42^α. Ἦτο ἄρα ἐπ' αὐτοῦ ἰδρυμένον, καθ' ἣν φέρει ἐπιγραφὴν ἀρ. 14, τὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σευήρου ἄγαλμα. Ἐν τῇ ἀντιθέτως δ' ὀπισθίᾳ πλευρᾷ αὐτοῦ ὑπῆρχε κατ' ἀντιστροφον τάξιν ἡ ὑπ' ἀρ. 13 ἐπιγραφή. Ἐκ ταύτης δὲ φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ὁ λίθος εἶχε χρησιμεύσει, ὡς βάθρον ἀγάλματος τοῦ Ἀντωνίνου, ὅτι δηλ. τὸ βάθρον εἶχε τὴν κατὰ τὴν εἰκ. 41^α στάσιν. — Φανερόν ἄρα εἶνε ὅτι ὁ λίθος τὸ πρῶτον ἐχρησίμευσεν (μετὰ τὸ 180 μ. Χ.) ὡς βάθρον ἀγάλματος τοῦ Ἀντωνίνου (εἰκ. 41^α καὶ 41). Ὑστερον δὲ (μετὰ τὸ 235) οἱ Ἐπιδαύριοι ἀντικατέστησαν τὸ τοῦ Ἀντωνίνου ἄγαλμα δι' ἀγάλματος τοῦ Ἀλ. Σευήρου, πρὸς τοῦτο δὲ ἀνέστρεψαν τὸ βάθρον ὥστε ἔλαβε τοῦτο τὴν κατὰ τὴν εἰκ. 42^α στάσιν. Ἡ ἄνω δηλ. πλευρὰ ἐγένετο κάτω πλευρὰ καὶ ἡ ὀπισθία ἐγένετο προσθία. — Δὲν περιωρίσθησαν ἄρα οἱ Ἐπιδαύριοι εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσωσι, κατὰ τὸ σύνηθες, μόνον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀντωνίνου, ἀλλ' ἀντικατέστησαν τὸ ὅλον ἄγαλμα, διότι διάφορος εἶνε ἡ κοιλότης, ἐν ᾗ ἐνεγομφοῦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀντωνίνου καὶ διάφορος ἡ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σευήρου (ἴδε εἰκ. 41^α καὶ 42^β).

*Ἐγγραφον μηνὶ Ἰουλίῳ 1920

Π. Καββαδίας.

[Faint, mostly illegible text in Greek script, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several paragraphs.]

